

ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Ժ-ԺԱ
2001

ԾԷ ՏԱՐԻ

ԼՋՄԻԱԾՐԻ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ
ԱՄՍԱԳԻՐ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ
ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Հ " Կ Գ Ե Վ Բ Ե Դ - Ն " Ե Վ Բ Ե Դ
2001

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԽՍՐԱԳՐԱԿԱՆ

1700-ամյակի շարունակվող խորհրդով 3

ՀՈՎԱԿԻՄ ԱՔԵՂԱ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ - Կոստանդնուպոլսի

Տիեզերական Պատրիարք Բարդուղիմեոս Առաջինի այցը

Հայաստան և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին,

քրիստոնեության Հայաստանում պեղական կրոն հռչակման

1700-ամյակի եզրափակիչ փոնակապարտություններին

մասնակցելու համար 5

Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հանդիպեց

Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Պուտինին . . . 25

Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետը հանդիպեց

Ռումինիայի նախագահ Իոն Իլիեսկուին 26

Վեհափառ Հայրապետի և Հայաստանի Հանրապետության

նախագահի մասնակցությամբ փեղի ունեցավ

Նորքի Հայրորդյաց փան վերանորոգված մասնաշենքի բացումը . . 27

ԳԵՎՈՐԳ ՍՐԿ. ՄԱԿԱՐՅԱՆ - Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այցելությունը Վիեննա 28

Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետի շնորհավորական

խոսքը Ղալբի Ուղղափառ Եկեղեցու Շենուդա Գ Պատրիարքի

գահակալության 30-ամյակի առիթով 40

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐ ԵՎ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ կոնդակը

Վալերի Մեջլումյանին «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ»

շքանշանով պարգևատրելու մասին 42

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ կոնդակը

Ռիչարդ Հովհաննիսյանին «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ»

շքանշանով պարգևատրելու մասին 44

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ կոնդակը

Գևորգ Անյունյանին «Ս. Ներսես Շնորհալի»

շքանշանով պարգևատրելու մասին 46

Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օրհնության և գնահատանքի գիրը Գերմանիայի հայոց թեմին՝ կազմավորման 10-ամյակի առիթով	48
Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օրհնության և գնահատանքի գիրը ՀԲԸՄ Հալեպի մասնաճյուղի 95-ամյակի առիթով	50
Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օրհնության և գնահատանքի գիրը Նյուսպոնի (ԱՄՆ) հայոց Սուրբ Գևորգ եկեղեցու հիմնադրման 20-ամյակի առթիվ	52
Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օրհնության և գնահատանքի գիրը ԱՄՆ հայոց Արևելյան թեմի Դավա-Ֆորթ Ուորթ Թեքսասի Ս. Սարգիս եկեղեցու հիմնադրման 10-ամյակի առթիվ	54
Հայրապետական գնահատություն	56

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

Տ. Ներսես արքեպիսկոպոս Պողապալյանի քարոզը՝ խոսված Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում	58
Տ. Աղան արքեպիսկոպոս Պալիոզյանի քարոզը՝ խոսված Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում Խաչվերացի տոնին	61
Տ. Վազգեն արքեպիսկոպոս Նանյանի քարոզը՝ խոսված Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում	64
Տ. Պարույր քահանա Ավետիսյանի անդրանիկ քարոզը՝ խոսված Ս. Հռիփսիմե եկեղեցում	66
ԳԵՎՈՐԳ ԱՐԴ ՍԱՐՈՅԱՆ - Մարդկային հոգու հակասական ներաշխարհ	70
ՆԻԿՈՒԱՅ ԲԵՐԴՅԱՆ - Չարը	73

ՊԱՏՄԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՌԱՖԻԿ ՄԱԹՎՈՍՅԱՆ - Խաչը Հայաստանի վաղմիջնադարյան հերալդիկ սիմվոլիկայում	86
---	----

Հայագիտությունը Եվրոպայում

ԲԵՌՆԱՐ ՌԻՏԻՆ - Ընդհանրական եկեղեցու Հայրերը Հայաստանում և Հայ եկեղեցու Հայրերը	94
---	----

Հորեյանական

ԴԵՐԵՆԻԿ ՄԻՐԵԿԱՆՅԱՆ - Լուսավոր ճրագ՝ հավաքի օջախում	99
ԽԱԶՐԻԿ ՍԱՄՎԵԼՅԱՆ - Օգոստինոս վարդապետ Սեբույանը և նրա բերած նպաստը հայագիտությանը	103

Գիտական կյանք**ԱԶԱՏ ԲՈԶՈՅԱՆ** - Բյուզանդագետների XX միջազգային

կոնգրեսը Փարիզում 108

ԳԵՎՈՐԳ ՍՐԿ. ՄԱԿԱՐՅԱՆ - Գիտաժողով՝ նվիրված

Եկեղեցու և պետության փոխհարաբերություններին 116

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ ԵՎ ԹԵՄԵՐՈՒՄ**Գարեգին Բ Կաթողիկոսի** հանդիսապետությամբ օծվեցին**Գյումրիի Ս. Հակոբ եկեղեցու խաչերը** 120**Օծվեց Ալավերդու Ս. Գրիգոր Նարեկացի եկեղեցին** 124**ՀԱՅԿ ԴՊԻՐ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ** - Քահանայական ձեռնադրություն

և վեղարի Կրկություն Մայրավանքում 125

Տ. Հովակիմ արքեպ Մանուկյան 127**Տ. Հովհաննես արքեպ Մայիլյան** 128**Տ. Միքայել քահանա Շաղոյան** 129**ՄՆԵՐ ԾԱՏՈՒՐՅԱՆ, ՀԱՅԿ ԴՊԻՐ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ** -

Ավարտաճառների պաշտպանություն

Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանում 130**ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԴՊԻՐ ԳՈՒՄՐՈՒՅԱՆ** -**Ուխտագնացության մեկ օր** 132**ՄԱՆԱՍԱՐ ԴՊԻՐ ՂՈՒԼԻՅԱՆ** - Հավաքական մկրտություն**Մաջադիա գյուղում** 133**Ջավախքում օծվեց Սրբոց Կուսանաց եկեղեցին** 135**Լուրեր Գերմանահայոց թեմից** 137**ՄԻՋԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ****Կահիրեում** նշվեց Շենուդա Գ Պարրիարքի**գահակալության 30-ամյակը** 141**Գերշ. Տ. Խաժակ արքեպս. Պարսամեան եւ դեսպան****Կրթք. Մովսես Աբելեան մասնակցեցան****Ուղղափառ եկեղեցիներու աղօթքի արարողութեան** 143**ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ****Վեհափառ Հայրապետն** ընդունեց**Բունդեսբազի փոխնախագահ Անդրյե Ֆոլմերին** 146**Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեցին մի խումբ****աղբբեջանցի լրագրողներ.** 146**Գարեգին Բ Կաթողիկոսն** ընդունեց **Ադրիան Սևերինին**և **Մարսելի քաղաքապետին** 147

Վեհափառ Հայրապետին շնորհվել է Ոսկրահնայի «Իշխան Յարությալ Իմաստուն» 5-րդ աստիճանի շքանշան	148
Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց Ֆինլանդիայի խորհրդարանի փոխնախագահին	148
Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց Նիդերլանդների ֆինանսների նախարարին	149
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում տեղի ունեցավ երկրասարդական միջթեմական ժողով	149
Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց Լաբվիայի Հանրապետության արագործնախարար Ինդուլիս Բերգինշին, Ռուսաստանի առաջին փոխարագործնախարարին և ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահներին	150
Ամերիկյան համալսարանի դասընթացներն ավարտած հոգևորականներին հանձնվեցին ավարտական վկայականներ	151
Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց նորաստեղծ Հայաստանի Ժողովրդավարական Ազգայական Միություն կուսակցության անդամներին	152
Գարեգին Բ Կաթողիկոսը կոմպոզիտոր Էդվարդ Միրզոյանին հանձնեց «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» շքանշան	152
Հայոց Հայրապետը գնահատանքի գրեր հանձնեց «Շողակաթ - 2001» հեռուստափառարանի հաղթողներին	153
Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց ՌԴ Սանկտ Պետերբուրգի նահանգապետ Վալերի Մերցյուկովին	154
Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանում ԱՄՆ նորանշանակ դեսպանին	154
Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց ՌԱԿ և ՀՌԱԿ ներկայացուցիչներին	155

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԶԵՅԹՈՒՆՅԱՆ «Էջմիածին» ամսագրի մատենագիտություն (1984-2000 թթ.)	156
--	-----

Հանգիստ Գերաշնորհ Տ. Գնել արքեպիսկոպոս Ճերեճյանի (1915-2001 թթ.)	170
---	-----

Եկեղեցական բեմ. լուրեր	172
“Эчмиадзин” официальный журнал Эчмиадзинского Католикосата	174
“Etchmiadzin” official monthly of Holy Etchmiadzin	178
“Etchmiadzine” organe officiel du Saint-siège d’Etchmiadzine	183

ՀՐԱՄԱՆԱԲ

Տ. Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴԻ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱՋՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

1700 - ԱՄՅԱԿԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՂ ԽՈՐՀՐԴՈՎ

Անցնող հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսները եկան վկայելու, որ 1700-ամյակի սեպտեմբերյան եզրափակիչ հանդիսությունները դարձան ոչ թե 1700-ամյակի եզրափակումը, այլ նրանցով շարունակվեց 1700-ամյակի խորհուրդը ազգային-հոգևոր մեր կյանքում: Այն շարունակվեց նոր օրինված մյուռնիի հեղմամբ, որի դրոշմամբ ամեն օր ավելանում են Քրիստոսի բանավոր հոգիի հայ ժողովրդի զավակները: 1700-ամյակի նույն մյուռնիի հեղմամբ անցնող ամսվա ընթացքում օծվեցին ևս մի քանի եկեղեցիներ և կապարված հոգևոր ձեռնադրություններով և օծումներով համարվեցին Հայոց Եկեղեցու սպասավորների ու Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի զինվորյալ միաբանության շարքերը, հավաստելով, որ մենք ոչ միայն ժառանգորդն ենք այն ամենի «ինչ որ դարերով երկնել է, ծնել խորունկ մեր հոգին», այլև որ ինչպես 1700 փարիներ առաջ և անցնող դարերի ընթացքում, այնպես էլ այսօր մեր հոգիներում «կենդանի է Տէր Աստուած մէր, Աստուած հարցն մերոց»:

1700-ամյակը այսօր էլ շարունակվում է քաղաքամայր Երևանի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր Եկեղեցի ժողովրդի չղաղարող հոսքով:

1700-ամյակը շարունակվում է նաև միջեկեղեցական մակարդակով, որն նոյեմբերի սկզբին արարահայրվեց Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարք Բարդուղիմեոս Ա-ի այցելությամբ: Այս այցը մի անգամ ևս եկավ հավաստելու, որ անցել է «Բյուզանդական վեճերի» շրջանը, որոնք իրենց ողբերգական հետքը թողեցին մեր երկու ժողովուրդների պարմական հեպագա ընթացքի վրա: 1700-ամյակի ոգին ու շունչն էր իշխում Գարեգին Բ Վեհափառի նոյեմբերին Ավստրիա կապարած հայրապետական այցելության ժամանակ փռված ունեցած պետական ընդունելությունների, միջեկեղեցական հանդիսությունների ու արարողությունների և հայ համայնքի հետ հանդիպումների ընթացքում:

1700-ամյակը շարունակվեց նաև միջպետական և միջազգային հարաբերությունների շրջագծում: Սեպտեմբերին Ռուսաց Պատրիարքի այցելությանը նախորդեց Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Պուտինի պետական պաշտոնական այցը Հայաստան, որի ընթացքում Հայոց Հայրապետն ու Ռուսաց պետության ղեկավարը մեկ անգամ ևս ընդգծեցին հոգևոր-ավանդական այն ընդհանրությունները, որ կան մեր երկու Եկեղեցիների ու ժողովուրդների կյանքում: Նոյեմբերի 1-ին Ս. Էջմիածին եկավ դարձյալ պետական պաշտոնական այցով Հայաստանում գտնվող Ռումինիայի նախագահ Իլիոն Իլիեսկուն, Հայոց Հայրապետի հետ գրույցի ընթաց-

քում պատմելով, թե ինչպես է Ռումինիայում հանդիսավորապես նշվել 1700-ամյակը և Ռումինիայի Հայոց թեմի հիմնման 600-ամյակը:

Զուգադիպություններն ու համընկնումները հաճախ հոգևոր ներքին մեծ խորհուրդ են ունենում: Այդպիսի խորհուրդ ուներ նաև հոբելյանագարդ 2001 թվականին Հայաստանում քրիստոնեության պեղական կրոն ընդունման 1700-ամյակի և Հայաստանի անկախության 10-ամյակի հռչակման հոբելյանների համընկնումը և սեպտեմբերին նրանց միախյուսված նշումը, քանի որ Հայոց Եկեղեցին է եղել այն վեմը, որի վրա բարձրացել է մեր պեղականությունը, և այն խանձարուրդ, որում պարվել և պահվել է անկախության ձգքումն ու երազը մինչև բարեպարեն ժամանակներում վերստին մարմնանալը:

Պատմական անցյալի ու ներկայի այս համադրմամբ 1700-ամյակի խորհուրդն ու նրա մշտանորոգ ներկայությունը համայն հայության կյանքում և հայոց պեղականության համար ազգիս Վեհափառ Հայրապետը 1700-ամյակի առթիվ արված կոնդակում՝ այսպես է սահմանում *«Մեր պատմության որոշիչ այս շրջանում հարկ է, որ հավարով ու քրիստոնեական ճշմարիտ արժեքներով իմաստավորենք մեր կյանքը: Գիտակցենք Հայ Եկեղեցու դերակարարությունն իր կոչման բարձունքում, որպեսզի հասարակական մեր կյանքում Հայ Եկեղեցին իրապես դառնա խիղճը և երաշխավորը բարոյականության, ժողովրդի կանքի արտահայտիչը պեղության առջև և պեղության աջակիցը ժողովրդին ծառայելու սրբազան կոչման մեջ»*:

**ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷ
ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԵՈՍ ԱՌԱՋԻՆԻ ԱՅՅԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՎ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ,
ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՐՈՆ ՀՈՉԱԿԿՄԱՆ 1700-ԱՄՅԱԿԻ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ
ՏՈՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՄԱՄՆԱԿՑԵԼՈՒ
ՀԱՄԱՐ**

3 նոյեմբերի 2001 թ.

2001 թվականի նոյեմբերի 3-ից 5-ը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս և Ծայրագույն Պապրիարք Նորին Սուրբ Օծություն Տեր Տեր Գարեգին Երկրորդ Վեհափառ Հայրապետի հրավերով Հայաստան, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեց Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պապրիարք Նորին Ամենասրբություն Բարդուղիմեոս Առաջինը:

Այս այցելությունը ևս եկավ հավասարելու, որ քրիստոնեությունը Հայաստանում պետական կրոն հռչակման 1700-ամյա փոնակապարտությունները ունեն ոչ միայն հայկական, այլև ընդհանուր քրիստոնեական և միջազգային հնչեղություն:

Կ. Պոլսի Պապրիարքությունը հիմնվել է 330 թվականին և կոչվում է «Տիեզերական»՝ սկսած 451 թվականից, երբ Քաղկեդոնի ժողովի որոշմամբ նրա սահմանները և հեղինակությունը փարածվեց այն թեմերի վրա, «որոնք գտնվում են բարբարոսների մեջ»: Մինչև 1453 թ. քաղաքի անկումը Կ. Պոլսի Պապրիարքը գլխավորում էր Արևելյան Հռոմեական (Բյուզանդական) կայսրության Եկեղեցին, իսկ Կ. Պոլսի Ս. Սոֆիա փաճարը Արևելյան քրիստոնեական (քաղկեդոնական) աշխարհի կրոնական կյանքի կենտրոնն էր:

Ներկայումս Կ. Պոլսի Պապրիարքարանի ենթակայության փակ են Թուրքիայի, Արևմտյան Եվրոպայի, Հյուսիսային և Հարավային Ամերիկաների, Ավստրալիայի շուրջ 3.5 միլիոնանոց օրթոդոքս համայնքները, ինչպես նաև Հունաստանի որոշ հափվածներ՝ Աթոս լեռան վանական հանրապետությունները և Կրետեի կիսաինքնավար Եկեղեցին:

Որպես Տիեզերական Պապրիարք, Բարդուղիմեոս Առաջինը ծավալել է բազմակողմանի գործունեություն եկեղեցական և հասարակական կյանքի փոքր բնագավառներում՝ առանձնակիորեն կարևորելով ուղղափառների միության, քրիստոնյաների վերահաշտեցման, միջհավաքային հանդուրժողականության, բնապահպանական ու աշխարհում խաղաղության և սիրո հաստատման հիմնահարցերը:

Օգտագործելով իսլամական միջավայրում իր փորձառությունը՝ Նորին Ամենասրբությունը կարևոր և էական դեր է կատարել կրոնական արմատականության և

ծայրահեղականության առաջացրած վեճերի և փարաձայնությունների խաղաղ լուծման գործընթացում:

Բնապահպանական հարցերին նվիրված միջոցառումների, գիտաժողովների ու հավաքույթների կազմակերպման և մասնակցման համար Տիեզերական Պարիսրիս, իրավամբ, սպացել է «Կանաչ Պարիսրիս» անվանումը: Մեծ է նաև նրա դերը Հռոմի և Կոստանդնուպոլսի Աթոռների վերահաշտման սկսված երկխոսությունում:

Բարդուղիմեոս Առաջինը ծնվել է 1940 թվականի Փետրվարի 29-ին Թուրքիայում, Էգեյան ծովի կղզիներից Իոմվրոսում գտնվող Սուրբ Թեոդորիա գյուղում (Aghioi Theodori), բարեպաշտ հունական ընտանիքում, և Ս. Մկրտությանը անվանակոչվել է Դեմետրիոս, ապա 1961 թ. ձեռնադրվելով սարկավագ՝ վերանվանվել Բարդուղիմեոս:

1969 թվականի հոկտեմբերի 19-ին ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա: Վեց ամիս անց Նորին Ամենաաթոռություն Աթենագորաս Պարիսրիսի կողմից սրանում է վարդապետական աստիճան:

1973 թվականի Ծննդյան փոքին Հայր Բարդուղիմեոսը ձեռնադրվում է եպիսկոպոս, որպես Փիլադելփիայի (Փոքր Ասիայի) մետրոպոլիտ՝ միևնույն ժամանակ վարելով Պարիսրիսական գրասենյակի փոքրենի պարպականությունները, ապա՝ 1990 թվականի հունվարի 14-ին նշանակվում Քաղկեդոնի մետրոպոլիտ:

1991 թ. Պարիսրիս ընտրվելուց և Տիեզերական Պարիսրիսությունում մեկ փարի գահակալելուց հետո, Նորին Ամենաաթոռություն Բարդուղիմեոս Առաջինն սկսում է իր հովվապետական և պաշտոնական այցելությունները Տիեզերական Պարիսրիսության թեմեր, փեղական Ավրոկեֆալ ու քույր Եկեղեցիներ:

Ի թիվս քույր Եկեղեցիներին փված իր պաշտոնական այցելությունների, Նորին Ամենաաթոռությունը երկրորդ անգամ է այցելելում Հայաստան, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին. առաջինը՝ 1997 թվականի հուլիսին, Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գարեգին Ա երջանկահիշապակ Վեհափառ Հայրապետի հրավերով:

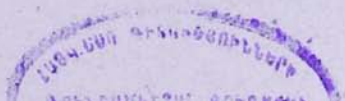
Տիեզերական Պարիսրիսըը Հայաստան ժամանեց նոյեմբերի 3-ի երեկոյան: Նորին Ամենաաթոռության պարավիրակության կազմում ընդգրկված էին՝ Քաղկեդոնի Հովակիմ մետրոպոլիտը, Պերգեյի Եվանգելիոս մետրոպոլիտը, Բոսփորի Մեթոդիոս մետրոպոլիտը, Սերաֆիմ վարդապետը՝ Տիեզերական Պարիսրիսի անձնական արարողապետը, և գավազանակիրը՝ Էպիտոֆորոս սարկավագը, ինչպես նաև շաթիրը՝ պրն Անաստասիսը, և Պարիսրիսքարանի լուսանկարիչը:

Օղանավակայանում Նորին Ամենաաթոռությանը, գլխավորությամբ Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, դիմավորեցին Հայոց Եկեղեցու հոգևոր դասի ներկայացուցիչները: Ողջույնի և բարիգալստյան արարողությունից հետո երկու Եկեղեցիների պարավիրակությունները ուղղվում են Ս. Էջմիածին ու դիմավորվում Մայր Աթոռի միաբանների և հավաքված հավաքացյալների թափորի կողմից, այնուհետև շարականների երգեցողությամբ ու բուրվառների խնկարկումով առաջնորդվում Մայր Տաճար:

Միաձմաէ Սրբավայրում, Իջման Ս. Մեղանի առջև խոնարհվելուց և աղոթք մատուցելուց հետո, ողջույնի իրենց խոսքն են ասում երկու Եկեղեցապետները:

ԴԻՄԻՏՐԻՈՒՄ «ՋԻՎԱԹՆՈՓ» ՕԴԻՆԱՆԱԿԱՎԱՅՆՈՒՄ

ԳԵՂԱՐՍԵՆԻ ԱՊՈՍՏՈՆԻԿԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍՆԵՐՆԵՐԸ

ԻԳՐՄԱՆ ԳՐԱՆԳՈՒ ՅԵՂԻԱՍԻՍԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԻՄՆԱԶԻԱԿԱՆ ԿՈՆՎԵՐՏՍԻՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԵՔԵՂԵՍԱՍՏԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ
ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԻՄՆԱԶԻԱԿԱՆ ԿՈՆՎԵՐՏՍԻՆ
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԵՔԵՂԵՍԱՍՏԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՎ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍՆԵՐ ԴԵՐՅԱՆՆԵՐԸ ԵՎ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍՆԵՐ ԴԵՐՅԱՆՆԵՐԸ ԵՎ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍՆԵՐ ԴԵՐՅԱՆՆԵՐԸ

Ն. Ս.Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍԶԸ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ,
ՆՈՒՅՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԶ
ԲԱՐՆՈՒՂԻՍԵՈՍ ԱՌԱՋԻՆԻ ԺԱՄԱՆՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ձերդ Սրբություն, սիրեցյալ եղբայր ի Զրիստոս.

Ողջունում ենք Ձեզ հայոց քրիստական հողում, մեր ժողովրդի հավարի նվիրական կենտրոն Միաձուլեց Սուրբ Էջմիածնում: Անցաի ուրախ ենք Ձեր այցի առիթով և շնորհակալ, որ կիսելով հայ Եկեղեցու մեծ տոնի բերկրանքը՝ եղբոր խնդակցությանը եկել եք մասնակցություն բերելու հայաստանում քրիստոնեությունը պեկական կրոն հոգսակելու 1700-ամյակի տոնական հանդիսություններին:

Գոհության աղոթքը մեր հոգում՝ այսօր կրկնում ենք մաղթանքը առաքյալի. «Շնորհք և խաղաղություն եղիցին ընդ մեզ և ընդ ամենեւեւսն»:

Աստվածային շնորհների և խաղաղության այս հայցը 1700 տարիներ առաջ երկինք առաքվեց համայն հայոց հոգիներից, ողջ հայաստանի տարածքից: Հայ ժողովուրդը Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի քարոզությանը իր հայացքը հավատարմորեն ուղղեց դեպի Ավետարանի Լույսը, որ հայաստան էր բերվել Սուրբ Թադեոս և Սուրբ Բարդուղիմեոս առաքյալների ձեռքով: Աստված ողորմությանը ու Զրիստոսանք մեր հայրերի կամքով 301 թ. հայաստանը հոգսակվեց առաջին քրիստոնեա պեկությունը: Այդ օրերից 17 դարեր ի վեր հայ ժողովուրդը կենդանաւար աղոթքով ապրում է Զրիստոսի հետ, քրիստոնեական արժեքներով կեպում իր մշակույթն ու սրեղծարար կյանքը և նոր դարի շեմին, վերահասարարած իր անկախ պեկականությունը, քրիստոնեական քույր Եկեղեցիների ու պեկությունների մեծ ընկանկիքում նորոգ հավարով նայում գալիքին:

Այսօր մեր ժողովուրդը խանդավառ ու ոգևորված է՝ տեսնելով համահայրվածությունը քրիստոնեական Եկեղեցիների, որով նրանք, իբրև Զրիստոսի մեկ մարմնի անդամներ, խնդակից եղան ու մասնակցություն բերեցին նաև հայ կյանքի շրջադարձային իրադարձության՝ համազգային մկրտության հոբելյանին: Արդարև, «Եթե փառաւորի մի անդամն, խնդան ամենայն անդամքն ընդ նմա» (Ա Կորնթ. ԺԲ 26):

Ձերդ Սրբություն.

Մեր երկու ժողովուրդները եղբայր են ծագումով, իրենց պարմությանը և ի Զրիստոս հավարով: Կրտալի, մենք «դարապարտված ենք» եղբայրության: Մեր սուրբ հավարի և սեփական ինքնության պահպանման համար բազմիցս հարածյալ և աշխարհաափյոռ՝ մեր ժողովուրդները ու հնագույն մեր Եկեղեցիներն այսօր էլ նույն խնդիրներն ունեն նույնակերպ անցողարձերով, ներկա կյանքի նույն հրամայականներով պայմանավորված:

Հանդիպման այս քերկրալի պահը մեզ պարզեցրեց համար Մենք գոհություն ենք հայրենում Բարձրալիև և հանուն համայն մեր ժողովրդի՝ կրկին ողջունում ենք Ձերդ Սրբությանը՝ Հոյն Ուղղափառ Եկեղեցու Տիեզերական շնորհագարդ Պապրիարքիդ: Մենք հավատում ենք, որ Ձեր այցն առավել զորացնելու է մեր երկու Եկեղեցիների հարաբերություններն ու համագործակցությունը՝ հանուն Զրիստոսի Եկեղեցու պայծառության, ի խնդիր այսօրվա խռովահույզ աշխարհում հոգևոր արժեքների կարևորման ու կյանքի կոչման, ազգերի ու պետությունների խաղաղ գոյակցության:

Բարի գալուստ հոբելյանակիր Հայաստան, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին: Թող Տերը կենաց արեւադարձություն ու օրհնությամբ լեցուն ծառայություն պարգևի Ձեզ: Թող Տիրոջ խաղաղությունն ու յոթնարիևյա շնորհները ուղեկից լինեն հավատավոր մեր ժողովուրդներին և համայն աշխարհին. ամեն:

**ՆՈՐԻՆ ԱՄԵՆԱՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԲԱՐՈՒՐԻՄԵՆՈՍ ԱՒ ԽՈՍԸՐ
ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ**

Ձերդ Սրբություն, Ծայրագույն Պապրիարք և Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, սիրելի եղբայր ի Զրիստոս, Տ. Գարեգին Երկրորդ,

Սրբազան և Հոգեշնորհ Հայրեր,

Բարեպաշտ քրիստոնյաներ,

Մենք, լցված սիրով, եկել ենք Կոստանդնուպոլսից, որպեսզի անձնապես, ինչպես նաև Զրիստոսի Մեծ և Սուրբ Եկեղեցու անունից մասնակցենք քրիստոնեական հավաքը հայ ժողովրդի կողմից պաշտոնական կրոն հռչակելու 1700-ամյակի տոնակատարություններին:

Մենք շնորհավորում ենք ձեզ այս նշանակալի իրադարձության առիթով և բոլորիդ հղում մեր սիրո և հարգանքի ջերմ ողջույնները:

Մենք արտահայտում ենք մեր անկեղծ երախտագիտությունը սիրեցյալ Հայաստան երկրորդ անգամ (այժմ՝ պաշտոնապես) այցելելու և այս տոնակատարություններին մասնակցելու պարտի և հրավերի, ինչպես նաև հրաշալի ու պարզավոր ընդունելության և բարի ու եղբայրական խոսքերի համար:

Տոնվող այս իրադարձությունն իսկապես կարևոր է և արժանի հատուկ ուշադրության, քանզի ի Զրիստոս հավաքը մի կողմից յուրաքանչյուրի համար անձնական խնդիր է, իսկ մյուս կողմից՝ քաղաքացիական իշխանությունների քրիստոնեական հավաքը ընդունելը դաստիարակչական մեծ կարևորություն ունի: Եթե մենք նկարի ունենանք մարդ արարածներից ոմանց թույլ կամքը, ապա քրիստոնեական հավաքի՝ իբրև հանդուրժողական, դեռ ավելին՝ իբրև պետական կրոն ընդունումը նպաստում է նույնիսկ

ՈՂՋՈՒՑՆԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

հավատքի մեջ տկար մեր եղբայրների կողմից այս հավատքի խոստովանությանը և մեր համայնքներում համերաշխության գորացմանը:

Ամենաբարին Աստված, Ով գիտի մեր սկզբնաւորեղծ նախնիների մեղանշման պարճաւոր չարի հանդեպ մարդկային ցեղի մեջ առաջացած հակումը, մեզ սպառնում է գործելիք մեղքերի համար, որպէս նոր անկումներից զերծ պահելու միջոց: Բայց նայն. նպատակով Նա հիշեցնում է նաև Երկնքի Արքայության խոստումը, որը պարտաւորւած է նրանց համար, ովքեր պահում են Տիրոջ պատվիրանները:

Նաև Աստված Իր ճշմարիտ որդիների և դուարների անշահախնդիր սերը ներկայացնում է որպէս արարածի և Արարչի միջև կապարարյալ հարաբերություն: Միևեղեռ այս անշահախնդիր անձնական սերը, լինելով կարարարյալ, անշուշտ կենդանի կերպով գրկւում է շարքի մեջ: Ծարերն էլ ավելի առաջնորդության և առաքինության աստիճաններով բարձրանալու կարիք ունեն, մինչև հասնեն սանդուղքի վերջին աստիճանին, որը սերն է, «ավելի բարձր ճանապարհը» ըստ Պողոս առաքյալի (Ա Կորնթ. ԺԲ 31):

Ողորպիստ Եկեղեցին բազմազան է բարի օրինակի և իշխանություններին հպարտական ժողովրդի կողմից այն ընդօրինակելու դաստիարակչական կարևոր նշանակությունը: Նա հարակրեւ իր հավանությունն է հայրնում, երբ տեսնում է հասարակական կառուցվածքի բուրգի զագաթին կանգնածներին Ս. Ավետարանի օրենքների համաձայն ապրելիս: Իսկապէս, նա ներել ու անտեսել է բազում մարդկային սխալներ՝ համաձայն մեղքերն արձակելու իշխանության, որը տրվել է նրան մեր Տեր Դոս Բրիստոսից՝ ցույց տալու համար ապաշխարության, ինչպէս նաև քրիստոնեական հավատքի օրինակները՝ որպէս քաղաքացիական առաջնորդների՝ ընդօրինակման արժանի կարևոր գործողություններ. քանի որ ի Բրիստոս հավատքն այն մեկնակերն է, որից ծնւում են պատվիրանները պահելու որոշումն ու ավետարանական պարզամտներին հնազանդությունը, ինչը մարդուն առաջնորդում է դէպի փրկություն:

Նայ և բյուզանդական ժողովուրդների՝ միևնույն ժամանակահատվածում ձգվող և նրանց առաջնորդների, ինչպէս նաև ժողովուրդների միջև առաւել կամ նվազ դրական հարաբերությունների առկայութեանը երկար պարտության ընթացքում մենք վկայում ենք գերիշխող ու կրակը ծաղկեցնող այս քրիստոնեական հավատքը՝ չնայած ժողովրդի և նրանց առաջնորդների անխուսափելի սխալներին: Երբ այս հավատքը գոյություն ունի, սխալներն ընդունւում են որպէս սխալներ, և ժողովուրդը ելքեր է փնտրում դրանք ուղղելու: Միևեղեռ երբ այս հավատքը վերանում է, ճիշդն ու սխալը զանազանելու չափանիշը եւ կորում է, և երբեմն սխալը վավերացւում է կամ պարզապէս գերիշխում այն թոյր համոզմամբ, թե դա բարի է:

Ներկաբար, որևէ ժողովրդի կողմից քրիստոնեական հավատքի պաշտօնական կրոն հռչակումն արժանի է փառաբանության, քանզի դա նշանա-

կում է, որ իշխանությունները պարտավորություն ունեն իրենց ժողովուրդներին կառավարելիս, որքան հնարավոր է, շար հեղինակ Ավերաբանական պատգամներին, ինչպես օրինակ՝ արդարությանը, հավասարությանը, գրթությանը, մարդու հանդեպ հարգանքին, հանդուրժողականությանը և այլն: Անշուշտ քրիստոնեական հավաքի ընդունումը չի կարող մեկին պարտադրել ուժով, քանի որ խղճի ազատության հարգումն անհրաժեշտություն է:

Չեն ներվում նաև մոլեռանդությունն ու արմատականությունը հենց այն պարճառով, որ Ավերաբանը, ըստ Ղոդոս առաքյալի, տվորեցնում է. «Ուր Տիրոջ հոգին է, այնտեղ նաև ազատությունն է» (Ղուկ. Գ 17): Ավելին, օրենքն ու վարչական համակարգը իբրև մարդասիրական են ներկայանում, և ամբողջ ընկերային կյանքը սրա համաձայն է կարգավորված, համագործակցության խաղաղ ոգին է զարգացվում և ուղեկցվում յուրաքանչյուր մարդ արարածի իրավունքներով ու պարտավորություններով:

Ներկաբար, այստեղ նշված պարճառներով հալակ է, որ պարշաճ և արժան է մեծաշուք կերպով տրվել 1700 տարի առաջ հայ ժողովրդի կողմից քրիստոնեական հավաքն իբրև պաշտոնական կրոն հռչակելը: Դարեր առաջ տեղի ունեցած այս պարմական իրադարձության առաջ բերած արդյունքներն այսօր ևս կենդանի են և մեծ նշանակություն ունեն հայ ժողովրդի կյանքում: Սա հարկապես ճշմարտվում է հայոց գրերի հանրահայր գյուտով և դրանով հայ ժողովրդի հիշողության մեջ պարմական, բաժնակրական և մշակութային արժեքների հեղափոխական պահպանությամբ, ինչով հայերն իրավամբ հպարտ են:

Մենք ջերմագին աղոթում ենք, որ բարեպաշտ, քրիստոսասեր հայ ժողովուրդը շարունակի առաջնորդվել ավերաբանական ազնիվ սկզբունքներով և բարի գործերով բարգավաճել մինչև այս աշխարհի վերջը:

Թող մեր Տեր Դսուս Քրիստոսի շնորհը և անսահման սերը լինեն ձեզ բոլորիդ հեղ և մեզ բոլորիս պարգևեն նման բազում գեղեցիկ տոնակատարությունների մասնակցության ուրախ առիթներ:

Նույն օրը, երեկոյան, Վեհարանում Նորին Ամենաաբքությունը Վեհափառ Հայրապետի ընկերակցությամբ հանդիպում ունեցավ Հայաստանի թեմակալ առաջնորդների և Մայրավանքի եպիսկոպոսաց դասի հետ, ապա հանդիսավոր ճաշերույթ փրվեց Վեհարանում՝ ի պատիվ Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարք Նորին Ամենաաբքություն Բարդուղիմեոս Առաջինի և նույն այս օրերին Հայաստան և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելած Գոտարերի դուքսի և դքսուհու, ինչպես նաև Հայաստանում Մեծ Բրիտանիայի դեսպանի, տեր և փրկին Ջորջ և Դիանա Զյուրբեջանների, և Հայաստանում ու Կովկասում Քենթրբերիի Արքեպիսկոպոսի ներկայացուցիչ Հայր Ֆիլիպ Սթոր Վեթերի:

4 նոյեմբերի 2001 թ.

Ամենայն Հայոց Հայրապետի և Տիեզերական Պարրիարքի մասնակցությամբ Մայր Տաճարում մատուցվեց Ս. Պարարագ: Օրվա պարարագիչն էր Կոստանդնուպոլսի հայոց Պարրիարք Ամենապարիվ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մութաֆյանը: Հընթացա Ս. Պարարագի քարոզեցին երկու Եկեղեցապետները, որոնք, ի հիշատակ այս այցելության, փոխանակեցին հուշանվերներ: Հավարդ Սուրբ Պարարագի փնդի ունեցավ հոգեհանգստյան արարողություն Ամենայն Հայոց երջանկահիշատակ Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետի շիրիմի առջև:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍԷԸ
Ս. ԷԶՄԻԱՄՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐՈՒՄ ՄԱՏՈՒՅՎԱԾ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳԻ
ԺԱՄԱՆԱԿ

«Եկայք շինեցուք սուրբ զխորանն լուսոյ ...»:
(Շարական)

Ձերդ Սրբություն, սիրեցյալ եղբայր Բարդուղիմեոս Ա, Տիեզերական Պարրիարք Կ. Պոլսո,

Միեկի բարեպաշտ ժողովուրդ.

Միածին Փրկչի էջքով 1700 տարիներ առաջ Հայաստան աշխարհում հնչեց դեպի Աստված դարձի հրավերը, և համայն հայոց հոգիներում արձագանքեց Աստվածարևո Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի «Եկայք շինեցուք սուրբ զխորանն լուսոյ...» կոչը: Հայրության հավաքի վերափոխիչ զորությանը խնդրվեցին հայրողյաց հոգիները, կերտվեցին իբրև Աստծո բնակության տաճարներ, որոնցից բխող հավարդ, հույսն ու սերը շաղախվեցին քար քարի հեղ, ու Փրկչի իջնան փնդում մարմին առավ Լուսե Խորան Մայր Տաճարը Միածնաէջ:

«Էջ Միածին»՝ 17 դար Աստվածային Լուսի էջք հայոց հոգիներում:

«Էջ Միածին»՝ 17 դար մշտապես աղոթք և անևազ կարոտաբաղձ հայց երկինք բարձրացող:

Ձերդ Սրբություն, այսօր, երբ Սուրբ Էջմիածնի աղոթախոս կամարների ներքո համախմբվել ենք Սրբազան Պատրարագի արարողությանը եզրափակելու Հայաստանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակի հոբելյանական տոնախմբությունները, մեր հոգիներում վերափին և առավել ուժգնությանը է արձագանքում «Եկայք շինեցուք սուրբ զխորանն լուսոյ ...» երկնառաք հրավերը, ու մեր շուրթերին ևնորոգ հույսով բազմապարկվում է «Էջ, Միածին» հայցը: Նոր հազարամյակն ազդարա-

րող առաջին դողանքների հետ Մենք, շնորհիմնկալ Հայրապետ Ամենայն Հայոց, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից հավարի մեր հայր Սուրբ Լուսավորչի Կանթեղի լույսը բաշխեցինք Հայ Եկեղեցու բոլոր թեմերին՝ «Եկայք շինեցուք սուրբ զհորանն լուսոյ...» հրավերով առ Աստված հավարի մեր ուխտն ու Հայ Առաքելական մեր միաբանությունը վերահասարակելու պարզամով:

2001 թվականի ողջ ընթացքում 1700 տարիների հեռվից և 17 դարերի փորձառությանը հայ ժողովուրդն արժևորեց քրիստոնեական իր կյանքի ուղին և հավատակերպ օրերի հիշարարկների ոգեկոչումով ևորոգեց Աստծո Տաճարն իր հոգում: Նոր դարի արշալույսը մեր ժողովրդի կյանքում ևոր սկիզբ դարձավ դեպի Զրիստոս դարձի, ևոր երակեր՝ Հայ Եկեղեցու և Հայոց պետության դաշինքի ու համագործակցության՝ հանուն քրիստոնեական ճշմարիտ արժեքներով հայ կյանքի վերաշինության, հանուն ևորօրյա հաղթանակների, որ ծնունդ պիտի առնեն լուսեհորան հայ հոգիների աստվածահաղորդ գործությանը:

Այս վարսահությանը ու երազանքով Հայոց Մեծ Դարձի 1700-ամյակի տոնակատարությունները ևահաձեռնեցին ու կազմակերպական ընթացքի մեջ դրեցին Մեր ևահիտոր երկու՝ Կազգեն Ա և Գարեգին Ա Հայրապետները: Նույն հավատով էլ Մենք շարունակողը եղանք ևրանց գործի՝ երկու տարի առաջ, այս օրը՝ Կամոն Աստծո ու ժողովրդիս, Իջնան Սուրբ Սեղանի առջև հոգևոր ծառայության Մեր ուխտը հասարակելով իբրև առաջին սպասավոր Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու:

Մեր ժողովրդին ուղղված խոսքում այդ օրն առաջինը, որ չենք երկնչում սրանձնած մեծ պարտախանարվության առջև, քանզի՝ ապավինած Աստծուն, մեր կողքին ունենք Հայ Եկեղեցու ուխտապահ հոգևոր դասը, Մեզ գորակից՝ հոգևոր վերազարթոնքի ճանապարհն ընկրած մեր ժողովրդին ու Հայոց Պետությունը, քրիստոնեական մեծ ընտանիքի համեղբայրության մեջ գորացող քույր Եկեղեցիները, որ Էկումենիկ դրոշի ներքո համախմբված՝ եղբայրորեն սրտակից հայ ժողովրդին, տնում են Հայ Եկեղեցու մեծ տարեդարձը:

Միևնգյալ եղբայր ի Զրիստոս, հանդիսավոր ու տոնական այս օրն էլ նշանավոր է հավատակից եղբայրներիս սիրտ վկայությամբ: Այսօր հույն Ողղափառ Եկեղեցու Տիեզերական Պատրիարքի շնորհաբեր այցով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին մեր ժողովրդը ևորոգում է հորեկյան իր ուրախությունը և գոհարանական աղոթք բարձրացնում առ Աստված վասն անկասիտ եղբայրության և անևվազ պայծառության Զրիստոսի Ընդհանրական Առաքելական Ողղափառ Սուրբ Եկեղեցու:

Մեծապես ուրախ ենք, որ այսօր Պապարագի մատուցմամբ Ձեզ հետ աղոթակից է Մեզ Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապարիվ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մութաֆյանը: Ուրախ ենք ողջունելու ներկայությունը

Գյուտերի Լորին Գերագանցություն Դքսի ու Դքսուհու, ովքեր, իբրև ներկայացուցիչը Անգլիո Թագուհու՝ Էլիզաբեթ Երկրորդի, մասնակից են 1700-ամյակի հոբելյանական ուրախությանը մեր ժողովրդի:

Նայրապետական օրհնությամբ ողջունում ենք այսպեղ ներկայությունը ևսև հայոց պետական ավագանու՝ գլխավորությամբ Ազգային ժողովի մեծադո ևսխագահ տիար Արմեն Խաչատրյանի, ինչպես և ներկայությունը Նայսարանում պաշտոնավարող բարեկամ պետությունների դիվանագիտական ներկայացուցիչների:

Ձերդ Մրքություն, Մենք տիար ենք բարձրացնում սո Աստված, որ «Միության ի կարեւոր, ազարության ի յերկրայական և սեր յամենայնի» հիմքերի վրա օրեցօր գորանում է հոգևոր միությունը քրիստոնեական Եկեղեցիների: Մենք կանգնած ենք արդի կյանքի հրամայականների առջև: Բագում մոլորությունները, սպառողական հոգեբանությունը, գվարճանքներով կյանքն իմաստավորելու ինքնահաքեությունը, չքավորությունն ու սովը օրարացնում են մարդկանց, սերմանում անվարտություն: Ազգային, կրոնական ու քաղաքական անհանդուրժողականությունը խորացնում է թշնամությունը աշխարհում. մարդը հեռանում է Արարչից՝ կանգնելով կործանման իրական վրանգի առջև:

Քրիստոնեական Եկեղեցիների միասիրտ ու միական գործակցությամբ ու համարեղ ջանքերով, միահոգի աղոթքով պիտի բարձրացնենք հավարի հոգևոր Տաճարը, որպեսզի այդ Մուրք Խորանից ճառագող Փրկչական Լուսը կենսահորդ ուժով տարարի անգիտության խավարը մարդկային հոգիներում, առաջնորդի արելությունից դեպի սեր, անոսությունից՝ դեպի խոստումնայից գալիքի ու հարարն երջանիկ կյանքի օրհնալի հանգրվան:

Միածնի Բջնան Մուրք Մեղանի առջև հոգևոր պետերիս և բարեպաշտ մեր հավարացյալների աղոթքն ու հայցը թող լինի. «Էջ, Միածին»: Իջի՛ր, Միածին, «յերկիր խաղաղության և ի մարդիկ հաճության» աշխարհանորոգ Զո ավերիսով, «Եկայք շինեացուք սուրբ զխորանն լուսոյ...» Տերունական Զո հրավերով: Իջի՛ր, Միածին, այսօր և միշտ՝ Աստվածային Զո աներկբա Միտով, ու պայծառ պահիր Տաճարն Աստծո մեր հոգիներում, որ Նավարը, Նոյսն ու Մերը օրհնությամբ իջեն ևս համայն աշխարհին, հողին, բարիքին, մարդկանց սրտերին, ձեռաց գործերին: Իջի՛ր, Միածին, և անխռով ու աստիճանով պահիր քո հորը բանավոր, Ծշմարտության Նոգվովդ գորացրո՛ւ հոգևոր ու պետական առաջնորդներին, որպեսզի կարարենք մեր պարտքը մեր ժողովուրդների, համայն մարդկության և Աստծո առջև: Իջի՛ր, Միածին: Ո՛նկն դիր մեր հայցին, Իջի՛ր, Միածին: Զեզ տիար՛ք, պարիվ և իշխանություն այժմ և հավիտյան. ամեն:

ՆՈՐԻՆ ԱՄԵՆԱՄԱՐԱԴՈՒԹՅՈՒՆ ԲԱՐԴՈՒԴԻՄԵՈՍ Ա
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՏԻ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԻԻ ԽՈՍԶԸ Ս. ԷԶՄԻԱՏԻՆԻ
ՍԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ ՍՈՒՐԻ ԵՎ ԱՆՍԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԸՆԴԱՅՔՈՒՄ

Ձերդ Սրբության Ամենայն հայոց Կաթողիկոս և Ծայրագույն Պատրիարք, Սիրեցյալ եղբայր ի Բրիսպոս Աստված մեր, Տեր Տեր Գարեգին Բ, Սրբազան հայրեր, պեղրական այրեր.

հայապատանի օրհնյալ և սիրեցյալ ժողովուրդ ի Բրիսպոս,

Մենք արտահայտում ենք մեր ուրախությունը, որ միասին րոնում ենք, մեր սիրելիներ, քրիստոնեությունը հայկական պատրիարքան պաշտոնական կրոն հռչակելու 1700-րդ տարեդարձը:

Մենք ձեզ բերել ենք Կոստանդնուպոլսի Եկեղեցու և մեր խոնարհության, ինչպես նաև մեր պարզամտության խնդիր սերն ու բարեմադրանքները:

Մենք ի խորոց արքի շնորհավորում ենք Ձեզ՝ ձեր այս շքեղ հոբելյանի առիթով, որ գիտակցում ու ըմբռնում եք այն մեծ կարևորությունը, որ հավաքել ի Բրիսպոս և կյանքն ի Բրիսպոս ունի յուրաքանչյուր մարդու և յուրաքանչյուր ազգի համար:

հավաքել ի Բրիսպոս և կյանքն ի Բրիսպոս չեն փոխում իրերի բնական կարգը, ոչ էլ նրանք որևէ էական փոփոխություն են կատարում յուրաքանչյուր հավատարմոր քրիստոնեայի կյանքի արտաքին վիճակներում: Սակայն նրանք մեծապես ազդում են մարդու ներքին վիճակի վրա՝ ուղղված նրա կյանքի ընթացքի հետագա դասավորմանը: Այս նոր ընկալման և վիճակի ամենակարևոր հատկություններն ընդգրկում են նախ և առաջ հավաքի մարդու անաստիան ազատության վիճակը դեմ հանդիման դեպքերին, որոնց նա բախվում է աշխարհում, ուր նա ունի իր մասնակցությունը և պարտականությունները, և երկրորդ՝ այն գիտակցությունն է, որ աշխարհում ամեն ինչ դեկավորվում է Աստուծո կողմից և ուղղվում վերջնական նպատակին, որի իրականացումը նույնն է այս աշխարհի վերջի հետ և «մի նոր երկնքի և մի նոր երկրի» հայրնության, որին մենք սպասում ենք:

հավաքարիմ քրիստոնեական գիրք, որ նա ժամանակավոր է այս աշխարհում, սակայն այս նկարի ունենալով չի արում, ոչ էլ ոչնչացնում է Աստուծո այս հրաշալի արարչագործությունը: Նա աշխարհում և պատկանում է այն՝ համաձայն Աստուծո պարզախոսության՝ տրված դրախտում մեր նախահայրերին, բայց միևնույն ժամանակ փնտրում է այն քաղաքը, որը մնում է հավերժ, և ուր նա կամենում է ժամանել, և որը գոյություն ունի Աստուծո սիրեցյալ օթևաններում:

Մրանք գերազանցապես ընդգրկում են իր սիրտ ամենական հարաբերությունն ու հոգևոր հաղորդությունը Աստուծո հետ, որովհետև միայն սերն է, որ բավարարում է հոգու ցանկությունը: Զանի որ Աստված կարարյալ

օրհնություն է և «սեր» է իր գոյության ամենախոր էությունը՝ համաձայն Սուրբ Հովհաննես ավետարանի և աստվածաբանի և համաձայն ամբողջ Եկեղեցու փորձառության, հեղուքաբար մարդն օրհնվում է և կարասրյալ է դառնում միայն սիրո մեջ՝ հանդես գլխավորելով մյուս անձնավոր գոյերի, առաջին հերթին Ս. Երրորդության երեք անձների, ապա և հրեշտակային ողջ բազմության և մարդկության նկարմամբ, որոնք գոյություն ունեն արարածությունից սկզբից և կունենան մինչև ժամանակների վերջը:

Տեղաբար սերը ձգվում է դեպի նյութերը և ես-ը (Ego), որոնցից կառելով, բացի շնորհակալությամբ օգտագործելու թույլատրելի սահմաններից և յուրաքանչյուրի՝ իր համար հոգ տանելուց, մարդու կյանքում թշվառության և ցավի հիմնական աղբյուրն է հանդիսանում: Խորությունը դեպի այս աշխարհի իրերն ու ես-ը, Աստծո՝ կյանքի և սիրո աղբյուրի, անձի աղավաղումն է և մի անհագուրդ փնտրություն անդի և հանգստյան եղանակի, որը հետո է Աստծո գրկից, Ով միայն կարող է հանգիստ պարգևել, որովհետև միայն Նա է սիրո գրավականը: Հազարաի և հարուստ մարդու Ավետարանական առակը, որն այսօր ընթերցվում է Կոստանդնուպոլսի Ուղղափառ Եկեղեցում և մյուս Ուղղափառ Եկեղեցիներում, համոզիչ կերպով մեզ սովորեցնում է, որ հարուստ մարդու վերջնական օրհնությունը ձեռք չի բերվում հարստության միջոցով, և աղքատ մարդը չի գրկվում դրանից աղքատության պարմառով:

Դժոխքում կրակների մեջ հարուստ մարդու փառապանքների պատճառն իր սիրո բացակայությունն է իր նման մարդ արարածի և Աստծո նկարմամբ և անցողիկ նյութական բարիքներին կառելով: Այս առակը նաև սովորեցնում է մեզ, որ փառքի կամ հարստության կուտակումն Աստծո սիրո և համակրության մարմաննումը չէ, ինչպես դա ընկալում էին Հիկարակարանյան ժամանակաշրջանում: Հարստությունն ինքնին բարոյապես չեզոք է և կարող է դառանալ բարեգործության միջոց, եթե ճիշտ օգտագործվի, կամ էլ չարիքի գործիք, եթե այն վար ձևով օգտագործվի:

Ինչքան որ մարդն, այնուամենայնիվ, մեծ հարստությունների տեր է, այնքան ավելի մեծ հնարավորություններ ունի դեպի մեղքը խորորդվելու, իմաստուն մարդն աղոթում է. «Հարստություն և աղքատություն ինձ մի պարզելիք», իսկ մեր Տեղ Դուռն Զրիստոս ասում է, դժվար է, բայց ոչ անհնարին, որ հարուստ մարդը երկրի արքայություն մտնի:

Վերոնշյալին համահունչ կերպով, հարկերը, վշտերը, զրկանքներն ու հալածանքները, որոնց մարդիկ կամ ժողովուրդները շարի հաճախ հանդիպում են, Աստծո՝ նրանց լքելու նշանները չեն, ինչպես և իրենց բարեկեցությունն ու բարգավաճումը Աստծո օրհնության նշանները չեն կամ նրանց նկարմամբ Նրա հաճության: Ընդհակառակը, սա կարող է լինել կամ Աստծո հարուստ սիրո և համակրության մարմաննումը, կամ դարապարտության: Սա այսպես է, որովհետև ներկա կյանքի փորձառու-

յունեներից մեկն այն է, որ յուրաքանչյուր մարդ արարած քննվում է ինչպես ոսկին հնոցում, և եթե պարզվի, որ ոսկի է, քննությունից դուրս կգա, որպես մաքրված և չափականված ոսկի, և ինչպես շողացող հաիճապակի և սրբացած, բայց եթե պարզվի, որ խորեյի է, կայրվի ու կոչնչանա:

Նայասրանին և Բյուզանդիային բախր է վիճակվել Զրիստոսի գիրությունը հաստ լինել շար վաղուց և սիրելու Նրան և ձեռք բերելու այն աշխարհայացքը, որը վեր է պարսնությունից և ազատորեն դաշնակցում է Ասործո ծրագրին, որը կողմնորոշված է աշխարհի վերագրելու Զրիստոսի մեջ: Մարդը, ով ճանապարհորդում է պարսնության մեջ, ով սիրում է Ասործուն, նույնպես սիրում է բոլոր ապրողներին և Ասործո անձնական արարածներին, բայց նա նույնպես հարգում ու արժնորում է արարչագործությունն ամբողջության մեջ, որպես սիրեցյալի գործ: Ուստի նա լի է սիրով և բարությանը բոլոր անձանց և բոլոր իրերի հանդեպ և ուր էլ որ նա կանգնի, նա բարություն է փարածում, և ինչ էլ որ անի՝ բարի է, գեղեցիկ, ներդաշնակ, առաջադեմ ու լավ: Նա այնքան զգացմունքային է դեպի այն, ինչ բարի է, որ, հաղորդվելով Ասործո արարչագործության գերագույն բարությանը, նմանվում է Արարչին՝ ինքը դառնալով մի նոր արարիչ, ըստ իր կարողության չափի: Նա սրեղծում է բարություն, որը և՛ բարոյական է, և՛ գեղարվեստական, խաղաղություն, որն ուրախության աղբյուր է: Իսկապես, այս սերն ի վերջո հավիտենական կյանքի աղբյուր է, քանի որ այն իրականացվում է միայն որպես սիրո անձնական հարաբերություն և հաղորդություն սիրեցյալ Զրիստոսի կյանքի հետ, և ոչ երբեք՝ որպես եսակենտրոն կամ անկախ ինքնագոյություն և ինքնաբավարարում:

Սա է պարմառը, որ հավատարիմ քրիստոնյան մի արարիչ է ավելի բարձր և մարդասեր քաղաքակրթության, ինչպես դա պարսեց Բյուզանդիայի պարսնության մեջ, որը մեկ հազարամյակից ավելի տևեց, և Նայասրանը պարսնության համապարասխան ժամանակաշրջանում:

Դա գերազանց է, և այդպիսով դժվար՝ ընդունելու այն մարդկանց համար, ովքեր չեն հավատում Զրիստոսին, որ մի քրիստոնյա իր կյանքը ապրում է գեղեցկացնելով աշխարհը, որում նա անցողիկ է: Իսկապես, ապականացու աշխարհը, որ մենք շատ լավ գիտենք, փոխադրության մի միջոց է, որով մենք անցնում ենք դեպի այն, ինչ ապականացու չէ: Տակավի՛ն մեր սիրտը հորդում է ներդաշնակությանը, խաղաղությանը և սիրով, որպեսզի էլ որ մենք անցնենք որպես քրիստոնյա, մենք գեղեցկացնում ենք մարդկային և բնական միջավայրը, թուրացնում ցավը, կերակրում կարողությամբ, խնամում հիվանդներին, սերմանում բարություն, հանգիստ փախ հոգնածներին և ընդհանրապես սիրում դրախտային երանության լույսը՝ կանգնած Ասործո կողքին, Ով սիրում է և սիրվում, և մենք այդ իրականացնում ենք այն աստիճան, որքան որ արժանի ենք Տիրոջ խոստմանը, Ով

ասաց. «Եկեք ինձ մոտ բոլոր հոգևածներ և ծանրաբեռնվածներ, և ես հանգիստ կտամ ձեզ»:

Հայաստանը և Բյուզանդիան միասին աշխարհի քան հազար տարի միևնույն աշխարհի ծագերը սերմանել են, որպես մեծարյալ երգ, ուրախության պարզամը, որը պարունակվում է Ավետարանում:

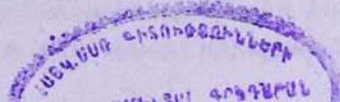
Աշխարհի ամբողջությամբ ջրհորները այս պարզամը, բայց ուրեք ընդունեցին, ևրանց իշխանություն տվեց լիակալ Աստուծո որդիներ, ևրանց, ուրեք իր անվանը կհավատան (Նովի Ա 12):

Բոլորս, որ հավաքվել ենք այսօր, այս Սրբազան Տաճարում, զգում ենք Աստուծո վեհ կոչումը՝ դառնալու իր զավակները՝ որպես զերագույն պարիսկի մեզ, որը բխում է իր անասանի սիրուց: Մենք հրճվանքով և ուրախությամբ տոնում ենք այն իրադարձությունը, պայմանավորված որով հայ ժողովուրդը հազար և յոթ հարյուր տարի մնում է հավատարիմ այս կոչումին, և որ ևրանք անասանների կամք ունեն՝ շարունակելու հավատարիմ մնալ միևնույն աշխարհի վերջը:

Բյուզանդիան, որպես պետություն, այլևս գոյություն չունի, բայց, այնուամենայնիվ, այն կենդանի է որպես քաղաքակրթություն, որը պահպանվել է Եկեղեցու հայրերի գործերում, Սրբազան Տաճարների գմբեթներում, սրբերի մատուցներում, այն մարդկանց սրբերում, ուրեք քրիստոնյա են դարձել իր խնամքի միջոցով: Բակապես, բյուզանդական պետությունը բազմաթիվ էր, և այս առումով այն գոյարկում է այն քրիստոնյա ժողովուրդների մեջ, ուրեք պարսկական տարբեր հարվածներում իր քաղաքացիներն էին: Այնուամենայնիվ, Բյուզանդիայի գլխավոր հարկանիշը քրիստոնեական հավատքն է, որը կենդանի է և կմնա կենդանի և հավիրենապես կրոնի երկնավոր քաղաքում, ինչպես հայ ժողովրդի քրիստոնեական կյանքի տասնյոթ դարերի ամբողջացումն է տոնվում այս քաղաքում:

Թող մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսը, Ով մարմին առավ և դարձավ մարդ սիրուց մղված և մեզ՝ մարդ առարածներին համար կրակի և փրկության ճանապարհի հարթեց, օրհնի հայ ժողովրդին, ուղղի ձեզ դեպի իր դավառվելու վայրերը, պարզի ձեզ բոլոր բարիքները և բոլոր այն մարդկանց, ուրեք տառապում են իրենից հեռու լինելու պարճառով, թող ցույց տա Իր սիրո ճանապարհը. ամեն:

Նույն օրը, երեկոյան, Երևանի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցում տեղի ունեցավ Էկումենիկ արարողություն, որի ընթացքում զույգ Հայրապետները և հոգևորականաց դասը, մասնակցելով անգլերեն սաղմոսերգությամբ, հունարեն և հայերեն ընթերցվածներով կարարվող Էկումենիկ աղոթքին, մեկ անգամ ևս վկայեցին մեր հավաքի ընդհանրությունը: Եվ նույն այս նպատակով երկու Հովվապետները դիմեցին

Ընդհանրական Եկեղեցու Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի բարեխոսությանը.

«Տէր մեր եւ փրկիչ Յիսուս Զրիստոս, որ առաքեցիր զսուրբն Գրիգոր, զմեծ խոստովանողն անուան քո սրբոյ, լուսաւորիչ տաւա Տայոց: Որ հաւքերեալ անւորանելի չարչարանաց՝ զանձն իւր միացոյց ընդ փրկական չարարանս քո, զի միատրեացէ զմեզ ընդ քեզ ի կեանս յափտեանականս:

Որ քարոզեաց զԲանն կենաց, եւ մկրտութեամբ սուրբ առաքանին առաքնորդեաց զազգս Տայոց ի խաւարէ րօզիւրութեան ի լոյս ճշմարիտ աւարտած գիւրութեան: Եւ հասարարեաց զհիմունս սուրբ եկեղեցոյ ի Տայս՝ ի վերայ հիման սրբոց առաքելոցն Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի:

Արդ, Տէր, ժողովեալքս յանուն քո սուրբ՝ փառաւորեմք զքեզ եւ զոհութիւն մարտցանեմք քեզ վասն ճշմարիտ եւ հաւարով լցեալ քրիստոնէական վկայութեան ազգիս Տայոց, վասն Եկեղեցոյն Տայարանեայց, եւ սրբոց եւ մարտիրոսաց անոցաւ. աւարտածուոյց հարց եւ վարդապետաց եկեղեցոյ, եւ ամենայն արանց եւ կանանց երկիւղածաց եւ հաւարացելոց:

Որպէս եւ յառաջ քան զհազար եօթն հարիւր ամս Սուրբն Գրիգոր լուսաւորեաց զազգն Տայոց բանիւ սուրբ Աւետարանին եւ սրբարար ջրով սուրբ առաքանին, նոյնպէս եւ այժմ օգնեա՛ մեզ, զի վերահասու լիցուք քրիստոնէական միաբանութեան որ կայ ի մեզ շնորհիւ մկրտութեան մեր եւ րո՛ւր մեզ առանել եւս ամբաւոյցանել զայս: Առաքեա՛ զՍուրբ Տոգիդ, զի առանել եւս զօրացուցէ ի մեզ ոգի ապաշխարութեան, ոգի խոնարհութեան եւ ոգի արութեան, եւ հեռացուցէ ի մեզ զնախապաշարմունս եւ զկանխակալ կարծիս, եւ նորոգեալ ջանիս ի խնդիր լինիցիմք այնր առաքելութեանն զոր երուր մեզ յաւանդ: Օգնեա՛ մեզ, զի ի միասին մարտիցուք ընդդէմ վայրենի զազանաց, որք յափշտակեն զորդիս մեր ի մեզ եւ ի քեւ, գթած Տէր. Եւ առաջնորդեաւ զբայլս մեր, զի երթիցուք ի միասին ընդ նոր ճանապարհս կենաց, ճշմարտապէս միաբանեալ ի հրաշափառ Յարութիւն քո: Եւ ամենեքեան ի միասին փառաւորեմք զՏայր, եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Տոգի, այժմ եւ միշտ եւ յափտեանս յափտենից, ամէն»:

Էկումենիկ արարողությունից հետո զույգ Հայրապետները դիմեցին ժողովրդին և կարևորեցին պահել՝ մեկնելով օրվա խորհուրդը: Ապա ներկաներն ունկնդրեցին Հովհաննես Չեքիջյանի գլխավորած Հայաստանի պետական ակադեմիական երգչախմբի հոգևոր երաժշտության համերգը:

Ն. Ս.Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ
ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

«Այս է պարտւել իմ, զի սիրեալքի զմիմեանս, որպէս եւ ես սիրեցի զձեզ... Ոչ եթէ դուք ընտրեցէք զիս, այլ ես ընտրեցի զձեզ, եւ եղի զձեզ, զի դուք երթայցէք եւ պտղաբերէք լինիցիք, եւ պտուղն ձեր կացցէ, եւ զոր ինչ խնդրիցէք ի Տօրէ իմմէ յանուն իմ՝ փացցէ ձեզ»:

«Այս է իմ պատվիրող, որ սիրեք միմյանց, ինչպէս որ ես սիրեցի ձեզ: ... Ոչ թէ դուք ինձ ընտրեցիք, այլ ես ձեզ ընտրեցի եւ ձեզ կարգեցի, որ դուք գնաք եւ պտղաբերէք լինեք, եւ ձեր պտուղը մնա, եւ ինչ էլ որ իմ անունով Նորիցս խնդրեք, ձեզ փառ»:

(Նովի ԺԵ 12-16):

Սիրեցայ եղբայր ի Զրիստոս, Տիեզերական Պատրիարք Կ. Պոլսոյ Բարդուղիմէոս Ա,

Սիրելի բարեպաշտ ժողովուրդ.

Մեր Տիրոջ՝ Նիսու Զրիստոսի՝ առաքյալներին ուղղված այս պատգամն է հնչում այս պահին մեր հոգում, երբ մենք միասնաբար, Տայ Առաքելական եւ Տայն Ուղղափառ Եկեղեցիների հաւատարմոր մեր զաւակների հետ, Երեսնի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր եկեղեցու նորած կամարների ներքո հաւաքվել ենք աղոթքի՝ Հայաստանում քրիստոնէությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակի տոնական առիթով:

Երկնային շնորհն ունենք Զրիստոսի հետևորդները լինելու, Նրա սուրբ անունը կրելու: Նա ընտրեց մեզ, երբ 2000 տարիներ առաջ Իր Ավերարանի քարոզությանը կոչեց առաքյալներին: Ընտրեց մեզ աստվածային Իր սիրով եւ պարգաւեց բոլոր ժամանակներում ապրել ու գործել միմյանց հանդեպ անկասկած սիրով, պատվիրեց պտղաբեր լինել, մնայուն աշդյունք փայլ՝ իբրև քրիստոնէյա կոչման ամենամեծ վկայություն ու երաշխիք:

Զրիստոսի առաքյալները, հաւատքի վկաները, ջունեին հաղթական այլ զենք, բայց միայն անունը Նիսու Զրիստոսի եւ Սուրբ Ավերարանի խոստումը Նրա. «Զոր ինչ խնդրիցէք ի Տօրէ իմմէ յանուն իմ՝ փացցէ ձեզ»: Խնդրել Զրիստոսի անունով՝ նշանակում է հաւատարարիմ լինել Նրա խոսքին եւ առաջին հերթին՝ եղբայրության ու սիրո Տերունական պարգաւին, որով կնքված է մեր ուխտը առ Աստված:

Միութարությանը է համակված Մեր հոգին, քանզի հայոց համազգային մկրտության մեծ հոբելյանին ձուլված այս փառարի օծմանը աղոթակից եղան մեզ քրիստոնէական քոյր Եկեղեցիների պետեր, հոգևորական ու աշխարհական ներկայացուցիչներ, իսկ այսօր, սիրեցայ եղբայր, Դուք առ

Աստիճան 2-ը աղոթքն էք միահյուսում մեր ժողովրդի զավակների և հավատարակից մեր բոլոր եղբայրների աղոթքներին: Զրիստոնեական բույր Եկեղեցիների միասնականությունը հավարի մեջ գործեցնում, զորացնում է մեր ժողովրդին և համակում լավարեսությանը: Ամենախնամ Աստիճան 3-ը ա-վելի ու ալելի է մոտենում հայոց սրբերին, հարկապես հայաստանում, որ թողափել է անաստվածության անհույս ժամանակները և ազատության դրոշի ներքո իր նոր կյանքն է կառուցում: Հայ Եկեղեցին հուսառատ օրեր է ապրում. վերականգնվում են խոնարհված եկեղեցիները, կառուցվում են նորերը և լցվում հավատարմոր ժողովրդով, առ Աստիճան 4-ը բարձրացող աղոթքով: Հոգևոր վերազարթոնքի ճանապարհը, բոլոր փառք Աստուծո, անցնում ենք՝ ունենալով բույր Եկեղեցիների զորակցությունը:

2-երդ Սրբություն, սիրելի եղբայրներ և քույրեր.

Ավանդաշատ մեր երկու Եկեղեցիները պարմական ընդհանուր շար է-քեր ունեն, մշակութային ամենասերտ ու հարազատ առնչություններ: Մեր ժողովուրդների ընդհանրություններից է նաև աշխարհաապիտո լինելու իրողությունը: Զրիստոսանք մեր զավակները դարերով ապրում են բա-զում այլ երկրներում, փառքեր ժողովուրդների հեր կողք-կողքի, և ունեն սրեղծագործ կյանքի նույն ձգտումներն ու խղճերը, խաղաղասեր ու հաշ-տարար նույն ընթացքը: Մեր Եկեղեցիների եղբայրությունը և մեր ժողո-վրդների բարեկամությունն ամուր է ոչ միայն հոգևոր պերերիս և պերա-կան այրերի հանդիպումներով, այլև և առավել՝ աշխարհացրիվ մեր զա-վակների միջհամայնքային համագործակցությամբ, նրանց համարեղ աղոթքով:

Միասնաբար աղոթք բարձրացնելու կարիքն այսօր մենք շար ունենք, երբ աշխարհի փառքեր կողմերում ալելանում են հանցավոր, աստվածա-մարդ մարմնովներն ու արարքները, անում է ահաբեկչության սպառնալի-քը, մարդիկ են զոհվում, խորանում են անհաշտությունն ու թշնամանքը, հնչում են պարերազմի փողերը: Տիրոջ զորակցությունը հայցելու և միա-բանվելու կարիքն ունենք ընդդեմ հոգևոր արժեքների անրեանան, քրիս-տոնեական բարոյական չարանիշների ուրեհաարման:

Այսօր, երբ րոնախմբում ենք հայաստանում քրիստոնեության հաղ-թության՝ աշխարհում առաջինը պերական կրոն հոջակման հորելյանը, 1700-ամյա նվիրական հիշարակները մեր հոգիներում զորացնում են հա-վարը և նորոգում առաքելության մեր ուիրն ու մեր աղոթքը:

2-երդ Սրբություն, սիրելյալ եղբայր ի Զրիստոս.

Աստիճան կարգեց մեզ Իր այգու մեջ պրդաբեր լինելու: Հայցենք Երկնա-վորի զորակցությունը, որ առաջնորդի քրիստոնեական բոլոր Եկեղեցիներ-ը եղբայրական սիրո շալիղներով՝ միասնաբար գործակցելու, ջանքերն ու հնարավորությունները մեկրեղելու՝ հանուն փրկագործական Իր աուրք առաքելության, որպեսզի հավարի լույսը հալածի խավարը աշխարհում, ու

չպակասի երբևք աղը երկրի: Աղոթենք, որ Տիրոջ օգնությամբ հավատը և ողորդի մարդկային հոգիները, սրբի ու մաքրի մրուրից, պարզի բոլոր հայացքները՝ երկնքի հավիտենությունը տեսնելու, որպեսզի գիտության՝ օրավոր աճող և՛ անհունները, արվեստի ու այլ ասպարեզներում ծնունդ առնող գործերը ծառայեն միայն Աստուծո փառքին, որ բարիքն է մարդկության և երջանկության միակ ճանապարհը: Տագնապներով լեցուն այս օրերին միասիրտ հայցենք Բարձրյալի խաղաղարար Կամքը և Ճշմարտության Տոգին, որ արդարությամբ է գործում:

Թող Էկոմենիկ եղբայրասիրությանը միշտ պայծառ լինի ու մշտահունչ աղոթքով լեցուն՝ հոգևոր մեր միության Սուրբ Տաճարը, ուր հարստի փառք հնչի առ Բարձրյալը, Ով ընտրեց մեզ ու պարվիրեց սիրով ու եղբայրաբար ապրել, պրոֆեսիոն լինել և Իր Սուրբ Անունով հայցել խաղաղություն համայն աշխարհին, բարօրություն՝ բոլոր ժողովուրդներին այսօր և միշտ և հավիտյան ամեն:

ՆՈՐԻՆ ԱՄԵՆԱՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ԲԱՐՂՈՐԴԻՄԵՈՍ Ա
ԿՈՍՏԱՆՂՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ԽՈՍՔԸ ԵՐԵՎԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ
ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ձերդ Սրբություն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս և Ծայրագույն Պարտիարք, սիրեցյալ Եղբայր ի Քրիստոս Աստված, Տեր Գարեգին Բ,
Մեծարգո աշխարհիկ առաջնորդներ,
Միտնի զավակներ ի Տեր.

Մենք՝ մեր խոնարհությունը, և նրանք, ովքեր ուղեկցում են մեզ, եկել ենք մեծ հոժարությամբ Կոստանդնուպոլսի մեծ Եկեղեցուց՝ արձագանքելով Ձերդ Սրբության՝ ի Քրիստոս սիրելիագույն եղբոր հրավերին:

Մենք եկել ենք՝ կրելով սիրո խաղաղության և պարվի մի ողջուն՝ շնորհավորական ցանկություններով և սրտաբոխի զգացումներով: Մենք ուրախակից ենք ձեզ, սիրեցյալ եղբայրներ և Եկեղեցու սիրելի զավակներ, քանի որ դուք, այսպեղ և այլուր, տունում եք մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի Ավերարանը հայ ժողովրդի կողմից պաշտոնական կրոն ընդունման 1700-ամյակի փառաբանության և Աստծուն հաճելի տոնակատարությունների ալվարտը:

Մենք հարկապես ուրախ ենք, որպես ուխտավորներ խոնարհվում ենք Ս. Գրիգոր Լուսավորչի առջև այս զեղեցիկ Սուրբ եկեղեցում, որը վերջերս է կառուցվել նրա պարվին: Այս սրբի նպաստը քրիստոնեության պաշտոնական կրոն հռչակման համար, որպես հայ ժողովրդի պաշտոնական կրոն, ինչպես հայրնի է, դարձանկերային է: Մեր Տիեզերական Աթոռը և մենք անձնապես ձեզ հետ փառք, պարիվ և գոհություն ենք մարտցում մեր

Սուրբ Աստուծոն, Ով պաշտպանում է Երրորդության մեջ, քանի որ Նա արժանի է դարձրել Եկեղեցու սիրեցյալ գահակալ, մեր քույր Եկեղեցու սիրեցյալ առաքինորդ եղբայրներն ի Բրիսպոս, մնացյալ բարեպաշտ եկեղեցականներն և վանականներն, Բրիսպոսասներ հայ ժողովուրդ, այսօրվա բազում ճանապարհներով, ձեր նվիրված առաքնորդների հետ ապրելու և այս պատմական հորեյանը միջազգայնորեն ճանաչված դարձնելու:

Մենք ի խորոց սրտի մեր շնորհակալությունն ենք հայտնում ձեզ, որ մեզ պարգևեցիք ուրախ և օրհնյալ առիթը տոնելու, հիշելու և ապրելու ձեզ հետ միասին և հույսի մեջ, որովհետև մեզ՝ քրիստոնյաներին համար յուրաքանչյուր տոն ունի զարկական և պարարագի խորհուրդ:

Իսկապես, սա հայրկապես այն դեպքն է, երբ որ, ինչպես այս մասնավոր դեպքում, նրանք, ովքեր տոնում են, ինչպես իրենց հիշողության մեջ և իրենց անձնական կյանքով, նույնպես բազում ճանապարհներով ու ձևերով կհանում են Բրիսպոսի ճարճարանները և հոգսկում են նրա հարությունը՝ մարտիրոսությանը և համբերությանը: Այս փարեղարձը հիշեցնում է «Աստուծո զարմանահրաշ գործերը» (Գործք Բ 11), որը հայրնվել է մեր սիրելի հայ ժողովրդի պատմական ճանապարհորդության ընթացքում մեր Աստուծո՝ Բրիսպոսի շնորհի թագավորությանը հայ ժողովրդի միանալով՝ սկսած հին ժամանակներից, նույնիսկ առաքելական շրջանից, ինչպես որ փոխանցվել է մեզ Սրբազան Ավանդության միջոցով՝ Մեծ Հայքի Ս. Գրիգոր Լուսավորչի սրբազան և պրոֆանդ առաքելությունը, որը սովորել է Կեսարիայում դասական և հայրաբանական ավանդությունը մեծարելու եղանակով, և բարեպաշտ Տրդատ թագավորի որոշումով՝ Հայաստանում քրիստոնեության պաշտոնական ընդունումը, հայ ժողովրդի ի Բրիսպոս ձգվումը և դաստիարակությունը՝ հավարդով և սրբազան պաշտամունքով, Սուրբ Գրքերով, արվեստով, գիտությամբ և մշակույթով ու ընդհանրապես, Եկեղեցուն անասան նվիրումը, ավանդության անխաթար պահպանումը և հավատարմությունը այն ամենին, որ կազմում է հայկական անհարակալությունը, հայրկապես անսպառ տոկոսությունը մեծ հալածանքների և դատապարտությունների շրջանում: Ինչպես մեր հարազատ հույն ժողովուրդը, դուք՝ հայերդ ևս կարող գրնվեցիք Տիրոջով հալարտ լինելու, քանի որ դուք անցել եք դժվար ժամանակներով, ինչպես որ քաջամարտ է բոլորիս, և կարող եք գոհարանությամբ կրկնել. «Իբրև թե անժանոթներ, բայց բոլորից ճանաչվածներ, իբրև թե մահամերձներ, բայց և ահավասիկ կենդանի ենք, իբրև թե պարծվածներ, բայց ոչ մահապարտներ» (Բ Կորնթ. Զ 9):

Վերանշալ և այլ պատմություններով, հայերի հիշողությունն աշխարհում, այսօրվա և այլուր ճշդորեն անխաթար և կայուն կմնա: Այնուամենայնիվ, քանի որ մեր Աստուծո և Փրկչի մեծ շնորհը և բարեպարությունը լիապես երևան է եկել ձեր կյանքում, հույսը նույնպես կմնա անմարելի, չնայած ներկա դժվարություններին և տեսանելի ապագայի մարտահրավերներին:

ԼՈՒՍԱՎՈՐԶԻ ԿԱՆԹԵՂԻ ԼՈՒՅՍԻ ԽՈՐՀԱՆՇԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ
ԿՈՍՏԱՆՆՅՈՒՊՈԼՍԻ ՏԻԵՋԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿԻՆ ԽՈՐ ՎԻՐԱՊՈՒՄ

ՄԻՍԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍԵՐԻԱԿԱՆ ԵՊԱՐԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴՊԻՍԿԱՆ ԴԵԿԱՆՈՍՆԵՐՆԵՐԸ ԵՎ ԴԵԿԱՆՈՍՆԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴՊԻՍԿԱՆ ԴԵԿԱՆՈՍՆԵՐԸ

Քրիստոնյաներս վարսահոթյամբ ենք սա ակնկալում՝ իմանալով, որ այս ժամանակները և պահերը կենդանի Աստուծո ձեռքում են: Մենք նաև գիտենք, որ ինչ որ եղել է մեր միջև անցյալում, այժմ Աստուծո շնորհիվ պարստություն է դարձել, և այժմ մենք ի վիճակի ենք միմյանց աջակցելու փոխադարձ վարսահոթյամբ և սիրով՝ բոլորի առջև առանց խորականության վկայելով մեր հին ամրակոտ հավատքը: Զգոն կերպով և անկեղծորեն աշխատելով որոշ ժամանակ մեր Եկեղեցիների միության և հաղորդության ամբողջական վերականգնման համար և խիզախաբար ծառայելով ճշմարտությանը, արդարությանն ու խաղաղությանը, մենք հույս ունենք, որ առաջարկում ենք այն, ինչ որ պարզաձ է և անհրաժեշտ արդի աշխարհի համար: Ուստի, այս առումով ևս, մեր սիրնցյալ հայ ժողովրդին հղում ենք աշխատանքի, հավատքի և լավարեսության պարզամբ:

Վերջնական հաղթանակը պարկանում է ճշմարտությանը Քրիստոսով, Որին մեզանից յուրաքանչյուրը կամենում է ծառայել: Բանի որ «Արդյոք մեծ չէ նա, որ սրեղծել է այս բոլորը: Արդարև, մեծ է ճշմարտությունը և ամեն ինչից զորավոր: Ամբողջ երկիրն ապավինում է ճշմարտությանը, երկինքն օրհնում է ճշմարտությունը, ամեն ինչ սասանվում և դողում է նրա առաջ, ճշմարտության մեջ անհրաժեշտ չկա, ոչ մի անհրաժեշտություն: Անհրաժեշտ է գինին, անհրաժեշտ է թագավորը, անհրաժեշտ են նաև կանայք, անհրաժեշտ են բոլոր մարդկանց որդիները, անհրաժեշտ են նաև նրանց բոլոր գործերը, ճշմարտություն չկա նրանց մեջ, և իրենց անհրաժեշտության մեջ էլ կկորչեն իրենք: Իսկ ճշմարտությունը կա, մնում է և զորավոր է հավիտենապես, կենդանի է նա, և նրա իշխանությունը՝ հավիտենական: Աջատություն չկա նրա մեջ, նա չի փոփոխվում երբեք, այլ միշտ հասարատում է արդարությունը, մերժում չարությունն ու անհրաժեշտությունը. ճշմարտության բոլոր գործերը հաճելի են ամենքին» (Ա Եզրաս Դ 35-40):

Ուստի մեկ անգամ ևս ի սրտե շնորհավորելով ձեզ, Ձերդ Մրբության և եղբայր, հայ ժողովրդի հեղ միասին, ինչպես նաև հրաշալի երգչախմբի ընկերյալ անդամներ, որ հարստացրեցիք մեզ այսքան զեղեցիկ եկեղեցական երաժշտությամբ: Մենք կամենում ենք ձեզ առողջություն և երկարակեցություն, և հայրաբար օրհնում ենք մեր սիրելի հայ ժողովրդին, ովքեր ճշմարտությամբ տոնում են և աղոթում: Թող Աստված գորացնի նրանց նաև ապագայում և առաջնորդի փրկության ճանապարհով: Թող Աստուծո օրհնությունը և առաքողորմությունը, Ս. Գրիգորի և բոլոր սրբերի բարեխոսությամբ, լինի բոլորի հեղ: Ամեն:

Երևանի նորակառույց Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցում տեղի ունեցած աղոթքից հետո, Հայրապետների շքախումբը մեկնեց Հայաստանում Հունաստանի դեսպանատուն, ուր դեսպանի կողմից կազմակերպվել էր պաշտոնական ընդունելություն:

5 նոյեմբերի 2001 թ.

Նորին Ամենաաբքություն Բարդուղիմեոս Առաջինի Հայաստան այցի վերջին օրը ևս հազեցած էր եկեղեցական արարողություններով և փարբեր հանդիպումներով:

Առավոտյան Երևանի Սուրբ Սարգիս առաջնորդանիստի եկեղեցում Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պապրիարքի արարողապետ Սերաֆիմ վարդապետի կողմից մատուցվեց հունածես Պատարագ, րեղի հունական համայնքի համար: Պատարագին ներկա էին Ամենայն Հայոց Հայրապետ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդը, Կոստանդնուպոլսի հայոց Պապրիարք Ամենապատիվ Ս. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մուրաֆյանը, Արարադյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպիսկոպոս Կճոյանը, Մայր Աթոռի միաբաններ, Հայաստանում Հունաստանի Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպանը, հույն և հայ հավաքացյալներ: Հընթացս Ս. Պատարագի Նորին Ամենաաբքությունն օրհնեց Հայաստանում Հույն Ուղղափառ Համայնքին և հղեց իր պարգամը:

Օրվա երկրորդ կեսին Նորին Ամենաաբքությունը Երևանի պետական համալսարանի Աստվածաբանության ֆակուլտետում հանդիպում ունեցավ րեղի ուսանողության, Գևորգյան Հոգևոր Ծննդաբանի և Վազգենյան Դպրանոցի սաների հետ: Հայրապետներին և հոգևոր բարձրաստիճան դասին ողջունեցին համալսարանի ռեկտոր Ռադիկ Մարտիրոսյանը, Աստվածաբանության ֆակուլտետի հիմնադիր-ղեկան Գերաշնորհ Տ. Շահե արքեպս. Աճեմյանը: Այնուհետև առանձին դասախոսությամբ հանդես եկավ Տիեզերական Պապրիարքը: Համալսարանին հաջորդեց հանդիպումը Գիտությունների Ազգային Ակադեմիայի նախագահությունում, ուր Նորին Ամենապատվությանը ողջունեց Ակադեմիայի նախագահ Ֆադեյ Սարգսյանը: Խոսք ասաց Վեհափառ Հայրապետը: Ապա Տիեզերական Պապրիարքը հանդես եկավ առանձին բանախոսությամբ, որը նվիրված էր վերջին րասնամյակներում Ուղղափառ Եկեղեցիների երկու ընդանիքների միջև սկսված աստվածաբանական երկխոսությանը:

Գիտությունների Ակադեմիայից երկու Եկեղեցապետներն այնուհետև մեկնեցին Խոր Վիրապ, վեհաշուք Արարադի դիմաց խոյացած Հայոց հավաքքի օրրանը, ուր, որպես ուխտավորներ, նորոգեցին Իրենց ուխտը Ս. Գրիգորի անմար կրակի և բոցավառ հավաքքի հույսով և բարեխոսությամբ: Էկումենիկ այս արարողության ընթացքում հնչեցին հունական, ապա հայկական շարականներ՝ ձոնված մեր հավաքորդորդ՝ աղեսրելով Սրբի բարեխոսությունը մեր երկու Եկեղեցիների և բոլոր քրիստոնյա ժողովուրդների համար:

Երեկոյան Հայրապետներին ապաստում էր Երևանի Հայորդյաց Տան մանուկների գեղարվեստական անակնկալ երեկույթը: Արդեն մթնշաղին, Էջմիածնի Մայր Տաճարում րեղի ունեցած հրաժեշտի արարողությունից հետո, Տիեզերական Պապրիարքը, Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետի ուղեկցությամբ, ուղևորվեց «Զվարթնոց» օդանավակայան՝ ավարտելով իր երկրորդ այցելությունը Հայոց աշխարհ և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

ՇԽԱՄԱԿԵՐՈՂ ԿԶՈՒԵՆԻՊՈՐ ԴՊԵՓԻՍԿՈՒՆ ԿՐՈՏՈՒՄՍ ԻԳ ՎՏԳԼՈՅԵՆԻ ՄՈՓՈՂԳԻ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՀԱՆԴԻՊԵՅ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՊՈՒՏԻՆԻՆ

Մեպրեմբերի 15-ին, առավոտյան, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ-ն հանդիպում ունեցավ պեղական պաշտոնական այցով Հայաստանում գրնվող Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետ: Վեհափառ Հայրապետը ողջ հավաքավոր հայ ժողովրդի անունից ողջունեց Ռուսաստանի Դաշնության նախագահին և գոհունակություն հայտնեց, որ հայ և ռուս ժողովուրդների, Հայ Առաքելական և Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցիների ջերմ հարաբերություններն ինչպես ավանդաբար, այնպես էլ այսօր խարսխված են փոխադարձ անկեղծ սիրո և հարգանքի վրա:

Ամենայն Հայոց Հայրապետի և Ռուսաստանի Դաշնության նախագահի առանձնագրույցի ընթացքում քննարկվեցին ՌԴ փարածքում Հայ Առաքելական Եկեղեցու բնականոն և բեղմնավոր գործունեության ծավալմանն առնչվող հարցեր: Քննարկումներն անցան արդյունավետ:

Նույն օրը, կեսօրին, ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ-ն, հարգանքի փուրք մատուցելով Հայոց Մեծ Եղեռնի զոհերի հիշատակին, ռուսաստանյան և հայաստանյան բարձրաստիճան պեղական պաշտոնյաների ուղեկցությամբ այցելեցին Ծիծեռնակաբերդ և ծաղկեպսակ դրեցին Հայոց Մեծ Եղեռնի զոհերի հուշարձանին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏ ԲՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԻՈՆ ԻԼԻԵՄԿՈՒԻՆ

Նոյեմբերի 1-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեց պետական-պաշտոնական այցով Հայաստանում գրկվող Ռումինիայի նախագահ Իոն Իլիեսկուն:

Ողջունելով մեծարգո հյուրի այցը հայոց հավաքի կենտրոն, Ն. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ուրախություն հայտնեց, որ հայ և ռումին բարեկամ ժողովուրդների դարավոր կապերը շարունակվում և ամրապնդվում են երկու երկրների նախագահների փոխայցելություններով: Վեհափառ Հայրապետը նշեց նաև, որ այդ բարեկամության ամրապնդմանը նախանձախնդիր է նաև Հայ Եկեղեցին: Այս առիթով Նորին Սրբությունն անդրադարձավ Հայ Առաքելական և Ռումին Օրթոդոքս Եկեղեցիների միջև եղբայրական կապերին՝ ուրախությամբ հիշատակելով իր կաթողիկոսական ընտրության առաջին փարում այցելությունը Թեոկտիստոս Պարրիարքին, ինչպես նաև այս փարի ռումին հոգևոր առաջնորդի մասնակցությունը Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակի սնապեմբերյան գլխավոր հանդիսություններին:

Նորին Սրբությունը միաժամանակ իր երախտագիտությունը հայտնեց Ռումինիայի իշխանություններին՝ ռումինահայ համայնքի նկատմամբ փաժած հոգաբար ու ջերմ վերաբերմունքի համար: Վեհափառ Հայրապետը նշեց, որ ռումինահայության հանդեպ երկրի իշխանությունների գնահատման վկայություն է նկատվում նաև Ռումինիա կապարած այցի ընթացքում նախագահի կողմից իրեն հանձնված բարձրագույն պարգևը՝ «Ռումինիայի ասպդ» շքանշանը:

Պարոն Իլիեսկուն իր հերթին հավաստելով երկու ժողովուրդների բարեկամության մասին, նշեց, որ Ռումինիայում այս փարի հանդիսավորապես նշվել է ոչ միայն Հայ Եկեղեցու 1700-ամյա մեծ հորելանը, այլև Ռումինիայի հայոց թեմի 600-ամյակը:

«Այս բարեկամությունը խնդակցություն է ծնում Մեր հոգում, որովհետև հավատում ենք, որ միայն ժողովուրդների բարեկամությամբ ու եղբայրությամբ կարող ենք ապահովել խաղաղությունը 21-րդ դարի և նոր հազարամյակի», - ասաց Նորին Սրբությունը:

Հանդիպման ավարտին Ռումինիայի նախագահը Վեհափառ Հայրապետի ուղեկցությամբ ծանոթացավ Վեհարանում պահվող հոգևոր գանձերին:

Ռումինիայի նախագահը եղավ Մայր Տաճարում, մոմեր վառեց երջանկահիշատակ Վազգեն Ա և Գարեգին Ա Հայոց Հայրապետների շիրիմներին:

ՄԻՍԻՐԻՄԻԱՅԻ ՏԳԻ ՎԶԻԽԻՈՒՊՈՐ ՎԵՈՎՐԱՎՈՒՄՍ ԶՈՒՍՏԱՎԵՂՈՒ ՎՏԳՆԻՍԵՐԻ ՄՈՓՈՂԳԻ

ՎԵՆԱՓԱՌ-ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅԱՄԲ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՎ ՆՈՐՔԻ ՀԱՅՈՐԴՅԱՑ ՏԱՆ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՎԱԾ ՄԱՍՆԱՇԵՆՔԻ ԲԱՅՈՒՄԸ

Հոկտեմբերի 3-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի և ՀՀ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի մասնակցությամբ Կոնստանդնուպոլիսում տեղի ունեցավ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միության Նորքի Հայորդյաց փառանքավոր վերանորոգված մասնաշենքի բացումը:

Մանուկների և պարանիկների հոգևոր-գեղագիտական կրթության այս կենտրոնը մեկն է մայրաքաղաքում գործող երեք նմանատիպ օջախներից, որտեղ 4-17 տարեկան շուրջ 1200 երեխաներ ու պարանիկներ ծանոթանում են դեկորատիվ-կիրառական ազգային արվեստին, հաճախում պարարվեստի ու երգեցողության, կրկեսային ու սպորտային խմբակներ՝ այս ամենի հետ մեկտեղ ստանալով հոգևոր կրթություն:

Հարելով կարմիր ժապավենը՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետն ու Հանրապետության նախագահը մուտք գործեցին գեղեցիկ ու հարմարավետ մասնաշենք, ուր ՀԲԸՄ-ի աջակցությամբ ստեղծված են բոլոր հարմարությունները՝ երեխաների ուսուցումը կազմակերպելու համար: Հայորդյաց փառանքներն իրենց հերթին հիացրեցին ներկաներին երգի ու պարի շնորհաշար կատարումներով, կրկեսային ներկայացումներով:

Նորքի, Արաբկիրի և Մալաթիայի բոլոր երեք կենտրոնները, ուր այսօր ընդհանուր թվով հաճախում է ավելի քան 3000 երեխա, Հայ Եկեղեցու հովանու ներքո իբրև Հայորդյաց փառանքներ վերակազմավորվել են նախկին, այլևս չգործող պիոներ-պալատներում դեռևս 1993 թ., Գարեգին Բ Կաթողիկոսի՝ այն ժամանակ Արարաթյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդության շրջանում: Այս ընթացքում վերանորոգվել է Արաբկիրի Հայորդյաց փառանք: Առաջիկայում նոր փառանք կստանան Նորքի Հայորդյաց փառանքը մյուս մասնաշենքը:

Բացման արարողությանը ներկա էին նաև Երևանի քաղաքապետ Ռոբերտ Նազարյանը և քաղաքային ու համայնքային իշխանությունների ներկայացուցիչներ:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԻՆՆԱ

15 նոյեմբերի 2001 թ.

2001 թվականի նոյեմբերի 15-ին հովվապետական այցելությամբ Վիննա մեկնեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Հանուն Մայր Աթոռի միաբանության Վեհափառ Հայրապետին մեկնումից առաջ բարի ճանապարհի մաղթանքներ ուղղեց Մայր Աթոռի երիցագույն միաբաններից Երևանի պետական համալսարանի Աստվածաբանության ֆակուլտետի ղեկան Տ. Շահեն արքեպս. Աճեմյանը: Այնուհետև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ճանապարհվեց «Զվարթնոց» օդանավակայան, որտեղից ինքնաթիռով մեկնեց Վիննա: Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցում էին Կոտայքի թեմի առաջնորդ Տ. Առաքել եպիսկոպոս Քարամյանը և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գավազանակիր Տ. Բաբկեն արքեպ. Նանյանը: Ժամը 14.40-ին ինքնաթիռը վայրէջք կատարեց Վիննայի Շվեյխախար միջազգային օդանավակայանում:

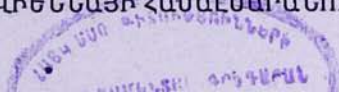
Վիննայում Վեհափառ Հայրապետին դիմավորելու էին եկել Կենտրոնական Եվրոպայի հայրապետական պապվիրակ Տ. Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանը, կարդինալ Ֆրանց Զյոնիգը, Ավստրիայում Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան Զիվան Թաթևյանը, ինչպես նաև Վիննայի հայ համայնքի ներկայացուցիչները, որոնց համար մեծ ուրախություն ու բերկրանք էր Վեհափառ Հայրապետի այցելությունը իրենց և Նորին Սրբության օրհնությունը սրանալը: Օդանավակայանում Վեհափառն իր ուրախությունը հայտնեց, որ երկար ժամանակից հետո նորից եկել է այնտեղ, ուր անցել են իր ուսանողության ու հոգևոր ծառայության երկրասարդական տարիները:

Օդանավակայանից Վեհափառ Հայրապետն ուղևորվեց Վիննա՝ կարդինալական պալատ, ուր հյուրընկալվելու էր այս այցելության ընթացքում: Այստեղ Նորին Սրբությանը դիմավորեց Ավստրիայի կարդինալ Բրիստոֆ Շյոնբորնը:

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 5.00-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Հայ Եկեղեցու առաջնորդարանի սրահում հանդիպեց քեղի հայ համայնքի ղեկավարության հետ: Վեհափառ Հայրապետի հետ հանդիպելու էին եկել նաև հունգարահայոց համայնքի ներկայացուցիչները, որոնք ևս մեծ փափագ ունեին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին տեսնելու և հայրապետական խոսքը լսելու: Այստեղ Վեհափառ Հայրապետը պարմեց Հայաստանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակի տոնակատարությունների, ինչպես նաև Մայր Աթոռի այսօրվա գործունեության ու կարիքների մասին:

ՎԵՀԱՓԱՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍԹԸ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՌՈՒՄ

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՈՂՋՈՒՅՆ ԱՎԱՏՐԻԱՅԻ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՔՐԻՍՏՈՅ ԸՅՈՆԲՈՐՆԻ ՀԵՏ

16 նոյեմբերի 2001 թ.

Առավոտյան ժամը 11.00-ին Վեհափառ Հայրապետը հանդիպում ունեցավ Ավստրիայի Հանրապետության նախագահ Թոմաս Կլեսպիլի հետ: Վեհափառ Հայրապետը Ավստրիայի նախագահի հետ կարծիքներ փոխանակեց կրոնական փարբեր խնդիրների շուրջ, խոսեց 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության և Ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման գործընթացի մասին:

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 6.00-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Վիեննայի համալսարանի հանդիսությունների մեծ դահլիճում մասնակցեց Հայ Առաքելական Եկեղեցուն և Հայաստանում քրիստոնեության պելրական կրոն հռչակման 1700-ամյակին նվիրված հանդիսությանը, որին ներկա էին փարբեր Եկեղեցիների ներկայացուցիչներ, համալսարանի դասախոսներ, գիտնականներ և այլ բարձրաստիճան հյուրեր: Ողջույնի խոսք ասաց ՊՐՈ ՕՐԻԵՆՏԵ-ի փնօրեն դոկտոր Յոհան Մարտեն: Այս հանդիսավոր փոնախմբության ընթացքում իրենց բանախոսություններով ու ելույթներով հանդես եկան հայ և ավստրիացի մի շարք հոգևորականներ ու գիտնականներ: Դր. Մետրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանի զեկուցման թեման էր «ՊՐՈ ՕՐԻԵՆՏԵ-ի հարաբերությունները Հայ Եկեղեցու հետ», որին հաջորդեց դր. Վալտեր Զիգլի «Հայաստանն ու Եվրոպան» վերնագրված խոսքը: Ապա հայրապետական իր խոսքով հանդես եկավ նաև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ-ն: Ազդու և հուզիչ էր հաղկապես կարդինալ Քրիստոֆ Շյոնբորնի փակման խոսքը, որում կարդինալ Շյոնբորնը մեծապես արժևորեց Հայ Առաքելական Եկեղեցու դերը ոչ միայն հայ ժողովրդի կյանքում, այլև համայն աշխարհի քրիստոնեական ընդանիքում: Կարդինալ Շյոնբորնը բարձր գնահատեց նաև այն առաքելությունը, որը Հայաստանյայց Եկեղեցին իրականացնում է ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Սփյուռքում լինելով Հայաստանում և Սփյուռքում ապրող հայերի միասնականության ու հոգևոր միության իրական գրավականը:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ-Ի ԽՈՍՔԸ՝ ԱՍՎԱԾ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՈՒՄ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒՆ ԵՎ 1700-ԱՄԻՅԱԿՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅԱՆԸ

Սիրելի եղբայրներ ի Քրիստոս Կարդինալ Շյոնբորն և Կարդինալ Զյոնիզ,

Սիրելի հոգևոր եղբայրներ և ներկաներ.

Այս հանդիպումը կազմակերպելու համար Մեր խորին շնորհակալությունն ենք հայտնում Վիեննայի Գերաշնորհ Կարդինալ Շյոնբորնին և «Pro Oriente» Էկումենիկ կազմակերպությանը: Մենք առանձնակի ուրախություն ենք ապրում այսօր՝ վերըստին գրելելով ճանաչողության սիրով և քրիստոնեական արժեքների լույսով լեցուն այս կրթօջախի հարկի ներքո:

Այս պահին հիշողությունների ջերմ ալիքով Մեր հոգում վերարթնանում են գեղեցիկ հուշեր և վաղուց ծանոթ անմոռաց դեմքեր: Ծուրջ երեսնամյա ժամանակահատվածից հեպտ այսօր վերադառնալով այսրեղ իբրև Անե-ժամանակահատվածից հեպտ այսօր վերադառնալով այսրեղ իբրև Անե-նայն հայոց Կաթողիկոս՝ առաջին ապաստալորդ հայ Առաքելական Եկեղեցու, մեկ անգամ ևս անդրադառնում ենք և սիրով հավասարում, որ Մեր ան-ձի վրա անցնելի կնիք են թողել մշակութասեր Վիեննան ու նրա համա-սարանը:

Մենք այսրեղ ուսանելու հնարավորությունն ունեցանք Վիեննայի Գե-րաշնորի Կաթողիկոս Ժրանց Բյոնիգի հրավերով և ազնիվ հովանավորությ-յամբ, ինչպես նաև Վիեննահայոց հոգևոր հովիվ Ս. Մեսրոպ Ժ. վարդապետ Գրիգորյանի կանչով և երջանկահիշարակ հայոց հայրապետ Վազգեն Առաջինի օրհնությամբ: Այսօր աղոթքով ենք հիշում հոգևորյա հայոց հայ-րապետին, ով մեր ժողովրդից մեծարված է «Շինարար» կոչումով: Աղոթք ենք բարձրացնում արդար հոգիների համար այն պրոֆեսորների, ովքեր առաջնորդել են Մեզ իմացության ճանապարհներով, նաև «Pro Oriente»-ի երջանկահիշարակ անդամների հոգիների համար:

Եղբայրական Մեր սերն ու երախտագիտությունն ենք բերում բոլորիդ, մասնավորաբար՝ սիրելի Կաթողիկոս Բյոնիգին՝ հայ Եկեղեցու զավակիս նկարմամբ ցուցաբերած հայրական հոգածության համար: Զրիարոնեա-կան Եկեղեցիների սիրով գործակցության սերտացման ուղղությամբ ի-մասրնազարդ Կաթողիկոս Բյոնիգի ջանքերը Վիեննան դարձրեցին էկո-մենիկ երկխոսության կենտրոն: Ընդհիվ նրա՝ կյանքի կոչվեց այսրեղ «Pro Oriente» էկոմենիկ կազմակերպությունը՝ արգասավոր երկխոսություն սկսելով հին Արևելյան Եկեղեցիների հետ: Մենք ուրախ ենք, որ «Pro Oriente»-ի գործունեությունը խրախուսում և հովանավորում է նաև Վիեննա-յի ներկա շնորհազարդ Կաթողիկոս Ծյոնբորներ:

«Pro Oriente» կազմակերպությունը տարիների ընթացքում հիմնամուր կամորջ է դարձել Կաթողիկ և հին Արևելյան Եկեղեցիների միջև: Իր գործու-նեությամբ, մասնավորաբար լայն ճանաչողություն ապահովող սրվարա-ծավալ աստվածաբանական գրականության հրատարակմամբ, կազմա-կերպությունը նպաստում է, որ գորսնան փոխհասկացողությունն ու եղ-բայրական սերը, համագործակցության ոգին ջրիարոնեական Եկեղեցինե-րի միջև: Անարարակոյս կարող ենք հաստատել, որ նաև այս կառուցողա-կան գործունեության շնորհիվ էր, որ Կաթողիկ Եկեղեցու Մրբազան Քահա-նարապետ հովհաննես Պողոս Երկրորդը առաջին Գահակալը եղավ Սուրբ Պետրոսի Աթոռի, որ այցնեց հայաստան:

Մենք գնահատում ենք նաև նախանձախնդրությունն ու ջանքերն այսօր Կենտրոնական Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակ Գերաշնորի Ս. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանի, ով, լինելով համանախագահը «Pro Oriente» կազմակերպության, շնորհակալ ներդրում է բերում հայ և Կաթողիկ

Եկեղեցիների եղբայրական հարաբերությունների արգասավորման գործում:

Միտելիներ.

Վիեննայում Մենք գրելիում ենք հովվապետական այցով՝ ուրախ առիթ ունենալով Նախարարանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյա տարեդարձը, որը 2001 թվականի ողջ ընթացքում տոնախմբում է Հայ Եկեղեցին աշխարհի բոլոր կողմերում: 17 դարերի հեռավորությունից մեր ժողովուրդը «Նաարթ քո կեցուցին զբեզ» (Մարկ. Ե 34) գիրակցությամբ է տոնում դարակազմիկ իր մեծ հոբելյանը:

Նոբելյանական այս օրերին մի առիթով Մենք Մեր խոսքում հիշեցինք, որ Նախարարանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 150-րդ տարեդարձը հայ ժողովուրդը նշանավորեց Ավարայրի դաշտում՝ մարտի ելևելով հանուն հավարի, պաշտպանելով քրիստոնեական իր սրբությունները: Համագգային այս կամքն ու համաձայնությունը բխում էին այն իրողությունից, որ 5-րդ դարում արդեն քրիստոնեությունը մեր ժողովուրդը կրում էր ոչ ինչպես արտաքին զգեստավորում, այլ իբրև մաշկի գույն: Այսպես բնորոշել է Ավարայրի հերոսը՝ Վարդան զորավարը, 451 թ. խրախուսելով հայոց ուխտապահ բանակը, որ կազմված էր ոչ միայն զորականներից, այլև՝ հոգևորականներից, շինականից և արհեստավորից, իրենց որդիների, հայրերի ու եղբայրների կողքին կանգնած հայ կանանցից: Նրալի, 301 թվականին հայ ժողովուրդը մեկ անգամ ընդմիջոր կարարեց իր ընտրությունը՝ բոլոր ժամանակների համար հռչակելով «յայսմ հաւարոց զմեզ ոչ ոք կարէ խախտել, ոչ հրեշտակք եւ ոչ մարդիկ, ոչ աւուր եւ ոչ հուր, ոչ ջուր եւ ամենայն զինչ եւ են դառն հարուածք» (Եղիշէ):

Ձեզ հայրեկ է, որ Արարարի փեշերին տարածված Նոյի երկրում՝ Նախարարանում, Ասրծո ողորմությամբ ու շնորհով Ավարարանի Լույսը ափովել է Սուրբ Թադեոս և Սուրբ Բարդուղիմեոս առաքյալների քարոզությամբ, նրանց ձեռքով հասարարվել է Հայ Առաքելական Եկեղեցին: Մեր ժողովուրդն իր հանդեպ Տիրոջ խնամքը կրկին տեսավ և զգաց Նախարարանի համար շրջադարձային ժամանակներում, երբ երկիրը վերստին ազատագրվել ու միավորվել էր Տրդատ Մեծ արքայի թագի ներքո: Ազատ ու անկախ ապրելու կամքով լեցուն հայությունը Ասրված շնորհեց ևոր Լուսավորիչ՝ առաքելապարիով Սուրբ Գրիգորին, 13 տարի պահպանելով ու խնամելով նրան մահապարտների համար սահմանված վիրապում:

Սուրբ Լուսավորիչի ձեռքով մեր ժողովուրդը առաջնորդվեց դեպի համագգային մկրտություն, և քրիստոնեությունը առաջին անգամ Նախարարանում գրավ պաշտոնական ճանաչում: Պետական հովանին վայելող Հայ Եկեղեցու ավագանից ծնունդ առավ Ասրծո ևոր ժողովուրդ՝ հարության հավարով ապրող ու աշխատող, հարության հավարով գոյարևող: Դարերի փորձությունների մեջ եղել է, որ մեր ժողովուրդը կորցրել է ազգային պետականությունը, բայց միշտ համախոսմբ է մնացել Հայ Եկեղեցու օրհնությ-

յան ներքո ու հավատարիմ՝ քրիստոնեական իր ինքնությանը: Ազգային պետական դրոշի ներքո թե առանց դրա, հայասրանը եղել է և է՝ քրիստոնեության անառիկ պարվարն ու բերդը Արևելքի սահմանագծին: Չորս-ցանք Քրիստոսին, նույնիսկ երբ նախորդ դարակզբին իր տոհմիկ ժողովրդի արյունով համապարսած ներկվեց Արևմտյան հայասրանը, երբ մեկ ու կես միլիոն հայեր սպանվեցին օսմանյան Թուրքիայի կազմակերպած եղեռնի արդյունքում, երբ թվում էր, թե Աստված մոռացել է մեզ:

Փառք Բարձրյալին. 301 թվականի 1700-րդ տարեդարձը հայ Եկեղեցին և համայն մեր ժողովուրդը տոնախմբում է նորանկախ հայոց պետության հեղինակությանը՝ խանդավառ ու գոյեպնդված քրիստոնեական Եկեղեցիների եղբայրական խնդակցությամբ: Փառք Բարձրյալին, որ 17 դարերի փորձառությանը անդրադառնալով ու արժևորելով քրիստոնեական կյանքի մեր ուղին, կարող ենք հավասարել մեր նախնյաց օրինակով, որ քրիստոնեությունը ունենք ոչ իբրև զգեստավորում, այլ՝ մաշկի գույն: Քրիստոնեությամբ է շնչում հարուստ ու հնագույն հայ մշակույթը, քրիստոնեական արժեքներն են հայ կյանքի հիմքում, խաղաղության, ազատության, սրել-ծագործ կյանքի բաղձանքն է հայոց հոգիներում՝ հայասրանում, Լեռնային Ղարաբաղում և համայն հայոց Միությունում:

Այսօր, երբ հայասրանը թոթափել է անապրվածության անհույս ժամանակները, հայ Եկեղեցին հուսառատ ու հոգեկոտորոզ օրեր է ապրում: Եկեղեցաշինությամբ, դպրոցներում քրիստոնեական դաստիարակությամբ, ուղի-հեռուարարնային ծրագրերով, հրապարակական քարոզչությամբ, նպաստամարտյոց առաքելություններով հայ Եկեղեցին փորձում է վերականգնել բռնարհիւրական տասնամյակների ավերները, հավատը նորոգել մեր ժողովրդի սրտերում:

Հայասրանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման պահմայի հոբելյանը, նախնյաց սուրբ հիշարակների ոգեկոչումով առ Աստված, Ուխտի նորոգման երկնային մի նոր հրավեր եղավ մեր ժողովրդի կյանքում: Տոնակատարություններին մասնակցություն բերեցին քրիստոնեական Եկեղեցիների հոգևոր պետեր, հոգևորականներ ու հարյուրավոր ներկայացուցիչներ, որոնց ներկայությունը ոգեշնչեց ու զորացրեց իր հավատի մեջ մեր ժողովրդին: Մեր Եկեղեցու տոնը վերածվեց համաքրիստոնեական ուրախության, քանզի ի Քրիստոս մեկ ընդունիքի անդամներ ենք՝ նույն առաքելությամբ, քանզի «ունիմք զնոյն հոգի հաւարոց» (Բ Կորնթ. Դ 13):

Իր ազգային բնույթով հանդերձ՝ հայ Եկեղեցին ջերմ ջարագովն է քրիստոնեական Եկեղեցիների էկումենիկ համագործակցության, և Մենք մեր ժողովրդի հեղ ռուսիս ու միախառնված ենք՝ տեսնելով, որ «Միութիւն ի կարեւորս, ազատութիւն յերկրայականս եւ սէր յամենայնի» հիմքերի վրա օրավոր զորանում է քրիստոնեական Եկեղեցիների էկումենիկ ոգին՝ ի խնդիր մարդկության առաջ ծառացած հիմնականիդների բարվոք վճռման և հանուն աշխարհի ապահով ու խաղաղ գալիքի: Այս առումով վերստին Մեր

գնահատանքն ենք հայտնում «Pro Oriente»-ին՝ իր ծավալած Եկեղեցիների միությունական գործունեության համար:

Վերաբիժն Մեր երախտագիտությունն ու լավագույն մտադրանքներն ենք բերում այս հանդիպման կազմակերպիչներին և աղոթք բարձրացնում առ Աստված, որ միշտ ամուր լինի եղբայրությունն ու սերը, և հավատավոր գործերով բազում բարի արտոյներ տա համագործակցությունը քրիստոնեական Եկեղեցիների: Մենք աղոթք ենք բարձրացնում «Pro Oriente» Էկումենիկ կազմակերպության մշտանորոգ հաջողությունների համար: Աղոթում ենք աշխարհի խաղաղության ու բոլոր ժողովուրդների բարօրության համար: Թող Ամենախնամ Տերը Իր օրհնության ներքո պահպանի հյուրընկալ Ավստրիան, նրա հիմնախնդր մայրաքաղաք Վիեննան և գիտության ու կրթության կամառ այս համալսարանը:

«Ողջ լերուք ի Տէր, գօրացեալ շնորհօք Սուրբ Հոգոյն եւ յաւեր օրհնեալ ի Մէնք. ամէն»:

17 նոյեմբերի 2001 թ.

Վեհափառ Հայրապետի Վիեննա այցելության երրորդ օրը, նոյեմբերի 17-ը, հեղաբեկ էր և լի գեղեցիկ պալմորություններով: Առավոտյան ժամը 11.00-ին Նոբին Սրբությունը շքախմբով մեկնեց Վիեննայից դուրս գտնվող բենեդիկտյան Գոպվայգ վանք: Հայոց Հայրապետն այստեղ ծանոթացավ վանքի պատմությանը, դիպեց վանական համալիրի գեղեցիկ կառույցները, այցելեց վանքի թանգարան: Այնուհետև տեղի ունեցավ միասնական աղոթք, որից հետո Վեհափառ Հայրապետի պալովին հյուրասիրություն կազմակերպվեց:

Նույն օրը, ժամը 17.00-ին, Վեհափառն այցելեց նաև Վիեննայի կիրակնօրյա դպրոց, հանդիպեց դպրոցի սաներին և ուսուցիչներին, պարասխանեց նրանց հուզող հարցերին և իր հայրապետական օրհնությունը բաշխեց բոլորին:

18 նոյեմբերի 2001 թ.

Կիրակի օրը Վիեննայի հայոց Ս. Հռիփսիմն եկեղեցում, որտեղ հավաքվել էին Ավստրիոյի հայ համայնքի բազում հավատացյալներ և պաշտոնական անձինք, Վեհափառ Հայրապետը Ս. Պարարագ մատուցեց: Պարարագի ընթացքում տեղի ունեցավ Հայրապետական պարզենների բաշխում: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կարդինալ Զրիստոֆ Զյոնբերգին նվիրեց 1700-ամյակի խորհրդով պարարատված լանջախաչ, նույն կերպ Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանին՝ պանակե, իսկ եկեղեցուն՝ մի սկիհ: Ամենայն Հայոց Հայրապետի կողմից մատուցվող այս Ս. Պարարագին ներկա գտնվելու համար Ս. Հռիփսիմն եկեղեցի էին եկել և քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչները: Հավարդ Սուրբ Պարարագի եկեղեցու մոտ ձեռամբ Վեհափառ Հայրապետի կարարվեց Հայոց Մեծ Եղեռնի նահապակաց հիշատակին նվիրված խաչքարի օծումը:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՍԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ
ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՍՈՒՐԲ ՀՈՒՓՄԻՍԵ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

«Յանկ ի մեզ, Տէր, զհաւար, զյոյս, զւէր եւ զամենայն գործս առաքիւնութեան»:

(ԺԱՄԱԳԻՐԸ)

Սիրելի բարեպաշտ ժողովուրդ.

Անսահման հուզմունքով է համակված Մեր հոգին, երբ վերադին կանգնած ենք Սուրբ Հովիտին եկեղեցու Ավագ Խորանին, ուր մատուցել ենք Մեր անդրանիկ Պարարագը: Մեր հոգին ջերմացած է հուշերով՝ կապված Վիեննայում ապրած և ուսանած տարիների, Մեզ սիրելի ու հարազատ անձանց հետ: Այսօր երջանիկ ենք Մենք և առ Աստված գոհաբանական աղոթք ենք բարձրացնում, որ 30 տարիներ անց առաջնորդեց Մեր քայլերը դեպի ձեզ՝ դեպի Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու հարազատ ու սիրեցյալ գավակները, վերադին տեսնելու ձեր հավատարմությունը հայրենյաց սրբություններին, վերադին համոզվելու, որ Վիեննայի համայնքը լեցուն է հայ կյանքի աշխույժով:

Քրիստոսանորոգ Հայաստանից, Արցախի ազատաշունչ բարձունքներից, մեր հողը սրբացրած աղոթաբույր վանքերից, Հայոց Հայրապետաց շիրիմներից ողջուն ենք բերել ձեզ:

Ողջունում ենք ձեզ 1700-ամյա Սուրբ Էջմիածնի անմահ խորհրդով, Սուրբ Լուսավորչի Կանթեղի լույսով, հայոց նոր կյանքի Բարի Առավորի հույսով ու հավատով:

Սուրբ Էջմիածնի ու Մայր Հայրենիքի սերն ու կարողը, հայրենաբնակ ձեր եղբայրների ու քույրերի ջերմ բարեմաղթանքներն ենք փոխանցում ձեզ:

Հովվապետական Մեր այցելության այս պատեհ առիթով երախտագիտությամբ ողջունում ենք Ավարդիայի պետությանն ու ժողովրդին և Կաթողիկ Եկեղեցուն այն բարեսեր վերաբերմունքի ու վստահության համար, որ ավելի քան 200 տարի ցուցաբերել ու ցուցաբերում են այսպեղ հաստատված հայության հանդեպ:

Հայրապետական Մեր գնահատանքն ու օրհնությունն ենք բերում Կենտրոնական Եվրոպայի հայրապետական պարվիրակ Գերաշնորհ Տ. Մեարոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանին, ով տասնամյակներ շարունակ իր նվիրյալ ծառայությունն է մատուցում Վիեննայի համայնքին, Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցուն և մեկն է այն սիրելի անձանցից, ովքեր առաջնորդել են հոգևորականի Մեր առաջին քայլերը:

Ի Քրիստոս սիրով ողջունում ենք այսպեղ ներկա Կարդինալ Շյոնբորգին, հոգեվոր մեր բոլոր եղբայրներին: Քրիստոնեական եղբայրական սի-

ԿՏԱԽԱՆԵՆԻ ՏՍԵՆԻ ՀԱՌՄԱԸ ԱՆՈՒՍԶՈ ԳԱՌԺՇՈՂԱԿ ՎԻՈՏՈՎԿԻ ՏՈՒՆՈՒՆԻՆԻՂ ՎԳՐԱԴԱԳ ԶԱՌ ՏՍԵՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՊԱՐԽԻԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ

ՄԱՆ ՇՏԵՖԱՆԻ ՏԱԳԱՐՈՒՄ ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ԱՐԽԻԵՊԻՍԿՈՍՈՍԻ ՔԻՐԱՍՏՈՍԻ

րո ողջույն ենք բերում Մխիթարյան հայ կաթոլիկ միաբանությանը, որ Ավարդիայի հյուրընկալ հարկի ներքո վաստակյալ ծառայություն է մատուցում հայագիտությանը և հայ մշակույթին:

Միրելի բարեպաշտ հավատացյալներ.

Նոր դարի հեղինակ նոր առարկայի է բացվել ազգային մեր կյանքում՝ պատկանում հայոց Մեծ Դարձի 1700-ամյակի լույսով: Համայն ժողովրդով 2001 թվականի անցնող ամիսների ընթացքում ապրեցինք քրիստոնեությունը հայաստանում պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակի ոգեղեն խորհրդով: Նորոգեցինք մեր Ուխտը առ Աստված՝ «Յանկ ի մեզ, Տեր, զհաւար, զոյս, զսէր եւ զամենայն գործս առաքիւնութեան» մեր հայրերի սրբազան աղոթքով: Զորացանք հավատով ու հայ ինքնությանը, արժևորեցինք քրիստոնեության դերը մեր ժողովրդի և յուրաքանչյուրիս կյանքում:

Մերայի, հարության հավարը ազգային մեր կյանքի իմաստն ու գոյության խորհուրդն է: Այն նվիրական օրերից, երբ Տիրոջ առաքյալները հավարի, հույսի և սիրո Ավետարանը բարոզեցին Արարարի փեշերին վաղեմական ժամանակներից ապրող մեր ժողովրդին և հասարակեցին հայոց Եկեղեցին, նոր ընթացք ստացավ հայ կյանքի ուղին՝ Աստծո շնորհով առաջնորդվելով դեպի 301 թվական:

Հավատակիրս այն հաղթական օրերից, երբ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչը Արածանիի ջրերում մկրտեց հայոց Տրդատ թագավորին, արքունիքը, զորքն ու ժողովրդին և քրիստոնեությունը հայաստանում հռչակվեց պետական կրոն, հայոց պարմությունը դարձավ հավարի պարմություն, հավատով կանգնեցված վանքերի ու եկեղեցիների պարմություն, հավատով ծնունդ առած Մաշտոցյան գրերի, տիեզերքի անհունն ու մարդու հոգին քննող աստվածաճառաչ մտքի, հավարավոր հոգուց պոկված երգ ու քերթվածի, մագաղաթին ծաղկած գրչության, քարը շնչավորած պարկերուզության պարմություն: Այո, սիրելի զավակուհի Մեր, 2000 տարի Բրիտանիա քաղաքում է հայոց պարմության ընթացքով, լցնելով հայ կյանքը խաղաղության սիրով ու ազատության բաղձանքով, հարության վարսահոսությամբ ու սրբեցնող ուժով: Մահաբեր փորձությունների դիմացանք, արարեցինք ու խնդրեցինք՝ Տեր, «յաւել մեզ հաւարս» (Ղուկ. ԺԷ 5): Հսկուն հավարի մարտադրաշտ ելակն, նահապետակցեցինք ու մեր հայացքը երկնքին հառած նորից խնդրեցինք՝ Տեր, «յաւել մեզ հաւարս»: Աշխարհն աշխարհի սփռված՝ մեկ ու միասնական մնացինք հավատով, հայոց հոգիներին Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու ավագանի դրոշմումով՝ երիցս խնդրելով՝ Տեր, «յաւել մեզ հաւարս»:

Միրելի բարեպաշտ հայորդիներ.

Հարության հավարը և հավարաբարմությունը մեր Սուրբ Եկեղեցուն մեր նախնիք ավանդել են մեզ որպես ամենաթանկ ժառանգություն, որպես հաղթության ու հավերժության ճանապարհ: Մեր այցի ու ձեզ հեղ հանդիպ-

ման այս բացառիկ առիթով այսօր Մենք աստիճանագրել շնորհիմ ունենք՝ որպես Հովիտայեք Հայոց, մեր նախնայաց շորթերով պարգւանել ձեզ և անել ջնդաւնաբ մեր հայրերի սուրբ ամանը, հաւատարմիմ մնացել առ Զրիարու սիրտ մեզ, վառ պահել Բերդեհեմի Մսուրից աշխարհին ծագած մշտնջենաւոր այն Լույսը, որից կայծ առած Լուսավորիչ Կանթեղը հաւատարմի, հույսի ու սիրտ շողերով կյանք է տալիս հայ հոգիներին և այսօր 1700-ամյակի խորհրդով պայծառ շողարձակում հայոց երկնքում: Հայոց Առաքելական Եկեղեցին է առ Զրիարու մեր սիրտ ու հաւատի ծննդավայրը, մոլոր ճանապարհներից ու սայթաքումներից հեռու պահող ու անսայթաք առաջնորդող անմար փարոսը: Այսպես ճանաչենք ու սիրենք մեր Եկեղեցին:

Այսօր մեր ժողովուրդը միասնական ջանքերով վերստին նվաճել է իր անկախ պետականությունը Հայաստանում, ազատագրել Արցախը և վերստին հայացքը հառել հայրենյաց կյանքի երկնքում բարձրացող Արդար Արեգակի լույսին, որ խոստանում է նոր Արեւազայ, նոր զարթոնք ու վերածնունդ:

Լի ենք վստահությամբ Եղեռն վերապրած ժողովրդի, որն աշխարհացիկ՝ շարունակում է հաւատարմի լինել իր հոգևոր և ազգային արժեքներին: Հարար ենք ձեզանով, սիրելի զավակներ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու, որ իբրև լիկույս, ազնիվ ու արժանաւոր բաղաբացիներ Ավարդիայի, քրիստոնյա հայի ձեռ նկարագրով, նվիրումով ու սիրով մասնակից եք և ձեր նշանակալի ներդրումն եք բերում ավանդաշատ ու ծաղկուն այս երկրի հասարակական կյանքին: Մենք գիտենք, որ համայն մեր ժողովրդի հետ դուք նույնպես ապրում եք Մայր Հայրենիքի և հայրենաբնակ մեր ժողովրդի հոգւերով ու մասնակցություն բերում ներկա դժվարությունների հաղթահարման գործում՝ մշտապես լավարեւոյթաբար նայելով ապագային: Հաւատում ենք, որ Հարության հույսը նորոգած մեր հոգում, ի ափյուռն աշխարհի անխափան միասնականությամբ, Արեւազայի նոր վստահությամբ սիրտ հաղթահարենք առկա խնդիրները, պիտի բարօր, բարգաւաճ ու հզոր դարձնենք Մայր Հայրենիքը, հայաբույր կյանքի նոր ոգի ու շունչ հաղորդենք Միյուրքին և շարունակենք հաւատարմոր մեր ընթացքը որպես Աւրծո նոր ժողովուրդ, որ նորովի է ապրում քրիստոնէական իր 2000-ամյա սուրբ ժառանգությունը:

Միևիկներ, առ Աստիճան մեր սերը դարձնենք սեր մեր ընտանիքներում, անձնական հարաբերություններում, համազգային կյանքի բոլոր բնագավառներում: Աստիճային, երկնաւոր, արարող այդ սիրով ձեռնարկենք ու իրականացնենք մեր գործերը՝ ի վկայություն և ի հաստատումն ազգային մեր կյանքի 1700-րդ հաւատարկէրը նոր առաւորի: Ի խորոց սրտի մեր խաբը առ Աստիճան այսօր միահյուսենք դարերով հնչած մեր հայրերի աղոթքին և հայցենք՝ «Յանի ի մեզ, Տէր, գիտար, զյոյս, զէր և զամենայն գործս առաքինութեան»՝ միշտ և հաւիտյան ամեն:

19 նոյեմբերի 2001 թ.

Առավոտյան ժամը 8.00-ին Վեհափառ Հայրապետը ՊՐՈ ՕԲԻԵՆՏԵ-ի ղեկավարության հետ իր շքախմբով մեկնեց Զալցբուրգ, որտեղ հյուրերին դիմավորեց Էդեր արքեպիսկոպոսը՝ ուրախությամբ ողջունելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գալուստը: Էդեր արքեպիսկոպոսի կազմակերպած հյուրասիրության ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը վստահություն հայտնեց, որ հարաբերությունները Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի և Կաթոլիկ Եկեղեցու Ավստրիո կառույցի միջև ավելի կսերտանան, ինչն իր կարևոր նպաստը կրերի Հռոմեական Կաթոլիկ և Հայ Առաքելական Եկեղեցիների փոխըմբռնողության և համագործակցության առավել սերտացմանը:

Այնուհետև հյուրերը դիպրեցին Ս. Պետրոսի սքանչելի քաճարը: Այս քաճարը հայտնի է նաև նրանով, որ այստեղ առաջին անգամ նվագել է աշխարհահռչակ կոմպոզիտոր Մոցարտը: Տաճարի դիպումից հետո Վեհափառը հրավիրվեց ներկա գտնվելու Զալցբուրգի համալսարանի Աստվածաբանության ֆակուլտետի նոր դեկանի երդման արարողությանը: Այնուհետև Ս. Պետրոսի քաճարում քեդի ունեցավ Էկումենիկ ժամերգություն:

Ասեմք, որ Զալցբուրգում է ուսանում Հոգեշնորհ Տ. Աբգար արքեպ Նովակիմյանը: Հայր Աբգարը, իբրև Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու հոգևորական և Մայր Աթոռի միաբան, ուսանում է քեդի Աստվածաբանական համալսարանում: Իր ժամանումից ի վեր Հայր Սուրբը մեծ աշխատանք է քարել Զալցբուրգում ապրող հայերի համախմբման համար: Նա կարողացել է այստեղ ձևավորել մի փոքրիկ համայնք, որի անդամների համար շատ մեծ ուրախություն էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այցելությունը: Հայր Աբգարի ջանքերով կազմված փոքրիկ երգչախմբի անդամները «Սուրբ, Սուրբ»-ը երգեցին, այնուհետև միասնական աղոթք քեդի ունեցավ:

Այս ամենից հետո Վեհափառ Հայրապետն առաջնորդվեց Ս. Պետրոսի արքարայության ռոմանական սրահ, որտեղ Նորին Սրբությունը բանախոսեց «1700 քարի թրիստոնությունը Հայաստանում» թեմայով: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այս խոսքին ներկա էին քույր Եկեղեցիների և հայ համայնքի ներկայացուցիչներ, Զալցբուրգի հասարակայնության ներկայացուցիչներ և պեղական պաշտոնապար անձինք: Բանախոսությունից հետո փոքրիկ հյուրասիրություն քեդի ունեցավ Ս. Պետրոսի քաճարի հյուրասրահում: Ժամը 20.00-ին Վեհափառ հայրապետը վերադարձավ Վիեննա:

20 նոյեմբերի 2001 թ.

Ժամը 11.00-ին Հայաստանյայց Եկեղեցու հայ համայնքի կենտրոնում քեդի ունեցավ մամլո ասուլիս, որին ներկա էին ինչպես քեդի, այնպես էլ Սփյուռքի հայ պարբերականների լրագրողներ: Ասուլիսի ընթացքում Վեհափառը պատասխանեց

լրագրողների հարցերին, խոսեց 1700-ամյակի և Հայաստանի ներքին կյանքին առնչվող եկեղեցական փարբեր խնդիրների մասին: Ժամը 11.00-ին Վեհափառ Հայրապետն առաջնորդվեց Վիեննայի քաղաքապետարան, որտեղ Վիեննայի քաղաքապետի կողմից ջերմ ընդունելություն ցույց փոխեց: Քաղաքապետարանում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը սպորագրեց պատվավոր հյուրերի համար նախատեսված ոսկեգոծ մափյանում:

21-22 նոյեմբերի 2001 թ.

Նոյեմբերի 21-ը Վեհափառն անցկացրեց հայ համայնքի հեղ, մասնակցեց համայնքի պատրաստած ծրագրերին, միջոցառումներին:

Նոյեմբերի 22-ին, առավոտյան ժամը 11.00-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գրեգին Բ-ն հանդիպում ունեցավ Ավստրիայի արքաքին գործերի նախարար ղոկվոր Բենիփա Ֆերերո-Վալդների հեղ: Հանդիպման ընթացքում քննարկվեց Ղարաբաղյան հակամարտության խնդիրը: Հայոց Հայրապետը հույս հայտնեց, որ Ավստրիան իր կարևոր մասնակցությունը կբերի հակամարտության խաղաղ կարգավորմանը:

Ժամը 12.30-ին հյուրասիրություն փողի ունեցավ Ավստրիայի կրթության, գիտության և մշակույթի նախարար Էլիզաբեթ Գեեերի մող, որի ընթացքում քննարկվեցին երկու երկրների և ժողովուրդների ազգային-հոգևոր ժառանգության պահպանության և այսօրվա կյանքում նորովի արժևորելու հարցերը:

Ժամը 15.00-ին Նորին Սրբությունը հանդիպեց Ավստրիայի Հանրապետության կանցլեր Վոլֆգանգ Շյուսեյլի հեղ: Վեհափառ Հայրապետը Ավստրիայի կանցլերին շնորհակալություն հայտնեց ջերմ ընդունելության համար: Զրույցի ընթացքում քննարկվեցին այսօրվա կրոնական և հասարակական կյանքի փարբեր հիմնախնդիրներ: Վեհափառ Հայրապետը վստահություն հայտնեց, որ գնալով ալվի կզարգանան բարեկամական հարաբերությունները Հայաստանի և Ավստրիայի միջև:

Երեկոյան ժամը 19.00-ին Ս. Շպեֆանի փաճարում փողի ունեցավ Էկումենիկ հանդիսավոր, արարողություն, որին ներկա էին նաև քույր Եկեղեցիների մեծաթիվ ներկայացուցիչներ, իսկ արարողությունը ղեկավարում էր կարդինալ Զրիստոֆ Շյոնբորնը, որը բարձր գնահատեց Հայ Առաքելական Եկեղեցու դերը թե՛ անցնող դարերում և թե՛ այսօր ծավալած հոգևոր վերազարթոնքում:

23-24 նոյեմբերի 2001 թ.

Առավոտյան Վիեննայում Վեհափառ Հայրապետը կարդինալ Շյոնբորնի հեղ այցելեց կարդինալական առաջնորդարանի թանգարան: Այս թանգարանում եկող փարվա ապրիլից հուլիս ամիսներին կայանալու է Մայր Աթոռում պահվող հոգեվոր-մշակութային արժեքների «Հայ Եկեղեցու գանձերը» ցուցահանդեսը: Վեհափառին ներկայացվեցին թանգարանի պայմանները, այնուհետև Նորին Սրբությունը դիպրեց ցուցանմուշները, ապա ժամը 12.00-ին հանդիպում ունեցավ Միխայրյան հայ-

րերի հետ: Վեհափառին դիմավորեց Մխիթարյանների ընդհանուր արքահայր Եղիա ծ. վրդ. Քիլաղայանը: Մխիթարյան հայրերի հետ Հայոց Հայրապետը այցելեց Գաճար և թանգարան:

Նոյեմբերի 24-ը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի՝ Վիեննա այցելության վերջին օրն էր: Առավոտյան ժամը 8.00-ին Վեհափառը Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանի հետ հյուրասիրվեց Արքեպիսկոպոսական պալատում կարդինալ Շյոնբորնի կողմից, այնուհետև, ժամը 10.10-ին, մեկնեց Վիեննայի օդանավակայան, որտեղից վերադարձավ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին:

ԳԵՎՈՐԳ ՄՐԿ. ՄԱԿԱՐՅԱՆ

**ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ
ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԸ ՂՊՏԻ ՈՒՂԱՓԱՌ
ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՇԵՆՈՒՂԱ Գ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ
ԳԱՀԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ 30-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ**

**Ս. ՄԱՐԿՈՍԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱԹՈՒԻ ՊԱՏՐԻԱՐԺ
ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ԱՄԲԱ ՇԵՆՈՒՂԱ Գ-ԻՆ**

Միրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս.

Ուրախությամբ տեղեկացանք Եգիպտոսի հայոց առաջնորդարանից, որ տոնախմբվելու է Ձերդ Սրբության 30-ամյա հոբելյանը:

Այս գեղեցիկ առիթով ողջունում ենք Ձեզ եղբայրական սիրո ողջույնով՝ նախ որպես պարբիարքական Աթոռի գահակալի, ով իր անխնջ նվիրումով բարձրացրեց Ս. Աթոռի վարկը, ապա՝ իբրև բազ հովվի, որը սիրեց իր հոփը և սիրվեց նրանից:

Հանձին Ձերդ Սրբության, ողջունում ենք իմաստուն անապատականին, որն իր խոսքի հմայքով արթուն պահեց իր զավակների հավատքն առ Աստված և հավատարմությունն իր Եկեղեցու հանդեպ:

Ձեր օրինակով խանդավառ բազում հավատացյալներ ինքնընծայվեցին վանական կյանքին և ծաղկեցրեցին անապատն իրենց աղոթքով ու փառաբանությամբ:

Ողջունում ենք նաև Ձերդ Սրբությանը, ով իր քարոզությամբ կենդանի պահեց դպրի հավատացյալի կապը քրիստոնեական դարավոր իր ավանդույթների հետ:

Հանձին Ձեզ ողջունում ենք նաև ճանաչված աստվածաբանին, ով դրոշակակիրներից մեկը եղավ Արևելյան Եկեղեցիների բաջության, դժվարություններին և փորձություններին ընդդեմ կենալու հանձնառության: Ձեր առաքառոս խոսքը բաջալեռեց, մեկնեց, ուսուցանեց ու ջարագովեց ամեն անգամ, երբ պահանջը զգացվեց:

Հուսով առ Աստված, որ Տերն ապավենն է ամենքիս, Դուք ամբողջական նվիրվածությամբ ու բաջեռանդությամբ լծվեցիք Բանին Կենաց քարոզությանն այս դժվարին ժամանակներում:

Միրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս, առանձնակի ուրախությամբ և գոհունակությամբ ենք հիշարակում, որ Դուք Կահիրեի սրբում բարձրացրիք հոյակերպ փաճար հանուն Եգիպտոսի առաքյալ և Ալեքսանդրիայի Աթոռի հիմնադիր Սուրբ Մարկոսի՝ գորացնելով Ձեր ժողովրդի բարեպաշտությունն ու առ Աստված ապավինությունը: Մենք մշտապես պիտի հիշենք խոսներում հավատացյալների սիրո, հարգանքի ու ջերմեռանդության պոռթկումը Սուրբ Մարկոսի փաճարում:

Աղդթում ենք առ Աստված, որ երկար ու ապահով լինի Ձեր ընթացքը Տիրոջ այգում, և մաղթում, որ ծառայական Ձեր ուխտը արդյունավորվի նորանոր իրագործումներով ի փառս Աստուծո և ի պայծառություն Ընդհանրական Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու:

Միտո ողջունիվ և աղոթակցությամբ՝

**ԳԱՐԵԳԻՆ Բ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ**

Ս. Էջմիածին,
7 նոյեմբերի 2001 թ.

**ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԿԱՆԴԱԿՎ ՎԱԿԵՐԻ ՄԵԶԼՈՒՄՅԱՆԻՆ
«Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐԻՉ» ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ
ՊԱՐԳԵՎԱՏՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

**ԳԻՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆԱՅ
ԱՌ ՄԻՐԵՅԵԱԼ ՈՐԴԻՆ ՄԵՐ ԵՒ ՀԱՐԱԶԱՏ ԶԱՎԱԿՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՈՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱՇՆԻ
ՄԵԾԱՐԳՈՅ ՏԻԱՐ ՎԱԿԵՐԻ ՄԵԶԼՈՒՄԵԱՆ**

Գոհութիւն եւ Փառք ենք մաքուցում Երկնատրին ի սփիւռս աշխարհի բնակուող հայրենասէր ու եկեղեցանուէր հայրողիների համար, ովքեր, հաւատարիմ մեր նախնեաց սուրբ ասանդներին, իրենց հոգեւոր, մտաւոր ու նիւթական կարողութիւնները անսակարկ սիրով ու պատրաստակամութեամբ ի սպաս են դնում յանուն ազաւոր ու անկախ հայրենի մեր երկրի զօրացման, ազգային հասարակական կեանքի շինութեան եւ Առաքելական մեր Մայր Եկեղեցու պայծառութեան:

Մեծարգոյ պըր Մեջլումեան, մեր ժողովուրդը փարիներ շարունակ ականաւորես է հայրենական կեանքում բերած Ձեր արդիւնաշար մասնակցութեանը: Ձեր ներդրումների շնորհիւ վերագործարկուեց տեւական ժամանակով իր աշխատանքը ընդհատած Ալավերդու պղնձամուրիբղենային գործարանը, որը այսօր կարեւոր ասանդ է բերում Հայաստանի հիւսիսային շրջանների տնտեսութեան աշխուժացմանը եւ երկրի արդիւնաբերութեան զարգացմանը՝ հնարատրութիւն ընձեռնելով մեր ժողովրդի շար գաւակների ներկայ կեանքի դժուարին այս պայմաններում կայուն աշխատաւորեղեր ունենալ:

Աստիճանաբար Ձեր ձեռնարկումների պսակն է Գուգարաց Տիրախնամ թեմում հիմնուած շքեղակառոյց Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի եկեղեցին, որ Հայոց Մեծ Դարձի յոթելանական այս րարում իր շնորհաբաշի դռներն է բացում հաաւրացեալների առջեւ: Այսուհետ բազում հաաւրատոր հայորդիներ իրենց աղօթքը պիտի բարձրացնեն առ Աստուած՝ Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու բարեխօսութեամբ Ամենախնամ Տիրոջ երկնառաք օրհնութիւնը հայցելով մեր երկրին ու ժողովրդին եւ Իր առաւր շնորհները՝ նուիրեալ հայորդոյն եւ Մեջլումեան ընրանիքին:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական Մեր օրհնութիւնն ու խորին գնահատանքն ենք յղում Ձեզ եւ առ ի գնահատութիւն ազգային մեր կեանքում բերած վաստակի, սիրով շնորհում ենք Ձեզ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու:

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

պարտոյ բարձրագոյն շքանշանը:

Ի խորոց սրտի աղօթքով հայցում ենք Ամենակալ Աստծուց, որ Իր հանապազ օրհնութեան ներքոյ միշտ բաջառողջ ու երջանիկ պահի եւ պահպանի Ձեզ ու Ձեր ընրանեաց անդամներին՝ առաջնորդելով բարի ու հայրենանուէր նորանոր իրագործումների:

Թող Ձեր յարկը շնորհընկալը լինի երկնապարգեւ բիր բարիքների եւ առաւր ողորմութեան:

«Շնորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ընդ ձեզ ամենեւեւեւն ամէն»:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Տուաւ Կոնդակս ի 5-ն Նոյեմբերի

յամի Տեառն 2001 եւ ի թուին հայոց ՌՆԾ

ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի

ընդ համարաւ 67

**ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԿՈՆԴԱԿՐ ՌԻԶԱՐԴ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻՆ
«Ս. ՍԱՀԱԿ - Ս. ՄԵՍՐՈՊ» ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ
ՊԱՐԳԵՎԱՏՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

**ԳԻՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆԱՅ
ԱՌ ՄԻՐԵՑԵԱԼ ՈՐԴԻՆ ՄԵՐ ԵՒ ՀԱՐԱԶԱՏ ԶԱԲԱԿՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՈՒՅ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱԾԻՆԻ, ՄԵԾԱՐԳՈՅ ՏԻԱՐ
ՌԻԶԱՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՈՐ Ի ԿԱԼԻՖՈՐՆԻԱ, ԱՄՆ**

1700-ամեայ Լուսոյ Խորան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից, հոգեւոր կենտրոնից համայն հայութեան, բերկրանօք սրբի Հայրապետական Մեր ողջոյնն ու սրբաբոխ շնորհատրանքներն ենք բերում Ձեզ գիտամանկավարժական գործունէութեան 40-ամեայ փարկաղարձի առիթով: Մենք անչափ ուրախ ենք, որ Ձեր յոբելեանը արժանատրապէս նշում է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան կողմից կազմակերպուած մեծարման հանդիսութեամբ: Արդարեւ, Ձեր կեանքի յոբելեանական այս հանգրուանը Դուք դիմաւորում էք ծանրաբեռն, անխոնջ պայմաբանի ու նուիրեալ մանկավարժի բազմաբողիւն վաստակով՝ ճանաչուած միջազգային ասպարէզներում, սիրուած հանուր մեր ժողովրդից եւ գնահատուած հայրենի պետութեան ու Մայր Եկեղեցու կողմից, որոնց Ձեր աստուածօրինեալ կեանքի ողջ ընթացքին ծառայել էք անձնուիրաբար, ընծայել Ձեր հոգու ու մարքի կարողութիւնները եւ անկեղծ ու անմնացորդ սէրը:

Ձեր անուըն քաջամասօք է Հայրենիքում եւ ի սփիւռս աշխարհի բնակեալ հայորդիներին, որոնցից շատերի սրբերում ու հոգիներում Ձեր աշխատասիրութիւններն ու դասախօսութիւնները փարիներ շարունակ զօրացրել են հայրենանուիրութեան ու ազգասիրութեան ոգին, քաջալերել, նախանձախնդրօրէն պահպանել մեր ժողովրդի թանկ յիշարակներն ու աւանդները եւ զինուորացրուել Հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան վերականգման սրբազան գործին:

Այսօր, գոհութիւն Աստուծոյ, երջանիկ ենք Մենք, որ քեզանք մեր ժողովրդի դարաւոր երազների իրականացումը՝ վերահաստատումը Հայաստանի անկախ պետականութեան: Մեր ժողովրդի ու հայոց պետութեան պայմութեանը, դարերով կերպուած Քրիստոսադոքս հայ մշակոյթին բազում հայ եւ այլազգի ուսանողներ են ծանօթանում Կալիֆոռնիայի Լոս Անջելէս համալսարանի Հայագիտական ամբիոնի 40-ամեայ շնորհակալ գործունէութեամբ, ուր Դուք երախտարժան ներդրում ու վաստակ ունէք:

Ատաւելաբար գնահատելի են Ձեր ջանքերը՝ ի խնդիր Մեծ եղեռնի միջազգայնօրէն ճանաչման ու դատապարտման: Բազմաթիւ գրքերով ու հրապարակումներով, կազմակերպած գիտաժողովներով Դուք գիտական ու հասարակական լայն շրջա-

նակներին ներկայացրել էք դարասկզբին մեր ժողովրդի նկատմամբ իրականացրած ոճիրի իրականությունը, նպատելով, որ բազմաթիւ ոչ հայ պատմաբաններ եւս խորամուխ լինեն խնդրի իսկութեան մէջ:

Միրելի պրն Յովհաննիսեան, քրիստոնէութիւնը Հայաստանում պնդական կրօն հռչակելու 1700-ամեակի յորելեանական այս փարում նորոգեալ ու լաւաբետութեամբ լեցուն հոգով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից առանձնակի ուրախութեամբ յղում ենք Ձեզ Մեր օրհնութիւնը եւ Հայրապետական այսու Կոնդակով շնորհում Ձեզ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու:

ՍՈՒՐԲ ՍԱՀԱԿ - ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ

պապոյ բարձր շքանշանը:

Ի խորոց սրբի աղօթում ենք առ Ամենախնամ Աստուած, որ պարգևի Ձեզ քաջաւորոյ արեւշարութիւն, սրելոճագործական նոր ներշնչանքներ, աւիւն ու կորով, որով շարունակէք գիտամանկավարժական Ձեր գործունէութիւնը եւ Ձեր անսակարկ սպասաւորութիւնը մեր ժողովրդին, Հայրենի նորանկախ երկրին եւ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցուն:

«Ողջ լերուք ի Տէր, գորացեալ շնորհօք Սուրբ Հոգայն, եւ յաւեր օրհնեալ ի Մէնջ. ամէն»:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Տուա Կոնդակս ի 18-ն Հոկտեմբերի

յամի Տառն 2001 եւ ի թուին հայոց ՌՆԾ

ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի

ընդ համարաւ 64

**ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԿՈՆԴԱԿԸ ԳԵՎՈՐԳ ԱՆՏՈՆՅԱՆԻՆ
«Ս. ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ» ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ
ՊԱՐԳԵՎԱՏՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

**ԳԻՐ ՆԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՆԱՎԱՏԱՆԱՑ
ԱՌ ՄԻՐԵՅԵԱԼ ՈՐԴԻՆ ՄԵՐ ԵՒ ՆԱՐԱԶԱՏ ԶԱԲԱԿՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՈՒՅ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱՄՆԻ
ՄԵԾԱՐԳՈՅ ՏԻԱՐ ԳԵՒՈՐԳ ԱՆՏՈՆԵԱՆ,
ՈՐ Ի ՎԻԵՆՆԱ, ԱԲՍՏՐԻԱ**

Նամայն հայութեան սրբութիւն սրբոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Նայրապետական Մեր օրհնութիւնն ու ջերմ բարեմաղթանքներն ենք բերում Ձեզ՝ Առաքելական մեր Մայր Եկեղեցու հանդէպ դրսեւորած Ձեր որդիական սիրոյ ու նուիրումի եւ մատուցած բարի եւ մեծարժէք ծառայութիւնների համար:

Միրելի պրն Անտոնեան, ճանաչում ենք Ձեզ դեռեւս Վիեննայում ուսանելու փառիներից, երբ Դուք, որպէս երիտասարդաց միութեան անդամ, աշխոյժ մասնակցութիւն էիք բերում Աւստրիայի հայ գաղութի ազգային-եկեղեցական կեանքից ներս՝ Ձեր կարողութիւններն ու երկնավոր շնորհները երիտասարդական խանդավառութեամբ՝ եւ ծառայասիրական պատրաստակամութեամբ ի սպասս դնելով յօգուր Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու եւ բարեպաշտ ժողովրդի:

Նայրապետիս համար ուրախութիւն է փեղեկանալ, որ Դուք եկեղեցանուէր եւ հայրենապաշտ նոյն ոգով շարունակում էք Ձեր ծառայութիւնները Աւստրիոյ Նայ Առաքելական Եկեղեցու Նամայնքի Վարչութեան արեւնապետի պատասխանատու պաշտօնում՝ Ձեր աջակցութիւնը բերելով հայրապետական պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորեանին եւ հոգեւոր դասին՝ ի խնդիր հայ կեանքի զօրացման եւ Մայր Եկեղեցու պայծառութեան:

Արդարեւ, աստուածահաճոյ բազում գործերով է արդիւնատուրած Ձեր կեանքը, եւ Ձեզ պէս հայորդեաց է ուղղուած անփարանական լոյս պատրգամը՝ «Երանի այնոցիկ, որ լսեն զբանն Աստուծոյ եւ պահիցեն»:

Միրով ընդառաջելով Կենտրոնական Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորեանի ազնիւ խնդրանքին եւ բարձր գնահատելով Մայր Եկեղեցուն մատուցած Ձեր բազմարդիւն ծառայութիւնները,

Հայրապետական այսու Կոնդակով շնորհում ենք Ձեզ Առաքելական Մեր Սուրբ Եկեղեցու:

ՍՈՒՐԲ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

պատուոյ բարձր շքանշանը:

Վստահ ենք, որ Դուք առաւել խանդավառութեամբ եւ կորովաշարութեամբ յետ-այսու պիտի շարունակէք Ձեր ծառայութիւնը մեր Եկեղեցուն ու հաւաքատը ժողո-վըրդին:

Ի խորոց սրտի Մեր աղօթքն ու բարի մաղթանքն է, որ Բարձրեալ Տէրը Սուրբ Ներսէս Շնորհալու բարեխօսութեամբ հանապազ գորավիզ ու աջակից լինի Ձեզ ու Ձեր ընտանեաց անդամներին՝ պարգեւելով քաջամոռջ երկար կեանք, երջանկութիւն եւ գործոց մշտանորոգ յաջողութիւններ:

«Ողջ լերուք ի Տէր, զօրացեալ շնորհօք Սուրբ Կոզմայն եւ յսէպօ օրհնեալ ի Մէնջ. ամէն»:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՍԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուա Կոնդակս ի 14-ն Նոյեմբերի
Յամի Տեառն 2001 եւ ի թուին հայոց ՌՆԾ
ի Մայրական Սրբոյ Էջմիածնի
ընդ համարաւ 69

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՕՐՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՆԱԿԱՏԱՆՔԻ ԳԻՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՆԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ՝ ԿԱԶՄԱՎՈՐՄԱՆ 10-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

ԳԻՐ ՆԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՆՈՒԹԵԱՆ ԵՖ ԳՆԱԿԱՏԱՆԱՑ ԱՌ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՆԱՅՈՑ ԹԵՄՆ, ՈՐ Ի ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Համայն հայութեան հոգեւոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական Սբ. օրհնութիւնն ենք յղում Գերմանիայի հայոց թեմի բարեջան առաջնորդ, Գերաշնորհ Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Բեկչեանին, թեմի հոգեւոր դասին, վարչական պաշտօնէութեանն ու հաւատացեալ հայորդիներին եւ սրտաբոխ շնորհաւորում Տիրախնամ թեմի հիմնադրման 10-ամեայ յոբելեանի առիթով:

Սիրելի հաւատաւոր գաւակներ Մայր Եկեղեցոյ.

Առանձնակի ջերմ յուշերով ենք կապուած Գերմանիայի հայոց թեմի հետ, որտեղ հովուական ծառայութեան անդրանիկ քայլերն ենք կատարել Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի շրջանին: Գերմանիայում ծառայութեան ու ուսումնառութեան տարիներից քաջածանօթ ենք տեղի հայ գաղութի՝ առ Աստուած անկեղծ հաւատին, առ Մայր Եկեղեցին ու Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը ունեցած սիրուն ու նուիրումին, որ մշտապէս արդիւնատուրում է եկեղեցաշէն ու ազգանուէր բարի ձեռնարկումներով:

Բարձր ենք գնահատում թեմակալ բարեջան առաջնորդ, Գերաշնորհ Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Բեկչեանի նախանձախնդիր ջանքերն ու առաջնորդի պաշտօնում 10-ամեայ ծառայութեան վաստակը:

Սիրելի Սրբազան, ուրախութեամբ ենք արձանագայում, որ տարիների Ձեր անսակարկ սպասատրութեան արդիւնքում կազմակերպուել է թեմական բնականոն կեննքը, համալրուել հոգեւոր դասը, եւ Գերմանիայում բնակուող հայորդիք աւելի ու աւելի են կապուում Եկեղեցուն, լցում հաւատով եւ զօրացնում եկեղեցասիրութեան ու հայրենասիրութեան իրենց ոգին:

Ձեր հետեւողական ջանքերի շնորհիւ այսօր Մայր Աթոռի մի շարք երիտասարդ միաբաններ շարունակում են իրենց ուսումը Գերմանիայի համբաւաշատ կրթօջախներում՝ միաժամանակ հովուական ծառայութիւն մատուցելով Գերմանիոյ բարեպաշտ մեր ժողովրդին: Արդարեւ, ներկայիս անչափ կարեւոր է, որ հոգեւորականաց նոր սերունդը լինի առաւել բանիմաց եւ ուսեալ, հաղորդ ներկայ դարի աստուածաբանական ու գիտական մտքի առաջընթացին, կարող՝ արժեւորելու Էկումենիզմի ոգին եւ այն կենանքի կոչելու:

Գոհունակ սրտով Հայրապետական Մեր օրհնությունն ենք բերում նաեւ քեմի հոգեւոր դասին եւ վարչական պաշտօնէութեանը, որ, օգնական ու աջակից քեմական առաջնորդին, սիրով ու պատրաստակամութեամբ ներդնում են իրենց կարողութիւնները՝ ի խնդիր Մայր Եկեղեցու պայծառութեան եւ հաւատացեալ հայութեան հոգեւոր կեանքի զօրացման: Վստահ ենք, որ տասնամեայ յորելեանի խորհրդով նորոգեալ, քեմի բոլոր նուիրեալներդ առաւել քաջեռանդութեամբ ու նախանձախնդրութեամբ պիտի ծառայէք Մայր Եկեղեցուն ու Հայրենիքին, Լուսոյ Խորան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին:

Սիրելիներ. մասնակից տօնի Ձեր խնդրութեանը, ի խալոց սրտի Մեր աղօթքն ենք բարձրացնում առ Աստուած՝ հայցելով, որ մշտապէս հաստատուն ու շէն պահպանի Գերմանիայի հայոց քեմը՝ ի փառս Իր Սուրբ Անուան եւ ի պայծառութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու:

Մեր մաղթանքն է նաեւ, որ Բարձրեալ Տէրը քաջառողջութեամբ ու երկնառաջ նորիների առատութեամբ օրհնի Տիրախնամ քեմի բարեջան առաջնորդ, Գերաշնորհ Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Բեկչեանին, քեմի հոգեւոր դասին եւ վարչական պաշտօնէութեանը՝ յարանորոգ յաջողութիւններ պարգեւելով եկեղեցաշէն պատասխանատուութեանց մէջ:

«Շնորհք, սէր եւ խաղաղութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ ձեզ եւ ընդ ամենեսեան. ամէն»:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուա Գիրս Օրհնութեան ի 30-ն Հոկտեմբերի

Յամի Տեառն 2001 եւ ի թուին Հայոց ՌՆԾ

Ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի

ընդ համարաւ 197

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՕՐՆՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՆԱՎԱՏԱՆՔԻ ԳԻՐԸ ՆՔԸՄ ՆԱԵՂԻ ՄԱՍՆԱՃՈՒՂԻ 95-ԱՄՏԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

ԳԻՐ ՆԱՅՐԱԴԵՏԱԿԱՆ ՕՐՆՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՆԱՎԱՏԱՆԱՅ ԱՌ ՄԻՐԵՅԵԱՆ ՈՐԴԻՍ ՄԵՐ ԵՎ ՆԱՐԱԶԱՏ ԶԱՎԱԿՍ ՄԱՅՐ ԱԹՈՈՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱՄՆԻ ԱՆԴԱՄՍ ՆԱԵՂԻ ՆՔԸ ՄԻՈՒԹՅԱՆ, ՈՐ Ի ՄԻՐԻԱ

Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական Մեր օրհնութիւնն ու ջերմ շնորհատրանքներն ենք բերում Հայեային Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան բարերարներին եւ Հայեային հաւաքատուր Մեր բոլոր զաւակներին՝ հաստատութեան հիմնադրման 95-ամեայ յոբելեանի առիթով:

Համազգային մեր կեանքում անչափ մեծ վաստակ ունի Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, եւ Մենք առանձնակի գոհունակութեամբ ենք յղում գնահատման խօսքեր մեր ժողովրդի բարեգործ զաւակներին, ովքեր Միութեան դրոշի ներքոյ համախումբ, սիրով ու պարտաստականութեամբ ծառայում են մեր Հայրենիքին, Մայր Եկեղեցուն ու հարազատ ժողովրդին:

Մեր ժողովրդի արժանատու զաւակ Պողոս Նուբար Փաշայի վառ փեսիլքով հիմնուած, Գալուստ Կիլպենկեանի, Ալեք Մանուկեանի եւ բազմաթիւ այլ նուիրեալ հայրենասէր հայորդիների հաւաքատուր գործերով զօրացած, Միութիւնը գրեթէ մէկ դար հայ կեանքի անդատարաններից ներս «սերմանէ զսերմս բարիս»՝ առաքլ պտուղներ պարգեւելով աշխարհասփիւռ մեր ժողովրդին:

Ուրախ ենք մեծապէս, որ Հայոց Մեծ Դարձի 1700-ամեակի յոբելեանական այս փարում հիմնադրման 95-րդ փարեդարձն է նշում ՆՔԸ Միութեան Հայեային մասնաճիւղը: Տեղեակ ենք 95-ամեայ գործունէութեան ընթացքին Միութեան կողմից կեանքի կոչուած բազմաթիւ եւ բազմապիսի հայրենաշէն ու եկեղեցանուէր նախաձեռնութիւններին, հալեպահայ գաղութի կեանքում բերած նախաձեռնանդիր եւ պարտաստական մասնակցութեանը:

Մենք հաճոյքով ենք յիշում այս փարեակգրին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա Կաթողիկոսի հետ միասին Տէր Զօր ուխտագնացութեան առիթով Մեր այցը Միրիա եւ ՆՔԸՄ Հայեային մասնաճիւղի Ազգային Դպրոց, որտեղ փաստամեակներ շարունակ հայեցի կրթութիւն են ստանում բազմաթիւ մանուկներ՝ հաղորդ դառնալով հայ գրին ու գրականութեանը, մեր պարտութեանը, մշակոյթին, սրբազան ժառանգութեանը: Մենք զգացինք կրթօջախի հարկից ներս փիրող հայրենապաշտութեան ու եկեղե-

ցասիրության ոգին, աշակերտության սերը՝ գիտության եւ կրթության հանդեպ: Արդարեւ, ազգային իւրաքանչիւր կրթօջախ ամուր պատուար է աշխարհասփիւռ մեր ժողովրդի ինքնության պահպանության համար: Հայ դպրոցի շնորհիւ երբեք չպիտի պակասի հայորդիների հաւատն առ Աստուած, սերը՝ հանդէպ մեր Հայրենիքը եւ ազգային նուիրական սրբութիւնները:

Մեր հայցն ու աղօթքն ենք բարձրացնում առ Բարձրեալն Աստուած՝ Տիրոջ հաւնապագ օրհնութիւնն ու զօրակցութիւնը խնդրելով հաւաքատուր մեր ժողովրդին, հայրենի երկրին ու Մայր Եկեղեցուն:

Մաղթում ենք նաեւ, որ Աստուած յարանորոգ յաջողութիւններ պարգեւի Հայեալի Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ազգաշէն գործունէութեանը եւ քաջամոռջ արեւշարտիւնն ու երկնաւոր բարիքներ պարգեւի Միութեան Վարչութեան պատուարժան անդամներին, բոլոր նուիրեալներին ու նրանց ընտանիքներին:

«Շնորհք Տեսնոն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ ձեզ եւ ընդ ամենեւեանդ. ամէն»:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ Գիրս Օրհնութեան 8-ն Նոյեմբերի
յամի Տեսնոն 2001 եւ ի թուին հայոց ՌՆԾ
ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի
ընդ համարաւ 218

**ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԳԻՐԸ
ՀՅՈՒՍՏՈՆԻ (ԱՄՆ) ՀԱՅՈՑ ՍՈՒՐԲ ԳԵՎՈՐԳ
ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 20-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ**

**ԳԻՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՆԱՀԱՏԱՆԱՅ
ԱՌ ՍԻՐԵՅԵԱՆ ՈՐԴԻՍ ՄԵՐ ԵՎ ՀԱՐԱԶԱՏ ԶԱԲԱԿՍ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՈՒՅ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱԾՆԻ,
ԲԱՐԵՂԱՇՏ ՀԱԲԱՏԱՅԵԱՍ ՍՈՒՐԲ ԳԵՒՈՐԳ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ, ՈՐ Ի ՀԻՒՍԹՈՐՆ, ԱՄՆ**

1700-ամեայ մեր հոգետր օրրան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական Մեր օրհնութիւնն ենք բերում ԱՄՆ հայոց արեւելեան թեմի բարեջան առաջնորդ, Գերաշնորհ Տ. Խաժակ արքեպիսկոպոս Պարսամեանին, Սուրբ Գեորգ եկեղեցու հոգետր դասին, վարչական պաշտօնութեանը, բարեպաշտ բոլոր հաւաքացեալներին եւ սրտաբոխ շնորհատրում եկեղեցու հիմնադրման 20-րդ տարեդարձի առիթով:

Գոհունակ սրտով ուրախակից ենք Ձեզ, որ յոբելեանագարդ այս տարում հանդիսատրապէս նշում էք Սուրբ Գեորգ եկեղեցու հիմնադրման 20-րդ տարեդարձը:

Միւրեւինք. նոր հազարամեակը սկսում ենք քրիստոնէութիւնը Հայաստանում պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակի յոբելեանով, որ հոգետր վերագարթօնքի աստուածային հրաւեր է աշխարհասփիւռ մեր ժողովրդին: Այսօր կոչուած ենք 1700-ամեակի խորհրդով սրբելու մեր սքարերը եւ մէկտեղելու մեր ջանքերը, որպէսզի ազգային մեր կեանքն առաւել լցուի հաւատով ու սիրով, յոյսով ու լոյսով:

Եկեղեցին տունն է Աստուծոյ, որտեղ համահաւաք արժանանում ենք Տիրոջ տեսութեանը, հաղորդում մեր սուրբ նախնեաց հետ, հաստատում ազգային մեր արժէքների մէջ: Շնորհ ունեն բոլոր հայորդիք, ովքեր քսան տարիներ առաջ ԱՄՆ-ի Հիւսթըն քաղաքում Սուրբ Գեորգ եկեղեցին հիմնելու տեսիլն ունեցան եւ դրա իրագործմանը ամենայն սիրով ու պատրաստակամութեամբ ներդրեցին հոգետր եւ նիւթական իրենց կարողութիւնները: Առ Աստուած նրանց անսակարկ հաւատի եւ առ հայրենի ժողովուրդը սիրոյ ու նուիրումի բարի արդիւնքն է, որ եկեղեցին հեռատր ԱՄՆ-ի Հիւսթըն քաղաքում Սուրբ Գեորգի բարեխօսութեամբ շնորհաբաշխ իր դռներն է բացել բարեպաշտ հաւաքացեալների առջեւ՝ դառնալով հայորդեաց հոգետր ու ազգային համահաւաք կեանքը կազմակերպող սուրբ ու նուիրական օջախ:

Միւրեւի հաւաքացեալներ. Սուրբ Գեորգ եկեղեցու հիմնադրման քսաներորդ տարեդարձի առիթով Հայրական Մեր պատգամն ու յորդորն է Ձեզ ամենքիդ, որ Դուք շարունակէք նոյն եռանդով, հայրենապաշտ նոյն ոգով ու եկեղեցանուէր գործերով օրատր զօրացնել ու ծաղկեցնել Ս. Գեորգ եկեղեցին՝ ի պայծառութիւն

ԱՄՆ հայոց արեւելեան Տիրախնամ թեմի և Հայաստանայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու:

Թող Բարձրեալն Աստուած հասարարուն պահի Սուրբ Գեորգ եկեղեցին, սիրով ու միաբան՝ հաւարատը մեր ժողովրդին, և Իր օրհնութեան ներքոյ յարանորոգ յաջողութիւնը պարգևի Ս. Գեորգ եկեղեցու բոլոր նուիրեալների ու բարեպաշտ Մեր զաւակների ջանքերին ու ծրագրերին:

«Շնորհք Տեսնն մերոյ Յիսուսի Զրիստոսի եղիցին ընդ ձեզ և ընդ ամենահետաւոր ամէն»:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Տուա Գիրս Օրհնութեան ի 19-ն Մեպրեմբերի

յամի Տեսնն 2001 և ի թուին հայոց ՌՆԾ

ի Մայրաւանս Սրբոյ Էջմիածնի

ընդ համարաւ 195

**ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՕՐՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՆԱՎԱՏԱՆՔԻ ԳԻՐԸ
ԱՄՆ ՆԱՅՈՑ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԹԵՄԻ ԴԱՄԱՍ-ՖՈՐԹ
ՈՒԸՐԹ ԹԵՔՄԱՄԻ Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՆԻՍՆԱԴՐՄԱՆ 10-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ**

**ԳԻՐ ՆԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՆՈՒԹԵԱՆ ԵՖ ԳՆԱՎԱՏԱՆԱՅ
ԱՌ ՍԻՐԵՑԵԱՆ ՈՐԴԻՍ ՄԵՐ ԵՖ ՆԱՐԱԶԱՏ ԶԱՎԱԿՍ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱՍԻՆ,
ԲԱՐԵՂԱՇՏ ՆԱՎԱՏԱՑԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ
ՆԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ, ՈՐ Ի ԴԱՄԱՍ, ԱՄՆ**

ԱՄՆ հայոց արևելեան թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Ս. Խաժակ արքեպիսկոպոս Պարսամեանից ուրախութեամբ փեղեկացանք, որ այս փարի լրանում է Դալաս-Ֆորթ Ուորթ Թեքսասի Սուրբ Սարգիս եկեղեցու հիմնադրման 10-ամեայ յոբելեանը:

Այս նշանակալի առիթով 1700-ամեայ լուսոյ խորան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Նայրապետական Մեր օրհնութիւնն ու սրտաբոխ շնորհատրանքներն ենք բերում թեմակալ բարեջան առաջնորդ Գերաշնորհ Ս. Խաժակ արքեպիսկոպոս Պարսամեանին, համայնքի հոգեւոր հովիւ Նոգեշնորհ Ս. Նայկազուն ծ. վարդապետ Լաջարեանին, Ծխական Խորհրդի պատուարժան անդամներին և բարեպաշտ բոլոր հաւաքացեալներին:

Միեւնի հայորդիք,

Մեծապէս ուրախ ենք, որ Դուք հանդիսատրապէս նշում էք Սուրբ Սարգիս եկեղեցու հիմնադրման և առաքելաշախիղ ու ազգօգուտ գործունէութեան 10-րդ փարեղարձը: Նոգով մասնակից ենք քօնի Ձեր բերկրանքին և աղօթակից՝ Ձեզ: Ձեր խանդավառութիւնը վկայութիւնն է հանդէպ Առաքելական Մեր Մայր եկեղեցին և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը ունեցած Ձեր հաւաքարմութեան, որով շաղախուած են համայնքային կեանքից ներս Ձեր բոլոր բարի գործերը: Տեղեակ ենք, որ հայրենաբոյր և եկեղեցանուէր ոգին կենդանի ու գործող է Ձեր համայնքում և կրթութեան ու դաստիարակութեան ճանապարհով փոխանցում է երիտասարդ սերնդին:

Բարձր ենք գնահատում, որ Ձեր կողմից բազում բարեսիրական ծրագրեր են իրականացում նաև Մայր Նայրենիքում միտումը հայաստանեան թեմերի զօրացմանն ու հայրենական կեանքի շինութեանը: Արդարև, մեր ժողովրդի բոլոր

գառակների մասնակցությամբ է հաստատվում, շէն ու պայծառ հայրենական և եկեղեցական մեր կեանքը:

Միրելիներ, Հայրապետական Օրհնութեան այսու գրով բերելով Ձեզ Մեր բարեմաղթանքները, ի խորոց սրբի աղօթում ենք, որ Բարձրնալ Տերը Իր սիրոյ ու ինամբի մէջ պահի Դավասի Սուրբ Սարգիս եկեղեցին, հանապազ օրհնի և Իր բազում պարգևներով առաքապէս շնորհագարդի Եկեղեցու նուիրեալներին ու բոլոր հաւարացեալներին:

Մեր յորդորն ու պատգամն է Ձեզ ամենքիդ, որ Ձեր բարի գործերով շարունակէք համայնքային Ձեր կեանքի լաւագոյն աւանդները՝ ի շինութիւն Տիրախնամ Ձեր թեմի և Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու:

«Ողջ լըրութ ի Տէր, զօրացնալ շնորհօք Սուրբ Հոգւոյն և յաւեր օրհնեալ ի Մենք. ամէն»:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՅՈՅ

Տուալ Գիրս Օրհնութեան ի 27-ն Հոկտեմբերի

Յամի Տեառն 2001 և ի թուին հայոց ԱՆԾ

ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի

ընդ համարաւ 196

ՆԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆԱՆԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

1700-ամյակի փոնակարարություններին բերած մասնակցության համար, սույն թվականի սեպտեմբեր ամսին, ԱՄՆ հայոց թեմից օրհնության գրերով պարգևատրվել են.

Սոսի Գևորգյան
Լիդուշ Խաչատրյան
Ռուբինա Բեգումյան
Սոսի Քելեկյան
Ներսիս Զանոյան
Սավի Թուֆենկյան
Լորեն Մուշեղյան
Ֆլորա Դունայանց
Լիլի Մնացականյան
Գուրգեն Դալիր

2001 թվականի հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսների ընթացքում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետի Կոնդակով

Ավագության պատվի են արժանացել.

Տ. Կարապետ քին. Քոչոքյան (ԱՄՆ Արևելյան թեմ)
Տ. Տաթև քին. Թաթուլյան (ԱՄՆ Արևմտյան թեմ)

Լանջախաչ կրելու իրավունք է ստացել.

Տ. Արգար քին. Գրլըճյան (Ուկրաինա)

«Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ» շքանշանով՝

Գրիգորի Շյոկին (Ուկրաինա)
Վազգեն Մուրադյան (ԱՄՆ Արևելյան թեմ)

«Ս. Ներսես Շնորհալի» շքանշանով՝

Սեմ Էզրայեյան (ԱՄՆ Արևմտյան թեմ)

Օրհնության գրի են արժանացել.

Մենենդյան Արա (Կանադա)
Ուգուկյան Լենա (Կանադա)
Քյուրդյան Հասմիկ (Կանադա)
Բեդիյան Վերա (Կանադա)
Կուստուզյան Սեդա (Կանադա)
Պուրպցյան Վարուժան (Կանադա)
Մդկեսյան Բաֆֆի (Կանադա)
Սաթուրի Ճոն (Կանադա)
Սվաճյան Լիլիան (Կանադա)
Չիչեք Անահիտ (Կանադա)
Ասլանյան Նորայր (Կանադա)
Սարգսյան Սուրեն (Ուկրաինա)
Սկրպուկյան Էդվարդ (Ուկրաինա)
Քամալով Ներսերտ (Ուկրաինա)
Քոչարյան Մարտիրոս (Ուկրաինա)
Երանոսյան Վանիկ (Ուկրաինա)
Խաչատրյան Էդվարդ (Ուկրաինա)
Շահագիզյան Գագիկ (Ուկրաինա)
Հարությունյան Աշոտ (Ուկրաինա)
Հովհաննիսյան Դորիկ (Ուկրաինա)
Պետրոսյան Ֆելիքս (Ուկրաինա)
Գալուստյան Լևոն (Ուկրաինա)
Ավետիսյան Արտակ (Ուկրաինա)
Բոժկո Ալեքսանդր (Ուկրաինա)
Սիլվանյան Հրաչ (Ուկրաինա)
Օդիբեյ Լեոնիդ (Ուկրաինա)

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

Տ. ՆԵՐՍԵՍ ԱՐՔԵՂԻՄԿՈՊՈՍ ՊՈԶԱՊԱԼՅԱՆԻ ՔԱՐՈԶԸ՝ ԽՈՍՎԱԾ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

(25 նոյեմբերի 2001 թ.)

«Յանուն Հօր ևս Որդոյ ևս Հոգւոյն Սրբոյ. ամեն»:

«Ամեն ասեմ ձեզ. զի հոգի առաւել է, քան զմարմին»:

Ավետարանի պարզաման է այս՝ մեզ տրված այսօր Ճաշու Ավետարանի ընթերցման պահին: Հիսուսի խոսած հրաշալի առակներից մեկի պատումից հետո այս ճշմարտությունն է ուսուցվում մեզ, թե՛ «Ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, որ հոգին առաւել է, քան մարմինը»:

Հիսուս իր քարոզության երեք փառքների ընթացքում հաճախ առակներով էր իր միտքը բացատրում և իր ասելիքը համեմուն: Նրա խոսած գեղեցիկ առակներից մեկը, որ այսօր ընթերցվեց այս խորանից Ս. Պատարագի Ճաշու ընթերցվածների պահին, այն մասին է, թե կյանքի մեջ ուրելիքի և հագնելիքի մասին շատ չմտածներ և չմտածողներ, այլ մտածողներ մեր հոգիների՝ մասին:

Հիսուսի խոսած առակը հետևյալն է.

Մի մեծահարուստ անձ՝ դաշտերի և անդաստանների տեր, երբ աշնան սկզբում փեսնում է, թե ինչքան առատ է բերքը, ասում է ինքն իրեն. «Շտեմարաններս պիտի մեծացնեմ, ամբարներս պիտի ընդարձակեմ, որպեսզի հավաքեմ բարիքները, որ ինձ տրված են՝ ցորենը, գարին և ամեն փեսակ ընդդեմները: Եվ այդ բոլորը իմ ամբարներում հավաքելուց հետո պիտի ասեմ իմ անձին. «Կեր, խմիր և ուրախ եղիր»:

Այսօր էլ մեր մեջ, հավանաբար, այսպես մտածող անձինք շատ կան, որոնք իրենց ապրուստն ապահոված և հանգիստ կյանք ձեռք բերած ժամանակ հաճախ իրենք իրենց ասում են՝ կեր, խմիր և ուրախ եղիր: Բայց մեր կյանքը սահմանավոր կյանք է: Չգիտենք, թե երբ է Գաբրիել հրեշտակապետը մեր դուռը բացելու և ներս մտնելու՝ փանելու համար այն, ինչ որ Աստծու կողմից մեզ, որպես շնորհ, տրված է՝ մեր երկրային կյանքը, մեր հոգին: Այդ մեծահարուստը, որ աչքի էր ընկնում իր ընչաքաղցությամբ և փարված էր նյութամոլությամբ, բոլորովին մոռացել էր իր հոգու մասին: Տերը նրան ասում է. «Անմիտ, այս գիշեր քեզանից պիտի առնվի քո հոգին»:

Ու՛մ էր մնալու այն ամբողջ բերքը, այն ամբողջ հարսությունը, որ նա դիզել էր: Ավետարանը պարզամուն և ասում է մարդկանց. «Նայեցե՛ք երկնքի թռչուններին, որոնք ո՛չ սերմանում են և ո՛չ էլ հնձում, բայց Աստված ժամանակին նրանց փայխա է իրենց հասանելիք կերակուրը»: Իսկ ինչքի մասին մտածողների համար ասում է. «Նայեցե՛ք հովիտների շուշաններին, նայեցե՛ք դաշտերի ծաղիկներին, որոնք այնքան գեղեցիկ կերպով Աստծու կողմից զգեստավորված են»: Նույնիսկ Սողոմոն ի-

մասպունը՝ փիլիսոփա բանաստեղծ թագավորը, իր փառքի օրերին չկարողացավ նրանց պես գեղեցիկ հագնվել և զարդարվել: Ուրեմն ինչո՞ւ ենք մենք մրափոխվում ուրվելիքի և հագնելիքի համար: Բայց մարդու երևակայությունը չի սահմանափակվում միայն ուրվելիքով և հագնելիքով: Մարդիկ անսահմանորեն ընչաքաղց են դարձել, հափշտակվում են ուրիշների իրավունքները և թույլ չեն տալիս, որ ուրիշները ևս կարողանան այս կյանքում հանգիստ, խաղաղ և ապահով իրենց հացը գտնել և այն վայելել:

Սակայն, սիրելի հավատացյալներ, մենք նաև պիտի ասենք և ավելացնենք, որ մարդը, որպես բանական էակ, կենդանիներից տարբերվում է իր իմացականությամբ, իր խոսքով, իր քրամաբանելու կարողությամբ, այդ պատճառով էլ վաղվա օրը բոլորովին անտեսելը հավանաբար մարդու նկարագրին անհարիր է: Այսուհանդերձ մենք վաղվա մասին շատ պետք է մրափոխվենք՝ մեր քունը կորցնելու աստիճան, այլ մեր մրափոխությունները պետք է թողնենք Աստծուն, որ մեր Արարիչն է և գիտն ամենալավը տնօրինել մեզ համար: Բայց Ավետարանի պատգամն այն է, որ մենք ավելի մրափոխվենք մեր նմաններով և նրանց համար կարողանանք երջանիկ կյանք ստեղծել, միջոցներ հայթայթել, որպեսզի նրանք ևս իրենց կյանքի ընթացքում չգրկվեն բնության բարիքներից օգտվելու իրավունքից, այլապես մարդը, որպես ընչաքաղց, անձնասեր, որպես անձնակենսագրող արարած կարող է նշավակ դառնալ Աստծու զայրության: Մարդը պետք է Աստծու վախը իր մեջ ունենա, որպեսզի կարողանա իր կյանքը ուղիղ ընթացքի մեջ դնել և արդարությամբ, ողորմածությամբ և մարդասիրությամբ ապրել այս կյանքում:

Բացի նյութական կարիքները բավարարելու մրափոխությունից, այս կյանքում հոգևոր արժեքների մասին ևս պետք է հոգ տարվի: Այս իմաստով, ովքեր հավատացյալ են և ունեն իրենց տրված աստվածային շնորհը և կարողանում են այդ շնորհը իրենց գործով բազմապատկել և օգտագործել կյանքի մեջ, այդ մարդիկ անհրաժեշտորեն պետք է կարողանան իրենց շնորհներից և բարիքներից ուրիշներին բաժին հանել, այսինքն՝ իրենց հոգևոր կյանքը հաղորդակցությամբ բաժանել ուրիշների հետ և այդպիսով ճանապարհ բացել իրենց նմանների համար ևս երջանիկ և խաղաղ կյանք ապրելու, հոգեկան, մշակութային կյանքի ուղորդները բարձրացնելու նրանց և տալու հոգևոր վայելելու առիթը: Այս շնորհները մեզ տրվում են Աստծու կողմից մկրտության միջոցով, Սուրբ Հաղորդության ընդունման միջոցով անսակարկ կերպով:

Հարց տանք մեզ. արդյո՞ք հոբելյանական այս անցնող տարին մեզ համար եղավ հոգևոր իմաստով տոնակատարությանց մի տարի: Անցնող այս տարվա ընթացքում մենք տոնեցինք Վարդանանց հերոսամարտի 1550-րդ տարեդարձը, նաև նշեցինք Հայաստանի անկախ Հանրապետության հռչակման տասնամյակը և, ի մասնավորի, Հայաստանյայց Եկեղեցին և մեր պետությունը միասնաբար տոնեցին Հայաստանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակը:

Սիրելի՛ հավատացյալներ, ի՞նչ չափով և ինչպե՞ս կարողացանք մասնակցել մենք վերոհիշյալ տոնակատարությանց: Կարողացա՞նք այս տոների միջոցով ստանալ

այն, ինչ որ պակասում էր մեզ, այսինքն՝ հոգեփոխվել: Կարողացա՞նք, արդյոք, այս փոնակափարությանց օրերին օգտակար լինել մեզ նմաններին, ծառայել թույլին, փրկարին և զոհաբերության ճանապարհով ուրախություն պարգևել մեր շրջապատին: Եթե մեր մեջ կային այնպիսի մարդիկ, ովքեր անսվաղ էին, լքված և անփութին: Եթե մեր մեջ կային հաղորդվելու ոչ մի միջոց չունենին, կարողացա՞նք օգնել վաճառված էին, մարդկանց հետ հաղորդվելու ոչ մի միջոց չունենին, կարողացա՞նք օգնել նրանց, կարողացա՞նք մեր օգնությամբ բարձրացնել նրանց իրենց առօրյա մտահոգություններից վեր, դուրս բերել իրենց ցավի ու փառաստանի միջից, որպեսզի նրանք ևս փառք փայլեն Բարձրյալին, որ մեզ միջոց էր դարձրել նրանց մխիթարելու ճանապարհին: Միայն նյութական իմաստով չի փրկվելու այս օգնությունը, այլ նաև՝ բարոյական և հոգևոր իմաստով: Եթե կարողանանք մեր աղոթքներով, մեր զոհողությամբ, Սուրբ Պապարագներով, հանդիսություններով ու փոնակափարություններով մեկ անգամ ևս իջեցնել Աստվածորդուն երկնքից երկիր, այն ժամանակ մենք ամենաերջանիկ ժողովուրդը և անհատները կարող ենք համարվել: Իսկ եթե անփարբերությունը մեզ պաշարի, և մենք բոլոր հանդիսություններին անհաղորդ մնանք, մեր հոգու դռները փակենք Աստծու հանդեպ, մեր աղոթքը չառաքենք Բարձրյալին, ի՞նչ շահ կարող ենք ունենալ, ի՞նչ դաս կարող ենք քաղել 1700-ամյակի փոնակափարությունից. մենք կգրկվենք աստվածային ողորմածությունից և կդառնանք մեր հոգիների կորստյան պարճառը:

Միևնի՛ք՝ հավաքացյալներ, անմիջ մեծափութը մտածում էր միայն իր հանգստի, փառքի, հարստության, կյանքի ապահովության և վաղվա ապրուստի մասին: Բայց մենք՝ հոգևոր և իմացական կյանքով ապրողներս, Աստծու կողմից բազում շնորհներ ստացած մարդիկս, արդյոք հոբելյանական այս փառում կարողացա՞նք մեր հոգիների դռները բացել առ Աստված, մեր աղոթքներով, մեր խնդրանքներով և սպառափանքներով կարողացա՞նք հաղորդակցվել երկնքի հետ:

Աստված խնամարկողն ու տերն է բոլորիս և մանավանդ իր «փոքր հուրին», որ հայ ազգն է Հայաստանում և Մփյուռքում: Մենք այսօր հավատում ենք, որ անմիջ մեծափութ օրինակը մեր կյանքում մեզ կզգաստացնի և մեզ առիթ կընծայի, որ մեր առօրյա մտահոգությունների շարքում մտահոգվենք նաև մեր հոգիների փրկությամբ, և երբ մեր կյանքի օրերը իրենց վախճանին հասնեն, կարողանանք կանգնել մեր Տիրոջը դեմհանդիման և ասել. «Ծառայք անպիտանք եմք, զոր ինչ պարտ էր առնել արարաք»:

Թող Աստծու շնորհները փեղան մեզ վրա առափորեն և գեղեցկացնեն մեր կյանքը՝ Հոգու շնորհներով այժմ և հավիտյանս հավիտենից. ամեն:

Տ. ԱՂԱՆ ԱՐՔԵՂԻՍԿՈՂՈՍ ՂԱԼԻՈԶՅԱՆԻ ՔԱՐՈԶԸ՝ ԽՈՍՎԱԾ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ՏՈՆԻՆ

(16 սեպտեմբերի 2001 թ.)

*«Որ զանարար բազուկս քո ի խաչին
փարածեցեր, Քրիստոս Աստուած
ևս նշան յաղթութեան երուր մեզ,
սուրբ զկեանս մեր պահես»:*

(Շարական)

Այսօր Հայ Եկեղեցին կրոնախմբն Խաչվերացի փոնը, որ Հայ Եկեղեցվո հինգերորդ և վերջին փաղավարն է: Հայ Եկեղեցվո շարականագիրը Քրիստոսը որպես անմեղ կներկայացնե մեզի, որ իր ձեռքերը փարածեց Խաչի վրա որպես հաղթության նշան: Մեր Տերը՝ Հիսուս Քրիստոս, իր երկրավոր կյանքի ընթացքին այդ անարար ձեռքերով բժշկություններ կատարեց, հրաշքներ գործեց և երկնային օրհնությունը բաշխեց բոլոր անոնց, որոնք իր ձայնը մոփկ ըրին և իրեն հեփնեցան: Քանզի Ան պարգամեց՝ ըսելով. «Ես եմ ճշմարտությունը, ճանապարհը և կյանքը»:

Ան երկինքեն դեպի երկիր բերավ բոլոր երկնային ճշմարտությունները, որպեսզի իրեն մոփկ ընողները, իրեն հեփնողները հավաքան երկնային ճշմարտության: Ինք եղավ ճանապարհը՝ ճանապարհը Խաչի, ճանապարհը ճշմարտություններու, ճանապարհը նեղություններու, սակայն այդ բոլորն հեփո՝ հանդիսանալու համար կյանքը հավիտենական, ու Խաչվերացի փոնին առիթով մեր մարածումը կերթա այն պահուն, երբ, իրապես, Խաչի փոնին, Ավագ Ուրբաթ օրը, Քրիստոս իր անարար բազուկները փարածեց Խաչին վրա՝ իր աստվածային մեծությունով մեզ ամբողջապես իր ձեռքերուն մեջ պարփակելուն, որպեսզի առաջնորդվինք հավիտենականության և ճշմարտության ճանապարհեն:

Քրիստոս իր ձեռքերը փարածեց. անարար էին անոնք ինչպես իր սիրտն ու հոգին, սակայն անմեղը մեղավոր դարձած էր, որպեսզի մեր բոլորին մեղքերը, մեր բոլորին հանցանքները, մեր բոլորին սխալները իր ուսին վրա առած Խաչով բարձրացներ դեպի Գողգոթա, և Գողգոթային խաչվելով Խաչին վրա՝ որպես փրկագին իր արյունը փար մեզ ազատագրելու, մեզ փրկելու և մեզ անմեղ դարձնելու, որպեսզի կարողանանք իր պարգամին համաձայն ըլլալու ճշմարտությունը, ճանապարհը և հավիտենական կյանքը:

Հին արեն խաչը չարչարանքի և անարգանքի մեծագույն նշանն էր, մանավանդ Հրեաստանի և Հռոմեական կայսրության սահմաններուն մեջ, ուր չարագործները խաչին վրա խաչելով անարգանքի արտահայտությունը կցուցաբերեին այդ անձերու նկատմամբ: Ու Քրիստոս հրեա ժողովուրդի աչքի առաջ որպես մեղավոր, Քրիստոս որպես ոճրագործ խաչին վրա բարձրացվեցավ, սակայն զինք խաչողները չանդրա-

դարձան, թե այդ անարգանքի միջոցը, այդ չարչարանքի միջոցը պիտի դառնա հաղթության նշան և պիտի դառնա փրկության նշան:

Քրիստոս խաչող մարդկությունը ազատագրեց իր կյանքի մեղքերեն, ազատագրեց մարդկությունը դարավոր մեղքերեն և զանոնք առաջնորդեց այն ճանապարհին, որ ինք երկինքեն երկիր իջած էր՝ մարդկությունը կրկին Աստուծո առաջնորդելու համար: Աստված՝ Երկնավոր Հայրը, Իր օրենքները և Իր չափանիշները պիտի չվախեի մեզ՝ մարդկությանս համար, սակայն միջոցը և առիթը գտավ, որպեսզի Իր Միածին Որդին երկինքեն երկիր իջնե ու մեզի ստրվեցնե այն ճանապարհը, որմեն պետք է քալենք՝ հավիտենականության ճշմարտության հասնելու համար:

Քրիստոս երկնային փառքը երկիր բերավ, խաղաղությունը և հաճությունը մարդկանց հոգիներուն մեջ հաստատեց, սակայն այդ հաճությունը և խաղաղությունը հաստատվեցան բոլոր անոնց մեջ, որոնք ճանչցան Քրիստոսը, հեղինակեցան Քրիստոսի և եղան Աստուծո որդեգիրները: Անհայրը առանց իր ծնողքին պարկանելու չի կրնար անոր ժառանգորդը ըլլալ: Այդպես նաև մենք: Առանց Աստուծո որդեգիրները ըլլալու չենք կրնար ժառանգորդներ հանդիսանալ:

Քրիստոս եկավ մեզ առաջնորդելու դեպի Աստված, փրկելու մեզ մեր կյանքի մեղքերեն ու հանցանքներեն, որպեսզի ձերբազատված կարողանանք հասնիլ երկնային ճշմարտության: Խաչով Անիկա մեզի ստրվեցուց այն ճանապարհը, որ կառաջնորդե դեպի երկինք, ու Խաչը դարձուց փրկության խորհրդանիշ, Խաչը դարձուց հաղթության խորհրդանիշ, Խաչով հաղթելու կյանքի բոլոր դժվարությունները, կյանքի նեղությունները, Խաչով ապրելու մեր կյանքի ընթացքը, որ յուրաքանչյուրս այդ Խաչն ամենելով հեղինակեք Քրիստոսին:

Այդպես եղավ առաջին դարերու քրիստոնյաներու կյանքը՝ ըլլան անոնք առաջալսներ, ըլլան անոնք հայրապետներ թե սուրբեր, որոնք կամովին ու գիտակցաբար իրենց կյանքի փրկության խաչը, հաղթության խաչը կրելով առաջնորդվեցան այն ճանապարհով, որ մեզի համար բացած է Երկնավոր Հայրը: Ու հայ ժողովուրդի զավակները, մանավանդ 301 թվականեն հետո, գիտցան քալել այդ ճանապարհին, կրելով իրենց ուսին վրա այդ Խաչը, որ զիրենք պիտի առաջնորդե դեպի Երկնային Արքայություն, հասնելու համար երկնային ճշմարտության, դառնալու որդեգիրները և ժառանգորդները հանդիսանալու Երկնային Արքայության ու արժանի ըլլալու Աստուծո փեսայության:

Մեր պատմության ընթացքին բազում չարչարանքի ճանապարհներ, գողգոթաներ մեր աչքի առաջ եկան, սակայն հայը այդ խաչեն հետո, ինչպես Քրիստոս իր գերեզմանեն հետո, Հոր ճշմարտությունը հաստատեց: Մենք ևս որպես ժողովուրդ և մանավանդ որպես Եկեղեցի խաչեն հետո մեր գերեզմանեն դուրս ելանք՝ զայն թափուր պահելու համար, սակայն Հոր ճշմարտությունը հաստատելու, որ է՝ հարությունը: Խաչը սրբության խորհրդանիշն է, իսկ Բանը՝ անմահության ու հավիտենականության:

Քրիստոս եթե մեզի ստրվեցուց ճշմարտությունը իր պարգամներու ընդմեջեն և ճանապարհը Գողգոթայի ընդմեջեն, գերեզմանեն անդին մեզի ստրվեցուց հարու-

թյան ճշմարտությունը, հավիտենականությունը: Ու այդպես ապրեցավ հայ ժողովուրդը, այդպես ապրեցավ Հայ Եկեղեցին, իր բազում դժվարություններու կողքին ամուր մնաց իր հավատքին մեջ, ամուր մնաց հեղինակու Քրիստոսի ճանապարհին ու հասավ մանավանդ այսօրվա իրականության, այսօրվա ճշմարտության, դառնալով ժողովուրդ մը և երկիր մը, պետություն մը և, մանավանդ, Եկեղեցի մը ազապ և անկախ հայրենի հողին վրա:

Ճիշդ է, որ մեր պատմական հողերեն մեկ մասնիկն է, որուն վրա մեր անկախ հանրապետությունը հաստատված է, սակայն այդ փոքրիկ հողամասին վրա անգամ մեր ազապության, մեր հոգևոր-մշակութային աշխարհները, գործունեությունը առաջ կկարողանանք փանիլ, ու մանավանդ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը անցնող այս փասը փարիսների ընթացքին՝ և հարկապես վերջին երկու փարիսների ընթացքին, գահակալությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, ոչ միայն շինարարական, այլև հոգիներու շինարարության աշխարհներով առաջ կընթանա, որպեսզի հասնի մեր ժողովուրդի հոգևոր կարիքներուն, ազգային կարիքներուն, բարոյական նկարագրի կերպման: Այս եղած է առաքելությունը քրիստոնեության, այս եղած է առաքելությունը ամբողջ դարերու փրկության, ու այս պահուն մեր աղոթքը կառաքենք առ Բարձրյալն Աստված, որպեսզի Երկնավոր Հայրը Իր հովանին և Իր պահապան ձեռքը միշտ փարածն մեր ժողովուրդին վրա, մեր Եկեղեցիին վրա, մեր հայրենի հողին վրա, որպեսզի կարողանանք շարունակել հավատքի, ճշմարտության ու հավիտենականության մեր երթը:

Այսօր, սիրելի՛ հարազատներ, մենք ծանր պարտականություն մը ունինք հիշափակելու այն փխտը դեպքերը, որոնք փռելի ունեցան այս շաբթվա ընթացքին: Տխուր պատահարներ էին, որոնք փռելի ունեցան Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներու մեջ: Հարվածը, անշուշտ, ծանր է, սակայն այդ ծանրությունը ոչ միայն Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներուն է, այլ նաև համայն մարդկությանը: Այդ ցնցումը Ամերիկայեն մինչև աշխարհի ծագերը կերթա և կմտաբեկցե յուրաքանչյուր անձ, որովհետև եթե այսօր Ամերիկայի մեջ պատահեցավ, կրնա նաև պատահիլ ունէ այլ երկրին մեջ:

Եվ այդ հասկացողությամբ մենք ցնցված ենք փռելի ունեցած պատահարներեն և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գլխավորությամբ մեր խոր ցավակցությունը կհայտնենք Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներու նախագահին, Պետական Ավագանիին և ժողովուրդին ու մանավանդ անոնց, որոնք սիրելի հարազատներ կորսնցուցին: Հա՛նում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին խոնարհաբար կմտնենք Հայաստանում Նորին Գերագանցություն Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներու դեսպանին՝ պրն Լեմբինին, խնդրելով, որ մեր բոլորի և հարկապես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ցավակցությունը և վիշտը հայրենի համայն Ամերիկայի ժողովուրդին և մանավանդ անոնց, որոնք կորսնցուցին իրենց հարազատները. ամեն:

Տ. ՎԱԶԳԵՆ ԱԲԵՂԱ ՆԱՆՅԱՆԻ ՔԱՐՈՋԸ՝ ԽՈՍՎԱԾ Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

(7 հոկտեմբերի 2001 թ.)

«Ցանունս հօր եւ Որդոյ եւ հոգւոյն Սրբոյ. ամեն»:

Սիրելի հավաքացալներ,

Այսօր այս բեմից ընթերցվեց Մարկոսի Ավետարանի այն հատվածը, ուր պատմվում է, թե ինչպես հրեա օրենսգետները, քահանաներն ու ծերերը մտրեմուն են Զրիսափոսին արդեն որերորդ անգամ՝ հիմնական մեկ նպատակ հետապնդելով. «գտնել մի միջոց՝ նրան մատնելու»:

Քանզի Զրիսափոսի մասին համբավն արդեն փարածվել էր ամբողջ հրեաստանով մեկ, և հոգևոր իշխանավորներն օրավուր դժվարանում էին փալ պատրաստան այն բազմաթիվ հարցերի, որոնց իմաստը նույնն էր. «Ո՞ր է հիսուս» և «Ո՞ր է Նազովրեցի հյուսնի որդին»:

Այս անգամ ես, հիսուսին ծուղակը գցելու նպատակով, նրան մտրեմուն են հարց փալու, թե՛ «ի՞նչ իշխանությամբ ես դու այդ անում և ո՞ր փվեց քեզ այդ իշխանությունը» (Մրկ. ԺԱ 28):

Հիսուս գիտեր նրանց մտքի խորհուրդը, ուստի հարցին հարցով է պատրաստանում՝ ասելով. «Դուք էլ այդ դեպքում պատրաստանեք ինձ. հովհաննես Մկրտչի մկրությունը երկնքից էր, թե մարդկանցից»։ Փարիսեցիների և ծերերի շարքերում անմիջապես իրարանցում է ընկնում, որովհետև նման պատրաստան հարցադրման նրանք բնավ չէին սպասում. և այս դեպքում փոխանակ հիսուսին փորձելու, իրենք էին ընկել ծուղակը: Եթե իրենք հրապարակավ վկայեին, որ հովհաննես Մկրտչի մկրությունը երկնքից է, ապա պարզապես չէին կարողանա պատրաստան փալ հետևյալ հարցին. «Իսկ ինչո՞ւ այդ դեպքում չընդունեցիք այն»։ Իսկ եթե ասեին, որ մկրությունը մարդկանցից է, ապա իրենց դեմ կթշնամացնեին այնպեղ հավաքված ժողովրդին, քանի որ վերջինս սիրում էր հովհաննես Մկրտչին և ընդունում իբրև մարգարեի:

Այնհայտ է, որ հիսուսի և ոչ մի պատրաստան չէր կարող բավարարել նրանց, քանի որ փարիսեցիները պատրաստանից ավելի սխալ միտք էին ուզում որսալ Տիրոջ շուրթերից, որպեսզի հետագայում այն օգտագործեին իր իսկ դեմ՝ լինի դա ապյաններում, թե ժողովարաններում:

Անձնապես չեմ կարողանում հավաքալ, որ օրենսգետները չգիտեին, թե ինչ իշխանությամբ է գործում հիսուս. չէ որ իրենց կյանքի օրերին իրենք իսկ փեսել էին այնպիսի հրաշքներ, որպիսիք չէին փեսել նույնիսկ իրենց նախահայրերը:

Այո՛, կաղերը քայլում էին, կույրերը՝ փեսնում, բորոպները մաքրվում էին, և բնությունը՝ հնազանդվում, դեերը դուրս էին գալիս մարդկանց միջից, և վերջապես՝ մահն էր փնդի փալիս՝ մեռյալների հարության հրաշքով...

Արդյո՞ք մոռացել էին իրենք խուլ ու համրի բժշկության հրաշքը, երբ հերթական անգամ մեղադրելով Հիսուսին, թե՛ Նա դևերին այլ կերպ չի հանում, եթե ոչ՝ Բեհզեբուլի՝ դևերի իշխանի միջոցով (Մաթթ. ԺԲ 24), ի պատասխան որի Տերը պարզաբանում է, որ ոչ մի թագավորություն չի կարող կանգուն մնալ, եթե այն ներսից բաժանված է: Իսկ եթե ինքը գործում է չարին հակառակ, ապա ինքը ինչպե՞ս կարող է լինել Բեհզեբուլի գորակիցն ու իշխանակիցը: Հիսուս ասում է. «Իսկ եթե Աստուծո՞ւ հրաշքով եմ հանում դևերին, ուրեմն Աստուծո՞ւ արքայությունը հասել է ձեզ վրա» (Մաթթ. ԺԲ 28):

Արդյո՞ք չէին լսել ծերերը ժողովրդի խոսքը, որ զարմանում և փառաբանում էր Աստուծո՞ւ Հիսուսին այսպիսի իշխանություն ավոդին (Մաթթ. Թ-8):

Այս համայնապարկերում որքան զավեշտալի է այն իրողությունը, որ խոզերի մեջ առաքված դևերը կարողացան ճանաչել Քրիստոսին, իսկ Աստուծո՞ւ ծառաները, նրա խոսքի գիրքներն ու քահանայական սերնդի ժառանգները չկարողացան տեսնել, թե՛ն տեսան, չկարողացան հասկանալ, թե՛ն ումանք հասկացան, չկարողացան հավատալ, թե՛ն ումանք հավատացին և ցավալիորեն չկարողացան ընդունել, որ Հիսուս Քրիստոսն է Աստուծո՞ւ Միածին Որդին, աշխարհի Լույսն ու Կյանքը:

Դարեր են անցել, բայց ավերարանական այս դրվագը խոսում է նաև այսօր, երբ առավել քան երբևէ գորավոր է անհավատության ախար:

Այսօր մարդիկ, կենդանի հրաշք տեսնելով անգամ, ավելի շատ գնալովում են, քան թե փառք տալիս Աստուծո՞ւ և հավատում:

Աստուծո՞ւ այսօր էլ հազար-հազարավոր հրաշքներ է գործում, բայց մենք անհամարաբար հակված ենք դրանց բաղադրարարմանը իմանալու, ստուգապես ճշտելու, թե ի՞նչ իշխանությամբ և կամ ինչո՞ւ կամ ինչպե՞ս եղան դրանք:

Բայց չէ՞ որ այս երկրորդական հարցերի մեջ խորհրդագրվում և մոռացվում է ինքնին հրաշքը, որն Աստուծո՞ւ առարկայական, տեսանելի ներկայությունն է մեր կյանքում, և որի նպատակն է սկզբանե Տիրոջ մասին վկայելն է:

Այսօր մարդկանց համար ավելի ու ավելի է դժվարանում հավատալը, պարզապես, ուղղակիորեն հավատալը, անկեղծորեն հավատալը, մանկան նման հավատալը:

Բայց, արդարև, Աստուծո՞ւ իր խոսքովանը հավատարիմ մեզ հետ է մինչև աշխարհի վախճանը:

Եվ, արդ, այս պահին իմ միակ աղոթքն է, որ Տերը շնորհ տա մեզ հավատալու, որ բացի մեր աչքերը Իր հրաշքերը տեսնելու, որ մենք Իր հետ մեկ լինենք, և որ Բարին Հիսուս թագավորի մեր սրտերում այսօր, վաղը և հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

Տ. ՊԱՐՈՒՅՐ ՔԱՎԱՆԱ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՔԱՐՈՋԸ՝ ԽՈՍՎԱԾ Ս. ՀՌԻՓՄԻՍԵ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

(9 սեպտեմբերի 2001 թ.)

*«Տո՛ր զօրութիւն ծառայի քոյ,
կեցո՛ր զորդի աղախնոյ քոյ, և
արա առ իս նշան բարութեան»:
(Սղմ. 2Ե 16-17)*

«Յանուն Հօր ևս Արդոյ ևս Հոգոյն Սրբոյ. ամեն»:

Սիրելի բարեպաշտ ժողովուրդ.

Դարերի խորքից հնչող սաղմոսերգուի ձայնն է, որ որպես հոգեբուխ աղոթք շուրթերիս բարձրանում է առ Աստված՝ հայցելու Տիրոջ ամենակալ զորությունն ու պահպանությունը Իր նորած ծառային:

40 օրեր առաջ, Տիրոջ ողորմությամբ և իմ ազատ կամքով, ծնրադրեցի Մայր Աթոռի Քրիստոսաւէ Սուրբ Սեղանի առջև և ազգիս Վեհափառ Հայրապետի բարձր փնտրիկությամբ և ձեռամբ Գերաշնորհ Տ. Հովնան արքեպիսկոպոս Տերսերյանի ընդունեցի քահանայության երկնապարզ և շնորհը՝ ճակատիս և աջիս մյուռնահեղ օծմամբ:

«Փա՛նք քեզ, Աստուած, փա՛նք քեզ, յաղագս ամենայնի, Տէր, փա՛նք քեզ»:

40-օրյա պահքի և աղոթքի հարարն շրջանից հետո այսօր, որպես «նշան բարութեան», Տերունավանդ շնորհն ունեն մատուցելու առաջին Պատարագս, որ սրբազան մեր հայրերի բնութագրմամբ կոչվում է «Անդրանիկ Պատարագ»։ Երկնապարտ նշան բարության, որ քայլերս առաջնորդեց հինավուրց այս փաճար և արժանի դարձրեց նվաստիս մոտենալ Սուրբ Սեղանին և աղոթաբայր այս հարկից ներս սրբի խոնարհ սպասավորությամբ հաղորդակցվել Տիրոջ Փրկարար Մարմնին և Սուրբ Արյանը:

Նվիրական այս պահին մտովի փեղափոխվում եմ հոգևոր դարբնարանս՝ Սևանի թերակղզի, ուր ինը փարիներ առաջ, որպես նոր ընդունված սան, մուտք գործեցի Վազգենյան Դպրանոց՝ անհասարար առաջին քայլերս անելով հոգևոր ասպարեզից ներս: Թերակղզու բլրին, դեպի երկինք խոյացող Սուրբ Առաքելոց և Սուրբ Կարապետ վանքերի հավերժական հայացքի ներքո, խմորվեց հոգևորականի կերպարս և կերպվեց ոգիս: Շնորհակալ այդ գործում իրենց մասն ու բաժինն ունեցան ճեմարանի դասախոսները, որոնք փարիների ամբարած գիտելիքներն ու փորձառությունը սիրով ջամբեցին մեզ՝ ձև և փեսք փալով պատրանի մեր հոգուն: Հոգեկան երջանկության այս պահին հոգու պարտք ունեմ սրբազան այս խորանից ի սրբոյ շնորհակալություն հայտնելու երախտարժան իմ դասախոսներին՝ մաղթելով նրանց քաջառող-

շուրթյուն և Տիրոջ օգնականությունը՝ հոգևոր սպասավորների նոր սերունդներ կըրթելու և դաստիարակելու Աստվածահաճո հանձնառության մեջ:

Սրբի ցավով աղոթք եմ բարձրացնում առ Աստված հանգուցյալ ուսուցիչներիս բարեհիշատակ հոգիների հանգստության համար: Որդիական անկեղծ զգացումներով խոնարհվում եմ Երջանկափիշատակ Վազգեն Ա և Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Հայրապետների լույս հիշատակի առջև, որոնց հայրական օրհնությամբ, իմաստուն խրատներով ու պարգևներով հասակ առա՝ արժանանալով նաև նրանց աշակերտելու երջանիկ բախտին. «Տեր, հանգ՛ գեղգիս նոցա ի լոյս երեսաց աստուածութեան քո»:

Հոգևորություն և քահանայության բարձր շնորհին, թերևս, չէի արժանանա, և չէր գծագրվի հոգևորականիս ամբողջական կերպարը, եթե չլինեին Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախանձախնդիր ջանքերը: Նորին Սրբության՝ այն ժամանակ դեռ Գարեգին Սրբազանի հոգու փայփայած երազն էր փեսնել հոգևորական նոր սերունդ երեք կարևոր սրբությունների՝ Եկեղեցու պայծառության, Հայրենիքի բարգավաճման և հարազատ ժողովրդի ծառայության անսակարկ գիտակցությամբ օժտված: Ուսանողական փարիսներից մինչ այսօր Գարեգին Վեհափառը հայրական հոգաբար սիրով հետևում է հոգևոր իր զավակներին: Շնորհակալության, երախտիքի և որդիական ջերմ զգացումներով է լցված հոգիս առ Ամենայն Հայոց Հայրապետ, ում ցկյանս պարտական եմ՝ անձս սիրելի իմ ժողովրդի հոգևոր ծառայության գոհասեղանին դնելու համար: Վստահ եմ՝ ուրախ է այսօր Հայոց Հայրապետը՝ ճաշակելով իր սերմանած բարի հունդերի երախտյալիքը: Հրճվում է այսօր Հայրապետի հոգին, քանզի ամուսնացյալ և կուսակրոն յոթ քահանաներ այս պահին անդրանիկ իրենց Պատարագն են մատուցում փարբեր եկեղեցիներում, որ նշանակում է՝ ևս յոթ մշակներ կանչվեցին Տիրոջ այգու բարեգարդման համար:

Սրբազան շնորհակալություններս եմ բերում նաև հոգևոր ծնողիս՝ Գերաշնորհ Տ. Հովնան արքեպիսկոպոս Տերպերյանին՝ քահանայության կոչվելու առաջին օրերից ամենայն հետևողությամբ և սիրով պարբերաբար հանդիպումները, հոգևոր գրույցները, հովվական իր հարուստ փորձառության փոխանցումը և հոգաբար վերաբերմունքը 40-օրյա մեր պահքի անբաժան մասը դարձնելու համար: Եվ շնորհակալություն բոլոր նրանց, ովքեր հարազատաբար այցելեցին մեզ:

Գոհունակությունս և շնորհավորանքս եմ հղում Ս. Հռիփսիմե վանքի նորանշանակ վանահայր, Հոգեշնորհ Տ. Մարթնոս աբեղա Պողոսյանին և սիրելի եղբորս՝ Արժանապատիվ Տ. Խորեն քահանա Կիրակոսյանին, որոնք ամենայն սիրով ընդառաջեցին անդրանիկ Պատարագս այս փաճարում մատուցելու ցանկությամբ:

Շրջադարձային նշանակություն ունի այս օրն ինձ համար, որ բարեփոխելու է մնացյալ իմ ամբողջ կյանքի ուղին, քանզի մկրտությունից հետո այսօր հոգևոր իմ երկրորդ վերածննդյան փոռն է՝ անդրանիկ Պատարագս:

Ինձ համար երկու կարևոր խորհուրդ ունի անդրանիկ Պատարագը. ուխտ և ծառայություն՝ երկու էական գաղափարներ, որ անքակտելիորեն ներհյուսված լինելով իրար՝ կազմում են քահանայի առաքելության «սրբություն սրբոցը»:

Ուխտը մարդ անհատի՝ Աստծո հետ կնքված դաշինքն է, յուրահապուկ երդումը, որի արդյունքում սկսվում է Աստված-մարդ հարաբերությունների երկխոսությունը: Հին Ուխտի պարամության մեջ Աստված ջրհեղեղից հետո ընտրյալ Իր ժողովրդի նա-
հապետների՝ Նոյի, Աբրահամի, Իսահակի, Հակոբի և Հովսեփի հետ ուխտ կապեց՝
ասելով. «Ահա ես ուխտ եմ դնում ձեզ հետ, ձեզնից հետո եկող ձեր սերունդների
հետ... իմ հաստատված ուխտի նշանն այս է. իմ ծիածանը կկապեմ ամպերի մեջ: Եվ
դա թող լինի իմ ու ողջ երկրի միջև հավիտենական ուխտի նշանը» (Ծննդ. Թ-12-13):

Հավաքարիմ Իր ուխտին՝ Աստված հովվեց հրեա ժողովրդին և հակառակ անա-
պարի քառասնամյա դեգերումների ընթացքում ուխտի հանդեպ նրանց անհավա-
պարմության՝ Տերն Իր խոստման համաձայն փրկեց խրայելացիներին և առաջնոր-
դեց նրանց Քանանի երկիր: Նույնիսկ Դավիթ թագավորը՝ Հին Ուխտի ամենաաստ-
վածապաշտ արքան, որի օրոք Իսրայելի թագավորությունը երանելի աննախադեպ
բարձրության էր հասել, փարակուսանքներից ու նեղություններից փորձության մեջ
ընկնելով աղոթում էր Աստծուն՝ խնդրելով Տիրոջ օգնականությունն ու մխի-
թարությունը:

Անդրանիկ Պարարագը նաև ուխտի Պարարագ է, քանզի այսօր որպես նշան
բարության փեղի ունեցավ իմ առաջին ժամադրությունն Աստծո հետ, որի ականա-
պես վկաները դարձաք դուք, սիրելի հավաքացյալներ: Աստվածաբես այս խորա-
նից ուխտում եմ հավաքարիմ մնալ Տիրոջ պարվիրաններին և ամենայն սիրով
նվիրվել հարազատ իմ Եկեղեցու ծառայությանը: Միաժամանակ գիտակցում եմ, որ
հովվական իմ առաքելության ճանապարհին բազում դժվարությունների, խոչընդոտ-
ների և մարտահրավերների առաջ պիտի կանգնեմ՝ մանավանդ նկատի առնելով
1700-ամյա հոգևոր մեր մնայուն ժառանգությունը մեր ժողովրդին հաղորդ դարձ-
նելու ծանր, բայց քաղցր պարտականությունը: Մակայն այսօրվա իմ ուխտը և հույսն
առ Աստված ամուր վահանի պես պիտի գտնեմ ինձ փարակուսանքի և փորձու-
թյան նույնիսկ ամենահուսալքված պահերին: Իսկ յոթ չկարողանամ դիմադրել նե-
ղություններին, այնժամ Դավիթ թագավորի նման հայացքս երկինք պիտի հառնեմ ա-
ղոթելով. «Տուր զօրութիւն ծառայի քոյ, կեցո զորդի աղախնոյ քոյ, եւ արա առ իս
նշան բարութեան»:

Սիրելիներ, երկրորդ կարևոր գաղափարը ծառայությունն է: Ուխտն այն ակունքն
է, որից սկիզբ է առնում ծառայությունը: Քահանայիս համար ուխտի հավաքարմու-
թյունը դրսևորվում է ծառայությամբ: Եթե ուխտը Աստված-հոգևորական հարաբե-
րության հաստատումն է, ապա ծառայությունը հոգևորական-հավաքացյալ կապն
է: Ինքը Հիսուս Քրիստոս՝ Աստծո Որդին, ասում է. «Չեկա ծառայություն ընդունելու,
այլ ծառայելու»:

Երջանկություն է ծառայել մի Եկեղեցու, որի քրիստոնեական արմատները հաս-
նում են առաքելական ժամանակները: Նաև հպարտություն է սպասավորը լինել մի
Եկեղեցու, որն այս փարի փռնում է քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման
1700-ամյակը:

Հոգևորականներին ծառայությունը առավել ևս կարևորվում է այս շրջանում, երբ սոցիալ-տնտեսական ծանր վիճակը սպառնում է երիտասարդ մեր անկախ Հանրապետության հիմքերի ամրությանը: Մակայն առավել վտանգավոր են կրոնական-աղանդավորական օտարամուտ և օտարամուլ շարժումները, որոնք իրենց թյուր վարդապետությամբ սպառնում են ջլատել ազգային միասնական մեր ուժերը՝ հեռացնելով մեզ հային հայ պառնոց քրիստոնեական մեր արմատներից ու ազգային-եկեղեցական ավանդույթներից: Մեկընդմիջի հիշենք, որ ազգային մեր առանձնահատկության, հոգևոր մեր միասնականության, պետական հարապետության միջնաբերդը Հայ Առաքելական Եկեղեցին է, որ մշտապես եղել է բարեպաշտ իր ժողովրդի հետ և իր ժողովրդի կողքին: Հայն իր կյանքում երեք հիմնական սրբություն ունի՝ Ազգը, Հայրենիքը և Եկեղեցին: Ուրեմն պետք է փոկալ և մեր ուժերի գերազույն լարումով սատարել Քրիստոսապաշտ մեր ազգին, շենացնել Աստվածապարզ մեր Հայրենիքը և պայծառացնել Առաքելական մեր Մայր Եկեղեցին:

Հավաքող մշտաթոն կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին և Աստված հետ համագաղթյալ մեր ուխտի ծխածանը, քանզի Լուսավորչի լուսազարդ փեսիլով Քրիստոս իջավ և ձեռքի ոսկյա մուրճով հարվածեց Հայոց հողին՝ ազդարարելով սեփական Իր ժողովրդի հետ Նոր Ուխտը:

Միրելի քույրեր և եղբայրներ. 1700-ամյակը Աստված կողմից որպես նշան բարության առիթ է ներկայացված մեզ: Մեծ է բարոյական մեր պարտքը առ Սրբազան մեր Հայրերի հավատքը և հոգևոր ժառանգությունը: Այլևս իրավունք չունենք սայթաքելու, իրավունք չունենք շեղվելու և իրավունք չունենք Տիրոջ՝ մեզ պարզված ձեռքն անպարասխան թողնելու:

Ներկաբար, անդրանիկ Պապարագիս պատգամն է Ձեզ, որ 1700-ամյա Հայոց Մեծ Դարձի և 1700-ամյա Նոր ուխտի գլխավոր հանդիսությունների նախօրեին մեկ անգամ ևս անդրադառնանք հոգևոր մեր արժեքներին, ազգային մեր ինքնությանը, գիտակցենք և արժևորենք Աստված մեզ ընծայված շնորհը և մեկ կամք, մեկ սիրտ և մեկ հոգի դարձած մեր ուխտը Նորոգենք առ Աստված: Իսկ եթե մարդկային մեր փրկար բնության պատճառով փոքր-ինչ շեղվենք մեր ուխտից, ապա պարտ է մեզ Դավիթ թագավորի քաջությամբ դառնալ Տիրոջը և ասել. «Տուր զօրութիւն ծառայից քոց, կեցո որդիս աղախնոց քոց, եւ արա՛ առ մեզ նշան բարութեան»:

«Շնորհք, սէր և խաղաղութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ ձեզ, ընդ ամենեսեանդ. ամեն»:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՀՈԳՈՒ ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՆԵՐԱՇԽԱՐՀԸ

*«Դոստոևսկու աշխարհի հենք հաղորդակցվող
մարդը նոր անձ է դառնում, նրա համար կե-
ցության նոր չափումներ են բացահայտվում»:
(ԲԵՐԴՅԱԵՎ)*

Թարգմանաբար ընթերցողին ենք ներկայացնում ռուսական իրականության փայլուն ներկայացուցիչներից մեկի՝ ակնավոր մրաժող Նիկոլայ Բերդյաևի «Мирозерцание Достоевского» («Դոստոևսկու աշխարհայեցողությունը») գրքից մի հատված՝ «Չարը» խորագրով: Ն. Բերդյաևը գրական հարուստ ժառանգություն է թողել, որը հիմնականում կրոնա-փիլիսոփայական բնույթի է: Գրքում քննարկվում են, այսպես կոչված, «հավիտենական» խնդիրներ, դարեր շարունակ մարդու ներաշխարհը խռովող հարցադրումներ, փորձ է արվում բացահայտելու «Պարմության դրաման»: Բերդյաևի փիլիսոփայությունը կյանքի, ապրումի ծնունդ է: Կարելի է նրա ստեղծագործություններն ուսումնասիրելիս պարկերացում կազմել, թե փնտրություն ինչ ուղի է անցել նա իբրև ռուսական իրականության ծնունդ, նրա վառ ներկայացուցիչ: Նա անդրադարձել է այնպիսի մի մեծության, որին կարելի է հիմնադիրը համարել ռուսական իրականության մեջ փոթորկում ձևով սկզբնավորված «ճշմարտության փնտրություն»: Ֆյոդոր Միխայլովիչ Դոստոևսկին, որն սկսեց բարձրաձայն խոստովանել իր, իբրև մարդկության մի հավաքական կերպարի, հոգեկան ապրումները, իբրև հանճարեղ նկարիչ, մարդկությանն այնպիսի մի կրավ նվիրեց, որն անթերի կարելի է համարել: Նա պատկերացրեց վրա պարկերեց մարդու հոգին իր ամբողջ մերկությամբ հանդերձ: Ահա թե ինչպես է իր ստեղծագործական ուղին բնորոշել նա. «Մարդը գաղտնիք է: պեքը է իմանալ այդ գաղտնիքը, և եթե ամբողջ կյանքդ հայրկացնես իմանալու, մի՛ ասա, թե ժամանակ ես կորցրել. ես զբաղվում եմ այդ գաղտնիքով, որովհետև ուզում եմ մարդ լինել»:

Ֆ. Դոստոևսկուն փարբեր փեսանկյուններով են մեկնաբանել իր ժամանակակիցները, որոնք միևնույն ժամանակ հասարակության ընդերքում ձևավորված փարբեր սոցիալ-քաղաքական, կրոնափիլիսոփայական ուղղություններ են ներկայացրել՝ ըստ այնմ փուրք փալով իրենց դավանած աշխարհայացքին և ինչ-որ փեղ սուբյեկտիվ վերաբերմունք դրսևորելով այդ մեծ անհատականության նկատմամբ: Այստեղ մեզ համար այդքան էական չէ այն խնդիրը, թե արդյո՞ք սխալ չեն մեկնաբանել Դոստոևսկուն, քանզի ոմանց սխալ կարծիքներից բնավ չի նսեմանում այդ մեծ հանճարի փառքը. այն հանգամանքը, որ Դոստոևսկու ստեղծագործություններն իրենց վրա են բևեռել ողջ դարաշրջանի միտքը, բավական է մեզ պարկերացնելու, թե ինչ հզոր անհատականության ենք հանդիպել, բավական է զգալ փալու պարմության մեքա-

Ֆիզիկական խորքը, այսպես ասած՝ «Տիեզերական ոգու», «Մարքի» կամ Աստծու ներկայությունն ու շունչը, որով պարամությունն է դեկավարվում, սակայն կերպվում է այնպիսի անհատականությունների հավաքով, ինչպիսին Դոստոևսկին է։ Ֆ. Դոստոևսկու մեկնաբաններից ոմանք բացարձակապես մերժել են վերջինիս գաղափարները՝ նրան դաժան գրող համարելով։ Ֆ. Դոստոևսկին իր ստեղծագործություններում և առհասարակ մարդկային կյանքում չափազանց արժևորում է փառապանքը, հանգամանք, որը պարճառ է դարձել վերջինիս մասին արտահայտված թյուր կարծիքների։ Բնականաբար, երբ մենք ընթերցում ենք նրա «Ռճիր և պարիժ»-ը, ակամայից զգում ենք, թե ինչպիսի դաժան գծերով է պարկերված իրականությունը, մարդկային կյանքը, մարդը։ Չպետք է մոռանանք, սակայն, որ այդ դաժանությունը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ իրականությունը. «Նեշտ է հորինել այնպես, որ գեղեցիկ ու հեփաքքրական ստացվի, բավական է նստել ու սրել, չէ՛, հապա ճշմարտությունը գրեցեք»,- գրում է նա։ Եթե մենք անտեսում ենք իրականությունը, ապա, իրոք, դաժան հեղինակ է Դոստոևսկին, իսկ եթե մեր նպատակը իրականության մեջ մնալն ու ճշմարտությունը ճանաչելն է, թե ով ենք մենք՝ աստված, թե՛ գազան, ապա Դոստոևսկին այն հեղինակն է, որին մարդկությունը սպասում էր։ Ահա թե ինչպես է ինքն իր մասին արտահայտվել Ֆ. Դոստոևսկին. «Ինձ հոգեբան են անվանում,- ասել է նա։- Ճիշտ չէ, ես ընդամենը իրապաշտ եմ բառիս գերագույն իմաստով, այսինքն՝ պարկերում եմ մարդկային հոգու բոլոր խորությունները»։

Ըստ Դոստոևսկու, եթե չկա պայքար, չկա և ապրում, որը կարող է առաքինությունների և սխրագործությունների առիթ փալ մարդուն իր կյանքում արժևորելով սեփական անձը, զգալով Աստծու պարկերի և նմանության առկայությունը, նախասաղմերն իր անհատականության մեջ և ըմբռնելով իր կոչումը իբրև մարդ ապրելու գիտակցությունը, կյանքը, սերը, լույսն ու խավարը, գույների երաժշտությունը, հոգու ելևէջները, բարության հաճույքը, մարդու գեղեցկությունն ու Զրիստոսի խաչելությունը, այլ խոսքով ասած՝ կյանքի խորհուրդը, մարդ-Աստված հակասությունը։ Ֆ. Դոստոևսկին իր ստեղծագործություններում չափազանց արժևորում է փառապանքը, քանզի այն պայքարի արդյունք է, պայքար՝ հանուն մարդու արժանապատվության, հանուն նրա աստվածանմանության։ Այդ պայքարը ծնվում է այն ներքին բախումից, երբ մեղքի արդյունքում աղավաղված Աստծու պարկերը գլուխ է բարձրացնում մարդու մեջ՝ իրեն նսեմացած զգալով, ուրնահարվելով աշխարհի կողմից։ Եթե կա Աստծու պարկերը զգալու ձգտում, նշանակում է՝ կա և պայքար, որը փառապանք է ծնում։ Իզուր չէ ռուս հանճարեղ գրող Լև Տոլստոյը Դոստոևսկու մասին գրում. «Նա ամբողջովին պայքար է»։ Դոստոևսկին շեշտում է փառապանքը՝ նկարի ունենալով պայքարը։ Եվ այստեղ է նրա բարոյական պաթոսն իր ողջ գործությամբ արտահայտվում, քանզի փառապանքն ինքնին բացասական է։ Այս առումով կարելի է կասկածանք Գր. Նարեկացու և Ֆ. Դոստոևսկու միջև։ Նրանք երկուսն էլ մեծ պայքարողներ էին։ Մեկի մոտ, սակայն, այդ երևույթը «փառապանք» հասկացությամբ է արտահայտվում, մյուսի մոտ՝ «ողբերգություն»։ Այս երկու բառերը համակ գործությամբ են ներթափանցված, նրանք ոչ թե փորձում են մարդուն ոչնչացնել՝ նրա թուլություն-

ները ցույց տալով ու մերկացնելով, այլ հակառակը՝ ուժ են տալիս այդ արարներից ձերբագաղվելու, նրանք մարմանշում են, որ մարդն Աստծու պատկերն է, որ պարզաճ չէ Աստծուն իր մեջ կրող անհատականության ինքնառնչմամբ զբաղվել: Այս առումով առանձնահատուկ մտքեցում ունի Դոստոևսկին. նրա հերոսները հակասական են, երկու ծայրահեղ բևեռներ, և առհասարակ նրա մոտ ցանկացած կոնֆլիկտային դրամա ոչ թե մեկնաբանվում է չարի հատուցման և բարու վարձատրման տեսանկյունով, այլ ինքնաճանաչողության. նա կոչ է անում ճանաչել սեփական իրավունքները և ըստ այդմ պայքարել հանուն սեփական արժանավորության:

Ըստ Ֆ. Դոստոևսկու՝ ուր կա կյանքի մեքենայական ընկալում, այնպեղ չկա պայքար, այնպեղ անգործ է մարդն իրեն տրված արարչագործելու շնորհն արտահայտելու: Ուր կյանքը օրինաչափություն դարձած հիմունքներով է ընթանում, այնպեղ չկա շեղում ու պտթելում, այնպեղ բուրբ տաղվածություն է իշխում, այնպեղ չկա տաղանդ ու հանճար, հասկացություններ, որոնք պայքարի արդյունք են, պայքար, որը նույնիսկ պարտության դեպքում հաղթանակ է ենթադրում, պայքար, որը չի հուսահատեցնում և ոչնչացնում մարդկային անհատականությունը, այլ աստիճանաբար բարոյական ինքնավարության ուղու վրա է կանգնեցնում նրան՝ վերականգնելով Աստվածային պատկերն ու մտանությունը՝ անկումով աղավաղված մարդկային բնության մեջ:

ԳԵՎՈՐԳ ԱՔՂ. ՍԱՐՈՅԱՆ

ՆԻԿՈԼԱՑ ԲԵՐԴՅԱՆՎ

Չ Ա Ր Ը

Դոստոևսկու* սրեղծագործության մեջ չարի և ոճիրի թեման կապված է ազատության թեմայի հետ: Չարն անբացադրելի է առանց ազատության: Չարն ի հայտ է գալիս ազատության ճանապարհներին: Առանց ազատության հետ այդ կապի գոյություն չունի պարասխանաբանություն չարի համար: Առանց ազատության՝ չարի համար պարասխանաբան կլիներ Աստված: Դոստոևսկին առավել քան որևէ մեկը խորապես հասկացել է նաև, որ չարը ազատության զավակն է: Բայց հասկացել է, որ առանց ազատության չկա բարի: Բարին նույնպես ազատության զավակն է: Մրա հետ են կապված կյանքի և մարդկային ճակատագրի խորհուրդները: Ազատությունն իռացիոնալ է և այդ պարճառով այն կարող է արարել և՛ բարիք, և՛ չարիք: Մակայն մերժել ազատությունն այն հիմնավորմամբ, թե այն կարող է ծնել չարիք, նշանակում է ավելի մեծ չարիք ծնել: Քանզի միայն ազատորեն գործված բարին է բարի, իսկ առաքինության գալթակոթությունից ծնված հարկադրանքն ու սրբկոթունը հակաքրիստոսյան չարիք են: Այստեղ են բոլոր առեղծվածները, անրինոմիաներն ու գաղտնիքները: Դոստոևսկին ոչ միայն մեզ է կանգնեցնում այդ հանելուկների առջև, այլև մեծ ջանք է թափում դրանց լուծման համար: Դոստոևսկին շատ յուրահապուկ, բացառիկ վերաբերմունք ունի չարի հանդեպ, որը կարող է շարերին գալթակոթել: Եվ պետք է մինչև վերջ հասկանալ, թե ինչպես է նա առաջադրել և լուծել չարի խնդիրը: Ազատության ուղին վերածվում է ինքնակամության, ինքնակամությունը փանում չարիքի, չարիքը՝ ոճիրի: Ոճիրի խնդիրը կենտրոնական տեղ է զբաղեցնում Դոստոևսկու սրեղծագործության մեջ: Նա ոչ միայն մարդաբան է, այլև յուրօրինակ քրեագետ: Մարդկային բնության հնարավորությունների և սահմանների ուսումնասիրությունը հանգեցնում է ոճիրի բնության ուսումնասիրությանը: Ոճրագործությամբ մարդն անցնում է այդ հնարավորություններն ու սահմանները: Այստեղից՝ արտասովոր հետաքրքրությունը ոճիրի հանդեպ: Ի՞նչ ճակատագիր է ունենում թույլատու սահմաններն անցնող մարդը, դրանից ինչպիսի՞ վերափոխում է տեղի ունենում նրա բնության մեջ: Դոստոևսկին բացահայտում է ոճիրի օնթոլոգիական հետևանքները: Եվ ահա պարզվում է, որ ինքնակամության վերածվող ազատությունը փանում է չարիքի, չարիքը՝ ոճիրի, ոճիրը՝ ներքին անխուսափելիությամբ՝ պարծի: Պարծի դարանամուր է լինում մարդուն հենց նրա սեփական բնության խորքում: Դոստոևսկին ողջ կյանքում պայթարեց չարիքի հանդեպ արտաքին վերաբերմունքի դեմ: Նրա վեպերն ու «Գորոլի օրագրի» հոդվածները լի են քրեական դատավարություններով:

* Ներկայացվող թարգմանությունը մեկ գլուխն է Բերդյանի «Դոստոևսկու աշխարհայեցողությունը» գործի (թրգմ.):

դառնալանքի միջոցով է մարդը բարձրանում դեպի վեր: Տառապանքը խորության ցուցանիշ է:

Դոստոևսկու՝ չարի նկարմամբ վերաբերմունքը խորապես հակասական է: Եվ այդ վերաբերմունքի բարդությունը ստիպում է ոմանց կասկածել, թե այդ վերաբերմունքը քրիստոնեական է: Մի բան հաստատ է. Դոստոևսկու վերաբերմունքը չարի նկարմամբ օրենսդրական վերաբերմունք չէ: Դոստոևսկին ցանկանում էր ճանաչել չարը և դրանում նա գնոսփիկ է: Չարը չար է: Չարի բնությունը ներքին է, մեղափոխելիական և ոչ թե արտաքին՝ սոցիալական: Մարդն իբրև ազապ արարած պատասխանատու է չարի համար: Չարը պետք է մերկացվի իր ոչնչության մեջ և պետք է այրվի: Եվ Դոստոևսկին կրակոպ կերպով մերկացնում և այրում է չարը: Դա չարի հանդեպ իր ունեցած վերաբերմունքի մի կողմն է: Սակայն չարը միևնույն ժամանակ մարդու ճանապարհն է, նրա ռդերգական ճանապարհը, ազապի ճակատագիրը, փորձառություն, որը կարող է նաև հարստացնել մարդուն, բարձրացնել նրան ամենավերին աստիճանին: Դոստոևսկու՝ չարի հանդեպ նրա վերաբերմունքի մեջ կա նաև մյուս կողմը՝ չարի իմանենալ ընկալումը: Ազապ որդիներն են այդպես ապրում չարը և ո՛չ թե սպրուկները: Չարի իմանենալ փորձառությունը մերկացնում է նրա ոչնչությունը, այդ փորձառության մեջ այրվում է չարը, և մարդը գալիս է դեպի լույսը: Բայց այս ճշմարտությունը վրանգավոր է, այն գոյություն ունի իրապես ազապների և հոգեպես հասունների համար: Անչափահասներից այն պետք է ծածկված մնա: Եվ այդ պատճառով Դոստոևսկին կարող է վրանգավոր գրող թվալ, նրան պետք է ընթերցել հոգևոր առումով ազապագրված մթնոլորտում: Եվ այնուամենայնիվ պետք է ընդունել, որ չկա գրող, որն այդպես հզոր կերպով պայքարած լինի չարի և խավարի դեմ, ինչպես Դոստոևսկին: Կարելիսիզիսի օրենսդրական բարոյականությունը չէր կարող պարասխան լինել նրա հերոսների դառնալանքների, ովքեր ուրք են դրել չարի ճանապարհին: Չարն արտաքինապես չի պարծվում, այլ ունի ներքին անկասելի հեղանակներ: Ոճիի համար օրենքի պարիժը հանցագործի ներքին ճակատագիրն է միայն: Ամբողջ արտաքինն ընդամենը ներքինի նշանավորումն է: Խղճի խայթն ավելի սարսափելի է մարդու համար, քան պետական օրենքի արտաքին պարիժը: Եվ մարդը, խղճի խայթից խոցված, սպասում է պարծի՝ իբրև իր դառնալանքների թեթևացման: Պետության օրենքը՝ այդ «սառը հրեշը», անհամաչափելի է մարդկային հոգու հետ: Միայն Կարամազովի հերաբնության ու դավաճանության մեջ Դոստոևսկին մերկացնում է պետական օրենքի սխալը: Դոստոևսկու համար մարդկային հոգին ավելի մեծ նշանակություն ունի, քան աշխարհի բոլոր թագավորությունները: Այստեղ նա խորապես քրիստոնյա է: Սակայն հոգին ինքն է փնտրում պետական սուրը, ինքն է իրեն դնում նրա հարվածների վրակ: Պարիժը նրա ներքին ճանապարհի մի պահն է:

Միայն սպրուկը կամ անչափահասը կարող է հասկանալ Դոստոևսկու թեզիսը չարի վերաբերյալ այնպես, որպես թե պետք է գնալ չարի ճանապարհով նոր փորձառություն ստանալու և հարստանալու համար: Դոստոևսկու սկզբունքների վրա չի կարելի կառուցել չարի էվոլյուցիոն տեսությունը, ըստ որի՝ չարն ընդամենը մի պահ է:

բարու էվոլյուցիայի մեջ: Շարք թեոսոֆների կողմից պաշտպանվող այդպիսի էվոլյուցիոն լավարեսությունը կադարելապես հակադիր է Դոստոևսկու ողբերգական ոգուն: Ամենաքիչը նա է եղել էվոլյուցիոնիստ, ում համար չարը բարու պակաս է կամ էլ բարու զարգացման փուլ: Չարը նրա համար չար է: Չարը պետք է այրվի դժոխքի կրակում: Եվ նա չարն անցկացնում է դժոխքի կրակի միջով: Նհարավոր չէ որևէ երեխայական խաղ կամ խորամանկություն թույլ տալ չարի հանդեպ: Անմարություն է կարծել, թե մարդ կարող է գիտակցաբար գնալ չարի ճանապարհով, որպեսզի, որքան հնարավոր է, դրանից ավելի շարք բավականություն ստանա, իսկ հետո ավելի շարք առաջանա բարու մեջ: Դա գիտակցության կադարելապես անարժեք վիճակ է: Այդպիսի փաստարկման մեջ չկա ներքին լրջություն: Թող որ չարի ողբերգական փորձառությունը հարստացնի մարդու հոգևոր աշխարհը, սի նրա գիտելիքը: Թող որ վերադարձ չլինի չարի այդ փորձառությանը նախորդող ավելի փարբական վիճակի: Բայց երբ նա, ով գնում է չարի ճանապարհով, ապրում չարի փորձառությունը, սկսում է մրածել, որ չարն իրեն հարստացնում է, որ այն ընդամենը բարու մի պահն է, մի պահն է նրա բարձրացման, այդպիսին ավելի վար է ընկնում, բարոյալքվում ու կործանվում, խափանում հարստանալու և բարձրանալու իր ճանապարհը: Այդպիսի մարդը ոչինչ չի կարող սովորել չարի փորձառությունից, չի կարող այլևս վեր բարձրանալ: Միայն չարի մերկացումը, միայն մեծ փառապանքն է կարող չարից հանել մարդուն դեպի վեր: Ինքնավարառությունը չարի մեջ՝ կործանում է: Եվ Դոստոևսկին ցույց է տալիս, թե հոգին չարից ինչ փառապանքի է ենթարկվում և ինչպես է ինքն իր մեջ մերկացնում չարը: Չարը մարդու ողբերգական ուղին է, ճակատագիրը, մարդկային ազատության փորձությունը: Սակայն չարը բարու էվոլյուցիայի մեջ անհրաժեշտ պահ չէ: Չարը հակասական է: Իսկ չարի լավարեսական էվոլյուցիոն ըմբռնումն այդ անփինոմիայի ռացիոնալ վերացումն է: Կարելի է հարստանալ չարի փորձառությունից, հասնել ավելի սուր գիտակցության, բայց դրա համար պետք է անցնել փառապանքի միջով, զգալ կործանման սարսափը, մերկացնել չարը, նետել այն դժոխքի կրակի մեջ, քավել սեփական մեղքը: Չարը կապված է փառապանքի հետ և պետք է փանի քավության: Դոստոևսկին հավատում է փառապանքի քավող և վերածնող ուժին: Նրա համար կյանքը նախնառաջ մեղքի քավություն է փառապանքի միջոցով: Այդ պարճառով էլ ազատությունն անխուսափելիորեն կապված է քավության հետ: Ազատությունն է առաջնորդել մարդուն դեպի չարի ճանապարհը: Չարն ազատության փորձությունն էր, ուստի ինքն էլ պետք է քավության փաներ: Ազատությամբ ծնված չարի մեջ մեռնում է ազատությունը, վերածվում իր հակադրությանը: Քավությունը վերանորոգում է մարդու ազատությունը, վերադարձնում նրա ազատությունը: Այդ պարճառով էլ Քրիստոսը փրկիչ է և ազատություն: Դոստոևսկին իր բոլոր վեպերում մարդուն անցկացնում է այս հոգևոր ընթացքի միջով, ազատության, չարի ու քավության միջով: Հայր Զոսիման և Ալյոշան նրա կողմից պարկերված են իբրև մարդիկ, որոնք ճանաչել են չարը և հասել բարձր հոգեվիճակի: Ալյոշայի մեջ կարամազովյան փարբերք կա, այն նկատում են նրա մեջ և՛ եղբայրը՝ Իվանը, և՛ Գրուշենկան: Նա ինքն անձամբ զգում է այն իր մեջ: Ըստ

Դոստոևսկու մտահղացման՝ Այդոշան պիտի լիներ մարդ, ով անցել է ազատության փորձության միջով: Այդպես է հասկանում Դոստոևսկին մարդու ճակատագիրը: Ոճիրի խնդիրը խնդիրն է այն բանի, թե արդյո՞ք ամեն ինչ թույլատրելի է: Այս թեման միշտ փանջել է Դոստոևսկու, այն միշտ նրա առջև է ծառացել նորանոր ձևերով: Այդ թեմայով են գրված «Ոճիր և պարիժ»-ը, ինչպես նաև, նշանակալից չափով, «Դևեր»-ը և «Կարամազով եղբայրներ»-ը: Այս թեման դառնում է մարդկային ազատության փորձությունը: Երբ մարդը գնաց ազատության ճանապարհով, նրա առջև հարց դրվեց, թե արդյո՞ք նրա բնության համար գոյություն ունեն բարոյական սահմաններ, արդյո՞ք ամեն ինչի կարող է նա հանդգնել: Ինքնակամության վերածվող ազատությունն այլևս չի ցանկանում որևէ սրբություն ու սահմանափակում ճանաչել: Եթե Աստված չկա, եթե մարդն ինքն աստված է, ուրեմն ամեն ինչ թույլատրելի է: Եվ ահա մարդը փորձում է իր ուժերը, իր գործությունը, իր կոչումը մարդ-աստված դառնալու: Մարդը բռնվում է ինչ-որ «գաղափարով», և այդ բռնվածության մեջ արդեն սկսում է մարել նրա ազատությունը, նա ստիպվում է դառնում ինչ-որ կողմնակի ուժի: Այդ գործընթացը հանճարեղորեն է պարկերվել Դոստոևսկու կողմից: Նա, ով իր ինքնակամության մեջ իր ազատության սահմանները չգիտի, կորցնում է ազատությունը, բռնվում մի «գաղափարով», որը նրան ստիպեցնում է: Այդպիսին է Ռասկոլնիկովը: Նա բռնվում է ազատ մարդու փափաքություն չի թողնում: Նա մոլագար է, կեղծ «գաղափարով» բռնված: Նա չունի բարոյական ինքնավարություն, քանզի բարոյական ինքնավարությունը տրվում է ինքնամաքմամբ և ինքնազատագրմամբ: Ո՛րն է Ռասկոլնիկովի «գաղափարը»: Չէ՞ որ Դոստոևսկու բոլոր կերպարներն ունեն իրենց «գաղափարները»: Ռասկոլնիկովը փորձում է սեփական բնության սահմանները, մարդկային բնությունը՝ առհասարակ: Նա իրեն համարում է մարդկության ընտրյալ դասի ներկայացուցիչ, ոչ թե հասարակ մարդկանց, այլ հիանալի մարդկանց՝ կոչված մարդկությանը բարերարություն անելու: Նա մտածում է, թե ամեն ինչ կարելի է, և ուզում է փորձել իր հզորությունը: Եվ ահա բարոյական խնդիրը, որը կանգնած է նման գիտակցություն ունեցող մարդու առջև, Դոստոևսկու կողմից բացահայտվում է տարրական պետություններով: Կարո՞ղ է արդյոք արհաստվոր մարդը՝ կոչված ծառայելու մարդկությանը, սպանել ամենաստոր և ամենաալանդակ մարդկային արարածին, զգվելի պառավին՝ վաշխառուին, որը չարից բացի ոչինչ չի պարճառում մարդկանց: Նա անում է այդ, որպեսզի դրանով իր համար ուղի բանա ապագայում՝ մարդկությանը բարերարություն անելու: Արդյո՞ք թույլատրելի է դա: Եվ ահա ապշեցուցիչ ուժով բացահայտվում է «Ոճիր և պարիժ»-ի մեջ, որ դա թույլատրելի չէ, որ այդպիսի մարդը հոգեպես սպանում է իրեն: Այնպեղ իմանենա՞նք, որ աստիճանաբար փորձառության մեջ ցույց է տրվում, որ ամեն ինչ թույլատրելի չէ, որովհետև մարդկային բնությունը ստեղծված է Աստծու պարկերով ու նմանությամբ, և այդ պարճառով յուրաքանչյուր մարդ ունի բացարձակ նշանակություն: Նույնիսկ մարդկանցից ամենավերջինի, մարդկանցից ամենավնասակարի ինքնակամ սպանությունը թույլատրելի չէ մարդու հոգևոր բնությանը: Երբ մարդն իր ինքնակամությամբ ոչնչացնում է մի ուրիշ մարդու, կորցնում է իր մարդկային կերպարը, նրա անհա-

փականությունը սկսում է բարոյալքվել: Որևէ «գաղափար», որևէ «վեհ» նպատակ չի կարող արդարացնել ոճրային վերաբերմունքը մերձավորներից ամենավերջինի նկատմամբ: «Մերձավորը» թանկ է «հեռավորից», ցանկացած մարդկային կյանք, ցանկացած մարդկային հոգի ավելին արժե, քան գալիք մարդկությանը բարերարություն անելը, քան վերացական «գաղափարը»: Այդպիսին է քրիստոնեական գիտակցությունը: Եվ դա բացահայտում է Դոստոևսկին: Նա, ով իրեն Նապոլեոն էր երևակայում, մեծ մարդ, մարդ-աստված, անցնելով աստվածաման մարդկային բնությանը թույլ տրված սահմանները, խորապես ընկնում է և համոզվում, որ ինքը գերմարդ չէ, այլ անգոր, սպոր, երերուն արարած: Ռասկոլնիկովը գիտակցում է իր բացարձակ անգորությունը, իր ոչնչությունը: Իր ազատության և ուժի հնարավորությունների փորձությունը հանգեցնում է սարսափելի արդյունքների: Ռասկոլնիկովը ողորմելի ու չարանենգ պառավի հեղ ղեկավարում է ինքն իրեն: Ոճիրից հեղու, որն իսկական փորձարկում էր, նա կորցնում է իր ազատությունը և ճգմվում իր անգորությունից: Նա այլևս չունի հպարտ գիտակցություն: Նա հասկանում է, որ հեշտ է մարդ սպանելը, որ այդ փորձարկումն այդքան էլ դժվար չէ, բայց նաև, որ դա չի փախնում ուժ, որ դա գրկում է մարդուն հոգևոր ուժից: Ոչ մի «մեծ», «անսովոր», իր նշանակությամբ համաշխարհային բան չարձանագրվեց նրանից, որ Ռասկոլնիկովը սպանեց վաշխառուին. նա ճնշվեց Կեղի ունեցածի ոչնչությունից: Հավիտենական օրենքն իր իրավունքի մեջ մտավ, և նա վերջինիս իշխանության փակ ընկավ: Հիսուս Քրիստոսը չեղավ Օրենքը խախտելու, այլ լրացնելու: Եվ ազատությունը, որը Նոր Ուխտն է բերում իր հեղ, չի ըմբոստանում Հին Ուխտի դեմ, այլ ընդամենը ավելի բարձր աշխարհ է բացում: Եվ Ռասկոլնիկովը պետք է ընկնի հինկականության անխախտ օրենքի ներգործության փակ: Այդպես չեն վարվել նրանք, ովքեր իրոք մեծ և հանճարեղ են եղել, մեծ գործեր կատարել համայն մարդկության համար: Նրանք իրենց չեն համարել գերմարդ, ում ամեն ինչ թույլատրելի է, նրանք անձնագոհաբար ծառայել են գերմարդկայինին և միայն այդ պատճառով են կարողացել շատ փայլուն մարդկայինին: Ռասկոլնիկովն ամենից առաջ երկարված, ռեֆլեկտիվացված մարդ է, նրա ազատությունն արդեն պարզված է ներքին հիվանդությամբ: Այդպիսին չեն իսկական մեծ մարդիկ, նրանց մեջ ամբողջականություն կա: Դոստոևսկին մերկացնում է դեպի գերմարդը հավակնության կեղծիքը: Պարզվում է, որ գերմարդու կեղծ գաղափարը կործանում է մարդուն, որ անսահման ուժի հանդեպ հավակնությունն ի հայտ է բերում մարդու թուլությունն ու փկարությունը: Բոլոր այդ ժամանակակից ձգտումները դեպի գերմարդկային ուժը ոչինչ են և թշվառ, դրանք ավարտվում են մարդու՝ անմարդկային թուլությամբ անկումով: Եվ բացահայտվում է, որ հավիտենական է բարոյական ու կրոնական խղճի բնությունը: Խղճի փանջանքը մերկացնում է ոչ միայն ոճիրը, այլև մարդու փկարությունը ուժի հանդեպ ունեցած իր կեղծ հավակնության մեջ: Ռասկոլնիկովի խղճի փանջանքը ոչ միայն բացահայտում է, որ նա անցել է թույլ տրվածի սահմանները, այլև մերկացնում է նրա թուլությունն ու ոչնչությունը:

Ռասկոլնիկովի թեման արդեն հումանիզմի ճգնաժամն է ցուցանում. վերջ հումանիստական բարոյականությանը, ինքնահաստատման պարզառով մարդու անկմանը: Գերմարդու և գերմարդկության, մարդու բարձր բարոյականության մասին երազի ծնունդը ցույց է տալիս, որ հումանիզմը սպառվել-վերջացել է: Ռասկոլնիկովի համար այլևս գոյություն չունի հումանիստություն. նրա վերաբերմունքը մերձավորի հանդեպ դաժան է և անողորմ: Մարդը՝ ապրող, որոշակիորեն փառապաղ մարդկային էակը, պետք է զոհաբերվի գերմարդկային «գաղափարին»: Հանուն «հեռավորի», անմարդկային «հեռավորի»՝ ըստ անհրաժեշտության ցանկացած ձևով կարելի է վարվել «մերձավորի» հետ, մարդու հետ: Դոստոևսկին անձամբ դավանում է «մերձավորի» հանդեպ սիրո կրոնը և մերկացնում սիրո կրոնի կեղծիքը «հեռավորի», անմարդկային, գերմարդկային հանդեպ: Կա «հեռավոր», որը պարզվիրեց սիրել «մերձավորին»: Դա Աստված է: Սակայն Աստծու գաղափարը միակ գերմարդկային գաղափարն է, որը չի կործանում մարդուն, չի վերածում նրան հասարակ միջոցի կամ գործիքի: Աստված հայտնում է Իրեն Իր Որդու միջոցով: Նրա Որդին կարար-յալ Աստված և կարարյալ մարդ է, Աստվածամարդ, Ում մեջ կարարելապես միավորված են աստվածայինն ու մարդկայինը: Ցանկացած այլ գերմարդկային գաղափար կործանում է մարդուն, վերածում նրան միջոցի և գործիքի: Մարդ-աստծու գաղափարն իր հետ մարդու մահն է բերում: Դա կարելի է փեսնել Նիցցեի օրինակով: Նմանապես մահացու է մարդկության համար Մարքսի ոչ մարդկային համայնական գաղափարը՝ սոցիալիզմի կրոնի մեջ: Դոստոևսկին ուսումնասիրում է մարդու՝ մարդաստվածության գաղափարով մոլագարության ճակատագրական հետևանքներն իր փորձեր ձևերի մեջ՝ անհատական և համայնական: Այստեղ մարդկության թագավորությունն ավարտվում է, այստեղ այլևս չեն խնայի մարդուն: Մարդկայնությունը դեռևս արքայացույցն էր մարդու մասին գոյություն ունեցող քրիստոնեական ճշմարտության: Այդ ճշմարտության վերջնական փոփոխումը չեղյալ է համարում հումանիստական վերաբերմունքը մարդու հանդեպ: Հանուն գերմարդու փառքի, հանուն գալիք երջանկության, հեռավոր մարդկության, հանուն համաշխարհային հեղափոխության, հանուն մեկի անսահման ազատության կամ բոլորի անսահման հավասարության կարելի է փանջել կամ մահացնել ցանկացած մարդու, մարդկային ցանկացած քանակություն, ցանկացած մարդու վերածել հասարակ միջոցի՝ հանուն մեծ «գաղափարի», մեծ նպատակի: Ամեն ինչ թույլատրելի է հանուն գերմարդու (ծայրահեղ ինդիվիդուալիզմ), անսահման ազատության կամ էլ հանուն մարդկության (ծայրահեղ կոլեկտիվիզմ) անսահման հավասարության: Մարդկային ինքնակամությանն իրավունք է տրված ըստ իրեն արժևորելու մարդկանց կյանքը և փնտրիներու այն: Ըստ այսմ Աստծուն չի պարկանում մարդկային կյանքը, և Աստծուն չի պարկանում մարդկանց վերջին դատաստանը: Դա իր վրա է վերցնում իրեն գերմարդկային «գաղափարի» փեր երևակայող մարդը: Եվ նրա դատաստանն անողորմ է, անաստված և անմարդկային: Մարդկային այդ կամայականության ճակատագրական ճանապարհները Դոստոևսկին ուսումնասիրում է անհատական ու համայնական ձևերով և մինչև խորքերը մերկացնում դրանց գայթակղիչ կեղծիքը:

Ռասկոլնիկովն այդպիսի կեղծ գաղափարներից բռնված մեկն է: Նա ինքն իր կամայականությամբ և քմահաճությամբ է լուծում այն հարցը, թե կարելի է արդյոք հանուն սեփական «գաղափարի» սպանել մարդկանցից վերջինին: Բայց այդ հարցի լուծումը մարդուն չի պարկանում, այլ Աստծուն: Աստված միակ վսեմ «գաղափարն» է: Եվ նա, ով այդ հարցի լուծման պարագայում չի խռնարհվում վսեմ գաղափարի առջև, կործանում է մերձավորներին և իրեն: Դրանում է «Ոճիրի և պարիժ»-ի իմաստը: Մարդկային կամայականությունը ոճիրի փանող ուղիները Դոստոևսկին շարունակաբար և ավելի խորությամբ «Դևերի» մեջ է ուսումնասիրում: Այնպիսի բացահայտված են մոլագարության ճակատագրական հետևանքները և անաստվածյան ինդիվիդուալիստական և անաստվածյան համայնական գաղափարները: Պյոտր Վերխովենսկին կեղծ գաղափարի բռնվածությունից կորցնում է մարդկային պարկերը: Նրա մեջ մարդու կործանումը, Ռասկոլնիկովի համեմատությամբ, շարք հեռու է գնում: Պյոտր Վերխովենսկին ամեն ինչի ընդունակ է, նա զարնում է, որ հանուն իր «գաղափարի» ամեն ինչ թույլատրելի է: Նրա համար այլևս գոյություն չունի մարդը, և ինքն այլևս մարդ չէ: Մենք արդեն մարդկային թագավորությունից դուրս ենք գալիս ինչ-որ սահմանից, անմարդկային փարերքի մեջ: Նեղափոխական սոցիալիզմի մոլագարությունը, վերջնական արդյունքում, անաստվածյան գաղափարից անմարդկայնության է փանում: Տեղի է ունենում մարդկային բնության բարոյական ապուշացում, կորչում է չարի ու բարու ամեն փեսակ չափանիշ: Այդպես և սպանությամբ հագեցած սահմանեցուցիչ մթնոլորտ է ձևավորվում: Շարժվի սպանությունը ցնցիչ փայվորություն է ստեղծում: «Դևերում» բացահայտվող պարկերի մեջ ինչ-որ կանխագուշակություն, մարգարեություն կա: Դոստոևսկին առաջինը ճանաչեց հայրնի գաղափարների անխուսափելի հետևանքները: Նա ավելի խորությամբ էր փնտրում, քան Վ. Մոլոյովը, ով սրախոսեց ռուսական նիհիլիստների հասցեին՝ նրանց վերագրելով հետևյալ բանաձևը. «Մարդն առաջացել է կապիկից, այդ պարզառով պիտի սիրենք միմյանց»: Ո՛չ, եթե մարդն Աստծու պարկերն ու նմանությունը չէ, այլ կապիկինը, միմյանց չեն սիրի, այլ կոչնչացնեն, ամեն փեսակ սպանություն և դաժանություն թույլ կտան իրենց: Այդ դեպքում ամեն ինչ թույլատրելի է: Դոստոևսկին նրանց «գաղափարի», վերջնական նպատակի, որը սկզբում վսեմ ու զայթակղիչ էր ներկայանում, վաթասերումն ու սնանկությունն է ցույց տալիս: «Գաղափարը» ինքնին այլանդակ է, անիմաստ ու անմարդկային, նրանում պզտությունն անսահման բռնափրության է անցնում, հավասարությունը՝ սարսափելի անհավասարության, մարդու աստվածացումը՝ մարդկային բնության ոչնչացման: Վ. Պ. Վերխովենսկու՝ ամենաայլանդակ կերպարներից մեկի մարդկային խիղճը, որը դեռևս Ռասկոլնիկովի մոտ կար, արդեն կաթարեղապես կործանված է: Նա այլևս ի վիճակի չէ քավության, դիվանարությունը չափազանց հեռու է գնացել: Այդ պարզառով նա Դոստոևսկու այն կերպարների թվին է պարկանում, որոնք չունեն հետագա մարդկային ճակատագիր, որոնք մարդկային թագավորությունից ընկնում են անգոյության մեջ: Նա ծղոտ է: Այդպիսիք են Սվիդրիգայլովը, Ֆյոդոր Պավլովիչ Կարամազովը, Սմերդյակովը՝ հավիտենական ամուսինը: Մինչդեռ Ռասկոլնիկովը,

Սրավորոգիներ, Կիրիլովը, Վերսիլովը, Իվան Կարամազովը ունեն ապագա. թեկուզև էմպիրիկներն նրանք կործանվել են, նրանք դեռևս ունեն մարդկային ճակատագիր:

Դոստոևսկին ուսումնասիրում և բացահայտում է խղճի փանջանքն ու զոջումը այնպիսի խորության մեջ, որում դրանք մինչ այդ փեսանելի չէին. նա հայտնաբերում է ոճիրի փանող կամքը մարդու ամենախոր շերտերում, մարդու գաղտնի խորհրդածություններում: Խղճի փանջանքն այրում է մարդկային հոգին նաև այն ժամանակ, երբ մարդը որևէ փեսանելի ոճիր չի կատարել: Մարդը զոջում է, մերկացնում իրեն, թեպետ ոճիրի փանող կամքը որևէ գործողություն չի ձեռնարկել: Ոչ միայն պետական օրենքը, այլև հասարակական կարծիքի բարոյական դատաստանը չի հասնում մարդկային ոճրագործության ամենախոր կեպին: Մարդն ինքն իր մասին ավելի սարսափելի բաներ գիտի և՛ իրեն ավելի խիստ պարփոճների է արժանի համարում: Մարդկային խիղճն ավելի անողորմ է, քան պետության սառը օրենքը, այն ավելին է պահանջում մարդուց: Մենք մեր մերձավորներին միայն այն ժամանակ չենք սպանում, երբ վերջ ենք փախնա նրանց ֆիզիկական կյանքին հրազենով կամ սառը զենքով: Ոչ միշտ մարդկային գիտակցությանը հասնող գաղտնի խորհրդածումը՝ ուղղված մեր մերձավորի գոյության ժխտմանը, արդեն իսկ սպանություն է հոգում, և մարդը պարասխաճարում է դրա համար: Ցանկացած արելություն արդեն իսկ սպանություն է: Եվ մենք բոլորս մարդասպաններ ու ոճրագործներ ենք, թեկուզև պետական օրենքն ու հասարակական կարծիքն այդ վերաբերմունքի մեջ մեզ համարել են անբասիր և անարժան որևիցե պարժի: Բայց որքան մահացու հոսանքներ ենք բաց թողնում մենք մեր հոգու խորքից, ենթագիտակցականի ոլորտից, որքան հաճախ է մեր կամքն ուղղված մեր մերձավորների կյանքի սպորացմանն ու ոչնչացմանը: Մեզանից շատերն իրենց հոգու գաղտնարաններում մահ են ցանկացել իրենց մերձավորներին: Ոճիրը սկսվում է այդ գաղտնի խորհրդածություններով ու ցանկություններով: Եվ Դոստոևսկին արատավոր կերպով խորասուզվում է և խիստ նրբացնում խղճի աշխարանքը, որը մերկացնում է ամեն փեսակ պետական և մարդկային դատաստանից խուսափող ոճիրը: Իվան Կարամազովը չի սպանել իր հորը՝ Ֆյոդոր Պավլովիչին: Նրան սպանել է Սմերդյակովը: Սակայն Իվան Կարամազովը փանջում է իրեն հայրասպանության ոճիրի համար, խղճի փանջանքը նրան խելագարության է հասցնում: Նա հասնում է անհարակաճության երկարամյա ամենավերջին սահմանին: Ներքին չարը հայտնվում է նրան իբրև նրա մեկ ուրիշ «ես» և փանջում է: Իր գաղտնի խորհրդածություններում, ենթագիտակցական ոլորտում, Իվանը ցանկացել է իր հոր՝ Ֆյոդոր Պավլովիչի՝ վատ ու այլանդակ մարդու մահը: Չէ՞ որ նա ամբողջ ժամանակ խոսում էր այն մասին, որ ամեն ինչ «թույլատրելի» է: Նա գայթակղեց Սմերդյակովին, պաշտպանեց նրա ոճրագործ կամքը, ամրապնդեց այն: Նա հայրասպանության հոգևոր մեղավորն է, Սմերդյակովն իր երկրորդ, սպոր «եսն» է: Ո՛չ պետական, ո՛չ հասարակական կարծիքի դատաստանը ոչնչում չի կասկածում և չի մեղադրում Իվանին, չի հասնում այդ խորությանը: Բայց ինքն անձամբ ապրում է խղճի փանջանքը, որից դժոխքի կրակներում այրվում է նրա հոգին, մթագնում միտքը: Կեղծ, անասովածյան «գաղափարները» հասցրին նրան հայրա-

սպանությունն արդարացնող գաղտնի խորհրդածումների: Եվ եթե նա մարդ է, որը կարող է դեռևս իր ճակատագիրն ունենալ, ուրեմն պետք է անցնի այրող ապաշխարության միջով, խելագարության միջով: Չէ՞ որ Միլտյա Կարամազովն էլ չէր սպանել իր հորը և զոհն էր դարձել մարդկային անարդար դատաստանի: Բայց նա ասել էր. «Ինչո՞ւ է ապրում այդպիսի մարդը»: Եվ դրանով նա հայրասպանություն կապարեց իր հոգու խորքում: Սառը օրենքի անարդար ու ոչ արժանի պարիժն ինքն ընդունում է իբրև հաբուցում իր մեղքի: «Կարամազով եղբայրներ»-ի հայրասպանության ողջ հոգեբանությունը շար խոր, գաղտնի խորհրդաբանական իմաստ ունի: Մարդու անանսովածյան ինքնակամության ճանապարհը պիտի հայրասպանության փառնի, հայրության ժխտման: Չէ՞ որ հեղափոխությունը միշտ էլ հայրասպանություն է: Իվան Կարամազովի և նրա մյուս՝ սպոր «եսի»՝ Սմերդյակովի միջև եղող հարաբերությունների պարկերումը Դոստոևսկու ամենահանճարեղ էջերից է: Ինքնակամության ճանապարհը՝ գերմարդկայինի առջև երկյուղածությունը մերժող ուղին, պետք է հանգեցնի նրան, որ Սմերդյակովի կերպարը բարձրանա: Սմերդյակովը հենց մարդուն դարանակալող սարսափելի պարիժն է: Սմերդյակովի սարսափելի, այլանդակ ծաղրանկարը կանգնած է մարդաստվածության փանող այդ ձգվումների վերջում: Սմերդյակովը կհաղթի այդ ճանապարհին: Իսկ Իվանը պետք է խելագարվի: Գաղտնի խորհրդածություններում ոճիրի նման մերկացումը, թեև դա ընդամենը թողություն էր, մենք տեսնում ենք Սրավոդգինի կնոջ՝ Խրոմոնոժկայի՝ մահվան հանդեպ ունեցած վերաբերմունքի մեջ: Ֆեդկա Կապորժնիկը մեղավոր է Խրոմոնոժկայի մահվան համար, իրեն Սրավոդգինից գայթակղված և իբրև նրա գործակալն է համարում: Սրավոդգինը նույնպես զգում է իր մեղքը: Ահա թե ինչ խորության մեջ է դնում Դոստոևսկին չարիքի ու ոճիրի խնդիրը:

«Առանց «գերագույն գաղափարի» չի կարող գոյարևել ո՛չ մարդը, ո՛չ ազգը: Իսկ գերագույն գաղափարը երկրի վրա ընդամենը մեկն է, և հատկապես՝ գաղափարը մարդկային հոգու անմահության մասին, քանզի կյանքի մյուս բոլոր «գերագույն գաղափարները» միմիայն նրանից են բխում»: «Անմահության մասին գաղափարի կորստի դեպքում ինքնասպանությունը կապարյալ և անխուսափելի անհրաժեշտություն է իր մակարդակով անասունների համեմատությամբ մի փոքր բարձրացած յուրաքանչյուր մարդու համար»: «Անմահության մասին գաղափարն ինքնին կյանք է, նա կենդանի կյանքն է, վերջնական բանաձևն ու գլխավոր աղբյուրը ճշմարտության և ճշմարիտ գիտակցություն՝ մարդկության համար»: Այդպես է գրում Դոստոևսկին անմահության մասին «Գրողի օրագրում»: Նրա կենսորոնական միտքն այն է, որ եթե չկա անմահություն, ուրեմն ամեն ինչ թույլատրելի է: Նրա համար չարիքի ու ոճիրի խնդիրը կապված է անմահության խնդրի հետ: Դոստոևսկու միտքը չի նշանակում, որ նա ունեցել է չարի ու ոճիրի խնդրի փարթականորոն պարզեցված և գործնական հարցադրում: Նա չի ցանկանում դրանով ասել, որ չարի և ոճիրի համար մարդը հավիտենական կյանքում պիտի պարտվի, իսկ բարու համար՝ վարձատրվի: Այդպիսի պարզունակ երկնային օգտապաշտությունը օտար է նրան: Դոստոևսկին կամենում է ասել, որ ցանկացած մարդ և նրա կյանքը միայն այն դեպքում բացար-

ձակ նշանակություն ունեն, եթե նա անմահ էակ է, և չի թույլատրվում նրա հետ վերաբերվել իբրև միջոցի հետ՝ ինչ-որ գաղափարների կամ հետաքրքրությունների համար: Մարդու անմահության ժխտումը նրա համար հավասարագոր է մարդու ժխտմանը: Մարդը կամ հավիտենական ճակատագիր ունեցող անմահ հոգի է, կամ անցողիկ էմպիրիկ ֆենոմեն, բնական և սոցիալական միջավայրի պասիվ արդյունք: Բայց երկրորդ դեպքում մարդը չունի բացարձակ արժեք: Գոյություն չունեն չարիք և ոճիր: Դոստոևսկին պաշտպանում է մարդու անմահ հոգին: Անմահ հոգին, որը միևնույն ժամանակ նշանակում է նաև ազատ հոգի, ունի հավիտենական, բացարձակ արժեք: Սակայն նաև պարասխանաբան հոգի է: Ներքին չարի գոյության և ոճիրի համար պարասխանաբանության ընդունումը ցույց է տալիս մարդկային անհատականության իրական կեցության ընդունումը: Զարը կապված է անհատական կեցության հետ, մարդկային եասիրության հետ: Բայց անհատական կեցությունը անմահ կեցություն է: Անմահ անհատական կեցության կործանումը չարիք է. անմահ անհատական կեցության հաստատումը՝ բարիք: Անմահության ժխտումը ժխտումն է այն իրողության, որ գոյություն ունեն չարն ու բարին: Ամեն ինչ թույլատրելի է, եթե մարդն անմահ և ազատ անհատական կեցություն չէ: Այդ ժամանակ մարդը չունի բացարձակ արժեք: Այդ դեպքում մարդը պարասխանաբան չէ չարի համար: Դոստոևսկու բարոյական աշխարհընկալման կենտրոնում կանգնած է ցանկացած մարդկային էակի բացարձակ նշանակության ընդունումը: Մարդկանցից ամենավերջինի կյանքն ու ճակատագիրը բացարձակ նշանակություն ունեն հավիտենության համար: Դա հավիտենական կյանք է և հավիտենական ճակատագիր: Եվ այդ պարճառով չի կարելի առանց պարզի ճզմել որևիցե մարդկային էակի: Յուրաքանչյուր մարդկային էակի մեջ պետք է հարգել Աստծու պարկերն ու նմանությունը: Անգամ ամենաընկած մարդկային էակը պահպանում է Աստծու պարկերն ու նմանությունը: Մրանում է Դոստոևսկու բարոյական պաթոսը: Ոչ միայն «հեռավոր» գերագույն «գաղափար», ոչ միայն «արքայատոմար» մարդիկ, ինչպես Ռասկոլնիկովը, Սպարկոզինը, Իվան Կարամազովը, բացարձակ նշանակություն ունեն, այլև «մերձավորը»: Մարմնադուր, Լեբյադկինը, Սնիգիրյովը կամ զգվելի պառավ վաշխառուն նույնպես բացարձակ նշանակություն ունեն: Մարդը, որը սպանում է մեկ ուրիշ մարդու, ինքն իրեն է սպանում, անմահությունն ու հավիտենությունն է ժխտում իր և ուրիշի մեջ: Այսպիսին է Դոստոևսկու բարոյական դիալեկտիկան, անժխտելի և քրիստոնեական: Պարզի օգտապաշտական վախը չէ, որ պետք է եր պահի ոճրից և սպանությունից, այլ մարդու սեփական անմահ բնությունը, որը ոճիրով և սպանությամբ ժխտվում է: Մարդկային խիղճն այդ անմահ բնության արքայադատությունն է:

Դոստոևսկին երկակի վերաբերմունք ունի տառապանքի հանդեպ: Եվ այդ երկակիությունը՝ առաջին հայացքից անհասկանալի, արդարացնում է հակադիր արձագանքները Դոստոևսկու՝ իբրև ամենակարեկից և ամենադաժան գրողի մասին: Դոստոևսկու սրբեղծագործությունը անսահման կարեկցանքով է համակված մարդու հանդեպ: Դոստոևսկին խղճահարություն և կարեկցանք է ուսուցանում: Դրանում չկա նրան հավասար մեկը: Ոչ ոք այդքան խոցված չէր մարդկային անվերջանալի

փառապանքից: Դոստոևսկու սիրտը միշտ արյունահոսում էր: Նրան փրկած էր ճանաչել փաժանավայրը, ապրել փաժանակիրների մեջ, և նա ամբողջ կյանքում մարդու համար միջնորդեց Աստծու առջև: Ամենի երեխաների փառապանքն ամենից շատ նրա խիղճն էին խոցում ու ցավեցնում: Եվ երեխայի արցունքի արդարացումը նրա համար թեոդիցիայի հնարավորություն դարձավ: Նա խորությամբ հասկացավ ըմբոսությունն ընդդեմ աշխարհակարգի՝ գնված սարսափելի փառապանքների գնով, փանջված անմեղ երեխաների արցունքով: Նա ամբողջովին ելնում էր անսահման կարեկցանքից: Եվ Այոշայի շուրթերով նա պարասխանում է Իվանի հարցին, թե արդո՞ք կհամաձայներ «կառուցել մարդկային ճակատագրի շենքը՝ նպարակ ունենալով վերջում երջանկացնելու մարդկանց, ի վերջո խաղաղություն և հանգիստ պալու նրանց», եթե «դրա համար անհրաժեշտորեն և անխուսափելիորեն պետք է լիներ փանջել թեկուզ մի հափիկ պսպիկ արարածի, ասենք հենց այն մանկիկին, որն իր փոքրիկ բռնացքով կտրծքն էր ծնում, և նրա չհաբուցված արցունքների վրա հիմնել այդ շենքը»: «Ոչ, չէի համաձայնի»: Եվ ամբողջ կյանքում Դոստոևսկին հարցրել է, ինչպես Միսյայի երագում. «Այդ ինչո՞ւ են փրկման կանգնել մայրերը, ինչո՞ւ են մարդիկ խեղճ, ինչո՞ւ է երեխան խեղճ, ինչո՞ւ է փափաքում մերկ, ինչո՞ւ նրանք չեն գրկախառնվում, չեն համբուրվում, ինչո՞ւ ուրախ երգեր չեն երգում, ինչո՞ւ են այդպես սևացել նրանք սև դժբախտությունից, ինչո՞ւ չեն կերակրում երեխային»: Բայց Դոստոևսկին ամենաքիչը կարող է անվանվել զգացմունքային, շողում և թուլացնող հումանիստ: Նա ոչ միայն կարեկցանք էր քարոզում, այլ նաև փառապանք: Նա փառապանքի կոչ է անում և հավատում է փառապանքի քավող ուժին: Մարդը պարասխանաբար էակ է: Եվ մարդու փառապանքն անմեղ չէ: Տառապանքը չարի հետ է կապված, իսկ չարը՝ ազատության: Այդ պարճառով է ազատությունը փառապանքի փանում: Ազատության ճանապարհը փառապանքի ճանապարհն է: Եվ միշտ մարդուն փառապանքից ազատելու գալթակցություն կա՝ նրան ազատությունից զրկող: Դոստոևսկին ազատության ջարագովն է: Այդ պարճառով նա մարդուն առաջարկում է ընդունել փառապանքն իբրև դրա անկասելի հետևանք: Դոստոևսկու դաժանությունը կապված է այդ ազատության ամբողջական ընդունման հետ: Իրավամբ Դոստոևսկու համար են պարշաճում Մեծ Հավատաբանիչի խոսքերը. «Դու ընկրեցիր ամենայն ինչ, որ արարակարգ է, ամեղծվածային և անորոշ, ամենայն ինչ, որ վեր է մարդկանց ուժերից, ուստի և այնպես վարվեցիր, կարծես բոլորովին չէիր սիրում նրանց»: Այդ «արարակարգը, ամեղծվածայինն ու անորոշը» կապված է մարդու իռացիոնալ ազատության հետ: Տառապանքների մեջ Դոստոևսկին տեսնում է մարդու գերագույն արժանապարկության նշանը, ազատ էակի նշանը: Տառապանքը չարիքի հետևանք է: Սակայն փառապանքի մեջ է այրվում չարիքը: Իր երկերում Դոստոևսկին մարդուն ուղեկցում է քավարանի և դժոխքի միջով: Նա հասցնում է նրան դրախտի նախամուտքին: Բայց դրախտը չի բացվում այն ուժով, ինչ՝ դժոխքը:

Ազատության ճանապարհը մարդուն հասցրեց չարի ճանապարհին: Չարի ճանապարհը երկարում է մարդուն: Դոստոևսկին երկարումը պարկեցնելու հանճարեղ

վարպետը է: Նա հեղինակ է իրական գյուտերի, որոնք շքմեցնում են հոգեբաններին և հոգեբույժներին: Մեծ արվեստագետին բացահայտվել էր ավելին, քան գիտնականներին: Անսահման և դադարակ ազատությունը ինքնակալության անցնող ազատություն է, շնորհով չորված և անաստվածյան ազատությունը չի կարող իրականացնել ընտրության ակտը, այն դեպի հակադիր կողմեր է ձգվում: Այդ պատճառով երկարվում է մարդը, նրա մեջ երկու «ես»-եր են ձևավորվում, անհատականությունը պառակտվում է: Այդպիսի երկարված, պառակտված մարդիկ են Դոստոևսկու բոլոր հերոսները՝ և՛ Ռասկոլնիկովը, և՛ Մարմլոգինը, և՛ Վերսիլովը, և՛ Իվան Կարամազովը: Նրանք կորցրել են անհատականության ամբողջությունը, նրանք կարծես թե երկակի կյանք են վարում: Երկարման սահմանում պետք է առանձնանա և անձնավորվի մարդու երկրորդ «ես»-ը, նրա ներքին չարը՝ իբրև սադանա: Երկարման այդ սահմանը հանճարեղ ուժով բացահայտված է Դոստոևսկու կողմից Իվան Կարամազովի գառանցանքում, սադանայի հետ նրա զրույցում: Իվանն ասում է սադանային. «Դու մարմնացնում ես իմ սեփական անձը, բայց միայն մեկ կողմն իմ անձի... Իմ մարքերն ու զգացմունքները, բայց ամենագլխի ու հիմար մարքերը»: «Դու իմ եսն ես, իմ սեփական եսը, միայն թե ուրիշ մոտթով»: «Դու առանձին գոյություն չունես, դու իմ եսն ես, դու իմ անձն ես, ուրիշ ոչինչ: Անպետք մի բան ես դու, իմ ցնորքն ես»: Սադանան Դոստոևսկու համար այլևս «կարմիր փայլաբակման մեջ կրակե թևերով շառաչելով ու փայլելով» հայտնվող գայթակղիչ ու հրապուրիչ դևը չէ: Նա մոխրագույն ու գոռեղիկ ջենտլմեն է՝ սպասավորի հոգով, որը տենչում է մարմնավորվել «վաճառականի յոթփթանոց կնոջ» մեջ: Նա մարդուն դարանակալող անգոյության ոգին է: Չարի վերջին սահմանը՝ ճղճիմություն, ոչնչություն և անգոյություն: Չարը Իվան Կարամազովի մեջ սմերդյակովյան սկիզբ ունի: Առողջ դատողությունը խանգարեց սադանային ընդունելու Քրիստոսին և աղաղակելու «Օվսաննա»: Իվան Կարամազովի «Էվկլիդյան մրաժողությունը» շարք հարազատ է այդ առողջ դատողությանը: «Էվկլիդյան մրաժողության» փաստարկները հենց սադանայի փաստարկներին համանման փաստարկներ են: Այդ սադանան ներկա է Դոստոևսկու բոլոր երկարված կերպարների մեջ, թեև նրանց մեջ ավելի քիչ է արտահայտվել, քան Իվանի: Երկարված մարդու երկրորդ «ես»-ը անգոյության ոգին է, նրա անհատականության կեցության կործանումը: Այդ երկրորդ «ես»-ի մեջ է բացահայտվում դադարակ, անբովանդակ ազատությունը, անգոյության ազատությունը: «Մոդոմական» իդեալը «կյանքի ցնորք» է, անգոյության գայթակղություն: Եվ կարարյալ ցնորքի է վերածվում Սվիդրիգայլովը՝ վերջնականապես տրվելով սոդոմական իդեալին: Նա իբրև անհատականություն այլևս գոյություն չունի: Մերկացվում է չարի իմանենք ոչնչությունը: Երկարվածությունից փրկությունը միայն երկրորդ՝ շնորհական ազատության մեջ է, ճշմարտության մեջ, Քրիստոսի մեջ եղող ազատության: Որպեսզի վերջ գտնի երկարումը և չքվի սադանայի ցնորքը, պետք է վերջնական ընտրություն կատարել, իրական կեցության ընտրություն: Դոստոևսկու սրեղծագործության մեջ սերը նույնպես երկարման միջով է անցնում: Նրանում էլ է միևնույն սկիզբը բացահայտվում:

ՊԱՏՄԱ-ԲԱՆԱՄԻՐԱԿԱՆ

ՌԱՏԻԿ ՄԱԹԵՎ ՈՍՅԱՆ

Պատմական գիտությունների դոկտոր

ԽԱՉԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՂՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՀԵՐԱՆԴԻԿ ՍԻՄՎՈԼԻԿԱՅՈՒՄ

Քրիստոնեության պաշտոնապես ընդունումից անմիջապես հետո պետական և տոհմական-նախարարական սիմվոլիկայի մեջ մտավ նոր գաղափարախոսության մշակումը՝ խաչը: Այն փոխարինեց անտիկ շրջանի խորհրդանիշ կենաց ծառին:

Խաչը իր հաստատումն տեղը գրավեց ոչ միայն պաշտամունքային կառույցներում, այլև արվեստի փոքր ձևերում՝ մեմորիալ կոթողներում, առանձին հուշարձաններում, դամբարաններում և այլուր:

Մեմորիալ կոթողների (ստելաների) և առանձին սյուների ֆունկցիոնալ մշակակությունը բավական լայն է: Նրանք դրվում էին տարբեր առիթներով՝ քրիստոնեության հաղթանակի, հերոսների կամ մահատակների հիշատակին և այլն:

Պատմական մեծ արժեք են ներկայացնում հատկապես այն հուշարձանները, որոնք կառուցվել են նոր կրոնի ընդունումից անմիջապես հետո: Դրանցից են Աղցի արքայական դամբարանը և Էջմիածնի Մայր տաճարը: Երևան են գալիս նաև քանդակագործ ճարտարապետական փոքր ձևեր, որոնց քանդակներում պատկերվում են Գրիգոր Լուսավորչին ու Տրդատ թագավորը: Փոքր ձևերի՝ մեմորիալ հուշարձանների հնագույն օրինակներից մեկն է Քասաղի կոթողը (Պատմ. Նիգ գավառ, այժմ՝ Ապարան): Կոթողից պահպանվել է միայն քանդակագործ պատվանդանը: Քանդակի կենտրոնում պատկերված է հավասարակողմ խաչ շրջանակի մեջ, խաչի երկու կողմից մարդկային ֆիգուրներ են՝ մեկը հոգևորականի երկար զգեստով, գլխավերևում ունի լուսապսակ և ներկայացնում է Գրիգոր Լուսավորչին: Մյուս ֆիգուրը չունի լուսապսակ, նրա զոտուց կախված է սուր և մուգ կերպ ներկայացնում է Տրդատ թագավորին: Երկուսի ձեռքերը ուղղված են դեպի խաչը և պահում են օղակը (նկար 1): Այս քանդակը նկիրված է Գրիգոր Լուսավորչին և առաջին քրիստոնյա թագավոր Տրդատին:

Նկար 1

Օղակի մեջ տեղադրված հավասարակողմ խաչ կա նաև Աղցի Արշակունյաց արքայական դամբարանում (ներկայիս Աշտարակ բնակավայրից ոչ հեռու) (նկար 2):

Սույն հորինվածքի զարգացման երկրորդ փուլը կարճ ժամանակից զտել է իր լուծումը Մայր տաճարի բարձրաքանդակում:

Տաճարի հյուսիսային ճակատին, կառուցումից ոչ շատ ժամանակ անց, տեղադրվել են երկու քանդակներ, մեկը Ս. Թեկղի կույսին և Պողոս Առաքյալին նվիրված, մյուսը ներկայացնում է բազմադամ հորինվածք՝ ուղղանկյուն շրջանակ, որի ներսում տեղադրված են օղակ խաչով և թռչուններ: Վերջիններն օղակի եզրագծի արտաքին կողմից են, իսկ խաչը դրված է օղակի ներսում: Քանդակն ունի հումարեն արձանագրություններ (նկար 3 և 3ա):

Որքան մեզ հայտնի է, այս քանդակին, այն էլ շատ թուուցիկ, առաջինը անդրադարձել է հայր Ղևոնդ Ալիշանը², արձա-

Նկար 2

Նկար 3

նագրությունները թարգմանելով հայերեն, երկրորդը՝ ավստրիացի արվեստագետ Յոզեֆ Ստրծիգովսկին: Անդրադարձել է նաև Մխիթարյան հայրերից Վարդան Հացունին՝ օգտվելով Յ. Ստրծիգովսկու աշխատությունից³:

Մայր տաճարի քանդակների ճիշտ թվագրումը շատ կարևոր է ինչպես

հայկական վաղմիջնադարյան քանդակագործության ուսումնասիրման, այնպես էլ մեզ զբաղեցնող հարցի քննության համար:

Քանդակի հորինվածքը և արձանագրություններն առավել հանգամանալից ուսումնասիրել է Յ. Ստրծիգովսկին: Նրա կարծիքով օղակի մեջ դրված խաչը Քրիստոսի մեմագիրն է (crux monogrammatica), իսկ գրություններն աղոթքներ են: Խաչի հորիզոնական թևերի վրա և տակը մույնպես կան գրություններ: Վերևի տողում գրված է՝ «Յիսուս, Աստուծոյ որդի», ներքևի տողում հիշատակվում է «Զիրիդ» անունը, որը համընկնում է Զվիթ քահանայի անվան հետ: Վերջինս Գրիգոր Լուսա-

Նկար 3ա

վորչի գործակիցն էր և հավատի համար մահատակվեց պարսից Օապուն արքայի կողմից:

Նրան հիշատակում են պատմիչներ Փավստոս Բուզանդն ու Մովսես Խորենացին:

Գրություններ կան մաս թռչունների (աղավանդների) տակ: Ջախից՝ «Տէր, ողորմիր Արքեոսին», աջից՝ «Տէր, ողորմիր Էլպիդին»: Ստրժիգովսկին այս երկուսին համարում է ամուսնական զույգ, որոնց հիշատակին դրված է այս քանդակը: Ստրժիգովսկին քանդակի պատվիրատու համարում է այն երեք անձերին, որոնց անունները փորագրված են օղակի տակ, փոքր շրջանակի մեջ՝ Դանիհա, Տիրեր, Գարիկինա (մկար 3ա): Ըստ Ստրժիգովսկու, Տիրերը և Գարիկինան (Գարեգին) հայեր են, իսկ Արքեոսը և Էլպիդը՝ հույներ: Դա վկայում է հայերի և հույների սերտ կապերի մասին⁴:

Թ. Ստրժիգովսկին այսպես է հիմնավորում իր եզրակացությունը՝ Քրիստոսի մենագիրը առաջին անգամ հանդիպում է Հռոմում 355 թ., իսկ Կոստանդնուպոլսում՝ 390 թ. Թեոդոս Մեծ կայսեր ոսկե դարպասի վրա: Հայաստանում *crux monogrammatica* տիպի խաչը չէր կարող լինել Հռոմից և Կոստանդնուպոլսից առաջ, ուրեմն էջ-միածնի քանդակը պետք է թվագրել V-VI դդ.⁵:

Մայր տաճարի քանդակների թվագրության կապակցությամբ հնագետ Բ. Առաքելյանը մշում է, որ Թեկդին և Պողոսը, ինչպես մաս խաչը օղակի մեջ թռչունների հետ, տարածված մոտիվներ էին. վաղքրիստոնեական արվեստում դրանք հանդիպում են IV-V դդ., սարկոֆագների վրա և կատակոմբներում: Մայր տաճարի քանդակը աչքի է ընկնում պարզությամբ և արխայիկ ձևով, մրա համեմատությունը հայկական մյուս քանդակների հետ (մի բան, որ չի արել Ստրժիգովսկին) թույլ է տալիս այդ քանդակը թվագրել IV-V դդ.: Նրա մայրատիպն է Աղցի դամբարանը, որն իր կառուցվածքով մնամվում է կատակոմբներին, իսկ դեկորատիվ ձևավորմամբ կապվում է վաղքրիստոնեական արվեստի հետ⁶: Մեր կողմից ավելացնենք, որ IV դ. թվագրումը հիմնավորվում է մաս հունարեն գրություններով, V դ. գրությունները կգրվեին հայերեն, որովհետև արդեն գոյություն ունեւ հայերեն այբուբենը, ստեղծված 404-405 թթ.:

Հաջորդ դարերում Աղց-Էջմիածնի հորինվածքում տեղի է ունենում զարգացում, խաչը դուրս է բերվում օղակից և դրվում դրա վրա, իսկ օղը իր հերթին դրվում է շրջանակի վրա, որը ծառայում է որպես պատվանդան: Առաջ է գալիս եռաստիճան հորինվածք՝ խաչ-օղակ-պատվանդան: Այդպիսի կառույց ունի Բագրատունյաց պետության զինանշանը Ամիում⁷:

V դ. Հայաստանի քրիստոնեական սիմվոլիկան հարստացավ մոր քանդակներով, հիմնականում եկեղեցական պլոմեններով, բայց միաժամանակ առաջացավ մոր ուղղություն՝ կոիտորական քանդակ: Դրա առաջնեկն է Տեկորի տաճարի քանդակը: Դժբախտաբար, տաճարը գտնվելով Հայաստանի հանրապետության սահմաններից դուրս, 1950-ական թթ. կեսերին քանդվել է, բայց պահպանվել է քանդակի արխիվային լուսանկարը:

Քանդակը դրված է եղել տաճարի արևմտյան ճակատի ճակտոնում, նրա հորինվածքի ձևավորման վրա ազդեցություն է թողել Մայր տաճարի քանդակի հորինվածքը:

Տեկորի քանդակն ունի երկու շերտ, որոնցից մեկը հիմնականն է: Այն ունի կտիտորական երկու քանդակներ՝ իշխան Սահակ Կամսարականի և նրա որդու, նրանց միջև տեղավորված է խաչաձև պատուհան:

Հիմնական շերտից վերև երկրորդ գոտին է, որտեղ պատկերված են զույգ սիրամարգեր, որոնք կացում են անոթի մեջ դրված խաղողի ողկույզներ (նկար 4):

Նկար 4ա

Նկար 4

Քանդակը խիստ հողմահարված է, լուսանկարի վրա մանրամասները հըստակ չեն երևում, այդ պատճառով կցում ենք քանդակի զծապատկերը (նկար 4ա):

Ծարտարապետ Ստ. Մնացականյանը գտնում է, որ այս գոտին կրկնում է Մայր տաճարի մոդելը (թռչուններ օդակի կողմերում - թռչուններ անոթի կող-

մերում), իսկ խաչը քիչ իջեցված է և նրա երկու կողմերից տեղադրված են դիմաքանդակները: Ստ. Մնացա-

կանյանի կարծիքով Տեկորի հարթաքանդակում արտացոլված է քրիստոնեական սիմվոլիկա՝ խաչը զույգ թռչուններով, իսկ քանդակապատկերները փոխարինել են շինարարական արձանագրությամբ, որը Մայր տաճարի մոդելում տեղադրված է քանդակի հորինվածքի ներսում:

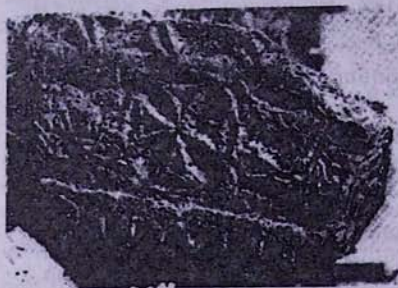
Տեկորի քանդակում շինարարական արձանագրություն չկա, այն փորագրված է առանձին, տաճարի գլխավոր մուտքի բարավորի վրա: Նրանում հիշատակվում է կառուցողը՝ իշխան Սահակ Կամսարականը⁶:

Ստ. Մնացականյանի կարծիքով Տեկորի քանդակը արձագանք է արևելյան արվեստում լայնորեն տարածված հորինվածքների, որոնց կենտրոնում տեղադրված է պաշտամունքի խորհրդանիշը, իսկ նրա երկու կողմերից՝ պաշտամունքի երկրպագուները: Ըստ էության, այդ հորինվածքը, որն ունի հնագույն ավանդույթներ, հիմք դարձավ կտիտորական քանդակների համար⁷: Ստ. Մնացականյանը ընդգծում է Տեկորի քանդակի պատմա-մշակութային մեծ արժեքը. նա գրում է, որ ամբողջ վաղքրիստոնեական արվեստում ո՛չ Սիրիայում, և ո՛չ Բյուզանդիայում V դ. կառույցները չեն ունեցել նման կտիտորական քանդակներ, իսկ Արևմուտքում կտիտորների դիմանկարները սովորաբար տեղադրվում էին տաճարների ներսում: Բյուզանդիայում կտիտորական քանդակապատկերները տարածում չեն գտել (այնտեղ կտիտորները պատկերվում էին կա՛մ խճանկարով, կա՛մ որմնանկարով), դրան հակառակ, Կովկասում և առանձնապես Հայաստանում կտիտորական քան-

դակները լայն տարածում են գտել: Հայկական և Կովկասյան շատ կոտիտորական քանդակների համար նախատիպ է հանդիսացել Տեկորի քանդակը: Վերջինում, մասնավորապես հնագույն ավանդության ազդեցությամբ, քանդակապատկերները տեղադրված են ճակատային դիրքով (ֆրոնտալ) և միայն հետագա դարերում կոտիտորների դիմաքանդակները դեմքով շրջվում են դեպի սրբությունը, ձեռքերը պարզում նրա կողմը և նույնիսկ նրան եկեղեցի մվիրում:

Այսպիսով, Տեկորի քանդակը անցումային ժամանակաշրջանում կապող օղակ է հնագույն արևելյան հորինվածքներից դեպի վաղքրիստոնեական կոտիտորական հորինվածքները¹⁰:

Եկեղեցական և հերալդիկ սիմվոլիկայի զարգացման և ձևավորման ուսումնասիրության համար ոչ պակաս արժեք են ներկայացնում մեմորիալ արվեստի փոքր ձևերի քանդակները: Դրանցից մեկի մասին (քանդակ Լուսավորչի պաշտամունքի սյուժեի հետ կապված) ասվեց վերը: Այդ հարցի քննության համար առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում V դ. առանձին պյան խոյակը, որը 1972 թ. գտել է ճարտարապետ Սուրեն Մնացականյանը Եղվարդի միջնադարյան գերեզմանոցում:

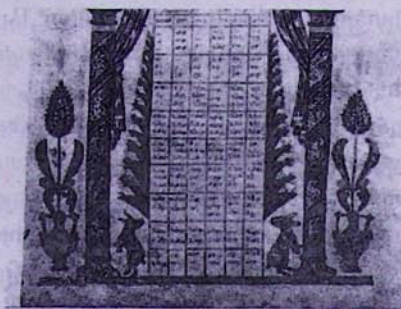
Նկար 5

Խոյակի բոլոր չորս կողմերն ունեն հերալդիկ քանդակներ. դրանցից երեքում պատկերված են զույգ կենդանիներ հերալդիկ դիրքում, չորրորդում պատկերված են Դանիել մարգարեն և առյուծները¹¹: Տվյալ դեպքում մեզ հետաքրքրում է այն քանդակը, որի վրա պատկերված են զույգ ավանակներ, իսկ նրանց միջև հավասարակողմ խաչ (մկ. 5): Դա Արշակունյաց շրջանի հայ նախարարական տներից մեկի զինանշանն է: Վաղմիջնադարյան ո-

րոշ նախարարական տներ գոյատևել են մինչև X-XI դդ. և մտել Բագրատունյաց ժամանակաշրջանի ֆեոդալական ազնվականության դասի մեջ. նրանց թվում էր նաև այն նախարարական տոհմը, որի զինանշանն էին զույգ ավանակները: Այդ նշանը նկարված է նաև Սանդղկավանքի Ավետարանի մանրանկարների հերալդիկ շարքում, որն ի հայտ է եկել XI դ. կեսերին Սանդղկավանքում, բայց ավարտվել Հաղբատում:

Հերալդիկ մանրամկարների շարքն ունի արտակարգ արժեք հայ ֆեոդալական հերալդիկայի քննության համար. նրանում ներկա են Բագրատունիների, Պահլավունիների և այլ տոհմերի նշանները, այդ թվում և զույգ ավանակները¹² (նկար 6): Ցավոք, այդ տոհմի ազգանունը ճշտել առայժմ չի հաջողվում:

Հերալդիկ խաչակիր հորինվածքի զարգացման հաջորդ օրինակը տեսնում ենք պատմական Նիզ գավառում կառուցված Քասաղի բազիլիկայի քանդակներում: Բազիլիկան կառուցվել է III-IV դդ., բայց վերակառուցվել է V-VI դդ.: Բազիլիկան հետագոտող ճարտարապետ Ա. Սահինյանի կարծիքով Նիզը Արշակունի թագավորների ամառային նստավայրն էր, իսկ Բազիլիկան՝ պալատական տաճար: Տրդատ Գ թագավորը Նիզը շնորհեց Գնթունիների մախարարական տոհմին (այդ մասին կա նվիրատվական արձանագրություն)¹³: Կառույցի արևմտյան և հարավային շքամուտքերի բարավորների վրա քանդակված են հերալդիկ հորինվածքներ՝ արևմտյանում՝ զույգ եղջերուներ, կենտրոնում՝ խաչ, որը նույնպես

Նկար 6

Նկար 7

Նկար 7ա

համարվում է մենագիր: Եղջերուների թիկունքում արմավներ են. կան մաև խաղողի ողկույզներ: Հարավային շքամուտքի քանդակի կենտրոնում խաչ է, իսկ երկու կողմից գիշատիչներ են, որոնք հոշոտում են զոհին: Երկու քանդակապատկերներն էլ արխայիկ են (նկար 7 և 7ա):

Հաշվի առնելով, որ IV դ. մինչև X դ. Նիզը Գնթունիների սեփականությունն էր, կարելի է եզրակացնել, որ քանդակապատկերներից մեկը Գնթունիների գի-

կոտորածների հերալդիկ նշանները: Այդ եղանակը հաջորդ դարերի կոտորակա-
քանդակներում դառնում է տիրապետող, չնայած VII դ. կան կոտորակա-
դիմանկարների հազվադեպ օրինակներ (Պեմզաշեն, Մրեն), բայց հերալդիկ
խորհրդանշաններն ակնհայտորեն գերակշռում են: Կոտորակա դիմաքանդակի
վերականգնումը տեղի է ունենում Բագրատունյաց շրջանում (X դ. Հաղբառ, Սա-
նահին) և Զաքարյանների իշխանության շրջանում (XII-XIII դդ.)՝ Հատիճի Ս.
Աստվածածին եկեղեցի (արևելյան Օիրակ):

Եթե հետևենք IV-V դդ. հայկական հերալդիկ սիմվոլիկայի զարգացման ուղուն,
իսկ նրա ներսում՝ հերալդիկ սիմվոլիկայի ձևավորման փուլերին, ապա կարելի է
առանձնացնել հերալդիկ հորինվածքի ձևավորման մի քանի շրջաններ.

1. Արշակունիների արքայական դամբարան - վաղբրիտոնեական խորհրդա-
նշաններ հայկական միջավայրում - խաչ թռչունների հետ օղակի մեջ:

2. Էջմիածնի Մայր Աթոռի քանդակը - օղակ թռչուններով արտաքին կողմից,
առկա է քանդակի կոտորի գրությունը: Դա երկրորդ կոտորն է, քանի որ հիմ-
նական կոտորներն են Գրիգոր Լուսավորիչը կամ Տրդատ թագավորը:

3. Տեկորի կոտորի քանդակը, որտեղ կոտորի դիմաքանդակը փոխարինում
է գրությամբ, խաչը հորինվածքում գրավում է գլխավոր դիրքը:

4. Քասաղի քանդակը, որտեղ հերալդիկ խորհրդանշանը փոխարինում է
կոտորի դիմաքանդակին (V դ.): Հետագայում կոտորակա քանդակներում հեր-
թով հանդես է գալիս նշված տարբերակներից որևէ մեկը:

Այսպիսով, վաղ միջնադարի համար կարելի է նշել քրիստոնեական հերալդիկ
սիմվոլիկայի ձևավորման չորս փուլ՝ Աղց-Էջմիածին-Տեկոր-Քասաղ: Փուլերում
փոխվում են հորինվածքի բաղադրիչները, բայց բոլոր դեպքերում նրանք խմբա-
վորված են խաչի շուրջ:

Հերալդիկ հորինվածքների զարգացումը շարունակվեց նաև հետագա դարե-
րում, և նոր հորինվածքներում խաչը ավանդաբար ներառվում է տոհմական կամ
պետական սիմվոլիկայում, առանձնապես ուշագրավ է խաչի մասնակցությունը
Հատիճի, Սաղմոսավանքի, Մշկավանքի, Լոռի բերդի խաչքարի հերալդիկ հորին-
վածքներում: Այդ նոր դրսևորումները պահանջում են առանձին քննություն:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1 Բաբկեն Առաքելյան, Հայկական պատկերաքանդակները IV-VII դդ., Եր.,
1949, էջ 43, նկար 13:

2 Ղ. Ալիշան, Այրարատ, Վենետիկ, 1890, էջ 213:

3 Վ. Հացունի, Երդունմ հին հայոց մեջ, Վենետիկ, 1910, էջ 284-286:

4 Տե՛ս Էջմիածնի Աւետարանը, գրեց Յովսէփ Ստրժիգովսկի, թարգմանեց Բ.
Բառնաբաւ վ. Պիլեզիկեանը, Վիեննա, 1896, էջ 6-8:

5 Նույնը, էջ 8:

6 Բաբկեն Առաքելյան, *Աշխատ., էջ 42: Հմտ., Լեոն Ագարյան, Վաղ միջնադարյան հայկական քանդակը*, Եր., 1975, էջ 40:

7 Տե՛ս մեր աշխատությունը՝ *Հայկական գիմնաձևներ*, Եր., 1994, էջ 37:

8 Ղ. Ալիշան, *Օիրակ, Վենետիկ*, 1881, էջ 132:

9 Սո. Մնացականյան, *Տեկորի տաճարի կոտիտորական բարձրաքանդակը, «Պատմա-քանասիրական հանդես», 1971, № 4, էջ 211-213:*

10 Նույնը, էջ 215-216:

11 Սուրեն Մնացականյան, *Հայկական վաղ միջնադարյան մեմորիալ հուշարձանները*, Եր., 1982, էջ 154, նկար 24:

12 Տե՛ս Հայկական մանրանկարչություն: Հովհաննես Սանդղկավանեցի: *Կազմեց, առաջաբանը և ծանոթագրությունները գրեց Տատյանա Իզմայլովան*, Եր., 1986, նկար 30:

13 Ալեքսանդր Սահինյան, *Քասաղի բազիլիկայի ճարտարապետությունը*, Եր., 1955, էջ 276:

ՆԱԶԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴՈՊԱՅՈՒՄ

ԲԵՌՆԱՐ ՈՒՏԻԵ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՅՐԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՅՐԵՐԸ*

Հայերն առաջին ժողովուրդը եղան, որ քրիստոնեությունն ընդունեցին որպես պաշտոնական կրոն բյուզանդացիներից շատ առաջ: Այս տարի մենք տոնում ենք այդ հիմնադրար իրադարձության 1700-ամյա տարեդարձը: Մեկ հարյուրամյակ անց՝ սկսված այդ գործն օծովեց սեփական մի այբուբենով, որը վերջնականապես ամրացրեց քրիստոնեությունը Հայաստանում: Հիմնդրորդ դարը դարձավ առաջին դարը մի գրականության, որը չարտահայտվեց միայն թարգմանություններով, այլ մաս ինքնուրույն ստեղծագործությամբ և կոչվեց հայ գրականության «սկեդար»: Դրանից հետո հայ գրականությունը բնավ չընդհատվեց, ինչպիսին էլ որ եղան Հայաստանի իրարահաջորդ քաղաքական դժբախտ դեպքերը:

* Ֆրանսիայում հրատարակվող «Ընամաչենք Եկեղեցու Հայրերին» եռամսյա հանդեսում, որի այս տարվա 81-րդ համարն ամբողջապես նվիրված է Հայաստանում քրիստոնեության ընդունման 1700-ամյակին, հանդեսի գլխավոր խմբագիր Մարի-Ամմա Վանին իր առաջնորդող հոդվածում նշում է. «2001 թվականը նշանավորվում է Հայաստանի քրիստոնեացման 1700-ամյակով, ինչպես այդ հիշեցնում է մեզ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կատարած պաշտոնական այցելությունը Հոռն: Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի քարոզությամբ Հայաստանը Տրդատ թագավորի կողմից հռչակվեց առաջին քրիստոնյա պետությունը: Հայ Եկեղեցին եղել է քրիստոնյա հնագույն Եկեղեցիներից մեկը, որը, ինչպես դպրական, ասորական Եկեղեցիները, պահպանել է քրիստոնեական սկզբնական ավանդությունները: Ահա այս Եկեղեցուն է, որ պիտի ծանոթանան մեր ընթերցողները հանդեսիս ներկա համարով: Մեկ տարի առաջ մենք արդեն անդրադարձել էինք հայկական Պատարագին, հայրաքանական բնագրերի հայերեն հիմ թարգմանություններին, ինչպես մաս հայ գրականության որոշ ուրվագծերին: Այս անգամ և հաջորդաբար, իրենց կարևորության պատճառով, մենք մորից քննության պիտի առնենք հայրաքանական այն բնագրերը, որոնք, ինչպես Սուրբ Իրենեոսի «Ընդդեմ հերձվածողաց» գործի որոշ մասերը, պահպանվել են շնորհիվ հայերեն թարգմանությունների: Պարոն Բեռնար Ուսինե՝ Հայաստանին նվիրված այս համարը կազմողն ու իրականացնողը, շրջափում է այս հարցը իր հաջորդական երկու հոդվածներով, ինչպես մաս ֆրանսերեն թարգմանությամբ ներկայացնում է Անթիմատրոս Բոստրացու՝ Քրիստոսի ծննդյանը նվիրված մեկ ճառը, որն ընդմիջտ կորած կլիներ, եթե չունենար իր հիմ հայերեն թարգմանությունը»:

Հայոց այբուբենի ստեղծման ամփիջական մպատակն էր աստվածաշնչական գրքերի թարգմանությունն ու տարածումը որքան մեղքին քարոզչական կարիքների, մույնքան և եկեղեցական պաշտամունքի համար:

Հունարենից և ասորերենից կատարված աստվածաշնչական գրքերի թարգմանության հետ մեկտեղ թարգմանվեցին մաս աստվածաշնչական մույն գրքերի մեկնությունները: Եվ սկսված այս գործընթացն այլևս չդադարեց մինչև հետհայրաքաճական շրջանի մեկնությունների թարգմանությունը, ինչպես Կոնստանդնուպոլիսի մեկնությունները, ու տակավին մինչև մեր օրերը, երբ մենք մերկա ենք լինում Եկեղեցու Հայրերի մկատմամբ իսկական մի հետաքրքրական վերածմանի այնպիսի մի Եկեղեցում, ինչպիսին է իր ընթերցումների և ուսուցումների մեջ այսօր արդեն ազատ Հայաստանյայց Եկեղեցին: Անտարակույս դժվար է գտնել մի Եկեղեցի, որ հենց իր սկզբնական շրջանից թարգմանած լինի աստվածաշնչական գրքերի այդքան շատ մեկնություններ հունարենից և ասորերենից (առաջին հերթին Սուրբ Եփրեմից և Սուրբ Հովհան Ոսկերեղանից), ապա մաս արաբերենից, լատիներենից և այլն:

Բնականաբար հայ ժողովրդի դժվարին և երբեմն մույնիսկ ողբերգական պատմության ամբողջ ընթացքում եղել են գրական շատ գործեր, որոնք անհետ կորել են առանց մույնիսկ իրենց գոյությունն զգացնել տալու: Բայց կան մաս անհետացած գանձեր՝ գրված իրենց բնիկ լեզվով կամ որևէ այլ լեզվով (հայրաքաճության մասնագետները լավ գիտեն այդ), որոնք պահպանված են հայերեն թարգմանությամբ: Հիշենք Հեսիքիոս Երուսաղեմացու գրչին պատկանող Հոբի գրքի մեկնությունը, Սուրբ Եփրեմ Ասորու «Գործք առաքելոց»-ի մեկնությունը և կամ Նանա (Nonnus) Մծբնացու՝ Հովհաննեսի Ավետարանի մեկնությունը:

Պատարագը, որի ընթացքում ընթերցվում և մեկնաբանվում էին Սուրբ Գրքերը, ձևավորվել է Երուսաղեմի հունական Պատարագի հիման վրա: Հայր Ծարլ Ռընուն, որը հրատարակել է Ըաշոցի հնագույն տարբերակը, մերկայումս աշխատում է Ծարակնոցի վրա, որն սկզբնապես հարմարեցված է եղել մույնպես պաղեստինյան բնագրերին:

Հայերեն այս բոլոր թարգմանությունները շուտով ճանապարհ են բացում սեփական ստեղծագործությունների. մույն բանը կարելի է ասել մաս սրբախոսական, վանական և կանոնական բնագրերի համար, այնպես որ կարող ենք հաստատապես մշել, որ գրական բոլոր տեսակները իրենց արտահայտությունն են գտել հայերեն ինքնուրույն ստեղծագործությունների մեջ՝ ճառեր, մեկնություններ և աստվածաշնչական դրվագների շարքեր, պարականոն գրքեր, ուսուցողական բնույթի աստվածաբանական գրվածքներ, հորդորակներ, հերքումներ կամ հարցուպատասխաններ, վարդապետական թղթեր կամ մամականի, դավանաբանական ժողովածուներ, վանականների համար սահմանված բարոյագիտական աշխատություններ, պատմություն, ժամանակագրություն, ընդհանրական թղթեր, տոմարական աշխատություններ, եկեղեցական աշխարհագրություն, Պատարագի մեկնություններ, Դիոնիսիոսին վերագրված աշխատություններ, բանաստեղծություններ և տակավին ուրիշ տեսակներ, որ գուցե մոռանում են:

Հաճախ է նշվել, որ սահմանափակ բնակչություն ունեցող և մեծ ու հզոր տերություններով շրջապատված հայ ժողովրդի գոյությունը միշտ էլ վտանգված է եղել: Դրա գրական հակազդեցությունն է հանդիսացել հիշողության մշակումը պատմական և ժամանակագրական այնպիսի երկերում, որոնք սահմանված են ապացուցելու այդ ժողովրդի աստվածային ընտրությունը (նրա պատմությունը ներթափանցված լինելով աստվածաբանությամբ) և տևականացնելու իրադարձությունների հիշատակը իրենց մեկնաբանությամբ հանդերձ: Այսպես է, որ Ագաթանգեղոսի երկը, որը դարձել է հայ ժողովրդի՝ քրիստոնեության պաշտոնական դարձի «կանոնական» պատմությունը, իր մեջ ներառում է մի «Հորդորակ»*, որը գրվում է գրքի կեսից ավելին: Հայոց հինգերորդ դարը, հայ գրերի ստեղծող Մեսրոպ Մաշտոցի վարքից և Եզնիկի աստվածաբանական աշխատությունից հետո, հարուստ է պատմագիրներով. Ագաթանգեղոսից բացի հիշենք Փավստոս Բուզանդին, Եղիշեին, Ղազար Փարպեցուն:

Բացի այդ, պետք է ի նկատի ունենալ, որ միայն աստվածաբանները չեն (ինչպես Եզնիկը, որի ոգեշնչող անվերնագիր աշխատությունը հայտնի է «Եղծ աղանդոց» կամ «Վասն Աստուծոյ» անունով), որ խորապես ծանոթ են հունական և ասորական հայրաբանությանը, այլև Ագաթանգեղոսի Պատմության «Հորդորակի» հեղինակը, ինչպես նաև Ղազար Փարպեցին, որի Թուղթը, գրված 5-րդ դարի վերջում, պարունակում է Եկեղեցու բազմաթիվ Հայրերի մի ցուցակ: Այդ Թղթով նա պատվեր ստացավ գրելու իր «Պատմութիւն հայոց»-ը:

Այսպիսով, իր ստեղծման հենց սկզբից հայերեն հայրաբանական գրականությունը, լինի թարգմանական թե ինքնուրույն, փայլում է իր հորդ կենսունակությամբ: Որպես երախտագիտություն այն մեծ նպաստի, որ թարգմանիչ Հայրերը բերել են իրենց ժողովրդին ու նրա հավատին, Հայ Եկեղեցին հաստատել է Սուրբ Թարգմանչաց հիշատակին նվիրված կրոնական մի տոն: Չպետք է մոռանալ, որ հայ թարգմանիչները հաճախ եղել են նաև ինքնուրույն հեղինակներ, ինչպես, օրինակ, Եզնիկը:

Լինելով հանդիպման կետ բազում ժողովուրդների, հատկապես ասորիների և հույների միջև, հայերը հավասարակշռել են մեկնողական գործերից կատարած իրենց թարգմանությունները՝ մեծապես մայրենի լեզվի վերածելով Անտիոքյան դպրոցի հեղինակների՝ Եփրեմի, Հովհան Ոսկեբերանի, ապա նաև Թեոդորետոս Կյուրացու մեկնությունները՝ առանց անտեսելու, սակայն, Ալեքսանդրյան դպրոցի զանձերը՝ Փիլոնի և մանավանդ Կյուրեղ Ալեքսանդրացու աշխատությունները: Պաղեստինյան աշխարհը ևս ներկա է իր մեկնությունների, բայց հատկապես, ինչպես տեսանք, իր Պատարագի թարգմանությամբ:

Այս հարցում, բնականաբար, իր նշանակությունն ունեցավ հայկական այբուբենի ստեղծումը՝ հինգերորդ դարի սկզբին, քանի որ նախաձիկական Հայրերի գործերից ավելի չորրորդ և հինգերորդ դարերի Հայրերի գործերն էին, որոնք թարգ-

* Նկատի ունի «Վարդապետութիւն Սրբոյն Գրիգորի» բաժինը (Խմբ.)

մասնվեցին հայերեն: Այսուհանդերձ, պետք չէ մոռացության մատնել կարևոր բացառությունները, ինչպիսիք են Իրենեոսը և նրա «Ցույցք առաքելական քարոզչութեան» երկը կամ Հիպպոլիտոսի մեկնությունները, որոնցից առաջինը պահպանված է միայն հայերենով, իսկ Հիպպոլիտոսի երկերը՝ հայերենով և հայերենից կատարված վրացերեն թարգմանությամբ:

Հայկական մեղուն չի դադարել մեղր հավաքել հարևան բոլոր դաշտերում. նա պատրաստել է այնպիսի մեղր, որի համը միմիայն իրեն է պատկանում:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Այս տարի՝ 2001 թվականին, հայերը տոնում են Հայաստանում քրիստոնեության հռչակման 1700-ամյակը: Այս թվականը, բնականաբար, մեծապես խորհրդանշական է երրորդ հազարամյակի սկզբին: Եթե նույնիսկ պատմաբանները վիճել են և դեռ կվիճեն այդ իրադարձության ճշգրիտ թվականի մասին՝ այն տեղադրելով չորրորդ դարի տարբեր թվականներին, մինչև 314 թվականը, երկու մեծ իրողություններ, սակայն, չեն կարող կասկած հարուցել. Հայաստանը առաջին թագավորությունը, առաջին պետությունն էր, որ պաշտոնապես դարձավ քրիստոնյա, և դա Բյուզանդական կայսրությունից առաջ: Ուստի սա մի տոնախմբություն է, որ անցնում է Հայաստան աշխարհի սահմաններից՝ ընդկրկելու համար ամբողջ քրիստոնյա աշխարհը:

Նոր քրիստոնյա դարձած այս թագավորությունը իր լեզվին հատուկ սեփական գրեր չունեւ: Պետք էր սպասել ավելի քան հարյուր տարի, որպեսզի հիմնդրորդ դարի սկզբին պատշաճեցված մի այբուբեն թույլ տար հայերեն լեզվով գրի առնել աստվածաշնչական գրքեր, սուրբ Հայրերի տարբեր գրվածքներ և, առաջին հերթին, աստվածաշնչական գրքերի մեկնություններ: Այդ ժամանակ էլ ի հայտ պիտի գար քրիստոնյա աշխարհի, ինչպես և գրական աշխարհի ամենագրավիչ երևույթներից մեկը. մի քանի տասնամյակում, տքնաջան և հետևողական աշխատանքի շնորհիվ, քրիստոնյա հարևան ժողովուրդների ուշագրավ երկերը, ասորերեն և հունարեն լեզուներով, պիտի թարգմանվեին հայերեն: Եվ ինչքա՜ն թարգմանություններ կորստյան մատնվեցին բազում փորձությունների հետևանքով, որ ժամանակը չխնայեց հայերին մինչև 1915 թվականի ցեղասպանությունը, որը նույնպես չխնայեց ո՛չ մարդկանց, ո՛չ ձեռագրերին:

Այնպես որ (հայրաբաններին քաջ հայտնի է այս փաստը) սուրբ Հայրերի հունարեն և ասորերեն լեզուներով գրված մեծ թվով գրվածքներ, որոնց բնագրերը կորած էին, մեզ փոխանցվեցին հայերեն հին թարգմանություններով, դրանք լինեն Սուրբ Եփրեմ Ասորու մեկնությունները կամ Սուրբ Իրենեոս Լուզդոնացու «Ցույցք առաքելական քարոզչութեան» գործը՝ որպես օրինակ բերելով միայն այս երկուսը:

Իրենց թարգմանության հին թվականով հայերեն հայրաբանական բնագրերը հաճախ նաև թանկագին վկայություններ են անհետացած հունարեն բնագրի վիճակի մասին, որի համար շատ հաճախ մենք ունենք քանիցս վերանայված ուշ շրջանի

ձեռագրեր: Որպես դրա վառ օրինակ նկատի ունենք «Անդրեասի մահատակությունը» գրվածքը, որը հիշատակված է Վալենտինա Կալցուլարիի հոդվածում:

Հայերն իհարկե շատ շուտով չպիտի բավարարվեն միայն թարգմանելով: Նրանք իրենք իսկ պիտի գրեն աստվածաշնչական մեկնություններ, ճառեր, աստվածաբանությանն ու ճգնությանը վերաբերող աշխատություններ, օրհներգեր, մարտիրոսների և սրբերի վարքեր, ինչպես նաև մեծ թվով պատմական երկեր:

Ինչ վերաբերում է Պատարագին, նրանք նախընտրաբար պիտի դառնային դեպի քրիստոնեության պատմական կենտրոնը՝ Երուսաղեմ և Պաղեստին, որպեսզի այդտեղից ստանային դրա գլխավոր բնագրերը՝ տարեկան տոները բովանդակող տոնացույցն ու տուրքդրական ընթերցվածները, Աստվածաշնչից քաղված երգեր, ապա, մի քիչ ավելի ուշ, քրիստոնեական օրհներգեր: Հայերի հյուսիսային հարևանները՝ վրացիները ևս հինգերորդ դարում թարգմանեցին Երուսաղեմի ժամագիրքը, այնուհետև՝ շարականները: Այդ շարականների հումարեն բնագրերի բառացի թարգմանությունը կատարվեց վրացիների կողմից, շարականներ, որոնք հումական արդի Պատարագի մեջ 95 տոկոսով փոխարինվեցին ավելի ուշ շրջանի հորինումներով, երբ հորինումների կենտրոնը Երուսաղեմից տեղափոխվեց Կոստանդնուպոլիս: Ահա այս թարգմանության շնորհիվ է, որ Հայր Ծարլ Ռոլուն կարողացավ ցույց տալ, որ հայերեն Ծարակնոցի հնագույն շերտը պատշաճեցունմ էր Երուսաղեմի Պատարագի: Նա մեզ տալիս է այն բանի օրինակը, որ Պատարագի հայերեն և վրացերեն բնագրերի մեջ կատարված գրեթե հնագիտական այդ պեղումները կարող են վերականգնել հինգերորդ դարի երուսաղեմական Պատարագը, որի բնագիրը կորած է հումարենում: Ավելի մանրամասնությունների համար կարելի է դիմել նոր լույս տեսած նրա հետևյալ աշխատությանը. «Les Hymnes de la Resurrection 1. Himnographie liturgique ge'orgienne. Introduction, traduction et annotation des textes du Sinai.» 18, Paris, Cerf, 2000.

Մնում է Հայաստանի՝ քրիստոնեության պաշտոնական դարձի իրողությունը ներառել հայ ժողովրդի պատմության ավելի ամբողջական մի տեսադաշտում նկատի առնելով Հայաստանում քրիստոնեության սկզբնավորումը նրա պաշտոնական դարձից առաջ մինչև մեր օրերը և հիշատակելով երեք մեծ իրադարձություններ՝ հայերեն այբուբենի ստեղծումը հինգերորդ դարի սկզբին, Քաղկեդոնի ժողովի հակազդեցությունը և Էկումենիզմի հիմնահարցը:

Ճրաներենից թարգմանեց ՊԱՐԳԵՎ ԾԱՀԲԱԶՅԱՆԸ

ՆՈՐԵԼՅԱՆԱԿԱՆ

ԴԵՐԵՆԻԿ ՍԻՐԵԿԱՆՑԱՆ

Մայր Աթոռի տպարանի տնօրեն

Լ ՈՒ Ս Ա Տ ՈՒ Ծ Ր Ա Գ Հ Ա Վ Ա Տ Ք Ի Օ Ջ Ա Խ ՈՒ Մ

17-18-րդ դարերից ակնհայտորեն անհրաժեշտություն էր զգացվում Մայր Աթոռի միաբանության համար տպարան ունենալ, որը բավարարելու էր եկեղեցական գրականության կարիքը, և երկրորդ, որ այն նպաստելու էր հանուն Հայոց Եկեղեցու հոգևոր ինքնության մղվող դավանաբանական պայքարին:

Եվ ահա, վերջապես, 1771 թվականին Հայաստան աշխարհի վրա բացվեց այդ լույսը: 230 տարի է անցել այն օրից, երբ Սիմեոն Ա Կաթողիկոս Երևանցու անմիջական նախաձեռնությամբ և հոգաբարձությամբ Ջուղայեցի Գրիգոր աղայի հիմնադրվում է Մայր Աթոռի տպարանը, որը Հայաստանի և Ս. Էջմիածնի համար առաջինն էր Կոպկասում:

Տպարանի առաջին հրատարակությունը Սիմեոն Երևանցու 1772 թ. լույս տեսած «Գիրք աղօթից, որ կոչի Զբոսանք հոգևորաց» գործն էր: Տպարանի աստիճանական տեխնիկական վերազինմանը զուգընթաց անհրաժեշտություն էր զգացվում ունենալ նաև թղթի գործարան: Եվ ահա 1776 թվականին շահագործման է հանձնվում թղթի գործարանը:

Հավաքելով հմուտ վարպետների, գործարանը որպես թղթի համար անհրաժեշտ հումք օգտագործում է բամբակը և ուրիշ այլ նյութեր: Տպարանի աշխատողների հիմնական կորիզը եղել է հոգևորականությունը: Նրանց նվիրված աշխատանքի շնորհիվ ստեղծվում է տառածուպարան, ուր ձուլվում են հայկական տառեր և զարդանախշեր: Ծնորհիվ Սիմեոն Կաթողիկոսի անհողորդող կամքի, հաջողվում է ի կատար ածել ազգի և Եկեղեցու փայփայած երազը:

Հեշտ չի եղել տպարանի 230-ամյա գործունեությունը: Այն անցել է դժվարին ճանապարհ, բայց Հայ Առաքելական Եկեղեցու նվիրյալները համառորեն պայքարել ու հաղթահարել են ամեն մի խոչընդոտ, իրենց անձնական նվիրումով կարողացել են աշխատեցնել տպարանը և ստեղծագործել՝ թողնելով այնպիսի ժառանգություն, որով զգալի մի առաջընթաց է ապրել մեր մշակույթը:

Տպարանի արժեքավոր հրատարակություններից են. «Աստուածապաշտութիւն Հայաստանեայց Ուղղափառ Եկեղեցւոյ», Մեսրոպ Տեր-Մովսիսյանի «Նկարագրութիւն վարուց Յովասափո ողորոյ թագաւորին հնդկաց»: Մեկը մյուսի ետևից տպա-

գրվում են՝ «Տոնացոյց», «Կարգ թաղման կարգաւորաց», Հովսէպոս Փլաքիոսի «Գիրք պատմութեանց» և մի շարք այլ հրատարակւոյթումներ: Նյութական անհպատ պայմաններում անգամ լույս են ընծայվում «Ատենի ժամագիրք»-ը, «Ջեռաց ժամագիրք»-ը և «Ժարակնոց»-ը:

19-րդ դարից մոր թափ է հաղորդվում տպարանին, և այդ թվականներին տպագրված արժեքավոր գրքերից են՝ Հովհաննէս եպիսկոպոս Ծախաթունյանի «Ստորագրութիւն Ար. Էջմիածնի եւ հինգ զաւտացն», «Ջայնքաղ շարական», «Մաշտոց», «Հարիւր եւ չորս սուրբ պատմութիւն», իսկ 1868 թվականից լույս է տեսնում «Արարատ» ամսագիրը, Մայր Աթոռի տպարանում է իրականացվել Ս. Գրիգոր Լուսավորչի «Յաճախապատում ճառք»-ի հրատարակւոյթունը: Հոգևոր զարթոնքի վառ ապացոյցներից է և այն, որ այս շրջանում բացվում է բարձրագոյն հոգևոր դպրոց՝ Գևորգյան Շեմարանը:

1889 թվականին, Մատթեոս Ա Կաթողիկոսի օրոք, տպարանը տեղափոխվում է մոր՝ այժմյան շենք: Գրական գործունեւոյթումն այնքան բուռն է եղել Ս. Էջմիածնում, որ 1895 թվականին տպարանն իր անմիջական մասնակցւոյթումն է բերել Պետերբուրգում բացված գրքերի ցուցահանդեսին:

Խրիմյան Հայրիկ Կաթողիկոսի օրոք է՛լ ավելի է թափ առնում տպարանը, ի գնահատւոյթում որի 1905 թվականին ռուսաց թագուհին տպարանին մվիրում է ձեռքի պատճենահանող մեքենա, որն այժմ իբրև թանգարանային մասունք պահվում է Էջմիածնի քաղաքային տպարանում: Անցյալ դարասկզբին տպարանում աշխատում էին 45 մարդ, որոնց մվիրված աշխատանքի շնորհիվ տպագրվում են շատ արժեքավոր գործեր. Հ. Մանանդյանի և Հ. Աճառյանի «Հայոց մոր վկաներ», Մ. Աբելյանի «Ժողովրդական խաղեր» և «Հայ ժողովրդական առասպելներ», Սահակ վրդ. Ամատունու «Հայոց բառ ու բան» և այլ արժեքավոր գրքեր:

Տպարանի գործունեւոյթումն ընդհատվում է 1919-20 թվականներին: Հայաստանում երբ հաստատվում են սովետական կարգեր, տպարանը հանձնվում է տեղի իշխանւոյթանը, որը բացասական ազդեցւոյթում է ունենում Մայր Աթոռի հոգևոր և մշակութային ընդհանուր գործունեւոյթյան վրա: Դադարեցվում են հոգևոր գրականւոյթյան հրատարակւոյթումները, տպարանից հեռացվում են մի շարք հոգևորականներ, որոնք լավագոյն մասնագետներն էին իրենց գործում: Աստիճանաբար տպարանը կորցնում է իր դեմքը, քանի որ տեղական իշխանւոյթանը չունի տպարանի աշխատանքային առօրյան ապահովելու հնարավորւոյթում: Այդ տարիներին տպագրվում էր միայն տեղական «Կոլտնտեսային ֆրոնտ», հետո՝ «Էջմիածնի կոլտնտեսական» թերթը: 1933-34 թվականներին վերջնականապէս փակվում է տպարանը, եղած գույքը և տառատեսակները հանձնվում են մոր կազմակերպվող տեղի տպարանին, իսկ Մայր Աթոռի տպարանի շենքը տրվում է մեքենատրակտորային կայանին: Օճեքի երկրորդ հարկը հատկացվում է բնակւոյթյան համար:

1957 թվականին շենքը ամբողջությամբ վերադարձվում է Մայր Աթոռին: Երջանկահիշատակ Վազգեն Ա Կաթողիկոսի անմիջական հետևողական ջանքերի շնորհիվ սկսվում է նրա հիմնական նորոգումը: 1958 թվականից ամերիկահայ բարերարների նվիրաբերած գումարներով արդեն ստացվում են տպարանին անհրաժեշտ նորագույն մեքենաներ և սարքավորումներ՝ Ամերիկայից և Գերմանիայից:

Տպարանին անհրաժեշտ էին մասնագետներ, որի համար Վեհափառ Հայրապետի հրամանով ընտրվում են ութ երիտասարդներ և ուղարկվում մասնագիտամալու պոլիգրաֆիական գործին (դրանցից մեկը տողերիս հեղինակն է):

1961 թվականի ապրիլի 12-ին սկսվում են տպարանի մեքենաների մոնտաժման աշխատանքները: Գրեթե մեկ տարի անց տպարանը պատրաստ էր լրիվ կարողությամբ աշխատելու: Հիշում եմ տպարանի գործարկման օրը, երբ բոլոր տեղամասերի մեքենաները փորձարկելուց հետո սկսվեց պաշտոնական արարողությունը և տպարանը օրհնվեց Վազգեն Ա Կաթողիկոսի կողմից: Սույն արարողությանը հոգևորականներից բացի ներկա էին հյուրեր արտասահմանից, պետական պաշտոնյաներ, ներկայացուցիչներ Հայաստանի Գիտությունների Ակադեմիայից:

Վեհափառ Հայրապետը բացման արարողությանը նվիրված հավաքություն, խոսելով իրեն հատուկ խաղաղ տոնով, ասաց. «Ես կարծում եմ, որ տպարանը ռազմավարական նշանակության հաստատություն է, և մենք չենք կարող նրա ռազմավարական այս կողմը ապահովել, ուստի նպատակահարմար եմ գտնում այն հանձնել Հայաստանի Գիտությունների կաճառին»:

1962 թվականի նոյեմբերին տպարանը կոչվեց «ԳԱ-ի Էջմիածնի տպարան»: Օրոշ 30 տարիների ընթացքում ԳԱ Էջմիածնի տպարանում տպագրվել են գիտական, ակադեմիական, դասական և ժամանակակից գրականությանն ու մատենագրությանը վերաբերող բազմաթիվ գրքեր ու ամսագրեր:

1991 թվականի հունիսին տպարանը վերջնականապես հանձնվեց իր իսկ տիրոջը՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին և հիմնովին վերանորոգվեց: Աստվածաշնչային Ընկերությունը տպարանին նվիրեց ժամանակակից նոր մեքենաներ և սարքավորումներ:

Մայր Աթոռի տպարանը, որն այս տարի նշում է իր հիմնադրման 230 տարին, ետ չի մնում Հայաստանի լավագույն տպարաններից, քանի որ գտնվում է Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի ամենօրյա ուշադրության կենտրոնում: Տպարանն ունի բոլոր հնարավորությունները իրականացնելու բարձրակարգ տարբեր հրատարակությունների տպագրությունը:

Վերջին այս տառը տարին ևս տպարանի համար հոբելյանական է: Այս ժամանակահատվածում տպարանում լույս են տեսել բազմաթիվ գրքեր և քարոզերթիթիկներ, որոնց գնահատականը կտա ինքը՝ ընթերցողը: Այժմ, երբ հավատքը վերստին

ծավալվում է հայ ընտանիքներում, մեր հոգևոր հայրերը ջանում են տպագրել հայ մարդու հավատքի ճանապարհը լուսավորող գործեր:

Տպարանն իր գոյության վերջին այս տասը տարիների ընթացքում տպագրել է շուրջ մեկ հարյուրամյակ Մայր Աթոռում չտպագրված գրքեր՝ «Ատենի ժամագիրք», «Մաշտոց», «Մաշոց», «Ծարակնոց», Օրմանյանի «Համապատումը», կրոնի դասագրքեր և շատ այլ հոգևոր գրականություն: Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հրամանով նախատրաստվում են տպագրության Աստվածաշնչյան մեկնությունների հայկական միջնադարյան ինքնուրույն և թարգմանական բնագրերը՝ մի քանի տասնյակ հատորի հասնող առանձին մատենաշարով:

Հատկապես բեղմնավոր են եղել տպարանի՝ հորեյանական այս տարվա աշխատանքները: Կոլեկտիվի տասնյոթ լավագույն մասնագետները ջանում են իրենց նվիրյալ աշխատանքով կատարել 1700-ամյակի բոլոր հանձնարարականները:

ԽԱՉԻԿ ՍԱՄՎԵԼՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

ՕԳՈՍՏԻՆՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԵՔՈՒՆԱՆԸ ԵՎ ՆՐԱ ԲԵՐԱԾ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆԸ

Լրացավ Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության անդամ Ն. Օգոստինոս վարդապետի Սեբուլյանի ծննդյան 80 և հայագիտական վաստակաշատ գործունեության 60-ամյակը

Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության անդամ Ն. Օգոստինոս Զաքարի Սեբուլյանը ծնվել է Տրանսիլվանիայի (այժմ՝ Ռումինիա) Զորջովի գյուղաքաղաքում, 1921 թվականի սեպտեմբերի 19-ին:

Սկզբնական կրթությունը ստացել է ծննդավայրում:

1931 թվականին մեկնել է Վիեննա, ուր և սովորել ու ավարտել է զինմագիտան:

1938 թվականին դարձել է Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության անդամ:

1944 թվականին ստացել է վարդապետի կոչում:

1940-ական թվականների սկզբին ընդունվել և 1947 թվականին ավարտել է Վիեննայի ազ-

գային համալսարանի փիլիսոփայության ու աստվածաբանության ֆակուլտետը: Համալսարանում հետևել է ասորերենի, արամեերենի, եբրայերենի ու արաբերենի դասընթացներին:

1957 թվականին Օ. Սեբուլյանը մանկավարժի պաշտոնով մեկնել է Բելյուրթ, ուր դասավանդել է տեղի Մխիթարյան վարժարանում: 1959–1968 թվականների ընթացքում վարել է այդ վարժարանի տնօրենի պաշտոնը:

1968 թվականին վերադարձել է Վիեննա և ընտրվել միաբանության վարչության անդամ:

1980–83 և 1990–92 թթ. Օգոստինոս վարդապետ Սեքույանը ստանձնել է «Հանդես ամսօրյա»-յի խմբագրի պաշտոնը:

Սկսած 1992 թվականից մինչև այսօր նա վարում է Լոս Անջելեսի Մխիթարյան վարժարանի տնօրենի պաշտոնը:

Օ. Սեքույանը 1943 թվականից սկսել է զբաղվել գրական–գիտահետազոտական աշխատանքով: Վեց տասնամյակի ընթացքում նա հրատարակել է մեկ տասնյակի հասնող արժեքավոր մենագրական աշխատություններ, բազմաթիվ հետազոտություններ, հոդվածներ, ուսումնասիրություններ ու գրախոսականներ դրամագիտության, աղբյուրագիտության, ձեռագրագիտության և մատենագիտության վերաբերյալ:

Կենսագրությանը վերաբերող այս հպանցիկ ծանուցումից հետո, ցանկանում ենք անդրադառնալ նրա գիտական, ավելի ստույգ՝ հայագիտական վաստակի վերհանմանն ու զնահատմանը:

1943 թվականին, տակավին քսաներկու տարեկան հասակում, երիտասարդ Սեքույանը Հ. Ղուկաս Առաքելյանի ընկերակցությամբ «Հանդես ամսօրյա» պարբերականում տպագրում են «Մլքեի Ավետարանը 932-ին գրված» խորագրով հոդվածը:

Հենվելով տոմարական հաշվարկների և այլևայլ աղբյուրների վրա, նրանք ցույց են տալիս, որ այս ձեռագիրը գրված է ո՛չ թե 902, ինչպես կարծում է Հ. Վարդան Հացունին, այլ 932 թվականին:

1947 թվականին դարձյալ «Հանդես ամսօրյա»-ում լույս է տեսնում Բ. Սեքույանի «Հայ ծագումե՞ր» էր Մորիկ կայսրը՝ վերնագրով հոդվածը: Քանի որ հոդվածագիր Սեքույանի համար գիտական մոտեցումը վեր է ամեն մի զգայական վերաբերմունքից, ուստի նա այդ հոդվածում մերժում է ավանդաբար կրկնվող գրառումները՝ նվիրված Մորիկ կայսեր ազգությամբ հայ լինելու վարկածին և, վկայակոչելով համապատասխան աղբյուրներ, հավաստում, որ Մորիկ կայսրը եղել է հոմեացի:

Նույն թվականին Օ. Սեքույանը «Հանդես ամսօրյա»-ում հրատարակում է մի նոր ուսումնասիրություն: Այն կրում է «Նոր Կտակարանի գիրքեր ու կարգը հայոց քով» վերնագիրը: Երկու տարի անց, 1949 թվականին, այդ աշխատությունը լույս է տեսնում նաև առանձին գրքով՝ իբրև «Ազգային մատենադարան» մատենաշարի հերթական՝ ԾԿ գիրքը:

Քննության առնելով Նոր Կտակարանի կանոնի մասին հայկական ձեռագրերում եղած գրառումների հետազոտությունը, աշխատության հեղինակը պարզաբանում ու հստակություն է մտցնում տարբերությունների հարցում: Այս աշխատությունը նաև փաստական է դարձնում հեղինակ Օ. Սեքույանի՝ մեռած լեզուների իմացության չափը և նրա աղբյուրագիտական հմտությունը:

Օգոստինոս Սեքույանի հայագիտությանը մվիրված վաստակում կարևոր տեղ է գրավում դրամագիտության հետ կապված հարցերի քննարկումը: Այս թեմայի վերաբերյալ մա հրատարակել է «Վիեննայի Մխիթարյան թանգարանի Կոստանդին Գ. և Լևոն Ե դրամները» (Վիեննա, 1971 թ.) և «Դրամագիտական պրպտումներ» (Վիեննա, 1982 թ.) վերնագրով գրքերը և մի շարք հոդվածներ: Այս առումով ուշադրության արժանի խնդիրներ ու հարցադրումներ են արծարծված դրամագետ Զարեհ Պտուկյանի «Հանդես ամսօրյա»-ում տպագրված հոդվածի առիթով:

Դրամագիտությանը Հ. Օ. Սեքույանի բերած վաստակը ավելի ակներև ու ցցում է դառնում 1960 թվականին «Հանդես ամսօրյա»-ում տպագրված «Այսա քաղաքին մեջ կոխված հայ դրամներ» վերնագրով հոդվածում:

Բերելով համապատասխան փաստարկներ և դրանք հիմնավորելով Ալիշանի հայտնած տեսակետների միջոցով, Հ. Օ. Սեքույանը տրամաբանական է դարձնում իր առաջադրած վարկածը և համոզմունք հայտնում, որ Հերոն Ա-ի ժամանակ հատկապես, վերջին տարիների ընթացքում, մախադրյալներ են ստեղծվել Սսի ու մաև Տարսուհի փողերանոցը «ատեն մը» Այսա տեղափոխելու համար, ուր և հատվել են մի շարք պղնձյա դրամներ, որոնց մոուշները հոդվածագիրը հայտնաբերել է Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության հավաքածուի մեջ:

Անցյալ դարի կեսերին հայկական սկզբնաղբյուրների հանդեպ առաջ եկած բուոն հետաքրքրության թելադրանքով Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության հայագիտական դպրոցի առաջ ծառանում է համապարփակ և գիտական բնույթի ձեռագրացուցակ կազմելու և հրատարակելու խնդիրը:

1895 թվականին միաբանության տպարանում լույս է տեսնում Հակոբոս Տաշյանի «Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարյանց ի Վիեննա» վերնագրված ձեռագրացուցակը: 1964 թվականին Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության անդամ Բ. Համազասպ Ոսկյանը հրապարակ է հանում Վիեննայի մատենադարանի ձեռագրացուցակի մաև Բ գիրքը:

Զանցած երկու տասնամյակ՝ 1983 թվականին Հայր Օգոստինոս վարդապետ Սեքույանը լույս է ընծայում այդ աշխատության երրորդ և վերջին հատորը, որն ընդգրկում է 1256 միավոր ձեռագրերի մկարագրությունը:

Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության ձեռագրատանն ամբարված սկզբնաղբյուրներից օգտվել ցանկացող մտավորականն առանց Վիեննա գնալու, դիմելով Հ. Օգոստինոս վարդապետ Սեքույանի աշխատությանը, կարող է ամբողջական տեղեկություններ ստանալ իրեն զբաղեցնող թեմայի վերաբերյալ: Առանձին դեպքերում կարող է մույմիսկ բավարարվել ձեռագրի բերված մկարագրությամբ: Այս ամենը, ի պատիվ աշխատության հեղինակի, կատարված է գիտական մակարդակով և հանդիսանում է արժեքավոր ներդրում հայագիտության մեջ:

Օ. Սեքույանի կազմած հատորում մկարագրված բնագրերի մեծագույն մասը չեն կարող դասվել ձեռագրի հասկացության դասական օրինակների թվին, քանի որ այստեղ չկան մանրամկարչության զոհարներ, գլխագարդեր ու լուսանցա-

գարդեր, որ այս ձեռագրերն արժեք չեն ներկայացնում գրչության արվեստի առումով և այլն: Իրողությունն է, որ այս հատորում գետեղված ձեռագրերի մեծագույն մասը չի կարող ուշադրության արժանանալ հնության առումով: Ի դեպ, մասն հարցադրում ծագել է նաև երկրորդ հատորի տպագրության առիթով: Քննադատությունը հարց է բարձրացրել՝ «Դիվանական բնույթ և արժեք» ունեցող ձեռագրերը «զանց հարց է բարձրացրել» և արժեք չեն: Ավելին, բանասիրությունը շատ արժեքներ շրջանցած կլիներ, եթե այդ մտայնությունը իրականությունն դառնար: Մեր խորին համոզմամբ մոռորյա ձեռագրերը չի կարելի և չպետք է գնահատել մախորդների համար սահմանված չափանիշներով:

Գրատպության գոյության պայմաններում ստեղծված ձեռագրերը հետզհետե ձեռք են բերում նոր տեսք, նոր արժեք և իմաստավորում: Գաղտնիք չէ, որ մոռորյա ձեռագրերից շատերը, չունենալով գնահատելի արժեք հնության առումով, մեծ հետաքրքրություն և արժեք են ներկայացնում հայագիտության համար: Ուստի ոչ միայն պետք է հաշտվել այդ իրողության հետ, այլև գնահատել, որ սույն ձեռագրացուցակի մեջ աշխատասիրողի հետա տեսության մեջ է ունեցել մախկիմում ընդհանրացված հասկացության ընդլայնում և իմաստային կողմի հարստացում: Արդիականության թելադրանքով անառարկելի է դառնում ձեռագրացուցակի մեջ ընդգրկման հարցում Օգոստինոս Սեբուլյանի մոտեցման ճշմարտացիությունը, ուստի մի նոր առումով մեծանում է նրա հրատարակած աշխատության գիտական արժեքն ու հայագիտությանը բերած նպաստը:

1986 թվականին լրանում է Վիեննայում անընդմեջ լույս տեսնող «Հանդես ամսօրյա» պարբերականի հրատարակության 100-ամյակը: Այդ ամսագրի ծալքերում մեկ դարի ընթացքում ամբարված նյութերը հայագիտության տրամադրության տակ դնելու և իր դասակիցների վաստակը հանրությանը ներկայացնելու մղումը իբրև պարտականություն ծառանում է Օգոստինոս վարդապետ Սեբուլյանի առջև, և նա ձեռնամուխ է լինում հանդեսի մասենագիտությունը կազմելու գործին: Այդ աշխատության իրականացումը վաստակաշատ հետազոտողից խլում է քառամյա երկարատև տքնաջան ու հետևողական աշխատանք:

1990 թվականին Վիեննայի Մխիթարյանների տպարանում լույս է տեսնում այդ ամսագրի 100-ամյակն ամբողջացնող «Հանդես ամսօրեայի յոդուածներու 100 տարւան մատենագիտական ցուցակ» խորագրով 400 մեծադիր էջից բաղկացած աշխատությունը:

Մատենագիտությունը, ինչպես ցույց է տալիս բառի երկրորդ բաղադրիչը, գիտական դիսցիպլին է: Այդ աշխատանքով զբաղվողը կամ դրա մասին խոսք առողը կամա թե ակամա պետք է ցուցաբերի գիտական մոտեցում: Ի պատիվ այս «Մատենագիտության» իրականացնողի՝ պետք է ասենք, որ Օգոստինոս վարդապետ Սեբուլյանն այդ աշխատության մեջ հանդես է բերել անորաճալի գիտական մոտեցում:

«Քանի մը խոսք» վերնագրով նախաբանում հեղինակը հույս է հայտնում, որ իր կատարած աշխատանքը «կյուրացնէ ուսումնասիրողի գործը»: Հարկ ենք համա-

րում հավաստիացնել, որ աշխատությունն իրականացնողը հասել է իր նպատակին: Մատենագիտությունը իրականացված է մեծ հմտությամբ և գործիմացությամբ, մտավորականի սեղանին է դրված նախանձախնդրորեն կատարված աշխատանք և դիմողին հնարավորություն է տալիս օգտվել հանդեսում ամբարված գիտության հսկայական պաշարից:

Օգոստինոս Սեքույանի աշխատանքային գործունեության մեջ կարևոր տեղ է գրավում նաև թարգմանչական աշխատանքը: 1987 թվականին նա լույս է ընծայում «Աշխարհաբար սաղմոսարան»-ը: «Երկու խոսք» վերնագրված առաջաբանում նա հարկ է համարում ընթերցողին հայտնելու հետևյալը. «Թարգմանությունն կատարված է կես ազատ... նկատի առնված են վերջին տարիներում հրատարակված քննական թարգմանությունները՝ զերմաներեն, ֆրանսերեն, անգլերեն, հունարեն և լատիներեն, բայց իբրև հիմնական բնագիր, պահված է հայ Աստվածաշունչի Մեսրոպյան թարգմանությունը և այդ պատճառով ալ, այս թարգմանությունը որոշ ընթերցվածներու պարագային կխոսորի եվրոպական բնագիրներեն»:

Սեքույան վարդապետը վերջին տարիների ընթացքում իրականացրել է նաև Աստվածաշունչ մատյանի աշխարհաբար թարգմանությունը, որը սակայն տակավին հրատարակված չլինելու պատճառով մենք դրան թեև անդրադառնալ չենք կարող, սակայն կուզենայինք տպագրված տեսնել նրա երկար տարիների տքնանքի ու համառ աշխատանքի արգասիքը:

Միաբանության վաստակաշատ հիմնադիր Մխիթար Սեբաստացին իր հիմնադրած միաբանության անդամներին՝ հոգևոր հայրերին, իբրև պատգամ ավանդ է թողել իրականացնել «Ուսումն ամենայն կարևոր գիտությանց» և օգնության հասնել «ազգի հոգևոր կարոտությանը»:

Օգոստինոս Սեքույանի գործունեության հիմքում արմատավորված է Մխիթար Սեբաստացու պատգամի գործնական իրականացումը: Հավատարիմ իր հոգևոր կոչմանը՝ շուրջ վեց տասնամյակի ընթացքում նա ծառայել է հայագիտությանն ու միաբանության բարգավաճմանը և երիտասարդ սերնդի դաստիարակությանը՝ ձգտելով իր պարտքը կատարել Մեծն Մխիթարի կողմից ավանդ թողնված պատգամի իրականացման գործում:

Մեր խոսքն ավարտելուց առաջ արտանց շնորհավորում ենք Հայր Օգոստինոսին՝ նրա ծննդյան 80 և հայագիտության ասպարեզում արգասավոր գործունեության 60-ամյակի առիթով:

Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Կ Յ Ա Ն Զ

ԱԶԱՏ ԲՈԶՈՅԱՆ

Պատմական գիտությունների դոկտոր

ԲՅՈՒԶԱՆԴԱԳԵՏՆԵՐԻ XX ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ

ԿՈՆԳՐԵՍԸ ՓԱՐԻԶՈՒՄ

(19-25-ը օգոստոսի 2001 թ.)

Համաշխարհային պատմության հորձանուտում իր ուրույն տեղն ունի Բյուզանդական կայսրությունը: Վերջին մի քանի տասնամյակների ընթացքում բյուզանդագիտությունը դարձել է միջնադարագիտության կարևորագույն փորձաքարերից մեկը: Եվրոպական և մերձավորարևելյան տարածաշրջանների միջնադարյան պատմության հետազոտողները հաճախ են անդրադառնում Բյուզանդական կայսրության պատմության դրվագներին, այդ երկրի զարգացման օրինաչափությունների հիման վրա ուսումնասիրում մաս իրենց հետաքրքրող տարածաշրջանը: Վերջին հարյուրամյակի ընթացքում բյուզանդագիտությունն ամնախընթաց զարգացում է ունեցել: ԺԹ դարի վերջերին սկսեցին հրատարակվել բյուզանդագիտական առաջնեկ պարբերականները. «Byzantinische Zeitschrift», և «Византийский Временник», որոնք խթանեցին գիտաճյուղի զարգացումը ողջ աշխարհում: Այժմ տարբեր երկրների համալսարաններում հրատարակվում են բազմաթիվ պարբերականներ և հետազոտական շարքեր: Փարիզում լույս է տեսնում «Revue des Etudes Byzantines»,-ը և «Travaux et Mémoire»,-ն, Պրագայում՝ «Byzantionoslavica»,-ն, Լուվենում՝ «Byzantion»,-ը, Վիեննայում՝ «Jahrbuch der österreichische Byzantinistik», «Byzantina Vindobonensa», և «Tabula Byzantini Imperii», շարքերը և այլն:

Բյուզանդագիտական դպրոցների հաստատումը աշխարհի տարբեր համալսարաններում հնարավորություն է ընձեռել Նոր Հոռմի՝ Կոստանդնուպոլսի պատմության և մշակույթի բազմակողմանի ուսումնասիրության, ստեղծվել են բազմաթիվ օժանդակ գիտաճյուղեր, որոնք իրենց մպաստն են բերում գիտության զարգացմանը: Բյուզանդագետների հսկա բանակը, որը ստեղծագործում է աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում, հիմն տարին մեկ հավաքվում է՝ ի մի բերելու և արժույթն առնելու ճանապարհը:

Այս տարի բյուզանդագետների Ի միջազգային կոնգրեսը տեղի ունեցավ Փարիզում, օգոստոսի 19-25-ը: Սա իր ընդգրկմամբ ամենամեծ կոնգրեսն էր, որին մասնակցում էր ավելի քան 1200 զեկուոցող: Կոնգրեսի կազմակերպիչներն, Ջ. Դագրոնի ղեկավարությամբ, հսկայական աշխատանք էր ծավալել մախորդ կոնգրեսից հետո ընկած ժամանակամիջոցում: Կոնգրեսի կազմակերպման հոգան իրենց վրա էին վերցրել Կոլեջ դը Ֆրանսը և Սորբոնի համալսարանը:

Բյուզանդագետների այս հավաքին իրենց աջակցությունն էին քերել Ֆրանսիայի ազգային ուսումնասիրությունների և դաստիարակության, Մշակույթի և Արտաքին գործոց նախարարությունները, Փարիզ Դ համալսարանը, Ecole pratique des Hautes Etudes-ի պատմության, փիլիսոփայության և կրոնական գիտությունների բաժանմունքները, Հասարակական հետազոտությունների բարձրագույն դպրոցի բյուզանդական, մոր-հունական և հարավ-արևելյան Եվրոպայի ուսումնասիրությունների կենտրոնը, Գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնը: Կոնգրեսին ֆինանսական աջակցություն էին ցույց տվել Հունաստանի ազգային բանկը, Ա. Գ. Լևենտիսի և Զինգեր-Պուլիմյակի ֆոնդերը, Արևելյան միջերկրականի ծովային ընկերությունը (Eastern Mediterranean Maritime Limited):

Կոնգրեսի պատվավոր կոմիտեի մեջ ընդգրկվել էին նշանավոր գիտնականներ, համալսարանների ռեկտորներ, Լուվրի և Ազգային գրադարանի տնօրենները, Հունաստանի ու Կիպրոսի դեսպանները և գիտա-մշակութային մի շարք այլ գործիչներ: Գիտական կոմիտեն, որը գլխավորում էր Զ. Դազդոնը, ներկայացնում էր Ֆրանսիայի գրեթե բոլոր մահամզների համալսարանները, իսկ կազմկոմիտեի կազմում՝ Բրիդջիտ Մոնդրենի գլխավորությամբ ընդգրկված էին Միշել Բալարը, Ժան-Կլոդ Ծենեն, Վենսեն Դեռոշը, Ժաննիկ Դյուրանը, Դենիս Ֆելյալը, Բեռնար Ֆլյուզինը, Կրիստիան Ֆորշտելը, Միշել Կապլանը, Սեսիլ Մորիսոնը, Պաոլո Օդո-րիկոն, Ժան-Պիեռ Սոդիմին, Կոստանդին Ցուկերմանը:

Նիստերը տեղի ունեցան Կոլեջ դը Ֆրանսի և Սորբոնի լսարաններում, որոնք ապահովված էին ամենավերջին տեխնիկայով: Կոնգրեսի անդամները կարող էին օգտվել իրենց համար հատուկ կազմակերպված ինտերնետային և տեղեկատվական ծառայություններից: Մասնակիցների արձանագրումը սկսվեց օգոստոսի 19-ին: Նույն օրը Սորբոնի Ռեկտորատի մեծ սրահում մասնակիցների համար կազմակերպվեց ընդունելություն: Կոնգրեսի ընթացքում տեղի ունեցավ 8 լիագումար միստ, մասնակիցները զեկուցումներ կարդացին 25 կլոր սեղանների և 27 միստերի շրջանակներում՝ ազատ հրապարակումների տեսքով: Մասնակիցների արձանագրման օրը բոլորին հանձնվեցին Կոնգրեսի մյութերի ամփոփումների եռահատոր ժողովածուն և ծրագիրը:

Մասնակիցները ելույթ էին ունենում ֆրանսերեն, անգլերեն, գերմաներեն, իտալերեն, հունարեն և այլ լեզուներով: Բնակարկումները հաճախ տեղի էին ունենում հիշատակված երեք-չորս լեզուներով միաժամանակ, մասնակիցներին մոտեցնում էր ընտրված թեմայի հարազատությունը, գիտական եզրահանգումների ինքնատիպությունը, մորին մերձեցալու բուռն ցանկությունը: Կոնգրեսում հաղթահարված էին մարդկանց անջրպետող բոլոր պատեճները: Կուլիսներում կարելի էր լսել աշխարհի գրեթե բոլոր լեզուներով խոսակցություններ:

Պլենարի միստերի թեմաները և դրանց պատասխանատուների թվարկումը կարող է ընդհանուր պատկերացում տալ կոնգրեսում քննարկված մյութերի շրջանակի մասին. 1. Ոգին և ձևը բյուզանդական մատենագրության մեջ (Ա. Գարցիա, Ռ. Մալխան), 2. Գյուղի զարգացումը Բյուզանդական կայսրության մեջ (Ա. Լայո),

3. Բյուզանդիան քրիստոնյա Արևմուտքի և մուսուլմանական աշխարհի միջև արվեստաբանական տեսանկյուն (Ժ.-Մ. Ծպիզեո), 4. Աթոս Սուրբ լեռ. Ավանդույթ և վերանորոգում արվեստում (Ժ. Գալավարիս), 5. Բյուզանդական իրավունքի հետազոտությունների հաշվեկշիռ (Դ. Զիմն), 6. Byzantina-metabyzantina. ծայրամասերը ժամանակի և տարածության մեջ (Պ. Օդորիկո), 7. Արևմուտքիցները Բյուզանդական կայսրության գավառական քաղաքներում (Մ. Բալար, Ա. Դյուսելիե), 8. Ուսումնասիրության գործիքներ (Հ. Կոդեր և Պ. Շոայներ):

Հայ-բյուզանդական բանասիրության տեսանկյունից հատկապես հետաքրքիր էր Ա. Գարցիայի և Ռ. Մայխանյի ղեկավարած «Ոգին և ձևը բյուզանդական մատենագրության մեջ» լիագումար միստը, ուր զեկուցողները փորձում էին դասակարգել և լուսաբանել բյուզանդական մատենագրության բառապաշարն ու յուրահատկությունները, ինքնատիպության ակունքները (Մ. Բիբիկով, Ի. Շևչենկո), աշխարհիկ տարրերը քրիստոնեական բանաստեղծության մեջ (Ֆ. Կոնկա), Ամսիկից բյուզանդական գրականությանն անցած ճարտասանության ու երկխոսության գրական ժանրերի, իրավաբանական ու ռազմավարական երկերի բառապաշարի զարգացման, Աստվածաշնչի մեկնությանն անդրադառնալու Ռոմանոս Մելոդոսի և Նիկեոսա Խոնիատեսի մոտեցումների յուրահատկությունները (Ա. Իերաչի Բիո, Ռ. Մայսանո, Զ. Մատիոն, Լ. Պեռնո, Մ. Սպադարո) և այլն:

«Գյուղի զարգացումը Բյուզանդական կայսրությունում (Ե-ԺԴ դդ.)» պլենար միստում ընթերցված զեկուցումները մվիրված էին Թ-ԺԴ դդ. միջնադարյան Եվրոպայում գյուղի հետազոտության այսօրվա բազմաբնույթ մեթոդներին (Բ. Կուրսենտե, Բ. Վիկհամ), Արևելյան և Հյուսիսային Մակեդոնիայում վերաբնակեցման, Հյուսիսային Աֆրիկայում վաղբյուզանդական գյուղի ուսումնասիրության խնդիրներին (Ա. Դուն, Ս. Ելիս): Այս հետազոտությունները հատկապես պետք է հետաքրքրեն հնագետներին և Հայաստանի ավատական կյանքը հետազոտողներին:

Հայագետ-արևելագետներին և հատկապես արվեստի պատմաբաններին, կարծում եմ, ավելի կհետաքրքրեն հաջորդ երկու պլենար միստերում (ա. Բյուզանդիան արևելյան քրիստոնեության և մուսուլմանական աշխարհի միջև արվեստաբանական քննություն, բ. Աթոս Ս. Լեռ. ավանդույթը և նորացումը արվեստում) հնչած զեկուցումների թեմաները: Ա. Կուտլերը, հետազոտելով բյուզանդական և արաբ պատմագիրների երկերը, ներկայացրեց երկկողմանի բանակցությունների ընթացքում կայսրերի և խալիֆների փոխանակած հազուստների և մվերների մասին եղած հիշատակությունները: Վ. Ֆրանսուան քննարկում էր արևմտյան և արևելյան այն ճանապարհները, որոնցով օտար սպասքեղեն էր հայտնվում բյուզանդական կայսրերի սեղաններին: Մ. Գեորգոպոլոսը անդրադարձավ լատինական Մորեայում և Կիպրոսում գոթական ճարտարապետության թողած ազդեցությանը: Այս թեման շարունակեցին Ռ. Նելսոնը և Ժ.-Մ. Ծպիզեը, անդրադառնալով Արևմուտքի և բյուզանդական արվեստների ասիմետրիկ փոխհարաբերություններին և փոխազդեցություններին: Սուրբ լեռան խճանկարների, պատկերագրության, սրբապատկերների և զարդերի վերջին տարիների հետազոտության արդյունքներին էին մվի-

րել իրենց ուսումնասիրությունը Ե. և Կ. Լովերդու-Ցիգարիդաները: Հաղորդումներ լավեցին մաս Աթոսում մանրանկարված ձեռագրերի շրջապտույտի (Գ. Գալավա-րիս), Բյուզանդական շրջանում աթոնացիների վանքերի ճարտարապետական կազմության մասին (Պ. Թեոխարիդես): Աթոս լեռան մոնումենտալ արվեստում պատկերված ԺԴ դարի մոր սրբերի պատկերներին էր մվիրել իր զեկուցումը Բ. Տո-դիչը, իսկ Օ. Պապովան իր զեկուցումը ձոնել էր Ռուսական հավաքածուներում հանգրվանած, Աթոս լեռան վանքերում մանրանկարված ձեռագրերին:

Բյուզանդական իրավունքին մվիրված պլենար միստում զեկուցումներ լավեցին իրավաբանական բովանդակությամբ պապիրուսների ուսումնասիրության արդի մակարդակի (Ժ. Բյուկամպ), Բյուզանդական իրավունքի տեսական խնդիրների (Բ. Ծոռլտե), Կայսրերի օրենսդրական ժողովածուների մոր դասակարգման (Լ. Բուրգ-ման, Ֆ. Գորիս), Օրենսգրքերից դուրս օրենքի, իրավունքի և մատենագրության փոխհարաբերությունների մասին (Ռ. Մակրիդես), բյուզանդական օրենսդրության իրողությունները ԺԴ դ. պատրիարքական վավերագրերում (Ե. Պապաջիանի):

Հաջորդ պլենար միստը մվիրված էր բյուզանդականին և բյուզանդամետին, որի ընթացքում զեկուցումներ ընթերցվեցին Ժամանակի և տարածության մեջ կայս-րության ծայրամասերի ընկալման (Պ. Օդորիկո, Մ. Գալինա), Բյուզանդացու ինք-նության ձևավորման գործոնների (Վ. Պապուլիս), կայսրության նյութական կյան-քում գավառական մայրաքաղաքների նշանակության (Մ. Մունդել Մանգո), պատ-կերամարտության շրջանում Կապադովկիայում և Նաքսոսում կառուցված եկեղե-ցիների մշակութաբանական քննության (Լ. Բրուբակեր), բյուզանդացիների կողմից բարբարոս անվանված հարևանների, կենտրոնի ու ծայրամասերի մշակությանի փոխհարաբերության խնդիրների (Գ. Կավալո), Բյուզանդական օրենսդրական դաշտում հավասարակշռության մեխանիզմների (Դ. Ցուրկա-Պապաստաթի), Կայսրության ճակատագրում Սերբիայի խաղացած դերի (Լ. Մակսիմովիչ, Գ. Սու-բոտիչ) շուրջ:

«Արևմուտքիցները գավառական քաղաքներում» պլենար միստն իր ներա-ծական խոսքով բացեց Մ. Բալարը, ընդգծելով, որ ցայսօր հիմնականում ուսումնա-սիրվել է Կ. Պոլսի դերը Միջերկրածովյան առևտրում: Ներկաներին զեկուցումներ ընթերցվեցին Քիոսում, Փոկեայում և Կիպրոսում ճանաչական առևտրի (Լ. Բալետո), ԺԲ-ԺԳ դդ. բյուզանդական գավառական քաղաքներում և Կիպրոսում արևմտյան բնակչության առկայության (Կ. Սիգար, Դ. Յակոբի, Կ. Օտտեն-Ֆրո), ԺԵ դարի թեսալոնիկյան սկզբնաղբյուրներում վենետիկցիներին վերաբերող տե-ղեկությունների (Մ. Դոբբե), ԺԴ-ԺԵ դդ. Սև ծովի վենետիկյան քաղաքներում առ-կա օտար բնակչության (Ս. Կարպով), ԺԱ-ԺԲ դդ. ընթացքում Օխրիդայի և Իտալա-կան քաղաքների, Բալկանների ու Եվրոպական վաճառականների առևտրական կապերի (Բ. Պանով, Վ. Չենցովա), ԺԵ դ. վենետիկյան հաշվետումարներում իր հետքը թողած անգլիացի գրագրի ինքնության (Ա. Տալիցինա) պարզաբանման խնդիրներին:

Բյուզանդագիտական կոնգրեսի վերջին օրվա պլենար երեք միասերը ամբողջովին նվիրված էին բյուզանդագիտությանն օժանդակող գիտաճյուղերի զարգացման հետաճկարներին: Բոլոր այս միասերում, հատկապես առաջինում ի մի էին բերվում բյուզանդական սկզբնաղբյուրների հետազոտության վերջին տարիների բոլոր ձեռքբերումները: Պ. Օռայների ծավալուն ներածությունից հետո զեկուցումներ ընթերցվեցին հնագրության և ձեռագրագիտության (Բ. Մոնրեն), վավերագիտության (Լ. Բուրգման), բառագիտության և լեզվի (Ե. Տրապ), Բյուզանդիայի առօրյա կյանքը և նյութական մշակույթը ներկայացնող սկզբնաղբյուրների (Տ. Կոլիաս), պատմական աշխարհագրության (Ժ. Կոդեր), երաժշտության (Ք. Համմիկ), դրամագիտության (Կ. Մորիսոն) և կնքագիտության (Ժ.-Կ. Օեմիե) նվաճումների վերաբերյալ: Ներկայացվեցին Byzantinische Zeitschrift-ի մատենագիտության համակարգչային տարբերակի յուրահատկությունները (Ռ. Հիս), ինչպես նաև բնագրի, նկարի և տեղեկությունների համակարգչային բանկի ստեղծման աշխատանքները վիեննական ծրագրավորողների կողմից (Ք. Գաստգեբեր):

Վերջին պլենար միասեր կարելի է անվանել բյուզանդագիտությունը արխիվներում: Հաղորդում ներկայացվեց Մյունխենի քաղաքային գրադարանում պահպանվող Կ. Կրումբախների թողոճների ուսումնասիրության (Ֆ. Թինեֆելդ), Ս. Պետերբուրգի արխիվներում պահպանվող ռուս բյուզանդագետների գործերի հրատարակության (Ի. Մեդվեդև), Սոֆիայի համալսարանի Իվան-Դուչև և կենտրոնի արխիվի հետազոտության անհրաժեշտության (Ա. Դզուրովա, Պ. Օռայներ) մասին: Զեկուցումներ ընթերցվեցին նաև բյուզանդական սկզբնաղբյուրների հրատարակության շարքերի (Վ. Հյորանդներ) և պրոսպոգրաֆիային (անձնանունների բառարան) նվիրված հետազոտությունների հրատարակման ծրագրերի մասին (Ռ.-Յ. Լիլի, Մ. Զեֆրեյս):

Լիագումար միասերից հետո, հաջորդ աստիճանին կարելի է դասել կազմակերպված 25 կլոր սեղանները, որոնք թեզերի գրքում խմբավորված էին հինգ մեծ թեմաների (1. տնտեսություն և հասարակություն, 2. կրոն, 3. զինքը և հասարակությունը, 4. մատենագրությունը և մշակույթը, 5. կայսրության կենտրոնն ու ծայրամասերը) շուրջ:

Հայագիտության տեսանկյունից մասնավոր ուշադրության արժանի էին կնիքագիտությանը (Վ. Զայբո, Վ. Օանդրովսկայա), փոքրասիական, հյուսիսատրիքյան և մասնավորապես կիլիկյան բնակավայրերին նվիրված հետազոտությունները (Կ. Բելկե, Ժ.-Պ. Սոդին), ԺԱ դարի Վասպուրականի բնակչության զաղթին անդրադարձավ Ժ.Դեդեյանը: Թ կլոր սեղանը, որը վարում էր Նինա Գարստյանը, անվանված էր «Ոչ հույն արևելյան քրիստոնյաներն իսլամից առաջ», ուր Հայաստանին և նրա մշակույթին նվիրված զեկուցումներով հանդես եկան Օ. Ռեմուն, Զ. Ռասսելը, Ռ. Թոմսոնը և Վ. Արուտյունովա-Ֆիդանյանը:

Առանձնացված էին նաև բյուզանդական եկեղեցական մատենագրության տարբեր ժանրերին վերաբերող զեկուցումները, ուր ցույց էր տրվում Կ. Պոլսի Աստվածաբանական դպրոցի զարգացման միտումները, նրա փոխհարաբերությունները

կաթոլիկ աստվածաբանության հետ: Զեկուցումների մի խումբ անդրադառնում էր Բյուզանդական կայսրության վանական կյանքին, այդ հաստատությունների մշակութային և տնտեսական գործունեությանը: Կազմակերպիչների ուշադրությունից չէր վրիպել մահ սրբարանների, սրբապատկերների և մասունքների հետազոտության խնդիրները (Հայաստանում խաչի պաշտամունքի հարցերին էր նվիրելու իր զեկուցումը Ժ.-Պ. Մահեն, որը, ցավոք, տեղի չունեցավ):

Առանձին միստ հրավիրվեց պապիրուսի, մագաղաթի և թղթի օգտագործման խնդիրների շուրջ: Բյուզանդական կայսերական փաստաթղթի վավերագիտության հարցերին նվիրեցին իրենց զեկուցումները Բ. Գաստգերերը և Պ. Օռայները: Առանձին միստ նվիրվեց մահ պահպանված խնդրագրերի հետազոտությանը: Բյուզանդական ձեռագիր մատյանի և հասարակության փոխհարաբերությունների հարցին անդրադարձան հնագրության մասնագետները:

Առանձին միստեր նվիրվեցին բյուզանդական մատենագրության այնպիսի գրական ժանրերի, ինչպիսին է էպիստոլոգրաֆիան (թղթագիտությունը), էպիգրամը, վարքագրությունը, ճարտասանությունը, փիլիսոփայությունը, մեկնողական գրականությունը, աստղագիտությունը, բժշկությունը, հիմնոգրաֆիան (շարականագիտությունը): Հետազոտության իրենց աշխատանքին և սկզբունքներին ծանոթացրեցին Ծեսի և արարողակարգի մասնագետները: Կ. Պոլսի հայկական և բյուզանդական եկեղեցական երաժշտության հարցերի քննարկման էր նվիրել իր զեկուցումը Ա. Վարդումյանը:

Առանձնապես աշխույժ մթնոլորտում էին անցնում Բյուզանդական կայսրության ծայրամասերին (Աֆրիկա, Իտալիա, Փոքր Ասիա) նվիրված միստերը, ուր քննարկվում էին այդ տարածաշրջանների պատմության և մշակույթի խնդիրները: Հիշատակելի է մահ «Բյուզանդիան և մրա պատմությունը 2000-ական թվականներին» հատուկ միստը, որի նպատակն էր անդրադառնալ տարբեր բնագավառներում և երկրներում բյուզանդագիտության նվաճումներին: Կոնգրեսում զեկուցում լավեց մահ «Հայ-բյուզանդական ուսումնասիրությունները 2000-ական թթ.» թեմայով (Ա. Բոգոյան):

Գրեթե մույն հարցերի շուրջ էին ձևավորվել մահ «ազատ զեկուցումներ» անվանված միստերը: Դրանք, ըստ կազմակերպիչների մտահղացման, բաժանվել էին երեք հիմնական թեմաների. 1) գրավոր սկզբնաղբյուրներ (ձեռագրեր և մանրանկարված մատյաններ, գրականություն, պատմիչներ և ժամանակագիրներ, իրավունք, փիլիսոփայական գիտություններ, աստվածաբանություն, ծես և վարքագրություն), 2) քաղաքակրթություն (Եկեղեցու և կրոնական կյանքի պատմություն, վանականություն, երաժշտություն և հասարակություն, հաստատություններ (պետական և եկեղեցական ինստիտուտներ), տնտեսություն և հասարակություն, գյուղ և բնակչություն, դրամագիտություն և կնքագիտություն, ազգային պատմություններ, Բյուզանդիան և հարևանները), 3) հնագիտություն և արվեստի պատմություն (պեղումներ, ճարտարապետություն, մախարբյուզանդական զարդարանք և միջին բյուզանդական քանդակ, ուշ բյուզանդական աշխարհիկ արվեստ, հետբյուզանդական

Հումաստան, Բյուզանդիան և ծայրամասերը, բյուզանդական և հետբյուզանդական պատկերագրություն և այլն):

«Մանրանկարված մատյաններ» բաժնում լաված զեկուցումներից հայագետներին կհետաքրքրեն Ի. Ռապտիի (Փարիզ) ելույթը, որը մվիրված էր Հեթում Բ-ի մկարագարդ ճաշոցին (ՄՄ-979) և Բ. Մարանչիի (ԱՄՆ) զեկուցումը՝ ձոնված Կեղծ Կալիսթենեսի վեպի հայկական պատկերագրությամը (Ս. Ղազար-424): Ուշադրության արժանացավ Է. Վարդանյանի զեկուցումը՝ մվիրված 1558 թ. Միմաս Մաղկոդի կողմից Վասպուրականում մկարագարդած Սաղմոսագրքին (ՄՄ-10441) և Ե. Բալիկա-Վիտակովսկայայի (Օվեդիա) ելույթը, ուր հեղինակն անդրադարձավ Ոսպալայի համալսարանում պահվող՝ Կ. Պոլսում գրված, ԺԷ դարի պատկերագարդ հայերեն մի ձեռագրի մկարագրությամը: «Հայաստանում և Աղվանքում ազգային գիտակցության ձևավորման շուրջ» զեկուցումով կոնգրեսին մերկայացավ Կ. Յուզբաշյանը: Մատենագրության բաժնում հնչեցին Գ. Մուրադյանի (Պիտոյից գրքի հումարեն սկզբնաղբյուրների մասին), Է. Օրիհյանի (Հայկական և Բյուզանդական մատենագրությունների ուսումնասիրության մեթոդների և գրական ժանրերի համեմատության վերաբերյալ) և Լ. Ստեփանյանի (Հայ մատենագրության մեջ հիշատակված կարծեցյալ հույն հեղինակները) զեկուցումները: Հայագիտության տեսանկյունից հետաքրքիր էին նաև եկեղեցական պատմագրությամը մվիրված Ի. Վաչևայի (Եվսեբիոս Կեսարացին և վաղ միջնադարյան պատմագրության ձևավորումը), Ի. Խիրուշինի (Դ-Ջ դարերի եկեղեցական պատմագրության զարգացման երեք փուլերի մասին), Ա. Թոփչյանի (Մովսես Խորենացու հղումների համակարգի մասին) և Ա. Բարմիի (Հովհաննես Կլավդիոպոլսի «Ընդդեմ բաղարջակերաց» երկի մասին) զեկուցումները:

Բյուզանդական քաղաքակրթությամը մվիրված ազատ զեկուցումների մեջ հիշատակելի է Մ. Վան Էսքրուկի (Պետական-եկեղեցական հերթագայությունը Հուստինիանոս Ա-ից մինչև Լևոն Գ.) և Պ. Նորդհագենի (պատկերամարտության խնդիրների շուրջ) զեկուցումները: Բյուզանդական արվեստում Ջրադաշտական խորհրդրանշանների հետազոտության խնդիրներին էր մվիրել իր ելույթը Ռ. Ամիրբեկյանը: Արծարծվեցին նաև բոգոմիլների աղանդավորական շարժման ուսումնասիրությամը վերաբերող խնդիրներ, ծրագրված էր նաև Թոմարակյան շարժմանը (Ջ. Պողոսյան) մվիրված զեկուցում, որը ցավոք տեղի չունեցավ: Չլավեցին նաև Մ. Լորդկիպանիների Վրաց Բագրատունիների աստվածային ծագման մասին և Գ. Վարդույանի Հայ-բյուզանդական ծիսական գուգահեռներին վերաբերող ելույթները:

Ջեկուցումներ լավեցին եկեղեցական ժողովների (Լիոն, Ֆլորենցիա), վանականության իրավական վիճակի, կյանքի պայմանների, սոցիալական ու ազգային պատկանելության և Եկեղեցու պատմության, եկեղեցական երաժշտության և հասարակական կյանքի փոխհարաբերության, Բյուզանդական կայսրության մեջ մերքինիների ինստիտուտի զարգացման, Եկեղեցու և պետության մեջ նրանց խաղացած դերի մասին, գավառական ազմականության և գիմկորականության, ֆիմանական գործի և գյուղատնտեսության վերաբերյալ: Մասնավոր միտեր մվիր-

վեցին մահ դրամագիտությանն ու կնքագիտությանը, առանձին ազգային ընդհանրությունների և ժողովուրդների պատմությանը (եթովպացիներ, ասորիներ, հայեր, վրացիներ, ռումիններ, հունգարներ, սլավոններ, սելջուկ-թյուրքեր, թուրքեր):

Ազատ զեկուցումների հաջորդ բաժինը մվիրված էր հնագիտությանն ու արվեստի պատմությանը: Այստեղ զեկուցումներ ընթերցվեցին Բյուզանդիայի և Արևմտահայկան տարածաշրջանների կերամիկայի, երկաթագործության, ոսկեգործության, զգեստների, ապակեգործության, պատկերագրության, շինարարական արվեստի և ճարտարապետության վերաբերյալ: Մեզ համար առանձնապես հետաքրքիր էր հնագիտության մասնաճյուղի միստերից մեկը (օգոստ. 23), որը գրեթե ամբողջությամբ վերաբերում էր Կիլիկիայի վաղ բյուզանդական պաշտպանական և եկեղեցական կառույցներին, ուր զեկուցումներով հանդես եկան հնագետներ Ի. Ֆուլանը, Ֆ. դը Մաֆեին, Մ. Դելլա Վալեն, Ա. Պարիբենին, Ա. Յակոբինին, Է. Լաֆլին:

Կոնգրեսին ներկա Հայաստանի գիտնականներն իրենց շնորհակալությունն են հայտնում Հայաստանում Ֆրանսիական դեսպանության մշակութային կցորդ պարոն Ժ. Մարտենին, Մոնպելիեի համալսարանի պրոֆ. Ժ. Դեդեյանին, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Կ. Մուրաֆյանին և Ամանուն մեկենասին՝ Փարիզի Ի միջազգային կոնգրեսի հայ պատվիրակներին ցույց տված բարոյական և մշակութային աջակցության համար:

Կոնգրեսն իր մասշտաբներով ամենաբարձր տպավորություն թողեց մասնակիցներին վրա և մեկ անգամ ևս ապացուցեց, որ Միջնադարյան Հայաստանի պատմության և մշակույթի ուսումնասիրության շատ խնդիրներ իրենց լուծումը կարող են գտնել Հայաստանում բյուզանդագիտական ուսումնասիրությունների զարգացման ճանապարհով: Եվս մեկ անգամ ապացուցվեց. Հայաստանում պիտի ձևավորվի բյուզանդագիտական դպրոց իր տարեգրքով, որը, իմ կարծիքով, կարող է լինել արդեն տասը տարի ֆինանսական դժվարությունների պատճառով դադարեցված ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի «Կովկաս և Բյուզանդիա» պարբերականը:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԵՎ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽՆԱՐԱՐԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ

Նոկտեմբերի 1-2-ը Մայր Աթոռում Կեղի ունեցավ «Եկեղեցի-պետություն» թեմայով երկօրյա գիտաժողով: Այն բացեց և Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գաբրիել Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջույնի ուղերձ-մաղթանքն ընթերցեց Տ. Շահե արքեպս. Աճեմյանը:

«Հայ Առաքելական Եկեղեցու իրավական կարգավիճակը ըստ ՀՀ սահմանադրության» թեմայով զեկուցում կարդաց իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Վ. Քոչարյանը: Զեկուցմանը հաջորդեցին հարցեր, որոնք վերաբերում էին խղճի ազատության և հոգեորսության արգելման օրենքին, թե ի՞նչ ենք հասկանում «հոգեորսություն» ասելով, եթե կա խղճի ազատություն:

Պրն Քոչարյանը պարասխանեց, որ օրենքը սահմանում է կրոնական կազմակերպությունների ազատությունը միևնույն ժամանակ արգելելով հոգեորսությունը: Այսպեղ, իրոք, կարծես հակադրություն կա: Բայց երբ ունենանք համապատասխան սահմանադրական հիմք, այն ժամանակ էլ պարզություն կմտցվի այդ հարցերի մեջ:

Շահե Սրբազանն ավելացրեց, որ շատ պետություններ, որոնցից մեկն է Իսրայելը, հատուկ օրենք ունեն հոգեորսության վերաբերյալ, և այդ օրենքը օտար քարոզիչների կամ աղանդավորների համաբնույթ գործունեության համար սահմանում է պարիժ՝ երեք փարի ազատագրկամար:

Իրավաբան Գասպար Տերտերյանը (Լիբանանից), նշեց, որ խղճի ազատության երկու մոտեցումներ կան՝ *in abstracto* և *in concreto*. Մենք նման հարցերին պետք է մոտենանք *in concreto*.

Շահե Սրբազանը շնորհակալություն հայտնեց զեկուցողից և նկատեց, որ բաներ կան, որոնք օրենքով ամրագրված չեն, ինչպես, օրինակ, մեր ազգային ավանդությունները, երաժշտությունը: Կարելի՞ է ժողովրդին ասել, որ միայն Կոմիտաս լսեն և այլն: Ո՛չ, մարդիկ ազատ են, բայց գործում է նաև ավանդության ուժը:

Այնուհետև իրավաբանական գիտությունների թեկնածու Լ. Բաբայանը զեկուցում կարդաց «Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի «սեփականարիորջ» կարգավիճակը» թեմայով:

Իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Գ. Ղարախանյանի զեկուցումը նվիրված էր «Ամուսնական օրենսդրությունը և միայնակ մայրերի կարգավիճակը» հարցին: Պրն Ղարախանյանը պարասխանեց, որ ունենք քաղաքացիական ամուսնություն ու եկեղեցական ծեսով ամուսնություն, և կա փաստական ամուսնություն: Զեկուցողը նշեց, որ Կրեմլինը միգուցե Կեղի չէ, քանի որ այդպիսի վիճակը ամուսնություն կոչվել չի կարող, բայց ինքը պայմանականորեն այսպեղ օգտագործում է այն: Ճիշտ է, եկեղեցական ծեսով ամուսնության դեպքում համապատասխան

վկայական փրվում է, սակայն օրենքով ընդունելի է միայն քաղաքացիական ամուսնությունը, իսկ եկեղեցական ծեսով ամուսնություն կատարելը քաղաքացու անձնական գործն է:

Այն հարցին, թե արդյո՞ք ճիշտ է պետության կողմից Եկեղեցուն ամուսնական գրանցմանը վերաբերող հարցերում իրավական հիմքից զրկելը և այդ պարտականությունները միայն իրեն վերապահելը, պրն Ղարախանյանը պատասխանեց, որ Եկեղեցին մեր ժողովրդի կյանքում մեծ դեր է կատարել պատմության ընթացքում, կատարել է նաև քաղաքացիական պարտականություններ, բայց քանի որ անցնող 70 տարիներին կտրված էր պետությունից, ապա հետո հեշտ էր միանգամից ամեն ինչ շրկելը, այլ դա պետք է արվի աստիճանաբար: Նա նաև ասաց. «Չեմ կասկածում, որ մոտ ժամանակներս Եկեղեցին իր երբեմնի դիրքը կունենա նաև քաղաքացիական հարցերում»:

Կրթության նոր օրենքին էր նվիրված Շահն Սրբազանի զեկուցումը: Ի պատասխան այն հարցի, որ եթե կրթության նախարարությունն ընդունի դպրոցներում կրոնի ուսուցում մտցնելու ծրագիրը, արդյո՞ք դա փեղիք չի փա, որ մյուս կրոնական կազմակերպություններն էլ պարտադրեն իրենց ծրագրերը, Սրբազանը պատասխանեց, որ պետք է գրավոր որոշում ընդունվի, համաձայն որի դպրոցներում կրոնի ուսուցումը բացառապես պետք է վերապահվի Հայ Առաքելական Եկեղեցուն:

Իրավաբանական գիտությունների թեկնածու պրն Բաբայանի կարծիքով, սակայն, ճիշտ չէ դպրոցներում կրոնի ուսուցման ընդհանուր ձևը, որովհետև որոշ ծնողներ դեմ կլինեն դրան, այլ այդ ուսուցումը պետք է կատարել փորձնական, ֆակուլտատիվ և այն բոլորին պարտադրել չի կարելի: Ի պատասխան այս առարկության, Շահն Սրբազանն ասաց, որ նկատի է առնվել այն հանգամանքը, որ փարբեր ազգությունների պատկանող երեխաների ծնողների մի մասը միգրացիոն ցանկանան իրենց երեխաներին ազատել կրոնական ուսուցումից:

Սրբազան Հայրը վերջում իր ուրախությունը հայտնեց, որ Հայաստանի Հանրապետությունը նշում է քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակը: Նշանակում է, պետությունը հպարտ է, որ 1700 տարի առաջ քրիստոնեությունը ընդունել է իբրև պետական կրոն, սակայն Հայաստանի պետությունը պետք է մտահոգվի խղճի ազատության հարցով, այլապես Հայաստանը կդառնա բազմակրոն երկիր և կկորցնի իր հոգևոր դեմքը:

Դավիթ եպս. Տուսպինի զեկուցման թեման էր «Անգլիկան Եկեղեցու կարգավիճակը և առանձնաշնորհումները»:

Իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Ն. Խաչիկյանը բանախոսեց «Ազատագրված դատապարտվածների խղճի-դավանանքի ազատության իրավունքը» թեմայով: Ի պատասխան այն հարցին, որ եթե հոգևորականները բանտարկյալների մոտ գնալիս զննման չեն ենթարկվում, ապա հնարավոր է, որ որևէ հանցագործ կալանավաճառ մուտք գործի՝ ծալվելով հոգևորականի հանդերձի ներքո, իսկ զննության դեպքում էլ բարոյական վիրավորանք կհասցվի հոգևորականին, պրն Ղազինյանը դիմեց Շահն Սրբազանին ասելու, թե որ փարբերակն է ընդունելի:

Սրբազանն ասաց, որ իր պարտականությունը կատարող հոգևորականի համար տարբերություն չպետք է լինի զենման ենթարկվելու կամ չենթարկվելու միջև, և հոգևորականն ինքը պետք է օրինակ հանդիսանա իբրև օրենքին ենթարկվող: Հ. Խաչիկյանը փեղեկացրեց, որ անչափահաս դատապարտյալներին հնարավորություն է տրվում այցելել եկեղեցի:

Քանի որ գնալով շաբաթում են այցելությունները գաղութներ, հարց տրվեց Սրբազանին, թե ինչպես է քահանան նախապատրաստվում այցելելու բանտարկյալին: Սրբազանը պատասխանեց, որ Ճեմարանի սաներին սովորեցվում է, թե ինչպես պետք է մոտենալ մեղավորին, իսկ բանտարկյալը Եկեղեցու համար բանտարկյալ չէ, այլ մեղավոր, և եկեղեցականը պետք է փորձի փոխել բանտարկյալի մեջ իր մտածումը իր մասին՝ ցույց տալու համար, որ մեղավոր է ոչ միայն օրենքի, այլ նաև իր խղճի և Աստծո առաջ:

Մեղքի արձակումը մարդու ներքին աշխարհը առ Աստված է դարձնում: Բանտերի նպատակը նաև մարդուն հոգեպես վերափոխելն է, և դա կլինի միայն այն դեպքում, երբ մարդ գիտակցի, որ ինքը Աստծո առաջ մեղավոր է, որն էլ իր հերթին հնարավոր կդառնա, եթե պատրաստված անձինք կամ եկեղեցականներ անեն այդ գործը, որը չափազանց դժվար է, որովհետև հանցագործն իրեն մեղավոր չի ճանաչում, այլ մեղադրում է դատավորին, որն իրեն դատել է: Մակայն բանտարկյալն ունի ներաշխարհ, որը պետք է փոխել:

Այնուհետև զեկուցողին այն հարցն տրվեց, թե հոգևորականը կարո՞ղ է միջնորդել բանտարկյալին ազատ արձակելու համար, եթե կարծում է, որ նա ամբողջովին ուղղվել է: Շահեն Սրբազանն ասաց, որ իր կարծիքով եկեղեցականն այդ հարցով չպետք է զբաղվի, նրա կապը պետք է լինի միայն բանտարկյալի հետ:

Հարց. Բայց եթե եկեղեցականը գտնում է, որ բանտարկյալն ուղղվել է, լավ չէ՞ր լինի, որ միջնորդեր:

Պատասխան. Կարծում եմ՝ ոչ:

Այնուհետև Սրբազան Հայրն ասաց, որ մարդը միշտ էլ կարիք ունի վերադաստիարակվելու, մասնավոր՝ հանցավորը: Իսկ պրն Ղազինյանն ավելացրեց, որ նման վերադաստիարակման համար պետք է ստեղծել համապատասխան պայմաններ, որովհետև եթե անձը կայուն չէ, ապա բանտի միջավայրը փոխում է նրան դեպի վաբը, և հասարակությունը կորցնում է նրան: Կրոնի դերն այս հարցում թերագնահատվել է և պետք է այն արժևորել:

Ստրասբուրգի (Ֆրանսիա) համալսարանի դասախոս, պրոֆեսոր Լյուկ Փերինի զեկուցման թեման էր՝ «Կոնկորդատների դրությունը պետություն-Եկեղեցի հարաբերություններում»: Հարց տրվեց այն մասին, թե Ֆրանսիայում ինչպես է լուծվում զինվորական ծառայության խնդիրը, որովհետև կան աղանդավորներ, որոնք բոլորովին հրաժարվում են զինծառայությունից: Պրոֆեսորը պատասխանեց, որ խնդիրը լուծվել է նրանով, որ զինծառայության հարցն ընդհանրապես վերացվեց: Նրանք, ովքեր չեն ցանկանում ծառայել, պետք է կատարեն քաղաքացիական ծառայություն, որը երկու անգամ ավելի երկար է զինծառայությունից: Կա մեկ այլ բարդություն՝ կապ-

ված աղանդավորների, հաբկապես Եհովայի վկաների հետ, քանի որ նրանք իրենց երեխաների բուժման ժամանակ հրաժարվում են արյան ներարկումից, և դա բուժական առումով մեծ բարդություններ է առաջացնում:

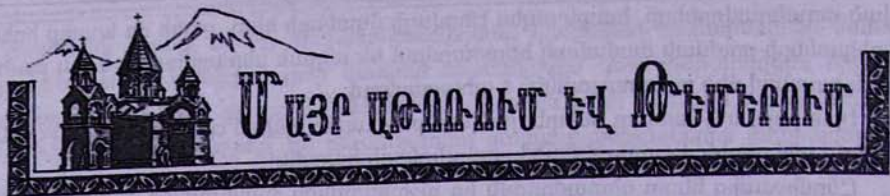
Իրավաբան Գասպար Տերտեռյանի գեկուցումը նվիրված էր Լիբանանյան օրենքներում անհատին վերապահված իրավունքների հարցին:

Ընդմիջումից հետո գիտաժողովն իր աշխատանքը շարունակեց ժամը 14.45-ին: Առաջինը ելույթ ունեցավ իրավաբան Թովմաս Մամուելյանը՝ «Պետություն-Եկեղեցի, մշակութային ժառանգության պահպանումը» թեմայով: Քանի որ ելույթի ընթացքում ասվել էր, որ գոյություն ունեն փարբեր միջազգային կազմակերպություններ, որոնք զբաղվում են փարբեր երկրներում մշակութային հուշարձանների պահպանության հարցով, ապա առաջարկվեց նրանց ուշադրությունը հրավիրել նաև Անիի Մայր փաճարի պահպանության խնդրին: Մայր փաճարի պատին մի ցուցանակ կա, ըստ որի փաճարը պահպանվում է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից, սակայն մտապահ եմ հայկալայերի բնակիչները քանդում են փաճարի քարերը և փանում: Մի՞թե պահպանությունը միայն ցուցանակ խփելն է: Պոն Մամուելյանը համաձայնվեց, որ լավ չեն պահպանում, բայց ավելացրեց, որ մենք ևս պետք է աշխատենք, որպեսզի միջազգային հանրությունը, ՄԱԿ-ը կամ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն հնարավորին չափ լավ պահպանեն այդ հուշարձանները:

Շար հետաքրքրական էր իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Ռ. Ղևորոսյանի գեկուցումը՝ «Դատարանի-արդարադատության անկախության աստիճանացան հիմունքները» թեմայով: «Ամերիկայում նախագահը երդվում է դատական իշխանության ղեկավարի առաջ Աստվածաշնչի վրա, իսկ մեր դատավորները երդվում են նախագահի առաջ, որը պարզ չէ, թե որ իշխանությունն է ղեկավարում, դատականը, գործադիրը, թե՞ որը, և երբ էլ ուզենա, կարող է որևէ նախարարի հեռացնել պաշտոնից: Աստվածաշնչում տեսնում ենք, որ Մովսեսը դատավորներ կարգեց, և միայն գլխավոր գործերն էր ինքը քննում: Իսկ այսօր մենք բոլոր գործերը հանձնել ենք միանձնյա դատարանին, դրա համար էլ այսքան դժգոհություններ կան», - ասաց գեկուցողը: Խոսելով իրավունքի և օրենքի միջև եղած փարբերության մասին, նա նշեց, որ Աստվածաշնչում ևս տրված են օրենքներ, իրավունքը ունի իր ձևերը, և օրենքը իրավունքի նախընտրելի ձևն է: Օրենքը մտնում է իրավունքի ձևերի մեջ, իսկ պատվիրանը օրենքի սաղմնային վիճակն է:

Գիտաժողովի վերջին գեկուցողը Պատվելի Մայքլ Վեստն էր (Դանիա), որը ներկայացրեց Լյուբերական Եկեղեցու կարգավիճակը Դանիայում:

Գիտաժողովի վերջում Շահե Սրբազանը շնորհակալություն հայտնեց գեկուցողներին և իրավաբանական ֆակուլտետի ղեկան Գ. Ղազինյանին՝ գիտաժողովի կազմակերպման համար: Այնուհետև գիտաժողովի մասնակիցները Վեհարանում հանդիպում ունեցան Վեհափառ Հայրապետի հետ: Վեհափառը ողջունեց նրանց, շնորհակալություն հայտնեց գիտաժողովի կազմակերպման համար և հուշանվերներ հանձնեց բոլորին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՆԱՆԴԻՍԱՊԵՏՈՒԹՅԱՄԲ ՕԾՎԵՅԻՆ ԳՅՈՒՄՐԻԻ Ս. ՆԱԿՈՒ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԽԱՉԵՐԸ

«Զսա՛ երբուր երկիդաժաց քոց նշան..., պսակ պարծանաց
կաթուղիկէ եկեղեցոյ, եւ ամօթ թշնամոյն:
Զսա՛ եղեր պարծանս և յոյս հաւատացելոց...»:

«ՄԱՇՏՈՅ»

Նոյեմբերի 7-ը բերկրալից և հիշարժան օր էր հավաքավոր գյումրեցիների համար, քանզի ի վերջո իրականությամբ էր զգեստավորվում նրանց վաղեմի երազանքը, որ էր նորակառույց Անի թաղամասում Կեանքի զեպ երկինք խոյացող նոր աղոթարանը:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գյումրի մեկնեց վաղ առավոտյան՝ հանդիսապետելու Ս. Նակոբ եկեղեցու խաչերի օծման ուրախառիթ առարողությունը: Նորին Սրբությանն ուղեկցում էին գավազանակիր Տ. Գեղարդ արդ. Վահուհին և Սևանի Վազգենյան Դպրանոցի բարերարներ Կեր և Կիկին Յակոբյանները:

ՆԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆՈՒՄ

Շիրակի թեմի առաջնորդարանում Ամենայն Հայոց Հայրապետին հանդիսավորաբար դիմավորեցին առաջնորդ Տ. Միքայել եպս. Աջապահյանը, քահանայից և սարկավագաց դասը, պաշտոնեությունը, Շիրակի մարզպետ Ֆելիքս Փիրումյանը, ինչպես նաև քաղաքապետ Վարդան Ղուկասյանը:

Բարիգալստյան խոսքերից հետո, Նորին Սրբությունն առաջնորդարանում հանդիպեց մարզպետ Ֆելիքս Փիրումյանի և քաղաքապետ Վարդան Ղուկասյանի հետ: Զննարկվեցին եկեղեցիների վերաշինության, մարզում Հայոցայաց Կերներ հիմնելու և եկեղեցապարկան հողերում ֆերմերային փոխադրություններ հիմնելուն վերաբերող հարցեր: Հանդիպմանը մասնակցում էր նաև թեմակալ առաջնորդը և հյուրաբար Գյումրիում գտնվող Ուկրաինայի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Գրիգորիս արքեպս. Բուենիայանը:

ՎԵՀԱՓԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՕՇՈՒՄ Է ԳՅՈՒՄՐԻԻ Ս. ՀԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԽԱՉԵՐԸ

ԼՎԱՅՈՒՄ ԵՎ ՕԾՈՒՄ

Օրվա երկրորդ կեսին Նորին Սուրբ Օծությունն իր շքախմբով առաջնորդվեց դեպի Անի թաղամաս: Ս. Հակոբ նորակառույց եկեղեցու շրջափակում ի մի էր եկել հավաքացյալների հոծ բազմությունը՝ ի մոտո քսենելու և վայելելու ներկայությունը Ամենայն Հայոց Հայրապետի, ում բարձր նախագահությամբ իրականանալու էր խաչերի օծման հանդիսավոր արարողությունը:

Ձեռամբ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ Կաթողիկոսի, Շիրակի թեմի առաջնորդ Տ. Միքայել եպս. Աջապահյանի և Ուկրաինայի թեմի առաջնորդ Տ. Գրիգորիս արքեպս. Բունիաթյանի, ժամը 16.00-ին սկսվեց հինգ գմբեթների խաչերի լվացումը՝ սաղմոսասացությամբ, Սուրբգրային ընթերցվածներով և հոգեգմայլ շարականների նրգեցողությամբ: Համաձայն Մաշտոց ծիսարանի, խաչերը նախ լվացվեցին ջրով, գինով, ապա «Առաքելոյ Աղանոյ» շարականի նրգեցողությամբ, խաչանիշ դրոշմամբ, օծվեցին Սրբալույս Մյուռոնով:

Այնուհետև նորած խաչերը «Էջ Միածինն ի Հօրե» շարականի հնչյունների ներքո բարձրացվեցին և տեղադրվեցին Ս. Հակոբ եկեղեցու կենտրոնական գմբեթին և եկեղեցու անկյունները բոլորող չորս զանգակարաններին:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄ ՀԱՎԱՏԱՎՈՐ ԳՅՈՒՄՐԵՅԻՆԵՐԻՆ

Հավարտ օծման հանդիսավոր արարողության, Վեհափառ Տերն իր հայրապետական պարգամ-հորդորը հղեց բազմաչարչար, սակայն քրիստոնեական հավաքն ամուր պահած հավաքավոր գյումրեցիներին:

Հայոց Հայրապետը նախ օրհնության, շնորհավորանքի, երախտիքի ու գնահատության խոսքեր ուղղեց եկեղեցու բարերարներին, որոնց նվիրական ջանքերով ու ջերմնոռանդ հավաքի շնորհիվ այսօր Անի թաղամասում հպարտորեն կանգուն է Ս. Հակոբը, թեմի բարեխնամ առաջնորդին, ճարտարապետին ու կառուցող վարպետներին և արարողությանը ներկա բազմաթիվ գյումրեցիներին: Ցավով նշելով, որ թեև աստվածամորթության փորիններն իրենց բացասական հետքն են թողել հավաքավոր հայտնորու հոգու վրա, այնուհանդերձ Նորին Սրբությունը համոզմունք հայտնեց, որ նորակառույց աղոթատունը, ժողովրդին ունկնդիր ու հաղորդակից դարձնելով Աստծո խոսքին և ավետարանական ճշմարտություններին, կդառնա կյանքի բարեփոխության և բարօրության հիմք: Վեհափառ Տերը նաև պարգամեց հավաքարիմ մնալ հայրերի սրբազան հավաքքին ու Զրիստոսի կենարար Ս. Խաչին, որ 1700 փարի շարունակ եղել է հայ ժողովրդի ապավենը: Այս մասին Նորին Սրբությունն ի մասնավորի ասաց. «Միեկի՛ գյումրեցիներ, մշտապես հիշեք, որ այս եկեղեցու նորոգ օծյալ խաչերից ճառագող լույսը հենց այն աղոթարար լույսի ճառագումներն են, որ

մեզ են հասել չարչարանաց վիրապից, մեր հավաքի հոր՝ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի հոգու կանթեղից, որ 1700 տարի անընդմեջ լուսավորում և դեպ իրեն է կանչում բաջազուն հայորդիներին»:

ԱՍԵՆՔ ՆԱԵՎ. ՈՐ...

Անի թաղամասում նորակառույց Ս. Հակոբ եկեղեցին վեր է խոյանում ամերիկահայ բարերար Սարգիս Հակոբյանի հովանավորությամբ: Ազգանվեր բարերարն այսօրեղ եկեղեցի կառուցելու մրախուցում էր ունեցել ի սեր իր թոռնուհու՝ Անի-Արաքսի: Հիմնարկեթի արարողությունը, հանդիսապետությամբ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետի, քեղի էր ունեցել անցած փարվա հուլիսին՝ Նորին Սրբության Շիրակ կաթարած անդրանիկ հովվապետական այցի ընթացքում:

Արդեն կանգուն աղոթափունը կառուցվել է ճարտարապետ Բաղդիկ Արզումանյանի նախագծով՝ պարմական Անիի Ս. Առաքելոց եկեղեցու նմանողությամբ: Այն չափերով գերազանցում է առաջնորդանիստ Ս. Աստվածածին կամ, ինչպես հավաքավոր գյումրեցին է կոչում՝ Ս. Յոթվերք եկեղեցուն: Կամարակապ ընդարձակ աղոթասրահում եկեղեցական արարողությունների կարող է մասնակցել շուրջ 500 հավաքացյալ: Եկեղեցու նկուղային հարկում կառուցված են ընդարձակ դահլիճ և սենյակներ՝ հոգևոր սպասավորների համար:

Նորակառույց եկեղեցու օծումը նախատեսվում է իրականացնել 2002 թվականի մայիս ամսին: Մինչ այդ կշարունակվեն ներքին հարդարման աշխատանքները, կենտրոնական գմբեթն ու աղոթասրահի կամարները կգարդարվեն զարդաքանդակներով ու Հայոց Եկեղեցու նշանավոր սրբերի բարձրաքանդակներով:

Խաչերի օծման արարողությանը ներկա էին Շիրակի մարզպետ Ֆելիքս Փիրումյանը, Գյումրիի քաղաքապետ Վարդան Ղուկասյանը, պապական նվիրակ Պետեր Յուրբերգենը, Հայ Կաթոլիկ Եկեղեցու ներկայացուցիչները՝ Վարդան եպս. Քեշիշյանի գլխավորությամբ, Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցող ազգային բարերարներ Կրեյ և Կրիկին Յակուբյանները, քեղական իշխանությունների ներկայացուցիչներ, պաշտոնատար այլ անձինք:

Հանդիսավոր արարողակարգից հետո Նորին Սուրբ Օծությունը մանրակրկիտ դիտեց կառույցը և հետագա աշխատանքների կազմակերպմանը վերաբերող համապատասխան կարգադրություններ արեց:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին վերադարձից առաջ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետը եղավ նաև 1988 թ. երկրաշարժից հիմնովին ավերված, սակայն այժմ վերակառուցվող Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցում, ծանոթացավ վերականգնողական աշխատանքների ընթացքին, գրուցեց վարպետ-շինարարների հետ: Հուրախություն հայ հավատավորի ասենք, որ 19-րդ դարում կառուցված այս եկեղեցին, որ հարևանում է Անիի Մայր Տաճարին, արդեն իսկ կիսով չափ կանգուն է և մոտ ապագայում նախատեսվում է կատարել վերածման հանդիսավոր արարողությունը:

«Մա՛ եղիցի մեզ ճանապարհ եւ ճրագ լուսոյ՝ ուղղելով գշախոս մեր ի հաճոյս քեզ», - Մաշտոց ծիսարանի այս հորդորով էլ հենց բարեպաշտ գյումրեցիները սիրով ու խոնարհությամբ հրաժեշտ արվեցին իրենց Հայրապետին:

ՕԾՎԵՑ ԱՄՎԵՐԴՈՒ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Նոյեմբերի 11-ին, ձեռամբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետի, օծվեց Ալավերդու Ս. Գրիգոր Նարեկացի նորակառույց եկեղեցին:

Եկեղեցու շինարարությունն սկսվել էր շուրջ մեկ փարի առաջ, և այս կարճ ժամանակահատվածում Ալավերդու Մանես-Վալեքս լեռնամետալուրգիական կոմբինատի փնթոնն Վալերի Մեջլումյանի հովանավորությամբ ու ժողովրդի աջակցությամբ ավարտվել են փաճարի կյանքում հիմնական աշխատանքները:

Եկեղեցու բարերարի բնորոշմամբ, եկեղեցին այն հարստությունն է, որ մեր ժողովրդին անհրաժեշտ է բոլոր փեսակի արժեքներից առաջ, քանի որ դրանով է պայմանավորված նրա բարոյական ու հոգևոր նկարագիրը և հայրենիքի հանդեպ՝ սերն ու հարգանքը դիմացինի նկատմամբ:

Ձեռամբ Վեհափառ Հայրապետի նախ օծվեց Ս. Սեդանը, ապա Սրբազան Հայրերն օծեցին մկրտության ավազանը, չորս ավետարանիչների ու 12 առաքյալների անունները կրող սյուները: Նորակառույց եկեղեցում մատուցվեց անդրանիկ Պափրազը:

Նորին Սրբությանն իրենց հայրենի քաղաքում դիմավորելու և նրա օրհնությունն ստանալու էին եկել հարյուրավոր ալավերդցիներ ու շրջակա գյուղերի բնակիչներ: Եկեղեցու հանդիսավոր բացմանը ներկա էին ՏՄ Ազգային Ժողովի նախագահ Արմեն Խաչատրյանը, Լոռու մարզպետ Ններիկ Քոչինյանը և պաշտոնապար այլ անձինք:

Հավարտ օծման արարողության Հայոց Հայրապետի սրբաբառ կոնդակով Վալերի Մեջլումյանին շնորհվեց Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու բարձրագույն պարգևը՝ «Ս.Գրիգոր Լուսավորիչ» շքանշանը (ՏՆՆ էջ 42): Հայրապետական կոնդակն ընթերցեց Գուգարաց թեմի առաջնորդ Ս. Մեսյուհ եպս. Չուլջյանը: Օծման արարողության առիթով Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցուն նվիրեց լուսն Հաղորդության սրբազան սկիհ:

Նոյակերտ այս կոթողի մեջ համադրված են հայ միջնադարյան նշանավոր վանքերի՝ Հաղպատի, Մանախինի և Օծունի ճարտարապետական հորինվածքներն ու լուծումները:

ՔԱՎԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՎԵՂԱՐԻ ՏՎՉՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔՈՒՄ

Սույն թվականի նոյեմբերի 11-ին Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի հոյաշուք կամարների ներքո, հրնթացս Ս. Պապարագի, Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Բ-ի բարձր կարգադրությամբ և հունահայոց թեմի բարեխնամ առաջնորդ Ս. Ոսկան արքեպիսկոպոս Գալփաքյանի օծյալ ձեռամբ Մայրավանքի երեք սարկավազներ արժանացան Հայաստանյայց Եկեղեցու քահանայության աստիճանին:

Այս խորհրդակապարտությանն ունկնդիր և մասնակից էին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանությունը, Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանի սաները, ձեռնադրվողների հարազատները, ինչպես նաև մեր Եկեղեցու բարեպաշտ և հավատավոր զավակուհիներ: Այդ օրն առանձնահատուկ մի մթնոլորտ էր տիրում Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում, և ներկաների սրտերը համակված էին խանդավառությամբ:

Ըստ Հայաստանյայց Առաքելախիմն Եկեղեցու կանոնների և «Մաշտոց» ծիսարանի, դեռևս նախօրեի երեկոյան ժամերգությունից առաջ տեղի ունեցավ ընծայացուների ընծայման արարողությունը:

«Նայեաց ի մեզ...» քաղցրալուր շարականի հնչյունների ներքո Վարդգես սրկ. Մայիլյանը, Վարդգես սրկ. Մանուկյանը և Արսեն սրկ. Շաղոյանը, Մայր Տաճարի լուսարարապետի պաշտոնակատար Ս. Արտակ վրդ. Տիգրանյանի խարտավիլակությամբ, Իջման Սուրբ Սեդանի առջև ենթարկվեցին հրապարակային դավանաբնության: Հռչկելով հոգևոր առաքելության Իջման Սուրբ Սեդանի առջև նրանք բարձրաձայն ընթերցեցին մեր Եկեղեցու եռամեծ վարդապետ Ս. Գրիգոր Տաթևացու տաժանած «Հաւարոյ դաւանանք»-ը: Հերքելով ու նգովելով բոլոր հերեքիկոսներին և հերձվածողներին, խոստացան աշակերտել և հետևել մեր ուղղափառ հայրերի վարդապետությանը, ինչպես նաև, իբրև կարևորագույն նախապայման ոչ միայն նրանց համար, այլև առհասարակ յուրաքանչյուր հայ քրիստոնյայի, դավանել անբաժանելի Ս. Երրորդությանը:

Արարողությունն ավարտվեց «Հայր մեր»-ով և «Պահպանիչ»-ով:

Հաջորդ օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի զանգերի դողանջներն ազդարարեցին Ս. Պապարագի սկիզբը: Պապարագիչն էր Գերաշնորհ Ս. Ոսկան արքեպս. Գալփաքյանը: Պապարագը շարունակվեց մինչև «Զի ողորմած եւ մարդասէր ես Աստուած...» աղոթքը, որից հետո սկսվեց ձեռնադրության կարգը:

Հրնթացս ոգեշունչ շարականների, սաղմոսների և աղոթքների երգեցողության, ընծայացուները, հետևելով խարտավիլակ Հայր Սուրբին, ծնկաչոք առաջնորդվեցին Ավագ Ս. Սեդան: Առաջին հերթին խարտավիլակ Հայր Սուրբը, իբրև ընծայացունների հոգևոր ու մրավոր հասունության պատասխանատու, վկայեց ու հաստատեց նրանց նվիրյալ պատրաստակամությունը՝ ի ծառայություն Հայաստանյայց Եկեղե-

ցուն և հայ ժողովրդին: Այնուհետև խարտավիլակ Հայր Սուրբի «Ընկալցի գրեզ Տէր» խոսքերից հետո քահանայացուները «Ձեռս ի վեր առեալ», ծնրադիր դարձան դեպի արևմուտք և ի տես ներկաների կնքեցին իրենց սրբազան ուխտը Աստուծո հետ՝ հրաժարվելով աշխարհական կյանքից: Երդման արարողությունից հետո հնչեց «Աստուածային եւ երկնաւոր շնորհ...» հոգեթով շարականը: Ապա ընծայացուները կրկին շրջվեցին դեպի արևելք, և Սրբազան Հայրը «Մաշտոց»-ից ընթերցեց «Ես դնեմ ձեռս ի վերայ տորա» հաղվածը և մեկ առ մեկ ձեռնադրեց նորընծաներին: Այդ ընթացքում նրանց շնորհվեցին քահանայական փիլոն, շուրջառ և սաղավարս, որից հետո փակվեց Ավագ Սուրբ Մեղանի վարագույրը, և նրանք զգեստավորվեցին:

Այս ամենից հետո հոգեգմայլ շարականների երգեցողությամբ, դպրաց դասի թափոցով և երկնային գորությունների օրհներգություններով հանդիսավորապես Ավագ Ս. Մեղան բերվեց քրիստոսադոքս Մյուռնով լի Մյուռնաթափ աղավին: Հայոց կենարար Մյուռնով Սրբազան Հայրն օրհնեց և օծեց ընծայականների ճակարը, աջ և ձախ ձեռքերը, Վարդգես սարկավագ Մայիլյանին անվանելով Տ. Հովհաննես քահանա, Վարդգես սարկավագ Մանուկյանին՝ Տ. Հովակիմ քահանա, և Արսեն սարկավագ Շաղոյանին՝ Տ. Միքայել քահանա:

Ձեռնադրությունն ավարտվեց օծյալների «Նսաղադութիւն ամենեցուն» օրհնությամբ, ապա Պատարագը շարունակվեց մինչև «Ողջոյն»-ի պահը, որից հետո Մայր Աթոռի միաբանությունը, ըստ ավագության կարգի, բարձրացավ Ս. Մեղան և շնորհավորեց ձեռնադրված քահանաներին՝ համբուրելով նրանց նորած աջը:

Սրբազան Հայրը Պատարագի ավարտին իր սրտի խոսքն ասաց նորընծաներին և հավատավոր ժողովրդին՝ մաղթելով նրանց անսպառ եռանդ և անմնացորդ նվիրում:

Նույն օրը տեղի ունեցավ նաև վեղարի տվչություն: Տ. Հովհաննես և Տ. Հովակիմ քահանաներին, որոնք իբրև կուսակրոն քահանաներ պատրաստակամություն էին հայտնել նվիրվելու վանական կյանքին, շնորհվեցին վեղարներ:

Քնորգյան Հոգևոր Ճեմարանի տեսչական կազմը և ուսանողությունը շնորհավորում է երիտասարդ քահանաներին՝ ցանկանալով նրանց անխռնջ նվիրում և հովվական արդյունալի գործունեություն իրենց քրիստոսավանդ առաքելության մեջ՝ ի փառս Աստուծո, Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու և նրա հավատավոր զավակաց:

ՎԱՅԿ ԴՊԻՐ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

Տ. ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՐԵՂԱ ՄԱՅԻՆՅԱՆ

(ավագանի անունը՝ Վարդգես)

Ծնվել է 1977 թ. սեպտեմբերի 12-ին Էջմիածնի շրջանի Արշալույս գյուղում:

1984-1992 թթ. սովորել է տեղի միջնակարգ դպրոցում:

1992-1994 թթ. միջնակարգ կրթությունը շարունակել է Էջմիածնի նորաբաց Ներսիսյան վարժարանում:

1987-1992 թթ. սովորել և գերազանց առաջադիմությամբ ավարտել է Արշալույս գյուղի երաժշտական դպրոցը:

1994-2000 թթ. սովորել և ավարտել է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գևորգյան Հոգևոր ճեմարանը:

2000 թ. մարտի 2-ին, Ս. Վարդանանց տոնին, ձեռամբ Արարաբյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպս. Կոնյանի, ձեռնադրվել է սարկավագ:

1997-2001 թթ. ծառայել է Մայր Տաճարում՝ իբրև լուսարարապետի օգնական, իսկ այնուհետև վերակացու նշանակվել Գևորգյան Հոգևոր ճեմարանում:

2001 թ. հոկտեմբերի 22-ին պաշտպանել է ավարտաճառ՝ «Պետրոս արքեպս. Բերդումյան-Աղամալյան. Մեկնութիւն յայտնութեան Յովհաննոս» (ուսումնասիրություն և համեմատական բնագիր) թեմայով և արժանացել «քաջալավ» գնահատականի:

2001 թ. նոյեմբերի 11-ին, ձեռամբ Տ. Ռսկան արքեպս. Գալիպեյանի, ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա:

Տ. ՄԻՔԱՅԵԼ ՔԱՆԱՆԱ ՇԱՂՈՅԱՆ

(ավագանի անունը՝ Արսեն)

Ծնվել է 1977 թ. մարտի 19-ին Էջմիածին քաղաքում:

1984-1994 թթ. սովորել է Կեղի Մաքսիմ Գորկու անվան № 5 միջնակարգ դպրոցում:

1984-1989 թթ. միաժամանակ հաճախել է Կեղի Եղիշե Թաղևոսյանի անվան նկարչական դպրոց:

1994-2000 թթ. սովորել և ավարտել է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գևորգյան Նոգևոր Ճեմարանը:

2000 թ. հուլիսի 16-ին, ձեռամբ Գերաշնորհի Տ. Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանի, ձեռնադրվել է սարկավագ:

2000-2001 թթ. ծառայել է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գանձարանը՝ իբրև հսկիչ-բացատրող:

2001 թ. նոյեմբերի 6-ին պաշտպանել է ավարտաճառ՝ «Կաթոլիկ քարոզչությունը Նայաստանում ԺԷ դարում» թեմայով և արժանացել «բավարար» գնահատականի:

2001 թ. նոյեմբերի 11-ին, ձեռամբ Տ. Ոսկան արքեպս. Գալփաքյանի, ձեռնադրվել է քահանա:

ԱՎԱՐՏԱԾԱՌԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

2001 թվականի հոկտեմբերի 22-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանի հանդիսությունների դահլիճը լեվի-լեցուն էր: Այդ օրը ճեմարանավարը հինգ սաներ՝ չորսը սարկավագ, մեկը՝ քահանա, պետք է պաշտպանեին իրենց ավարտաճառերը: Ժամը 15.00-ին, երբ ավարտաճառերի հեղինակներն իրենց հարգապանքի, հոգևոր հայրերի, սարկավագների և ճեմարանի ուսանողների հետ սպասում էին պաշտպանությունն սկսելուն, դահլիճ մտան քննիչ հանձնաժողովի անդամները՝ Գերաշնորհ Ս. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանի գլխավորությամբ: Հանձնաժողովի անդամներն էին՝ Հոգեշնորհ Ս. Բագրատ արք. Գալստյանյանը, ճեմարանի դասախոսներ Հրաչյա Միրզոյանը, Հակոբ Զյոսեյանը և Գնել Գրիգորյանը: Պաշտպանությունը նախագահում էր Գերաշնորհ Ս. Ոսկան արքեպս. Գալիաքյանը:

Պաշտպանությունն սկսվեց Տերունավանդ «Հայր մեր»-ով և «Ժամասպարիսն Հոր Յիսուս» (Ն. Շնորհալի, «Հաւարով խոսարովանիմ») աղոթքով: Այնուհետև հանձնաժողովի նախագահ Սրբազան Հայրը ողջունեց բոլոր ներկաներին և սկսեց առանձին-առանձին ներկայացնել ավարտաճառերի հեղինակներին և նրանց թեմաները:

Առաջինը պաշտպանության հրավիրվեց Արմեն սրկ. Հակոբյանը, որի ավարտաճառի թեման էր՝ «Հայ Եկեղեցու վախճանաբանությունը և ժամանակակից կրոնական շարժումների վախճանաբանական հայացքների քննությունը» (ղեկավար՝ Ս. Առնոլդ քնն. Մայիլյան): Սամվել սրկ. Միմոնյանի ավարտաճառի թեման էր՝ «Խրիմյան Հայրիկի գրական կերպավորումը հայ գրականությունում» (ղեկավար՝ Վարդան Դերիկյան): Վարդգես սրկ. Մանուկյանի ավարտաճառի թեման էր՝ «Դրվագներ Ղափի Եկեղեցու միջնադարյան պատմությունից» (ղեկավար՝ Ս. Եզնիկ եպս. Պետրոսյան): Արարատյան Հայրապետական թեմից Ս. Սարգիս քնն. Չոփուրյանի, որը պաշտոնավարում է Երևանի Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Մայր եկեղեցում իբրև ծխակապար քահանա, ավարտաճառի թեման էր՝ «Սևանի մենաստանը» (ղեկավար՝ Սանդրո Բեհրույան): Վերջում՝ «Պետրոս արքեպս. Բերդումեան-Աղամալեան Նախիջևանցի, «Մեկնութիւն Յայրնութեանն Յովհաննու» (ղեկավար՝ Հակոբ Զյոսեյան) վերնագրված իր ավարտաճառի բանավոր պաշտպանությամբ հանդես եկավ Վարդգես սրկ. Մայիլյանը:

Բոլոր պաշտպանողներն էլ հանգամանակից ներկայացրեցին իրենց աշխատանքները, ապա պարասխանեցին քննիչ հանձնաժողովի անդամների հարցերին: Ավարտաճառերի բանավոր պաշտպանությունից հետո հանձնաժողովի նախագահ, Գերաշնորհ Ս. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանն ասաց, որ հանձնաժողովը պետք է առանձնապես վերջնական գնահատության համար, որից հետո Գերաշնորհ Սրբազան Հայրը հայրենից գնահատականները. Արմեն սրկ. Հակոբյան՝ «բավարար», Սամվել սրկ. Միմոնյան՝ «բավարար», Ս. Սարգիս քնն. Չոփուրյան՝ «լավ», Վարդգես սրկ. Մանուկյան՝ «բաջալավ», Վարդգես սրկ. Մայիլյան՝ «բաջալավ»:

Այնուհետև ավարտաճառեր պաշտպանողներին իր շնորհավորանքի խոսքը հղեց Հունահայոց թեմի առաջնորդ Ս. Ոսկան արքեպս. Գալփաքյանը: Նա նախ շնորհավորեց բոլորին Վեհափառ Հայրապետի անունից, ապա Կվեց իր հայրական պարգամը՝ հորդորելով և ասելով, թե Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու սպասավորը պետք է գիտությամբ լուսավոր լինի, հավատքով՝ հզոր, որպեսզի կարողանա մյուսներին էլ իր լույսով լուսավորել և իր ունեցած հավատքը նրանց փոխանցելով՝ մեղքի գերությունից ազատել: Մենք՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանի ուսանողներս, միանում և շնորհավորում ենք նրանց՝ մաղթում եկեղեցասեր ու հայրենամիլեր ծառայություն՝ «ի փառս Սուրբ Երրորդութեան եւ ի պանծացումն Առաքելական Սուրբ Եկեղեցոյս Հայաստանայց»:

Ավարտաճառերի հաջորդ պաշտպանությունը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանում քեղի ունեցավ սույն թվականի նոյեմբերի 6-ին: Հանձնաժողովը, որի կազմում էին Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանի դասախոսներ Հրաչյա Միրզոյանը, Հակոբ Քյոսեյանը և Գնել Գրիգորյանը, ղեկավարում էր Ս. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանը: Պաշտպանությանը ներկա էին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանները, Ճեմարանի քրեսչական կազմը, ուսանողությունը, ինչպես նաև ավարտաճառերի հեղինակների հարազատները: Պաշտպանության էին հանձնված վեց աշխատանքներ: Ավարտաճառերի պաշտպանության հանձնաժողովը որոշեց բաժնավոր ներկայացման հանձնել դրանցից միայն չորսը՝ Արսեն արկ. Շաղոյանի «Կաթոլիկ քարոզչությունը Հայաստանում 17-րդ դարում» (աշխատանքի ղեկավար՝ Ավետիս Հարությունյան), Տիգրան արկ. Եղիազարյանի «Հայ Եկեղեցին ընդդեմ «Մունականներ» կամ «Միավորման եկեղեցի» աղանդի» (աշխատանքի ղեկավար՝ Ս. Ղևոնդ Քահանա Մայիլյան), Հովհաննես արկ. Խաչատրյանի «Հայ-բյուզանդական եկեղեցական հարաբերությունները 9-11-րդ դարում» (աշխատանքի ղեկավար՝ Գնել Գրիգորյան) և Արմեն արկ. Եզնիկյանի «Մ. Եփրեմ Խորի Ատրին հայ մարենագրության մեջ» (աշխատանքի ղեկավար՝ Հակոբ Քյոսեյան):

Պաշտպանությունն սկսվեց Սրբազան Հոր օրհնությամբ: Այնուհետև ըստ կարգի ներկայացվեցին պաշտպանության հանձնված ավարտաճառերը, որից հետո յուրաքանչյուր ավարտաճառի հեղինակ ամփոփ կերպով ներկայացրեց իր աշխատանքը պարասխանելով հանձնաժողովի անդամների հարցերին, ապա հանձնաժողովը, առանձնաճակով վերջնական գնահատության համար, հայտնեց արդյունքները: Արսեն արկ. Շաղոյան՝ «բավարար», Տիգրան արկ. Եղիազարյան՝ «բավարար», Հովհաննես արկ. Խաչատրյան՝ «բավարար», և Արմեն արկ. Եզնիկյան՝ «բավարար»:

Արգասաբեր հովվական ընթացք մաղթենք ապագա ուսյալ քահանայացուներին՝ նրանց նվիրական, քրիստոնեանավեր առաքելության մեջ, և այս աշխատությունները թող դառնան նրանց ակնկալվող հոգևոր-գիտական գործունեության սկիզբը:

ՄՆԵՐ ԾԱՏՈՒՐՅԱՆ
ՎԱՅԿ ԴՊԻՐ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

ՈՒԽՏԱԳԴՆԱՅՈՒԹՅԱՆ ՄԵԿ ՕՐ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանությունը, լուսարարապետի պաշտոնակատար Հոգեշնորհ Տ. Արքայի վարդապետ Տիգրանյանի նախաձեռնությամբ, Փետրվարյան Հոգևոր Ճեմարանի փեսայության հետ համապետ, նոյեմբերի 18-ին կազմակերպվեց ուխտագնացություն դեպի Գուգարաց թեմի սրբավայրեր:

Ուխտագնացությանը մասնակցում էին Ճեմարանի Ե լսարանի սաները, որոնք Հոգեշնորհ Արքայի վարդապետի առաջնորդությամբ վաղ առավոտյան ճանապարհ ընկան Ս. Էջմիածնից՝ վերանորոգելու իրենց ուխտը այն սրբավայրերում, որոնք դարձրել են շարունակ հոգևոր լույս են սփռել իրենց շուրջը:

Տեղացող ձյունն անգամ կարծես թե նախասահմանված էր և ուներ իր յուրահատուկ խորհուրդը, որովհետև ուխտավորներից շարքին առաջին անգամ էին լինում Լուսավա աշխարհում, որի բնությունն էլ, իր խորհրդավոր գեղեցկությունն ավելի ակնառու դարձնելու համար, կարծես պիտի պնդեր առաջին ձյան շքեղությամբ:

Առաջին կայանը Սպիտակի նորակառույց Ս. Հարություն եկեղեցին էր, որն իրական հարություն էր առել դեռևս վիրավոր քաղաքի սրբում: Այստեղ ճեմարանականները հանդիպեցին եկեղեցուն կից գործող հոգևոր դպրոցի սաների հետ: Այնուհետև, գիշերային ժամերգությանը մասնակցելուց հետո, շարժվեցին Վանաձոր, ուր նրանց դիմավորեց Գուգարաց թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Մեսայի եպս. Չուլջանը և առաջնորդեց Ս. Աստվածածին և Ս. Մարգիս եկեղեցիներ: Այստեղ ուխտավորներն իրենց աղոթքը բարձրացրեցին առ Աստված: Պատարագից հետո ճեմարանականները հյուրընկալվեցին առաջնորդարանում:

Կեսօրից հետո ուխտավորների խումբն ուղևորվեց Ավաներդու նորած Ս. Գրիգոր Նարեկացի եկեղեցի, որը ճարտարապետական փեսանկյունից, կարելի է ասել, յուրօրինակ խորացումն է Օձունի, Սանահինի և Հաղպատի վանքերի: Այնուհետև ուխտավորները մեկնեցին Սանահին: Դժվար էր հեռանալ այստեղից, որովհետև այս խոհրդավոր վանքը, որի ամեն մի քար իր պարմությունն ունի, թվում էր, թե դեռ շա՛ր - շա՛ր ասելիք ուներ ուխտավորներին:

Վերջին ուխտապետին Հաղպատավանքն էր, ուր ճեմարանականներին դիմավորեց և վանքի պարմությունը ներկայացրեց Բարեշնորհ Արկադի սարկավագ Թանդիլյանը: Այս շքեղաշուք վանքի հոյակերպ կամարների հովանու ներքո ճեմարանի սաներն ունեցան առանձնանալու, խոկալու և խորհելու ընդհանուր, որը մի փեսայի անխոս ուխտ էր առ Ամենաբարին Աստված, ուխտ, որով պիտի լինեին քաջ ու արթուն սպասավորները Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու:

Ուխտավորները, հոգեպես հարստացած ու զորացած, վերադարձան Տուն՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին՝ իրենց հետ բերելով անմոռանալի հուշեր ու փայլավորություններ, որոնք վստահաբար պետք է ուղեկցեն նրանց իրենց ողջ կյանքի ընթացքում:

ՆՈՎԱԴԱՆՆԵՍ ԴՊԻՐ ԳՈՒՄՐՈՒՅԱՆ
Փետրվարյան Հոգևոր Ճեմարանի Ե լսարանի սան

ՆԱՎԱՔԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՋԱԴԻԱ ԳՅՈՒՂՈՒՄ

156 ՄԱՋԱԴԵՅԻՆԵՐ ԴԱՐՁԱՆ ԱՍՏԾՈ ՈՐԴԵԳԻՐՆԵՐ

2001 թ. հոկտեմբերի 20-ին Սամցխե-Ջավախքի առաջնորդական տեղապահ, Նոգեշնորի Տ. Բարկեն արդ. Մալբիյանի անմիջական նախաձեռնությամբ և գլխավորությամբ, ինչպես նաև Արագվայի համայնքի ժողովի քարտուղար Մանվել Մաղաթեյանի ու Ախալքալաքի մշակույթի տան ռեժիսոր Մինաս Ղազարյանի աջակցությամբ Մաջադիա գյուղում կատարվեց հավաքական մկրտություն: Սուրբ խորհրդակատարությամբ Աստծո որդեգիրներ դարձան 156 մաջադեցիներ:

Վաղ առավոտյան գյուղի Ս. Լուսավորիչ եկեղեցու մուտքի մոտ հավաքված գյուղացիներն ավանդական դիմ-գոտնայով դիմավորեցին իրենց հոգևոր հովվին և Ախալքալաքից ժամանած հրավիրյալներին՝ Ս. Խաչ եկեղեցու հոգևոր դասին, եկեղեցու հովանու ներքո գործող մանկական երգչախմբին և այլ հյուրերին:

Բարեռոշույնի խոսքերից հետո ներկաներն ուղղվեցին Սուրբ Լուսավորիչ եկեղեցի, որն, ի դեպ, սկսել է կառուցվել համապետության միջոցներով 1867 թ. և ավարտին հասցվել 1869-ին: Աղոթարան միակ մուտքի վերնամասին պահպանվել է շինության մասին վկայող հակիրճ արձանագրությունը: Այսպես, համաձայն «Մաշտոց» ծիսարանի, կատարվեց աղոթասացություն, երգվեցին շարականներ, ապա ծիսակատար քահանան՝ Նոգեշնորի Նայր Սուրբը, օրհնեց մկրտության ջուրը՝ «Օրհնեսցի և սրբեսցի» օրհներգի երգեցողությամբ Սրբալույս Մյուռոնը հեղելով ջրի մեջ:

Ներթով, կնքահայրերի ուղեկցությամբ, օրհնված ջրով լվացվեցին և այս կերպ Մկրտության Ս. Ավագանից վերստին ծնվեցին 156 երախաներ (մկրտվողներ): Նրանք Ս. Խորհրդի, կնքահայրերը խոնարհաբար, հանուն մկրտվողների, խնդրեցին հավաք, հույս, սեր և մկրտություն, որպեսզի, ըստ համապատասխան աղոթքի, Ամենակարող Տերն արժանի անի նրանց Իր մեծ շնորհին, մերկացնի հին կամ աղամական մեղքից, նորոգի ու նորոգ կյանքով լցնի Ս. Նոգու գործությամբ՝ նորոգվելու համար Միածին Որդու փառքով: Երախայությունից մկրտության կանչվելով՝ նրանք լվացվեցին օրհնված ջրով, մկրտվեցին Ս. Երորդության անվամբ: Մեղքի ծառայությունից գնվելով Քրիստոսի արյամբ՝ նորոգ մկրտվածներն ընդունեցին Երկնավոր Նոր որդեգրությունը, այսինքն՝ դարձան Աստծո որդեգիրներ՝ ժառանգորդը Քրիստոսի և փաճարը Ս. Նոգու:

Մկրտության Ս. Խորհրդից հետո մկրտվածները դրոշմվեցին Սրբալույս Մյուռոնով: Ս. Խորհուրդն ավարտվեց Նայր Սուրբի «Պահպանիչ» աղոթքով և «Նայր մեր»-ի երգեցողությամբ:

Ծիսակատար քահանաներն էին Սամցխե-Ջավախքի առաջնորդական Կեղապահ, Հոգեշնորհ Տ. Բաբկեն արք. Սալբիյանը և Ախալքալաքի Ս. Խոսե առաջնորդանիսր եկեղեցու հոգևոր հովիվ. Արժանապատիվ Տ. Սամվել քին. Թորոսյանը:

«Ջավախքահայությունը, լինելով հայության մի մասնիկը, քրիստոնեության պետականացման 1700-ամյակը պոնախմբում է՝ հայացքը Ս. Էջմիածնին հառած,- արարողության վերջում ասաց Հայր Բաբկենը: -Այն մարայնությունը, թե ժողովուրդը եկեղեցասեր չի եղել ու կտրված է իր արմարներից, մի քանի ամսվա մեջ հոգս ցնդեց: Ս. Մկրտության ժամանակ ոմանց աջքերին հայտնված ուրախության արցունքները դրա վառ ապացույցն էին: Դրանք նաև հավաստում էին առ Եկեղեցին ժողովրդի ունեցած սիրտ մասին: Ինչպես վառած ճրագը չենք կարող թաքցնել գրվանի ներքո, այնպես էլ մի ողջ ժողովրդի անհնար է կտրել իր արմարներից ու հավաքից»:

Խորհրդակապարտությունը վերածվեց կատարյալ պոնախմբության: Դեռ-գուռնան, երգն ու պարը թևածում էին ողջ գյուղով: Հայրենակիցների համար սիրված երգերի կատարմամբ հանդես եկավ նաև ճանաչված երգիչ Լևոն Իսախյանը:

Հանդիսությունը շարունակվեց մաքադօրինությամբ և սիրո ճաշի ագապեի սեղանների շուրջ՝ ցնծությամբ ու ոգևորությամբ լցնելով Ջավախքահայության այս փոքրիկ հարվածի սրտերը: Ջավախքեցին կրկին անգամ հավաստեց, որ իր ապրելու և գոյարևելու իրավունքը նախնյաց կնիքն ունի ու դարաբույր է այնպես, ինչպես հարազատ ժողովրդի 1700-ամյա փառապանծ ուղին, որ ինքը ևս անցել է այդ ուղով և, որպես մարտակոչ, դարերին է պարզում հայրերի ու մերօրյա հերոս ու հայրենասեր զավակների հույսի, հավատի և միասնության ոգով շնչող հարարելու իրավունքը:

ՍԱՆԱՍԱՐ ԴՊԻՐ ՂՈՒԼԻԿՅԱՆ

ԶԱՎԱԽՔՈՒՄ ՕԾՎԵՑ ՍՐԲՈՑ ԿՈՒՍԱՆԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

«Ով որ գիտե, թե ինչ է բարին, և
չի անում, նրա համար այդ մեղք է»:
(ՆԱԿՈՐԹՍ 7 17)

2001 թ. հոկտեմբերի 28-ին Սամցխե-Ջավախքի փարածաշրջանի Արագվա գյուղում, ի հիշատակ վաղամեռիկ Հայաստան Յայլախանյանի, օծվեց Սրբոց Կուսանաց եկեղեցին: Օծման հանդիսավոր արարողությունը կատարվեց ձեռամբ վիրահայոց թեմի բարեխնամ առաջնորդ, Գերաշնորհ Ս. Գևորգ արքեպս. Սերայդարյանի: Ներկաների թվում էին Սամցխե-Ջավախքի առաջնորդական փեղապահ Նոգեշնորհ Ս. Բաբկեն արք. Սալբիյանը, Ախալքալաք քաղաքի Սուրբ Խաչ եկեղեցու հոգևոր հովիվ, Արժանապատիվ Ս. Սամվել քնն. Թորոսյանը, հոգևորականներ, փեղական իշխանությունների ներկայացուցիչներ, մեծաթիվ հրավիրյալներ փարածաշրջանից, ինչպես նաև Հայաստան աշխարհից:

ԼՎԱՑՈՒՄ ԵՎ ՕԾՈՒՄ

Երիտասարդ աղջնակի անսպասելի մահվանից ճիշտ մեկ փարի անց Արագվա գյուղի և փարածաշրջանի քրիստոնյա հայրուղիների առջև իր դռները հյուրընկալորեն բացեց գյուղին կից, զառիթափ բարձունքին դեպի երկինք վեր խոյացող Սրբոց Կուսանաց նորակառույց եկեղեցին:

Ժամը 13.00-ին սկսվեց եկեղեցու լվացման կարգը՝ համաձայն նախնյաց սրբազան արարողակարգի: Ըստ այդմ լվացվեց ողջ աղոթափուրը նախ սովորական ջրով, ապա՝ գինիով:

Հավարտ լվացման կարգի կատարվեց օծման հանդիսավոր արարողությունը: Հավուր պարտաճի գգեստավորված հոգևորականաց դասը, Վրաստանի հայոց թեմի առաջնորդ, Գերաշնորհ Ս. Գևորգ արքեպս. Սերայդարյանի գլխավորությամբ, թափոր կազմած և «Ուրախ լեր» շարականի երգեցողությամբ առաջնորդվեց դեպի եկեղեցու դուռը: Նենց մուտքի մոտ, դրսի կողմից, համաձայն «Մաշպոց» ծիսարանի, ընթերցվեցին սուրբգրային հատվածներ և համապատասխան սաղմոսներ:

Այս ևույն կերպ մտնելով փաճար, դարձյալ սուրբգրային ընթերցումներով, սաղմոսասացությամբ և շարականների երգեցողությամբ, ձեռամբ Գևորգ Սրբազանի, կատարվեց աղոթարան օծումը: Սրբալույս Մյոռոնով համապատասխանաբար օծվեցին եկեղեցու չորս անկյունները, սյուները, հյուսիսային, հարավային և կենտրո-

նական դռները, Սեղանը, խորանները, իսկ վերջում՝ եկեղեցում գործածվելիք կահ-կարասին:

«Սրբոց Կուսանաց» եկեղեցու օծումը, որին ներկա էին մեծաթիվ ուխտավորներ, ավարտվեց ժամը 14.00-ին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ՍՐԲՈՅ ԿՈՒՍԱՆԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Օծման հանդիսավոր արարողությունից անմիջապես հետո եկեղեցու զանգի երկնագնա դղղանջները սրբագործված փաճար էին հրավիրում հայ հավաքավորին՝ հոգու բերկրանքը, որպես մշտանորոգ աղոթք, առ Բարձրյալն առաքելու, Ամենակա-րող Տիրոջ խաղաղարար ու կենսատու լույսով վերարթնության անմեկնելի խոր-հուրդն ապրելու: Նորած եկեղեցում մատուցվեց անդրանիկ Սուրբ և անմահ Պա-տարագը: Օրվա պատարագիչն էր ուխտավորաբար Արագվա ժամանած Շիրակի թեմի Ս. Յոթվերք Մայր եկեղեցու ծիսակատար, Արժանապատիվ Տ. Խոսրով քնն. Մսեփանյանը:

Հընթաց մատուցվող Ս. Պատարագի, «Հայր մեր»-ից առաջ, հավուր պատշաճի քարոզ խոսեց Սրբազան Հայրը՝ ներկաներին մեկնելով օրվա խորհուրդը, եկեղեցու կառուցման առիթը, ապա նաև քրիստոնեական հավաքի խորախորհուրդ նշանա-կությունը յուրաքանչյուր քրիստոնյայի կյանքում: Իր խոսքի վերջում Սրբազան Հայ-րը աղոթք առաքեց առ Կենսապարգև Տերը՝ Հայաստան-դստրիկի հիշատակի պայ-ծառության և հոգու խաղաղության համար:

Ս. Պատարագից հետո քրվեց նաև սիրո ճաշ:

Հիրավի, ճշմարիտ հավաքավորի, առավել ևս հինավուրց Զավախք աշխարհում բնակվողի համար անչափ կարևոր է, աղոթելու հետ մեկտեղ, նաև իր աղոթատունն ունենալը, որ է այս պարագային Սրբոց Կուսանաց նորակառույց ու նորած եկեղե-ցին: Նաև հարկ է ջնոռանալ, որ մեր հինավուրց ժողովուրդը, իր աղոթքներով ու աղոթաբարներով, եղել է՝ և լինելու է բոլոր ժամանակներում, իսկ քրիստոնեական մեր հավաքը, իբրև Թաքոր լեռ, ուղեկցելու է մեզ դեպի հավիտենություն:

ՍԱՆԱՍԱՐ ԴՊԻՐ ՂՈՒԼԻԿՅԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՅ ԹԵՄԻՑ

Այս տարվա օգոստոսին Բյուրի DOMFORUM կաթոլիկ հասարակությունում կազմակերպվեց դասախոսությունների և հանդիպումների շարք՝ նվիրված քրիստոնեությունը Նայաստանում պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակին:

Օգոստոսի 14-ին տեղի ունեցավ առաջին միջոցառումը, որի ընթացքում «Նայոց Յեղասպանություն. ճանաչում նաև Գերմանիայում» թեմայով բանախոսեց Թիլյերի համալսարանի իրավաբանության բաժնի ուսանող Իլյաս Ուայթը:

Օգոստոսի 21-ին կազմակերպված երկրորդ միջոցառմանը Նայոց Եկեղեցու պատմությանը, արվեստին և այսօրվան նվիրված դասախոսությամբ հանդես եկավ Նարավային Գերմանիայի հայ համայնքների հոգևոր հովիվ Ս. Արմաշ արք. Նալբանդյանը՝ խոսքը զուգակցելով լուսապատկերների և լուսանկարների ցուցադրությամբ:

Այս նույն հասարակությունում օգոստոսի 23-ին ցուցադրվեց Անրի Վերնոյի «Մայրիկ» ֆիլմը: Թեև նախապես լավ էր կինոնկարի միայն առաջին մասի ցուցադրումը, սակայն հանդիսատեսների բուռն ցանկությամբ ներկայացվեց նաև երկրորդ մասը, որով չորս ժամ շարունակ ներկաները մեծ հուզումով դիտեցին այս ֆիլմը:

Վերջին՝ չորրորդ միջոցառումը, որը նվիրված էր հայ ժողովրդի պատմությանը, տեղի ունեցավ օգոստոսի 29-ին: Օրվա բանախոսն էր Բաֆֆի Զանդյանը:

Օգոստոսի 24-ին Շրուտգարդի Շվեյխշ Կմունդ ավանում տեղի ունեցավ միասնական էկումենիկ աղոթք, որին մասնակցեցին. Ավետարանական Եկեղեցուց՝ Հանս Ֆոն Զելեր եպիսկոպոսը, Կարլ Նայնգ Շայդե քահանան և Գաբրիել Կրոնմերը, Կաթոլիկ Եկեղեցուց՝ Մայքլ քահանան և Նեթցել սարկավագը: Նայոց Եկեղեցուց այս արարողությանը մասնակցեց Ս. Արմաշ արքեպ. Նալբանդյանը:

Այն կազմակերպվել էր ի գնահատություն Կարմիր Խաչի այս ավանի մասնաճյուղի, որն արդեն տասը տարի է, ինչ օգնություն է ցուցաբերում Նայաստանում դեկտեմբերյան երկրաշարժից տուժածներին: Նաև յոթ տարի է, ինչ Երևանում հիմնված բարեգործական ճաշարանից ձմռան ամիսներին օգտվում են 700-800 մեծահասակներ, 350 երեխաներ և 30 հաշմանդամներ: Տեղի լեռնագնացների փրկարարական ջոկատը, որը մասնակցել էր 1988-ի փրկարարական աշխատանքներին, սերտ կապի մեջ է «Մայիրակ» նույնաբնույթ ջոկատի հետ: Շվեյխշ Կմունդի Ավետարանական Եկեղեցու քահանա Կարլ-Նայնգ Շայդեի նախաձեռնությամբ լեռնագնացների ջոկատը Գերմանիայում պատրաստել է 4,5 մետր բարձրությամբ մեքենայի մի խաչ, որն անցյալ տարի բարձրացվել է քառազազաթ Արագածի գագաթներից մեկին: Ջոկատի անդամները նաև 16.000 գերմանական մարկ են ուղարկել Նայաստան՝ արյան քաղցկեղով հիվանդ երկու պատանիների բուժման համար:

Էկումենիկ այս արարողությանը «Մայիրակ» փրկարարական ջոկատի կողմից ներկա էր Ժենյա Պատուրյանը, որը գերմանացի լեռնագնացներին ընկերակցել էր Արագածի գագաթը ելնելիս և խաչը տեղադրելիս, որի համար, ի նշան շնորհակա-

լուծյան, գերմանական ջոկատի անդամները նրան նվիրեցին մի խաչ, որը հայերեն «Պահպանիչ»-ով օրհնեց Արմաշ աբեղան և այն հայ փրկարարուհու պարանոցից կախեց Ավետարանական Եկեղեցու քահանա Շայդեն:

Էկումենիկ այս արարողությունից հետո ներկաները հյուրընկալվեցին լեռնագնացների ջոկատի քաղաքից դուրս գտնվող լեռնային մի տնակում:

Օգոստոսի 25-ին Բրավնշվայգի հայ համայնքի նախաձեռնությամբ քաղաքի համալսարանում, 1700-ամյակի առիթով, Հայոց Եկեղեցու պատմությանը, արվեստին և ներկային նվիրված բանախոսությամբ հանդես եկավ Տ. Արմաշ աբեղա Նալբանդյանը: 1700-ամյակին նվիրված համանման գեկուցում Արմաշ աբեղան կարդաց նաև Նեքարտովի բարեգործական ընկերության սրահում հայ-գերմանական մշակութային միության հրավերով:

Մեպրեմբերի 5-ին Բյուրի Ս. Տերինիդադս եկեղեցում, քրիստոնյա-հրեա համագործակցության կազմակերպության նախաձեռնությամբ, ճանաչված լրագրող Ռաֆ Զորդանոն Հայկական Ցեղասպանությանը նվիրված դասախոսություն կարդաց: Նույն այս թեմայով նա 15 տարի առաջ մի ֆիլմ էր նկարահանել, որը մեծ արձագանք էր գտել Եվրոպայում: Հայերով և գերմանացիներով լեցուն եկեղեցում, ուր ներկա էր նաև հայոց թեմակալ առաջնորդը, բանախոսին ողջունեց Բյուրի քաղաքի միջեկեղեցական հարաբերությունների պատասխանատու պատվելի Հանս Գեորգ-Լինկը, որը նաև Բյուրում 1700-ամյակին նվիրված հանդիսությունների կազմակերպիչներից է:

Գերմանահայոց թեմում 1700-ամյակի գլխավոր ձեռնարկը տեղի ունեցավ սեպտեմբերի 9-ին Բյուրի կաթողիկե նշանավոր Մայր Տաճարում: Այն կազմակերպվել էր առաջնորդարանի և Գերմանիայի Հյուսիս-Հռենոսյան Վեսթֆալն նահանգի միջեկեղեցական կազմակերպության կողմից: Արարողության սկզբում մեծաշուք թափոթով Բյուրի Մայր Տաճար առաջնորդվեցին Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Բեգչյանը և Բյուրի Արքեպիսկոպոս կարդինալ Մայգենը, ինչպես նաև Անգլիայի հայոց հայրապետական պատվիրակ և առաջնորդ Տ. Նաթան եպիսկոպոս Հովհաննիսյանը, ապա տեղի ունեցավ հայաձես ժամերգություն:

Հազարավոր հայերով և օտարազգիներով լեցուն եկեղեցում 1700-ամյակի խորհրդի, Հայոց Եկեղեցու և Էկումենիզմի ոգով գործելու անհրաժեշտության մասին իրենց քարոզներում խոսեցին Գարեգին Սրբազանը և կարդինալ Մայգենը: Արարողությունից հետո եկեղեցու հանդիսասրահում գեղարվեստական ճոխ հայտագրով հանդիսավոր ընդունելություն տեղի ունեցավ:

Հոկտեմբերի 13-ին Բեռլինի հայ համայնքում Տ. Մերովբե վրդ. Բսախանյանի մատուցած Ս. Պարաբագից հետո կազմակերպվեց հանդիսություն՝ նվիրված Թարգմանչաց փոնին, որտեղ ելույթ ունեցավ Գերմանիայում իր պաշտոնավարությունը ավարտող Հայաստանի արքակաթագ և լիազոր դեսպան Աշոտ Ոսկանյանը:

Նույն այս առիթով դեսպանի՝ հոկտեմբերի 16-ին կազմակերպած հրաժեշտի ընդունելությանը մասնակցեց Բեռլինի հայոց հոգևոր հովիվ Ս. Սերովյե Վրդ. Իսախանյանը՝ տեղի հայ համայնքի վարչության անդամների հետ, իսկ հոկտեմբերի 30-ին Գերմանիայի Արքեպիսկոպոսության կողմից կազմակերպված հրաժեշտի ճաշկերույթին մասնակցեց առաջնորդ Սրբազանը՝ դեսպանին հանձնելով մի հուշանվեր և հաջողություն մաղթելով իր հետագա աշխատանքում:

Հոկտեմբերի 16-ին Ս. Գարեգին արքեպս. Բեգյանը թեմական խորհրդի առաջնորդ Սարգիս Զեհյայանի հետ ներկա գտնվեց Արմին Թ. Վեգներին նվիրված ցուցահանդեսի բացմանը, ուր, ի թիվս այլ ելույթ ունեցողների, խոսք ասաց նաև առաջնորդ Սրբազանը՝ հայ ժողովրդի երախտագիտությունը հայտնելով այն բանի համար, որ գերմանացի ազնիվ սպան, փեսանելով հայության դեմ գործադրվող ոճիրը, չներկնեց բողոքի և դատապարտության իր ձայնը բարձրացնել:

Հոկտեմբերի 21-ին Բյուրի Ս. Սահակ-Մեսրոպ առաջնորդանիստ եկեղեցում տեղի ունեցավ երաժիշտ և խմբավար Վարուժան Մարգարյանի համերգը՝ նվագակցությամբ դաշնակահար Կարեն Թովկյանի: Վ. Մարգարյանն առաջնորդարանի կողմից հրավիրվել է որպես խմբավար և երաժիշտ գերմանահայ համայնքների:

Համերգի ընթացքում, որը կազմակերպվել էր առաջնորդարանի մշակութային հանձնաժողովի կողմից, հնչեցին Կոմիտաս վարդապետի ստեղծագործությունները և նրանց դաշնամուրային մշակումները:

Հոկտեմբերի 27-ին Բաղեն Վայրենբերգի հայ համայնքը մատաղօրինությամբ տոնախմբեց Գերմանիայի հայոց առաջնորդության հիմնադրման փասնամյակը:

Ձեռամբ Գարեգին Սրբազանի մատուցված Ս. Պարարագին ներկա էին տեղի Ուղղափառ Եկեղեցիների ներկայացուցիչները: Ս. Պարարագից հետո Զալախի հայ քանդակարտ տեղի ունեցած հանդիսության ժամանակ առաջնորդ Սրբազանը «Օրհնության գրեր» հանձնեց տեղի հայ համայնքի կյանքին իրենց կարևոր նպաստը բերած մի խումբ ազգայինների:

Նոյեմբերի 3-4-ը Ֆրանկֆուրտում ևս հանդիսավորապես նշվեց Գերմանիայի հայոց առաջնորդության հիմնադրման փասնամյակը:

Նոյեմբերի 3-ին Զալալայի սրահում կազմակերպված հանդիսությունը բացվեց թեմական խորհրդի արեւմտաօրի Սարգիս Զեհյայանի խոսքով: Շուրջ 500 ներկաների առջև իրենց գեղարվեստական կատարումներով հանդես եկան երգիչ Հարութ Փամբուկչյանը, Մարսելի «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբը, որը հաջորդ օրը մասնակցեց նաև Ս. Պարարագին և «Արաքս-Սասուն» պարախումբը: Վերջում Գարեգին Սրբազանը մի խումբ ներկաների հանձնեց օրհնության գրեր, 1700-ամյակի արձայն մեղաներ և այլ հուշանվերներ:

Հաջորդ օրը ձեռամբ առաջնորդ Սրբազանի մատուցվեց Ս. Պատարագ, որի ընթացքում ընթերցվեց Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետի՝ թեմի հիմնադրման 10-ամյակի առիթով տրված Օրհնության գիրը (տե՛ս էջ 48):

Նոյեմբերի 10-ին Գերմանիայի հայոց առաջնորդության մշակութային հանձնախմբի նախաձեռնությամբ Քյոլնի համայնքային սրահում դասախոսությամբ հանդես եկավ հանձնախմբի գործուն անդամներից Ժորժիո Բավայիան՝ ցուցադրելով Հայաստանի տեսարժան վայրերի և ճարտարապետական մի շարք հուշարձանների իր նկարած փնտերիկները: Այս միջոցառման ժամանակ համայնքի «Կոմիտաս» երգչախմբի կապարմամբ հնչեցին հայկական ժողովրդական երգեր:

Նույն օրը Քեիլի Ս. Մարիամ կաթոլիկ եկեղեցում փեղի ունեցավ Էկումենիկ առարողություն՝ նվիրված 1700-ամյակին, որի ընթացքում հայ և կաթոլիկ հոգևորականների կողմից համապետ խաղաղության ողջույն ուղղվեց եկեղեցում հավաքվածներին: Առարողությունից հետո եկեղեցու սրահում կազմակերպված հանդիսության ժամանակ Հայոց Եկեղեցու 1700-ամյա պատմությանը նվիրված դասախոսությամբ հանդես եկավ Արմաշ աբեղան:

Նոյեմբերի 11-ին Շվեյցարիայի գերմանախոս բաժնի հոգևոր հովվության նախաձեռնությամբ Ցյուրիխում, ձեռամբ շրջանի հոգևոր հովիվ Տ. Շնոբիք քնն. Չեքիջյանի մատուցվեց Ս. Պատարագ և 1700-ամյակի շրջագծում միջեկեղեցական հանդիպում փեղի ունեցավ, որոնց մասնակցեցին Կաթոլիկ և Ավետարանական բարեկարգչական Եկեղեցու հոգևորականները և ներկայացուցիչները:

Առարողությունից հետո կազմակերպված հանդիսության ժամանակ ելույթ ունեցավ «Կոմիտաս» երգչախումբը, մեներգիչ Արամ Արաքյանը և դաշնակահար Միքայել Պալյանը, Հայոց Եկեղեցուն նվիրված բանախոսությամբ հանդես եկավ Արմաշ աբեղան, իսկ «Մոռանալ թե՛ հիշել» հարցադրմամբ Սարգիս Շահինյանն անդրադարձավ ցեղասպանության ճանաչման խնդրին: Շվեյցարիայի հայ գաղութի պատմությանն իր խոսքը նվիրեց Էդուարդ Կեոքսելը:

Նոյեմբերի 17-ին մատուցված Ս. Պատարագով և առանձին հանդիսությամբ Նյունբերգի հայ համայնքը ևս փոխեց 1700-ամյակը:

Նոյեմբերի 24-ին Գերմանիայի հայոց առաջնորդությունն ու հայ-գերմանական բարեկամությունը Քյոլնի հայ համայնքի սրահում կազմակերպեցին դասախոսությունների մի շարք նվիրված 1700-ամյակին:

Նույն օրը Բադեն Վայտենբերգում հայկական համայնքի կողմից նշվեց Քյոլնիկցենի Ս. Խաչ եկեղեցու ձեռք բերելու 18-ամյակը: Ձեռամբ Տ. Գարեգին աբղ. Հարությունյանի, մատուցվեց Ս. Պատարագ: Ի հիշատակ համայնքի վարչության հանգուցյալ անդամների փեղի ունեցավ հոգեհանգստյան առարողություն:

ԸՍՏ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՎՅՅՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ՎԱՐՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

Շենոնդա Գ-ի գահակալության շրջանում Ամբա Ռուեյսի վանքում հաստատված փայարանում լույս են տեսել հարյուրավոր հոգևոր բնույթի և մեկնողական գրքեր: Իսկ արքայասահմանում գնվել կամ կառուցվել են ավելի քան հարյուր եկեղեցիներ և հիմնվել առաջնորդարաններ: Բանախոսներից յուրաքանչյուրի խոսքը ընդմիջվում էր հինգից վեց հազար հավատացյալների որոտընդոտստ ծափերով:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի շնորհավորական գիրն ընթերցեց եգիպտահայոց թեմի առաջնորդ, Գերշ. Տ. Զավեն արքեպիսկոպոսը (տե՛ս էջ 40) և հանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Շենուղա Գ Պարրիարքին հանձնեց ընկուզենու փայտի վրա փորագրված կես մետր բարձրությամբ հայկական ոճով գեղեցիկ մի խաչքար:

Հաջորդ օրը, կեսօրին, Ապպայիսե թաղամասի Ամբա Ռուեյս աթոռանիսր պատրիարքարանում Նորին Ամենապատվություն, Ալեքսանդրիայի և Համայն Աֆրիկայի Ղայրի Ողղափառ Պապ և Պատրիարք Շենուղա Գ-ի զահակալության 30-ամյակի առթիվ կազմակերպվեց հանդիսավոր ընդունելություն, ուր Շենուղա Գ Պարրիարքն հանդիսության մասնակիցներին հիշատակի նվերներ հանձնեց:

Նոյեմբերի 11-ին, կիրակի օրը, ժամը 9.30-ին, Կաեիրեի Ղանրա թաղամասի Ս. Կույս Աստվածածին Ատրի Ողղափառ եկեղեցում տեղի ունեցած արարողություններին նախագահեց Անտիոքի և Համայն Արևելքի Պատրիարք Մար Իգնատիոս Զաքքա Իվասը: Տեղի ունեցավ Ս. Պատարագ, որի ընթացքում Սրբազան Պատրիարքը քարոզ խոսեց: Սույն արարողություններին ներկա էր Գերշ. Տ. Զավեն արքեպս. Չինչինյանը: Ավարտից հետո տեղի ունեցած ընդունելության ժամանակ Սրբազան Հայրը Մար Իգնատիոս Զաքքա Պատրիարքին փոխանցեց Ամենայն Հայոց Հայրապետի եղբայրական ողջույնները և բարեմաղթանքները:

ԳԵՐՇ. Տ. ԽԱԺԱԿ ԱՐՔԵՂՍ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ԵՒ ԴԵՍՊԱՆ ՏՈՔԹ. ՄՈՎՍԷՍ ԱՔԷԼԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՅԵՅԱՆ ՈՒՂԱՓԱՊԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԱՂՕԹՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ

Երեքշաբթի Նոկտեմբեր 9, 2001, յետ միջօրէի ժամը 6:00-ին՝ Մանեաթըն Նիւ Եորքի Ս. Երրորդութիւն Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցոյ մէջ տեղի ունեցաւ Ուղղափառ եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու մասնատր աղօթքի արարողութիւնը՝ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան շրջանակին համար: Այս արարողութիւնը կազմակերպուած էր Ուղղափառ եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու Եպիսկոպոսներու Միացեալ Յանձնաժողովին կողմէ, որուն արեւնապետներն են Ամերիկայի Արեւելեան թեմի առաջնորդ Գերշ. Տ. Խաժակ արքեպս. Պարսամեան եւ Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցոյ Միջեկեղեցական յարաբերութեանց վարիչ Գերշ. Տ. Տիմիթրիոս արքեպս. Զանթոս:

Միացեալ Յանձնաժողովը կազմուած է տարի մը առաջ՝ գլխաւոր նպատակ ունենալով Ուղղափառ եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու միջեւ զօրացնել համագործակցութիւնը, քաջալեր հանդիսանալ աշխարհի խաղաղութեան եւ իրարհասկացողութեան դասին եւ առիթ ընծայել Ուղղափառ Եկեղեցիներու ընտանիքին, որպէսզի իրարու բաժնեկից դարձնեն իրենց կրօնական եւ մշակութային աւանդութիւնները:

Միացեալ Յանձնաժողովի առաջին նախաձեռնութիւնը եղաւ Նոկտեմբեր 9-ի արարողութիւնը, որուն հրաւիրուած էին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան այն դեսպանները, որոնց ներկայացուցած երկիրներուն մէջ Ուղղափառ եւ Արեւելեան Ուղղափառ համայնքներ գոյութիւն ունին:

Յանձնաժողովը աշխատանք կը տանի, որպէսզի նման արարողութիւններ կազմակերպուին ամէն տարի. ծրագրուած է, որ յաջորդ տարուան արարողութիւնը տեղի ունենա Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ:

Մասնատր աղօթքի արարողութեան ներկայ էին նաեւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Միացեալ Նահանգաց դեսպան Ճան Նեկրոպիոնթ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Կոթթ. Մովսէս Աբէլեան:

Այս խիստ տպաւորիչ արարողութիւնը սկսաւ Յոյն եկեղեցականներու թափօրի մուտով՝ գլխաւորութեամբ առաջնորդ Տիմիթրիոս արքեպիսկոպոսի: Դասին մէջ տեղ գրաւած էին Ուղղափառ Եկեղեցիներու զանազան բարձրաստիճան հոգեւորականներ, ինչպէս Միացեալ Յանձնաժողովի համաարեւնապետ Գերշ. Տ. Խաժակ արքեպս. Պարսամեան եւ Արեւելեան թեմի թեմական պատուիրակ ու Միջեկեղեցական հարաբերութեանց վարիչ Գերշ. Տ. Վիգէն եպս. Այգազեան:

Աղօթքներ մաքուցուեցան աշխարհի խաղաղութեան, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն, բոլոր հոգեւորականներուն, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան եւ անոր պաշտօնեաներուն, համայն աշխարհի ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ Սեպտեմբեր 11-ի ողբերգութենէն վերապրողներուն եւ անոնց ընտանիքներուն համար: Օրուան երգեցողութիւնը կատարեց Ս. Վլադիմիր Դպրեվանքի երգչախումբը:

Բարեգալստեան խօսքը արտասանեց Հայր Լեոնիդ Քիշքովսքի, որ արտայայտուելով Սեպտեմբեր 11-ի ցնցիչ պարահարին մասին՝ ըսաւ. «Ուղղափառ եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիները կը հաւատան, որ շար կարեւոր է խաղաղ երկխօսութիւնը», եւ որպէս օրինակ յիշեց Մահմետական Սուրիոյ մէջ Ուղղափառ քրիստոնեաներու խաղաղ կեցութեան մասին: Ըսաւ նաեւ, որ նախկին համայնաւար Հայաստանի մէջ Եկեղեցի կը բարգաւաճի եւ կը զօրանայ. իսկ Միացեալ Նահանգաց մէջ Ուղղափառ Եկեղեցիները «կենսունակ փոքրամասնութիւն» են:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան լիազօր եւ մնայուն դեսպան Գրեթ Մովսէս Աբելեան ըսաւ. «Մենք այսօրեղ հաւաքուած ենք խաղաղութեան եւ իրարհասկացողութեան ընթացք փալտ համար, եւ ես կը կարծեմ, որ այս դարի հեքապնդման եւ միութեան համար ամենէն յարմար ժամանակը հիմա է: Անցեալ ամսուան ընթացքին ամբողջ աշխարհը իրազեկ եղաւ, որ մենք մուրք գործած ենք նոր շրջանի մը մէջ, որ մեզի կու փայ նոր պարտականութիւններ եւ նոր առաջնահերթութիւններ: Այսօր այսօրեղ գրնուող մեզմէ շարեր մեր ժողովուրդներու անցեալի վայրագ բռնագաղթի գոհերն ենք: Եւ սակայն, այսօր այսօրեղ կը գրնուինք որպէս ներկայացուցիչներ մեր ապրող ժողովուրդին ու կառավարութեան, եւ ապագային կը նայինք վառ յոյսերով: Յոյսի զանազան օրինակներու կարգին յիշեց պարկերը Տիմիթրիոս արքեպիսկոպոսին, որ Միացեալ Նահանգաց նախագահին եւ Նիւ Եորքի քաղաքապետին հետ կանգնած էր Սէլնթ Նիքըս Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցոյ եւ Զոյգ Աշտարակներու աւերակներու դիմաց, եւ ըսաւ. «Այդ պահուն կարծէք մենք ալ կանգնած էինք անոնց հետ, եւ մեզի վստահուած էր խիստ կարեւոր դեր մը՝ այս սարսափելի պարահարին յաջորդող շրջանին համար»: Ան յիշելով, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը նշեց իր անկախութեան փասնամեակը՝ ըսաւ. «Տակաւին կը յիշեմ այն օրը, երբ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը ճանցցաւ մեր երկիրը, եւ անոր դրօշակը պարգունցաւ ազգերու ընտանիքի անդամներու դրօշակներու կողքին: Հակառակ անոր, որ Հայաստան բաղդաւորաբար նոր Հանրապետութիւն մըն է, սակայն այս փարի ան ազգովին կը փոնախմբէ իր քրիստոնէացման 1700-ամեակը»:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մօտ Միացեալ Նահանգաց դեսպան Ծան Նեկրովոնթ արտայայտուեցաւ «պարերագմի սարսափելի ձգարածութեան» մասին: «Միացեալ Նահանգները եւ իրենց կողմնակիցները երկու կարեւոր պարտականութիւններ կը հեքապնդեն՝ ինքնապաշտպանութեան եւ Մարդկային Իրաւանց համաշխարհային հօջակագրի իրաւունքները: Մէկ խօսքով, կը փեսնենք, որ առանց հանդուրժողականութեան ջարագովման՝ չենք կրնար ապահովութիւն ունենալ»: Կամատր հրշէջները, ոսրիկանները եւ շրապ օգնութեան անձնակազմը «հերոսներ»

անուանեց ան. անոնք իրենց կեանքերը զոհեցին՝ ուրիշներուն կեանքերը ազատելու համար: Ան յիշեց նաեւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան քաջարի պաշտօնակիցները, որոնք այսօր իրենց կեանքերը վրանցի կ'ենթարկեն՝ մարդասիրական օգնութիւն փութացնելու համար աֆղանցի բազմաեւագար տնագորիկներու: Ան անել-ցուց. «Հանդուրժողութեան ոգին կարեւոր է խաղաղութեան ոգիին համար: Այս սկզբունքին պաշտպան կանգնելով միայն՝ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մէջ մենք բոլորս պիտի կարենանք շարունակել մեր կրօնական եւ մշակութային գործը՝ ի նպաստ դրական, մարդկային եւ իրաւ նպատակներու իրագործման»:

Աղօթքի արարողութեան աւարտին՝ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Յանձնախումբի անդամներն էին՝ Տիմիթրիոս արքեպիսկոպոս, Հոգշ., Կորթ. Ռապրթ Սթեփանոսիոս՝ Յոյն Ուղղափառ Արքեպիսկոպոսարանէն, Հոգշ., Կորթ. Անթընի Տը Լուզա՝ Ասորի Ուղղափառ Եկեղեցիէն, Հոգշ. Տ. Սիմէոն արք. Օրապաշեան՝ Ամերիկայի Արեւելեան թեմի Առաջնորդարանէն, եւ Գերշ. Տ. Միքայէլ եպիսկոպոս՝ Հիսիսային Ամերիկայի Ղապի Եկեղեցոյ Արքեպիսկոպոսարանէն:

ԴԻԲԱՆ ԱՄՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Հոկտեմբեր 15, 2001

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՌՈՒՄ

ՎԵՏԱՓԱՍՏԱՅԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ

ԲՈՒՆԴԵՍԱԳԻ ՓՈԽՆԱԽԱԳԱՆ ԱՆՏՅԵ ՖՈԼԿՈՐԻՆ

Հոկտեմբերի 4-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Բունդեսագի փոխնախագահ Անդյե Ֆոլմերին:

Վեհափառ Հայրապետն ուրախությամբ նշեց, որ Հայ Եկեղեցու հորեյանական փարում բարեկամ երկրների ներկայացուցիչների այցելությունները Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին նկատում է իբրև ներդրում Հայոց մեծ դարձի հորեյանին, իսկ յուրաքանչյուր այց Գերմանիայից՝ գեղեցիկ հուշեր է արթնացնում նաև գերմանացի ժողովրդի և Գերմանիայի Ավերարանական Եկեղեցու մասին, որոնց բարեսիրտ ուշադրությունն է վայելել այդ երկրում ուսանելու փարիներին: Վերջինիս առիթով Վեհափառ Հայրապետը գոհունակությամբ փաստեց, որ այսօր էլ Հայ Եկեղեցու շարք հոգևորականներ իրենց ուսումը շարունակում են Գերմանիայի համալսարաններում:

Զրույցի ընթացքում, ի պատասխան տրիկ. Ֆոլմերի հարցադրումների, Նորին Սրբությունն իր տեսակետն արտահայտեց քրիստոնյա Եկեղեցիների միջև փոխհարաբերությունների, երիտասարդության դաստիարակության հարցում Եկեղեցու դերի վերաբերյալ, ներկայացրեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կողմից իրականացվող սոցիալական ծրագրերը:

**ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ ԱՅՅԵԼԵՅԻՆ
ՄԻ ԽՈՒՄԲ ԱՂԲԵԶԱՆՅԻ ԼԲԱԳՐՈՂՆԵՐ**

Հոկտեմբերի 10-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեցին մի խումբ աղոթեցանցի լրագրողներ: Հանուն Ամենայն Հայոց Հայրապետի հյուրերին ողջունեց Տ. Փառեն եպս. Ավետիքյանը:

Սրբազան Հայրն ուրախությամբ փաստեց երկու ժողովուրդների հոգևոր պեղծության միջև սկսված երկխոսությունը՝ ի նպաստ հայ-ադրբեջանական հակամարտության խաղաղ կարգավորման: Վերջինիս առիթով Գերաշնորհ Սրբազանը կարևոր նկատեց նաև լրագրողների աշխատանքը՝ հույս հայտնելով, որ ադրբեջանցի լրագրողների այցը Հայաստան նույնպես իր օգտակարությունը կարող է ունենալ երկու ժողովուրդների միջև հարաբերությունների կարգավորման գործում:

«Աստված րևոյինէլ է, որպէսզի մենք ապրենք միմյանց հարեանությամբ, և մենք պետք է լինենք բարեկամներ՝ անկախ կրօնական մեր պատկանելությունից», - ասաց Փառեն Սրբազանը:

Հանդիպման ընթացքում ադրբեջանցի լրագրողները հետաքրքրվեցին Հայաստանում իրականացվող եկեղեցաշինությամբ, Հայ Առաքելական Եկեղեցու և կրոնական փառքեր կազմակերպությունների միջև եղած հարաբերություններով:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ԱՂԻՒՄՆ ՍԵՎԵՐԻՆԻՆ ԵՎ ՄԱՐՍԵԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

Հոկտեմբերի 27-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց ԵԱՀԿ խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Ադրիան Սներինին:

Պրն Սներինը Վեհափառ Հայրապետին շնորհավորեց Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյա հոբելյանի առիթով և բարձր գնահատեց Հայ Եկեղեցու դերը հայ ժողովրդի կյանքում:

Հանդիպման ընթացքում խոսվեց մարդկության անվտանգության ապահովման, աշխարհում և մասնավորապես փարածաշրջանում խաղաղության հաստատման խնդիրների, դրանց լուծման գործում Եկեղեցու դերակատարության շուրջ:

Վեհափառ Հայրապետը նշեց, որ Եկեղեցին քարոզիչն է խաղաղության, սիրո ու բարեկամության, և Տիրոջ այս պատգամներին դարեր ի վեր հավատարիմ են Հայ Եկեղեցին և ժողովուրդը:

«Մենք գիտակից ենք մեր առաքելությանը, և այդ գիտակցությամբ են ընթանում նաև Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու և Ադրբեջանի հոգևոր պետերի միջև շարունակվող հանդիպումները», - անդրադառնալով դարաբաղյան հակամարտության խնդրին, փաստեց Հայոց Հայրապետը՝ նշելով, որ փարածաշրջանում խաղաղության հաստատման գործում, ի դեմս Եկեղեցու, ԵԱՀԿ-ն կարող է ունենալ ակտիվ ու աջակից գործակից: Նորին Սրբությունը վկայեց նաև, որ դարաբաղյան հիմնախնդիրը չունի կրոնական բնույթ: Այն գերծ է կրոնական հիմքից:

Նույն օրը Նորին Սրբությունն ընդունեց Մարսելի քաղաքապետ Ժան Կլոդ Գոդենի գլխավորած պատվիրակությանը:

Վեհափառ Հայրապետը ուրախությամբ ողջունեց Մարսելի և Երևանի միջև սկիզբ առած եղբայրական փոխհամագործակցությունը՝ նշելով, որ այն առավել չափով ամրապնդում է երկու ժողովուրդների բարեկամությունը:

Նորին Սրբությունը երախտագիտությամբ նշեց, որ Ֆրանսիան մշտապես աջակից է եղել հայ ժողովրդին, իսկ 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը Ֆրանսիայի կողմից, որին իր նպաստն է բերել նաև Մարսելի քաղաքացիները, Վեհափառ Հայրապետը նկատեց իբրև Ֆրանսիայի մարդասեր ոգու դրսևորման և հայ ժողովրդի նկատմամբ ունեցած գնահատանքի վկայություն:

ՎԵՏԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՇՆՈՐՀՎԵԼ Է ՈՒԿՐԱԻՆԱՅԻ «ԻՇԽԱՆ ՅԱՐՈՍԼԱՎ ԻՄԱՍՏՈՒՆ» 5-ԴԱՏՏԻՃԱՆԻ ՇՔԱՆԶԱՆ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Ուկրաինայի Հանրապետության նախագահ Լեոնիդ Կուչմայի հոկտեմբերի 2-ի հրամանագրով շնորհվել է Ուկրաինայի «Իշխան Յարոսլավ Իմաստուն» 5-րդ աստիճանի շքանշան: Շքանշանը Վեհափառ Հայրապետին շնորհվել է հայ-ուկրաինական հոգևոր կապերի զարգացման և միջեկեղեցական կապերի ամրապնդման գործում ունեցած նշանակալի ավանդի համար:

Հոկտեմբերի 29-ին, այցելելով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, շքանշանը Ամենայն Հայոց Հայրապետին հանձնեց Հայաստանում Ուկրաինայի արտակարգ և լիազոր դեսպան Ալեքսանդր Բոժկոն: Ինչպես նշեց դեսպանը, Ամենայն Հայոց Հայրապետն առաջին հոգևոր առաջնորդն է, որ պարգևատրվում է Ուկրաինայի պետության այս շքանշանով:

«Իշխան Յարոսլավ Իմաստուն» պետական շքանշանը հաստատվել է Ուկրաինայի նախագահի կողմից 1995 թ.: Այն տրվում է Ուկրաինայի և այլ երկրների պետական բարձրաստիճան, ինչպես նաև անվանի հասարակական ու հոգևոր գործիչների:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՓՈԽՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄ

Հոկտեմբերի 31-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ֆինլանդիայի խորհրդարանի նախագահի առաջին տեղակալ, փոխին Սիրկա Լիսա Անտիլայի գլխավորած պատվիրակությանը:

Հանդիպման ընթացքում Վեհափառ Հայրապետն անդրադարձավ Հայ Եկեղեցու առաքելությանը՝ ուրախությամբ փաստելով անկախ Հայաստանում Եկեղեցուն ընձեռված լայն հնարավորությունների մասին: Նորին Սրբությունը նշեց, որ այսօր Հայ Եկեղեցին վերանորոգման շրջան է ապրում՝ փորձելով հաղթահարել Եկեղեցու առջև ծառացած դժվարությունները և խորհրդային անաստվածության տարիների

հետևանքները: Աշխատանքներ են փարվում նաև աշխարհի փարքեր երկրներում հայ եկեղեցական համայնքային կյանքի ձևավորման համար: Նորին Սրբությունը փնդեկացրեց, որ վերջերս նման մի համայնք է ստեղծվել նաև Ֆինլանդիայում, որն առաջիկայում կունենա իր հոգևոր հովիվը:

Ի պատասխան փիլ. Անփիլայի հարցման, Նորին Սրբությունն անդրադարձավ Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակի առիթով Հոռմի Պապի Հայաստան կաթարած այցին, Հայ Առաքելական և Հռոմեական Կաթոլիկ Եկեղեցիների միջև առկա ջերմ կապերին:

Հանդիպմանը ներկա էր Հայաստանում Ֆինլանդիայի դեսպան Տիմո Լահելման: Դեսպանը Վեհափառ Հայրապետին փոխանցեց Ֆինլանդիայի արքեպիսկոպոսի նամակը՝ նշելով, որ վերջինս ցանկություն է հայտնել հանդիպելու Հայոց Հայրապետի հետ: Նորին Սրբությունն ուրախությամբ ողջունեց Հայ Եկեղեցու և Ֆինլանդիայի Եկեղեցու միջև կապերի ամրացմանը նպաստող նման քայլերը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՆԻԴԵՐԼԱՆԴՆԵՐԻ ՖԻՆԼՆՍՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Հոկտեմբերի 31-ին Նորին Սրբություն Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց Նիդերլանդների ֆինանսների նախարար Խեյրիպ Զալմին:

Նորին Սրբությունն իր գոհունակությունը հայտնեց հայ-հոլանդական կապերի զարգացման առնչությամբ՝ նշելով, որ այդ կապերը ձգվում են դեպ պատմության խորքերը: Դեռևս 17-րդ դարում Ամստերդամի Ս. Էջմիածնի և Ս. Սարգսի անվան փայտահանում Ոսկան վարդապետ Երևանցին հրապարակել է հայերեն առաջին փայլագիր Աստվածաշունչը: Վեհափառ Հայրապետն ուրախությամբ նշեց, որ այսօր վերստին Ամստերդամում գործում է 18-րդ դարի հայկական եկեղեցին:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՋԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հոկտեմբերի 30-31-ը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում փեղի ունեցավ երիտասարդական միջթեմական ժողով՝ Կանադայի հայոց թեմի առաջնորդ, Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակի եկեղեցական գրասենյակի վարիչ-քարտուղար Տ. Հովհանն արքեպ. Տերտերյանի նախագահությամբ:

Ժողովի մասնակիցները՝ երիտասարդներ Հայաստանի և սփյուռքի թեմերից, քննարկեցին 1700-ամյակի եկեղեցական գրասենյակին կից ստեղծված Երիտասարդական ուխտագնացության գրասենյակի կաթարած աշխատանքները, մասնավորապես՝ 1700-ամյակի առիթով այս փարվա հուլիսի 10-19-ը կազմակերպած երիտասարդական մեծ ուխտագնացությունը Հայաստանի սրբավայրեր: Զննարկվեցին նաև 2002 թ. կայանալիք երիտասարդական ուխտագնացությունների կազմակերպման հարցերը:

Ժողովականները որոշեցին առայժմ մեկ փարի ժամանակով, արեղծել երկրասարդական կազմակերպությունների համահայկական խորհուրդ: Վերջինիս նպատակն է լինելու հայ Եկեղեցու երկրասարդական կազմակերպությունների ստեղծման և զարգացման գործին աջակցությունը, այդ կազմակերպությունների անդամների թվի համալրումը, թեմերի միջև հաղորդակցության ապահովումը:

**ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ԼԱՏՎԻԱՅԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԳՈՐԾՆԱԽԱՐԱՐ ԻՆԴՈՒԼԻՍ
ԲԵՐԶԻՆՇԻՆ, ՌՈՒՍՍԵՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՓՈԽԱՐՏԳՈՐԾՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԵՎ ԵԱՀԿ ՄԻՆՍԿԻ ԽՄԲԻ
ՀԱՄԱՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԻՆ**

Նոյեմբերի 6-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Լատվիայի Հանրապետության արտգործնախարար Ինդուլիս Բերգինշին:

Վեհափառ հայրապետը ոգևորիչ և ուրախալի համարեց երկու երկրների միջև զարգացող կապերը: Հայոց հայրապետը նշեց, որ այդ կապերի ամրապնդմանը իր նպաստն է բերում Լատվիայի երկրասարդ հայ համայնքը՝ երախտագիտությամբ նշելով նաև վերջինիս հանդեպ Լատվիայի իշխանությունների բարյացակամ վերաբերմունքը:

Պրն Բերգինշը շնորհավորեց Նորին Սրբությանը՝ հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակի առիթով: Նախարարն ուրախությամբ նշեց, որ Լատվիան նույնպես փոխում է հայ Եկեղեցու մեծ հոբելյանը, իսկ 1700-ամյակի առիթով Ռիգայի կենտրոնում բացված ցուցահանդեսը յուրօրինակ ուխտավայր է դարձել ոչ միայն հայերի և լատվիշների, այլև Լատվիա այցելող բոլոր հյուրերի համար:

Նույն օրը, երեկոյան, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ռուսաստանի առաջին փոխարտգործնախարար Վլադեսլավ Տրուբնիկովին և ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահներին՝ դարաբաղյան հակամարտության հարցով ԱՄՆ-ի հատուկ բանագնաց, դեսպան Ռուդոլֆ Փերինային, ֆրանսիական կողմից՝ Ֆիլիպ դը Մյուրմենին, և Ռուսական կողմից՝ համանախագահ Նիկոլայ Գիրբկովին:

Վեհափառ հայրապետը ողջունեց խաղաղության պատգամով Մայր Աթոռ ժամանած բանագնացներին՝ նշելով, որ հայ ժողովրդի ձգտումն է դարաբաղյան հակամարտությունը լուծել բացառապես խաղաղ ճանապարհով: Այս առիթով Նորին Սրբությունը մրառնություն հայտնեց վերջին շրջանում Ադրբեջանում և Թուրքիայում հնչող պարերազմի սպառնալիքների առնչությամբ, որոնք միայն խոչընդոտում են հակամարտության լուծմանը: Ամենայն հայոց հայրապետն իր գորակցությունը հայտնեց Մինսկի խմբի խաղաղասիրական առաքելությանը՝ նշելով, որ այդ

նպատակին են ուղղված նաև երկու ժողովուրդների հոգևոր առաջնորդների պարբերական հանդիպումները:

Պարոն Տրուբնիկովն ընդգծեց հակամարտության կարգավորման գործում հոգևոր կառույցների համագործակցության կարևորությունը.

«Ձեր հեղինակությամբ և ազդեցությամբ դուք կարող եք անել ավելին, քան քաղաքագետները», - համոզմունք հայտնեց Ռուսաստանի փոխարտգործնախարարը:

ԱՄՆ հատուկ բանազնաց, դեսպան Ռուդոլֆ Փերինան առանձնահատուկ ընդգծեց, որ փարաձաշքանում հնչող ռազմապենեջ հայտարարություններն անհեռանկար են և գուրկ՝ իրական հիմքից:

Ֆրանսիացի համանախագահ Ֆիլիպ դը Սյուրմեն արձանագրեց, որ փարաձաշքանային թնջուկի շուրափույթ կարգավորումը օրվա հրամայականն է, և շարկարևոր նկարեց այն հանգամանքը, որ հակամարտությունը կրոնական չէ:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՐԵՆԹԵՆԵՐՆ ԱՎԱՐՏԱԾ ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ՀԱՆՁՆՎԵՅԻՆ ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐ

Նոյեմբերի 6-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանի փոխնախննրն Դոնալդ Ֆուլլերն ավարտական վկայականներ հանձնեց համալսարանի մենեջմենթի հատուկ դասընթացներն ավարտած 22 հոգևորականներին:

Առաջին անգամ Ամերիկյան համալսարանում հատուկ հոգևորականների համար այս դասընթացները կազմակերպվել էին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի առաջարկությամբ՝ Հայ Եկեղեցու հոգևորականին, իբրև հոգևոր առաջնորդի ու հովվի, բազմակողմանի գիտելիքներ հաղորդելու նպատակով:

Ուսման մեկ տարվա ընթացքում դասընթացի մասնակիցները՝ Մայր Աթոռի միաբաններ ու քահանաներ, շնորհիվ համալսարանի դասախոսների, գիտելիքներ են ստացել մենեջմենթի, մարքեթինգի ու ֆինանսների վերաբերյալ, հաճախել են համակարգչային և անգլերեն լեզվի ուսուցման արագացված դասընթացների, իսկ իբրև ավարտական աշխատանք յուրաքանչյուր հոգևորական ներկայացրել է իր բիզնես ծրագիրը:

Նորին Սրբությունը, ի դեմս համալսարանի փոխնախննրի և ծրագրի ղեկավար Դեն Սթիվենսոնի, իր շնորհակալությունը հայտնեց համալսարանի դասախոսներին դասընթացների կազմակերպման համար: Կարևոր համարելով նման գիտելիքների անհրաժեշտությունը, Նորին Սրբությունը հույս հայտնեց, որ առաջին այս փորձը կունենա իր շարունակությունը: Իսկ դասընթացի առաջին շրջանավարտները, ստանալով Նորին Սրբության շնորհավորանքները, նաև մի փոքրիկ քննություն հանձնեցին Հայոց Հայրապետին իրենց այստեղ սովորածի վերաբերյալ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՆՈՐԱՍՏԵՐՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻՆ

Նոյեմբերի 8-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությունն սպանալու նպատակով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեցին ՀԺԱՄ նորաստեղծ կուսակցության վարչության անդամները՝ կուսակցության նախագահ Սեյրան Ավագյանի գլխավորությամբ:

Հայոց Հայրապետը նորաստեղծ կուսակցության անդամների այցը հայոց հոգևոր կենտրոն նկատեց իբրև հայրենիքի և ժողովրդի գերագույն շահերի գիտակցության արտահայտություն: Նորին Սրբությունը, մրահոգիչ համարելով երկրում կուսակցությունների մեծաթվությունը, հույս հայարեց, որ նորաստեղծ կուսակցության համար մշտապես գերակա կլինեն ազգային շահն ու երկրի բարօրությունը: Այս մտղթանքով էլ Վեհափառ Հայրապետն իր օրհնությունը փակեց ՀԺԱՄ-ի անդամներին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐ ԷՂՎԱՐԴ ՄԻՐԶՈՅԱՆԻՆ ՀԱՆՁՆԵՑ «Ս. ՍԱՀԱԿ - Ս. ՄԵՍՐՈՊ» ՇՔԱՆՇԱՆ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Հայրապետական Կոնդակով հայ մեծանուն կոմպոզիտոր Էդվարդ Միրզոյանին, ծննդյան 80-ամյակի առիթով, շնորհվեց Հայ Առաքելական Եկեղեցու «Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ» շքանշան՝ իբրև գնահատանք փառանդաշատ կոմպոզիտորի ունեցած մեծ վաստակի:

Նոյեմբերի 9-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, Վեհարանի հանդիսությունների սրահում, շքանշանը հորեյսարին հանդիսավորապես հանձնեց Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

Արարարյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպս. Կոնյանն ընթերցեց Հայրապետական Կոնդակը, որում մասնավորապես ասված է.

«Ուրախ ենք մեծապես, որ Ձեր հորեյսանը Դուք դիմավորում եք փարիսների վաստակով ծանրաբեռն, երախտագետ մեր ժողովրդից սիրված ու մեծարված, ազատ ու անկախ Հայաստանի հայրենի պետության գնահատանքին արժանացած:

Տաղանդաշատ երգահանի Ձեր անունը լայնորեն ծանոթ է երաժշտասեր հասարակայնությանը ինչպես Մայր Հայրենիքում, այնպես և նրա սահմաններից հեռու: Ձեր ստեղծագործությունները հայկականության շնչով, բարձրարվեստ երաժշտության անդիմադրելի զորությամբ թափանցում են մարդկային հոգու խորքերը և հաստատվում այնպեղ սիրո, բարու, հույսի ու լավատեսության ապրումներով: Տասնամ-

յակներ շարունակ երաժշտի Զեր կարողությունները, ճաշակն ու փորձառությունը Դուք անմնացորդ ու անսակարկ նվիրումով փոխանցել եք երիտասարդներին՝ կրթելով ու գորացնելով նրանց հոգիներում հավաքարմությունը արվեստին, սերը հանդեպ հայրենի երգն ու երաժշտությունը և հավաք սերմանելով կյանքի ու մարդու նկատմամբ, որը մեր ժողովրդի քրիստոնեական մտածողության արքայահայրությունն է» (ամբողջական կոնդակը տես «Էջմիածին», 2001 թ., № 2-Է, էջ 52):

Կոմպոզիտոր Էդ. Միրզոյանը երկար տարիներ եղել է ՀՀ կոմպոզիտորների միության նախագահ: Այսօր էլ մասնավորապես շարունակում է հասարակական գործունեությունը՝ նախագահելով Խաղաղության հիմնադրամը, որի պատվավոր անդամն է նաև Ամենայն հայոց հայրապետը:

Հանդիսության ընթացքում հնչեցին կոմպոզիտորի սպեղծագործություններից, իրենց կատարումներով մասնավորապես շնորհավորեցին հանրահայտ երգչուհի Արաքս Դավթյանը, ջութակահար Նիկոլայ Մադոյանը, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և Արաքսյան հայրապետական թեմի երգչախմբերը:

Շքանշանի հանձնման արարողությանը ներկա էին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբաններ, ՀՀ մշակույթի և երիտասարդության հարցերով նախարար Ռոլանդ Շառոյանը, մշակույթի գործիչներ:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԳՐԵՐ ՀԱՆՁՆԵՑ «ՇՈՂԱԿԱԹ-2001» ՀԵՌՈՒՄՏԱՓԱՌԱՏՈՆԻ ՀԱՂԹՈՂՆԵՐԻՆ

Նոյեմբերի 14-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գաբրիել Բ Ամենայն հայոց Կաթողիկոսը հյուրընկալեց և գնահատանքի գրեր հանձնեց «Շոդակաթ-2001» հեռուստափառապոնի մրցանակակիրներին:

Արդեն երկրորդ տարին է, ինչ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի «Շոդակաթ» հեռուստափառապոնի կազմակերպում է՝ հոգևոր թեմաներով ֆիլմերի և տեսանյութերի մրցույթ-փառապոն՝ նրանց սպեղծմանը խթանելու նպատակով:

Նորին Սրբությունը, իր գնահատանքը հայտնելով փառապոնի կազմակերպիչներին ու մասնակիցներին, նշեց, որ հոգևոր թեմաներով հեռուստափառապոնի մրցույթն ու ֆիլմերը նպաստում են ոչ միայն Հայ Եկեղեցու քարոզչությանը, այլև հասարակության հոգևոր-քարոյական դաստիարակությանը:

Նոյեմբերի 10-ին կայացած «Շոդակաթ-2001» փառապոնին ներկայացված էր 19 հեռուստաֆիլմ, 6 հեռուստափառապոնի և 6 տեսահոլովակ:

Հեռուստափառապոնի գլխավոր մրցանակը՝ նոնաքարերով զարդարուն ճաճան-չախաչը, որին նախորդ տարի չարժանացավ և ոչ մի աշխատանք, այս տարի շնորհվել է «Մուրբ ծեսերի երկիր» ֆիլմի հեղինակներին: Ֆիլմի հեղինակներին մրցանակներ են շնորհվել նաև այլ նոմինացիաներում: Փառապոնի ինքնադատ ռեժիսոր է ճանաչվել «Մուրբ ծեսերի երկիր» ֆիլմի օպերատոր Էդգար Բաղդասարյանը, իսկ լա-

վագույն օպերատորական աշխատանքի համար մրցանակ է շնորհվել նույն ֆիլմի օպերատոր Վահագն Տեր-Հակոբյանին:

Հաջողված երաժշտական և հնչյունային ձևավորման համար մրցանակի է արժանացել «Մանկանոց» հեռուստաֆիլմի հնչյունային օպերատոր Արսեն Գրիգորյանը:

Խստապահանջ ժյուրիի որոշմամբ այս փառապոսին մրցանակներ չեն տրվել լավագույն հեռուստահաղորդման և տեսահոլովակի համար:

«Շողակաթ-2001» հեռուստափառապոսի գնահատող հանձնախումբը խրախուսական մրցանակներ էր սահմանել նաև հոգևոր թեմայով ճանաչողական ֆիլմերի համար, որոնք շնորհվել են «Մանկանոց» և «Երերույթ» հեռուստաֆիլմերի սյուրեռեալ գործական խմբերին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՌԴ ՄԱՆԿՏ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏ ՎԱԼԵՐԻ ՍԵՐԴՅՈՒԿՈՎԻՆ

Նոյեմբերի 28-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց ՌԴ Սանկտ Պետերբուրգի նահանգապետ Վալերի Սերդյուկովի գլխավորած պատվիրակությանը:

Նորին Սրբությունն ուրախություն հայտնեց հայ և ռուս ժողովուրդների միջև դարավոր կապերի սերտացման և ամենապարբեր ոլորտներում փոխհամագործակցության ամրապնդման առնչությամբ: Այս առիթով Հայոց Հայրապետն անդրադարձավ նաև Հայ և Ռուս Եկեղեցիների եղբայրական կապերին: Ինչպես նշեց Հայոց Հայրապետը, եկող փարվանից, վերսկսելով փոխհամագործակցությունը կրթական ոլորտում, հայ ճեմարանավարները կրկին կմենկեն Զագորսկ՝ խորացնելու աստվածաբանական գիտելիքները Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու հոգևոր ակադեմիայում:

Վեհափառ Հայրապետը գոհունակությամբ նշեց նաև ռուսական իշխանությունների աջակցությունը Ռուսաստանում բնակվող հազարավոր հայերին, որի լավագույն արդյունավետություններից մեկն է Սանկտ Պետերբուրգի ծաղկուն համայնքը:

Հանդիպմանը ներկա էր Նոր Նախիջևանի և Ռուսաստանի թեմի առաջնորդ Տ. Եզրաս եպս. Ներսիսյանը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՄՆ ՆՈՐԱՆՇԱՆԱԿ ԴԵՄՊՏԻՆ

Նոյեմբերի 29-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանում Միացյալ Նահանգների նորանշանակ դեսպան Զոն Օրդուեյին:

Ողջունելով դեսպանին, Վեհափառ Հայրապետն ուրախությամբ նշեց երկու երկրների միջև կապերի զարգացումը: Նորին Սրբությունը բարձր գնահատեց ԱՄՆ

նախորդ դեսպանների գործունեությունը և համոզմունք հայտնեց, որ նորանշանակ դեսպանը նույն նախանձախնդրությամբ կշարունակի իր նախորդների աշխատանքը:

Վեհափառ Հայրապետը միաժամանակ իր երախտագիտությունը հայտնեց դեսպանին ամերիկյան այն աջակցության համար, որ ցուցաբերվում է ինչպես երկրի փոփոխության զարգացման, այնպես էլ դարաբաղյան հիմնախնդրի խաղաղ կարգավորման գործում:

Դեսպանի խնդրանքով Նորին Սրբությունը ներկայացրեց Հայ Եկեղեցու և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ներկայիս գործունեությունը, անդրադարձավ Եկեղեցու խնդիրներին: Վեհափառ Հայրապետը ուրախությամբ փեղեկացրեց, որ Ս. Էջմիածնի Հոգևոր Ծեմարանի սաներն աստվածաբանական իրենց գիտելիքները հարստացնելու նպատակով, ի թիվս արասահմանի փառքեր երկրների, գալիք փարի կմեկնեն նաև Միացյալ Նահանգներ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՌԱԿ ԵՎ ՀՌԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ

Նոյեմբերի 29-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ռամկավար Ազատական կուսակցության ղեկավարներին ու ներկայացուցիչներին՝ Սփյուռքից ու Հայաստանից, որոնք այս օրերին հայրենիքում միասնաբար փոնում են ՌԱԿ 80-ամյա և ՀՀԱԿ 10-ամյա հոբելյանները:

Նորին Սրբությունը, շնորհավորելով ներկաներին հոբելյանների առիթով, իր գնահատանքը հայտնեց Ռամկավար կուսակցությանը՝ նշելով, որ կուսակցությունը մշտապես առաջնորդվել ու առաջնորդվում է ազգային միասնականության ոգով, Հայաստանին աջակից ու նեցուկ լինելու վճռականությամբ:

«Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի 1700-ամյա օրհնությունը ձեր հայրենաշեն ու եկեղեցանվեր գործերին», - մաղթեց Հայոց Հայրապետը:

ՌԱԿ և ՀՀԱԿ արեւնապետները՝ Հակոբ Գասարճյանը և Ռուբեն Միրզախանյանը, ներկաների անունից շնորհակալություն հայտնեցին ընդունելության համար՝ հավաստիացնելով, որ կուսակցությունը շարունակելու է աջակից լինել Մայր Եկեղեցուն ու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին՝ Մայր Աթոռը դիտելով համայն հայության հոգևոր կենտրոնը:

Հանդիպման ընթացքում Նորին Սրբությունն անդրադարձավ նաև Հայ Եկեղեցու 1700-ամյա հոբելյանին և նրա նշանակությանը հայ ժողովրդի կյանքում:

«ԷԶՄԻԱԾԻՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ* (1984-2000 թթ.)

1990 Ա.

1106. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ս. Տ. Վազգեն Ա Հայրապետի Սուրբ Ծննդեան քարոզը՝ արտասանուած Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարում (6 Յունուար 1990 թ.): 3-4

1107. Ամանորի և Փրկչի Հրաշափառ Սուրբ Ծննդեան տոների առթիվ Ամենայն Հայոց Ծայրագույն Պատրիարք և Կաթողիկոս, Նորին Սուրբ Օծություն Ս. Տ. Վազգեն Ա Հայրապետի և քույր եկեղեցիների հոգևոր պետերի միջև փոխանակված ողջույնի հեռագրերն ու գրությունները: 4-7

1108. *Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի շնորհավորական գիրը Ամանորի և Սուրբ Ծննդեան տոների առթիվ՝ ուղղված Հայաստանյայց եկեղեցու նվիրապետական երեք Աթոռներին, թեմակալ բոլոր առաջ-*

նորդներին և եկեղեցական համայնքներին: 8-9

1109. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի և պետական բարձրատիճան անհավորությունների միջև փոխանակված հեռագրեր Նոր տարվա առթիվ: 10-13

1110. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի հեռագիրը Ռուս եկեղեցու Նորին Սրբություն Պիմեն պատրիարքին՝ Բաքվից ուսումնականների օգնության ֆոնդին նվիրատվության առթիվ: 14

1111. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի ողջույնի և օրհնության գիրը Գերաշնորհ Տ. Գյուտ արքեպիսկոպոս Նազգաշյանին՝ Ամստերդամի հայոց եկեղեցու վերաբացման առթիվ: 15

1112. Վերաբացվեց Ամստերդամի հայոց եկեղեցին: 16

* Սկիզբը տե՛ս 2001 թ., № Դ, էջ 104-118, Ե, էջ 112-126, Զ-Է, էջ 112-126, Ը, էջ 118-135:

1113. Դիւան Մայր Աթոռի: Հա-
ղորդագրություն թիւ 4: 18-19

*Սպիտակի երկրաշարժի աղետ-
յալներին ցույց տրված օգնության
մասին*

1114. Դիւան Մայր Աթոռի: Հա-
ղորդագրություն: 20

*Սպիտակի երկրաշարժից տու-
ժածներին ցույց տրված օգնության
մասին*

1115. Ամանորը Մայր Աթոռում:
21-28

1116. Իտալիայի Կարմիր Խաչի
պատվիրակության այցը Մայր Ա-
թոռ: 29

1117. ՄԱՅՐ ԱԹՈՐ: Եկեղեցա-
կան քեմ. լուրեր: 29-30

1118. Ներսէս արքեպիսկոպոս
Պոզապայանի քարոզը (21 հունվար
1990 թ.): 32-33

1119. Նորին ՅԱԿՈԲԱՅ (ԾԱՄԱ-
ԽԵՑԻՈՅ) Տաղ եւ դրուատ ի վերայ
Սրբոյ Էջմիածնի, վասն ուրախու-
թեան ասացեալ: 34-35

1120. *ՆԵՐՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ,*
խոսք երախտիքի: 36

1121. ՄԱԿԱՐ արեղայ ՅՈՎ-
ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, Սգոյ հանդէս Իրաքի
հայոց թէմին մէջ: 37-39

1122. ՊՕՂՈՍ ԼԵԻՈՆ ԶԷՔԻ-
ԵԱՆ, Եղիշէի երկը որպէս վաղ
Հայկական Եկեղեցու եկեղեցաբա-
նության վկայություն: 40-49

1123. ԱՐՏԱԾԵՍ ՄԱԹԵՎՈՍ-
ԵԱՆ, Էջմիածնի Ավետարան: 1000
տարի: 50-60

*Ծարունակելի. Ծար. տե՛ս թիվ
1145*

Բ-Գ

1124. Ամենայն Հայոց Վեհափառ
Հայրապետի շնորհավորական հե-
ռագիրը Միխայիլ Գորբաչովին՝
ԽՍՀՄ պրեզիդենտ ընտրվելու առի-
թով: 3

1125. Ամենայն Հայոց Վեհափառ
Հայրապետի շնորհավորական հե-
ռագիրը Ամատուլի Լուկյանովին՝
ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նախա-
գահ ընտրվելու առիթով: 4

1126. Դիւան Մայր Աթոռի, Հա-
ղորդագրություն: 5

*1988 և 1989 թթ. Հայաստանում և
Արցախում վերաբացված հայկական
եկեղեցիների և վանքերի ցանկ*

1127. Հանգիստ Ամենապատիվ
Տ. Եղիշէ արքեպիսկոպոս Տերտեր-
յանի՝ Պատրիարքին Երուսաղեմի
հայոց: 7-9

1128. Ամենայն Հայոց Կաթողի-
կոս Տ. Տ. Վազգեն Առաջինի դամբա-
նական խոսքը: 10-11

1129. Հանգիստ Ամենապատիվ
Տ. Ծնորհք արքեպիսկոպոս Գա-
լուստյանի՝ Պատրիարքին Թուրքիա-
յի հայոց: 12-15

1130. Վեհափառ Հայրապետի
խոսքը Ծնորհք Պատրիարքի հոգե-
հանգստյան առթիվ: 16

1131. Ամենայն Հայոց Կաթողի-
կոս Տ. Տ. Վազգեն Ա-ի դամբանա-
կան խոսքը: 19-20

1132. Սրբոց Վարդանանց տոնա-
կատարությունը և Վեհափառ Հայ-
րապետի անվանակոչության տարե-
դարձը Մայր Աթոռում: 21-28

1133. Պատմության շրջադարձի
առնավատչյան: 29-35

Երևանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակը հավերժացնող եկեղեցի կառուցելու և այդ առթիվ Արտաշես Գեղամյանի, Վազգեն Ա Վեհափառ Հայրապետի, Վարազդատ Հարությունյանի խոսքերը

1134. Գործունեության մոր ոլորտ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու առաջ: 36-43

Քրիստոնեությունը ազատորեն քարոզելու մոր հնարավորությունների մասին

1135. Քահանայական ձեռնադրություն Երևանի Ս. Սարգիս եկեղեցում: 44-45

Արեղա է ձեռնադրվել Վաչե Զիրեկյանը և քահանա՝ Մանվել Մաթևոսյանը՝ ստանալով համապատասխանաբար Թադեոս և Հովհաննանները

1136. Տ. Հովհան քահանա Մաթևոսյան: 46

1137. Տ. Թադեոս արեղա Զիրեկյան: 47

1138. Քահանայական ձեռնադրություն Երևանի Ս. Սարգիս առաջնորդանիստ եկեղեցում: 48

1139. Քահանայական ձեռնադրություն են ստացել Սերժիկ Մանսուրյանը և Սիմոն Առուշանյանը՝ դառնալով Զարեհ քահանա և Տիրան քահանա

1140. Տ. Զարեհ քահանա Մանսուրյան: 49

1141. Տ. Տիրան քահանա Առուշանյան: 50

1142. ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՆ: Եկեղեցական բեմ. լուրեր: 51-52

1143. ՀԱԿՈԲ Ծ. Վ. ԳԸԼՆԾՅԱՆ, Մարթին Լութերի գլխավոր գրությունները եկեղեցու բարեկարգության վերաբերյալ: 53-64

1144. Դոկտ. Տ. ՆԵՐՍԵՍ քահանա ՆԵՐՍԵՍՅԱՆ, Պետրոս առաքյալի ճառերի շարքը Գործք առաքելոցում: 65-73

1145. ԱՐՏԱԾԵՍ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ, Էջմիածնի Ավետարան: 1000 տարի: 74-78

Սկ. տե՛ս թիվ 1123:

Դ

1146. ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ: Հայաստան՝ ցավ և սեր մարդկության: 3-5

1147. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգեն Ա. Հայրապետի զատկական քարոզը՝ արտասանուած Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարում (15 ապրիլ 1990 թ.): 6-7

1148. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի Կոնդակը Մեծ եղեռնի 75 - ամյակի առթիվ: 8-10

1149. ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՆ: Եկեղեցական բեմ. լուրեր: 11-12

1150. Փաստաթղթեր 1912-1920 թթ. վերաբերյալ (Հայաստանի պետական արխիվից): 13-49

Ընդգրկում է մասնակներ Հովհաննես արքեպիսկոպոս Արշարունու, Գևորգ Ե Կաթողիկոսի, Գևորգ եպիսկոպոս Յուսեփյանի, Արսեն Խաչիկյանի, Հ. Առաքելյանի, Զավեն եպիսկոպոսի և ամանուն հեղինակների

գրչիմ պատկանող մամակներ և փաստաթղթեր

1151. Ագապի Նասիբյան, 1915 և անգլիացի հայասերները: 50-55

1152. ՀԱՄԱՐՁՈՒՄ ՂԱԶԱ-ՐՈՍՅԱՆ, Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Սահակ Բ-ի ազգասիրական գործունեությունը և կիլիկիաֆայությունը: 56-60

Շար. տե՛ս թիվ 1173

Ե - Է

1153. ՎԱԶԳԷՆ Ա., ԳԱՐԵԳԻՆ Բ., Նորին գերագանցություն Միխայիլ Կորպաչեւիմ՝ Նախագահ Սովետ Միություն: 3-4

Արցախյան հարցի արդարացի լուծման խնդրանք

1154. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ., ՎԱԶԳԵՆ Ա., Նորին գերագանցություն տիար Պերես դե Կուելարիմ՝ ՄԱԿ -ի ընդհանուր քարտուղարին: 5-6

1915 թ. հայոց ցեղասպանությունը միջազգայնորեն ճշելու մասին

1155. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ., ՎԱԶԳԷՆ Ա., Կոչ հայ ժողովրդին: 7-9

Մեծ եղեռնի 75 -ամյակը համազգայնորեն ճշելու մասին

1156. Վեհափառ Հայրապետի քարոզը Մայր Տաճարում (27 մայիս 1990 թ.): 10-12

1157. Վեհափառ Հայրապետի խոսքը Մայր Աթոռի միաբանության, Երևանի քահանայից դասի և պաշտոնեության ընդլայնված հավաքույթին: 13-18

1158. Վեհափառ Հայրապետի ելույթը Երևանի հեռուստատեսությամբ (11 հունիսի 1990 թ.): 19-23

1159. Վեհափառ Հայրապետի հարցազրույցը Բյուսեղի ռադիոյի և հեռուստատեսության աշխատակցի հետ (տպագրված բեղգիական „Լա Լիբրը Բեղժիկ“, թերթի մայիսի 14-ի համարում): 24-27

1160. ԳԷՈՐԳ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՆՀԱՍՆԵԼԻ ԿԱՄՕՔՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵՍԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱՇՆԻ: 28-30

Գևորգ Ե Կաթողիկոսի կոմիտեի Հայաստանի անկախությունը պահպանելու մասին

1161. Հայրապետական այցելություն Բեղգիա և Ֆրանսիա: 31-61

1162. Հանգիստ Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք Պիմենի: 62-63

1163. Ամենայն Հայոց Հայրապետի շնորհավորական հեռագիրը Ռուս Եկեղացու նորընտիր Պատրիարքին: 64

Հեռագիր Ալեքսի Բ. նորընտիր Պատրիարքին

1164. ՍՈՒՐԵՆ Ծ. ՎԱՆԵՑԻ, Հայրապետական գործունեության մի էջ: 65-73

1165. Սարկավագական ձեռնարկություն: 74-76

Սարկավագներ են ձեռնադրվել Հրանտ Բարսեղյանը, Ալեքս Գուրյանը, Հակոբ Հակոբյանը, Արեն Սարգիս Ծերեճյանը

1166. Հոգևոր Ծեմարանի 1989-1990 ուսումնական տարվա փակման հանդիսությունը: 77-78

1167. ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՆ: Եկեղեցական բեմ. լուրեր: 79-80

1168. Ներսես արքեպիսկոպոս Պոգապալյանի քարոզը Մայր Տաճարում (22 ապրիլ 1990 թ.): 81-82

1169. ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ծ. վ. ՆԱԶԱՐՅԱՆ, Քարոզ: 83-84

1170. ԹՂԹԱԿԻՑ, Երևան խաչի տունը Երուսաղեմի մէջ: 85-86

1171. ՄԱԿԱՐ արքեպիսկոպոս ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, Նարեկ եպիսկոպոս Ծաքարեանի այցելությունը Իրաքի հայոց թեմ (3 մայիսի - 5 յունիս 1990): 87

1172. Ա. ՂԱԶԱՐՈՍՅԱՆ, Գիտական նստաշրջան՝ նվիրված Էջմիածնի Ավետարանի 1000-ամյակին: 88-92

1173. ՀԱՄԱՐԱԶՈՒՄ ՂԱԶԱՐՈՍՅԱՆ, Տաճն կիլիկիո Կաթողիկոս Սահակ Բ-ի ազգասիրական գործունեությունը և կիլիկիաբնակությունը: 93-102

Սկ. տե՛ս թիվ 1152

1174. ՍԵՐԳԵՅ ԱՄԻՐԶԱՆՅԱՆ, Դիզակի վանքերը: 103-107

Ը-Թ

1175. ԼԵՎՈՆ ՏԵՐ-ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգեն Առաքինին: 3

82-ամյակի շնորհավորանք

1176. ՎԱԶԳԵՆ Ա., Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն Խորհրդի Նախագահ, մեծահարգ տիար Լևոն Տեր-Պետրոսյանին: 4

Շնորհակալություն՝ ուղարկված նամակի համար

1177. ՎԱԶԳԵՆ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ, Ծայրագույն Պատրիարք, Նորին Սուրբ Օծություն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգեն Ա.: 5

82-ամյակի շնորհավորանք

1178. ՎԱԶԳԵՆ Ա., Հայաստանի Հանրապետության վարչապետ, տիար Վազգեն Մանուկյանին: 6

Շնորհակալություն շնորհավորանքի համար

1179. ՎԱԶԳԵՆ Ա., Մեծահարգ Միխայիլ Սերգենիչ Գորբաչովին՝ Պրեզիդենտ Խորհրդային Միության: 7-8

Լեռնային Ղարաբաղի հարցի շուրջ

1180. ՎԱԶԳԵՆ Ա., ԽՍՀՄ պրեզիդենտ Մ. Ս. Գորբաչովին: 9

Լեռնային Ղարաբաղի համար հացադուլ հայտարարած մարդկանց կյանքը խնայելու մասին

1181. ՎԱԶԳԵՆ Ա., Խորհրդային Միության Մարշալ, Պաշտպանության մինիստր Դմիտրի Տիմոֆեյ Յագովին: 10-11

Հայոց իրավունքների ոտնահարման դեպքերի մասին

1182. ԱՆԱՆԻԱ եպիսկոպոս ԱՐԱՐԱՋՅԱՆ, „Հովի քաջ զանձն իր դմէ ի վերայ ոչխարաց,,: 12-15

1183. ՎԱԶԳԵՆ Ա., Ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանին: 16

Հացադուլը դադարեցնելու խընդրանք

1184. ՎԱԶԳԵՆ Ա., ԽՍՀՄ ժողովրդական դեպուտատ, ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանին: 17

Հացադուլը դադարեցնելու խընդրանք

1185. ՎԱԶԳԵՆ Ա., Ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանին, Զորի Բալայանին, Սոս Սարգսյանին և Լեոնային Ղարաբաղի մյուս դեպուտատներին: 18

Հացադուլը դադարեցնելու խընդրանք

1186. ՎԱԶԳԵՆ Ա., ԽՍՀՄ ժողովրդական դեպուտատներ, ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանին, Զորի Բալայանին, Սոս Սարգսյանին, Սիմեոն Բաբայանին, Վաչագան Գրիգորյանին: 19

Հացադուլը դադարեցնելու խընդրանք

1187. ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄՅԱՆ, ՍՈՍ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅԱՆ, ՍԻՄԵՈՆ ԲԱԲԱՅԱՆ, ՎԱՀԱԳԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ, Տ. Տ. Վազգեն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: 20

Ծննդյան 82 -ամյակի շնորհավորանք

1188. Տ. Տ. Վազգեն Ա. Հայրապետի խոսքը Երևանի հեռուստացույցից (5 սեպտեմբեր 1990 թ): 20-22

Ժողովրդի իրավունքները պաշտպանելու կոչ

1189. Ավարտաճառերի պաշտպանություն Հոգևոր Ընտարանում: 23-24

Ավարտաճառեր են պաշտպանել Մկրտիչ քհն. Երանյանը, Ալվարդ

սրկ. Զարգարյանը, Էդվարդ սրկ. Միրզախանյանը, Հովհաննես սրկ. Անտոնյանը

1190. ԷՂՎԱՐԴ սարկավագ ՄԻՐԶԱԽԱՆՅԱՆ, Հոգևոր Ընտարանի վերաբացման հանդիսություն: 25 - 26

1191. ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ: Եկեղեցական քեմ. լուրեր: 27 - 29

1192. Ներսես արքեպիսկոպոս Պողապալյանի քարոզը՝ խոսված Մայր Տաճարում (կիրակի, 3 հունիս 1990 թ., հոգեգալուստ): 30 - 33

1193. Քահանայական ձեռնադրություն: 34 - 35

1194. ԼՈՒՐԵՐ ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՑ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԷՆ:

ա. Քահանայական ձեռնադրություն եւ օծում Աւստրալիոյ հայոց թեմում: 36 - 38

Հակոբ սրկ. Գարագաշյանը ձեռնադրվել է քահանա՝ վերանվանվելով Պարթև քահանա

բ. Հրաժեշտի պատարագ: 38 - 39

Հառաջացած տարիքի պատճառով հանգստյան է կոչվել Արամայիս ա. քահանա Միրզայանը

գ. *Լուրեր Աւստրալիոյ առաջնորդարանէն:* 39 - 40

Աղան եպիսկոպոս Պալիոզյանի հովվական այցելությունների մասին

1195. Ն. ՏԵՐ-ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ, «Էջեր Ծնորիք Պատրիարքի Օրագրութենէն»: Հատոր Ե, 1935 - 1944 (Գրախոսական): 41 - 46

1196. ՄԱՆՅԱ ՂԱԶԱՐՅԱՆ, վերանորոգվում են Մայր Աթոռի գեղարվեստական զանգեղ: 47 - 53

1197. ՄԻՔԱՅԵԼ վարդապետ ԱԶԱՊԱՀՅԱՆ, Նորահայտ արձա-

նագրություններ և վիմական սրբագրումներ: 54 – 56

1198. ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԵՆՅԱՆ, ի՛նչ արեցությանը: 57 – 63

Մ. Մեծարեցի մասին

1199. ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ, Վրաց Դավիթ արքայազնի Էրզրումի Բաթթալ Հուսեյն փաշային գրած թուրքերեն մամակի աղբյուրագիտական մշակությունը: 64 – 69

1200. ՀԱԿՈԲ Հ. ՔՅՈՍԵՅԱՆ, «Վկայությունը ի պէտս քարոզութեան» (իմաստուն ասույթներ քարոզների համար): 70 – 77

Օար. տե՛ս թիվ 1263

1201. Հ. Վ. ԹՈՐՈՍՅԱՆ, Երկրագործական մշակույթը Էջմիածնի վանական տնտեսությունում ըստ վանքի 1739 – 1759 „Ելից-մտից“, մատյանների: 78 – 85

Ժ-ԺԱ-ԺԲ

1202. Հայոց Հայրապետը ողջունում է հայոց ազգային մորընտիր խորհրդարանը: 3 – 5

1203. Վեհափառ Հայրապետի օրհնության խոսքը Երևանի խաչատուր Աբովյանի անվան մանկավարժական ինստիտուտում (10 սեպտեմբեր 1990 թ.): 6 – 10

1204. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ: 11

Սուրբ Գրոց Հայկական ընկերության հիմնադրման հանդիսավոր արարողություն

1205. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ:

12

«Քրիստոնեական քարոզչության» կենտրոնի հիմնադրման մասին

1206. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ:

13

Դեկտեմբերի 7-ին բոլոր եկեղեցիներում սգո զանգեր հնչեցնելու մասին

1207. ԷԴՎԱՐԴ սարկավազ ՄԻՐՋԱԽԱՆՅԱՆ, Եպիսկոպոսական ձեռնադրություն: 14 – 22

Եպիսկոպոս են ձեռնադրվել Գիսակ վրդ. Մուրադյանը, Խաժակ ծ. վ. Պարսամյանը, Հակոբ ծ. վ. Գըլմեյանը, Հովհան ծ. վ. Տերտեղյանը

1208. Տ. ԳԻՍԱԿ Եպիսկոպոս ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ: 23

1209. Տ. ԽԱԺԱԿ Եպիսկոպոս ՊԱՐՍԱՄՅԱՆ: 24

1210. Տ. ՀԱԿՈԲ Եպիսկոպոս ԳԸԼՆԺՅԱՆ: 25 – 26

1211. Տ. ՀՈՎՆԱՆ Եպիսկոպոս ՏԵՐՏԵՐՅԱՆ: 27

1212. ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ: Եկեղեցական բեմ. լուրեր: 28 – 31

1213. Տ. Ծառե արքեպիսկոպոս Աճեմյանի քարոզը Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում Սուրբ Ստեփանոսի տոնին (25 դեկտեմբեր 1990 թ.): 32 – 35

1214. Ներսես արքեպիսկոպոս Պոգապայանի քարոզը Մայր Տաճարում (11 նոյեմբեր 1990 թ.): 36 – 38

1215. ԹԵՄԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔ: 39 – 43

Ունի հետևյալ ենթագլուխները. Կրոնական դասընթացներ Երևա-

նում, խոր վիրապ վանքի երիտա-
սարդաց միության այցը Վեհարամ,
Հաղպատավանք, Նոր առաջնորդի
նշանակում Օիրակի հայոց թեմում,
Թալինի Ս. Աստվածածին եկեղեցու
օծումը, Երկրաշարժի երկրորդ տա-
րելից, Երկրաշարժի տարելիցը Օի-
րակի թեմում, Սյունյաց թեմում

1216. Հայրապետական վճիռ: 44 –
45

Ջավեն վարդապետին փիլոնա-
գուրկ անելու մասին

1217. Հայրապետական վճիռ: 45

Ջավեն վրդ. Խաչատրյանին փի-
լոնագուրկ անելու վճիռը հաստա-
տելու և նրան վահան անունով աշ-
խարհականների շարքին դասելու
մասին

1218. ԹՂԹԱԿԻՑ, Տ. Ներսես
արքեպիսկոպոսի ուղևորությունը Ե-
րուսաղեմ: 46 - 48

1219. ՎԱԶԳԷՆ Ա., Նորին Ամե-
նապատուություն Տ. Թորգոմ արքե-
պիսկոպոս Մանուկեան՝ Պատրիարք
Երուսաղեմի հայոց: 49

Պատրիարքական ընտրությունը
պատշաճ մակարդակով անցկացնե-
լու մասին

1220. ԼՈՒՐԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ
ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱԿԱՆ ԱԹՈ-
ՒԻՑ: 50 - 56

Ունի հետևյալ ենթախորագրերը.
Լուսարարապետի ընտրությունը Երու-
սաղեմի հայոց պատրիարքական
Աթոռում, Երուսաղեմի հայոց Պատ-
րիարքի այցելությունը Իսրայելի Նա-
խազահին, Լուսանկարչական ար-
վեստի ցուցահանդես Երուսաղեմում,
Ամենապատիվ Տ. Թորգոմ արքե-
պիսկոպոս Մանուկյանի այցը Հայ-

ֆայի և Յաֆայի գաղութներ, Այցե-
լություն Յաֆա, Ամենապատիվ
Սրբազան Հոր առաջին պաշտոնա-
կան մուտքը Բեթղեհեմ:

1221. ՎՈԼՈՂԵԱ ԱԲՐԱՀԱՄ-
ՅԱՆ, Գահակալության հանդիսույ-
թյուններ Կ. Պոլսի հայոց պատրիար-
քական Աթոռում: 57 – 59

1222. Քահանայական ձեռնա-
դրություն: 60

Արմեն սրկ. Մարկոսյանը ձեռնա-
դրվել է քահանա՝ վերանվանվելով
Գրիգոր քահանա

1223. Տ. Գրիգոր քահանա Մար-
կոսյան: 61

1224. ԼՈՒՐԵՐ ՖՐԱՆՍԻՍԻԱՅԻ
ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՑ: 62 – 63

Ունի հետևյալ ենթախորագրերը.
Լիոնի „Տիգրան և Հոփսիսիմե Փա-
փազյան,, ամենօրյա վարժարանը,
Դպրության չորս աստիճանների
սովորության և ուրար կրելու իրավուն-
քի արարողություն Լիոնի հայոց Ս.
Հակոբ Մայր եկեղեցում

1225. ՄԱԿԱՐ արքեպ ՀՈՎՀԱՆ-
ՆԵՍՅԱՆ, Կուսակրոն քահանայա-
կան ձեռնադրություն և օծում Իրաքի
հայոց թեմեն ներս: 64 – 65

Սարգիս սրկ. Հովհաննեսյանը
ձեռնադրվել է արքեպ՝ վերանվանվե-
լով Վահան

1226. Տ. Վահան արքեպ Հովհան-
նեսյան: 65 – 66

1227. ՆԱՐԵԿ եպիսկոպոս ԾԱ-
ՔԱՐՅԱՆ, Կուսայրիի Սուրբ Աստ-
վածածին եկեղեցին 100 տարեկան է:
67 – 68

1228. ԱՍՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ,
Հրեական Գեթոյի Ավետարանը: 69 –
71

1229. ԾՈՒԾԱՆԻԿ ՆԱԶԱՐ-
ՅԱՆ, Գրիգոր Նարեկացու պաշա-
րը թոնդրակյան աղանդավորական
շարժման դեմ: 73 – 86

1230. ՄԻԾԱ, ՀԱԿՈԲՅԱՆ, Աշ-
տարակի «Ծիրանավոր» եկեղեցին:
87 – 103

1231. Ղ. Վ. ԱՅՎԱԶՅԱՆ, Մոս-
կովյան պատրիարքությունում ու հայ-
կական գաղութը Մոսկվայում
16-17-րդ դդ.: 104 – 113

1991

Ա - Բ - Գ

1232. Ամենայն Հայոց Կաթողի-
կոս Ս.Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ
Սուրբ Ծննդեան քարոզը Մայր Տա-
ճարում (6 յունուար 1991 թ.): 3 – 5

1233. Ամենայն Հայոց Կաթողի-
կոս Ս.Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ
Ջատկական քարոզը Սուրբ Էջմիած-
նի Մայր Տաճարում (31 մարտ 1991
թ.): 6 – 9

1234. ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ: Քրիս-
տոս ծնաւ ... եւ եղել լույս: 9 – 11

1235. Վեհափառ Վազգեն Ա.
Հայրապետի Նոր տարուայ պատգա-
մը Երևանի հեռուստացույցից: 12 –
13

1236. Վազգեն Ա., ԽՍՀՄ Պրեզի-
դենտ., մեծահարգ Մ. Ս. Գորբաչովին
*Գանձասարի և Ամարասի վան-
քերը աղբյուրական ունեցություն-
ներից փրկելու հորդոր*

1237. Ամանորի և Փրկչի հրաշա-
փառ Սուրբ Ծննդյան տոների առթիվ

Ամենայն Հայոց Ծայրագույն Պատ-
րիարք և Կաթողիկոս, Նորին Սուրբ
Օծություն Տ.Տ. Վազգեն Ա. Հայրա-
պետի և քույր եկեղեցիների հոգևոր
պետերի միջև փոխանակված ող-
ջույնի հեռագրերն ու գրությունները:
15 – 18

1238. Ամենայն Հայոց Կաթողի-
կոսի շնորհավորական գիրը Ամանո-
րի և Սուրբ Ծննդյան տոների առթիվ՝
ուղղված Հայաստանյայց եկեղեցու
նվիրապետական երեք Աթոռներին,
թեմակալ բոլոր առաջնորդներին և
եկեղեցական համայնքներին: 19 – 20

1239. Ամենայն Հայոց Վեհափառ
Հայրապետի հարցազրույցը Մոս-
րեայի „Պայքար“, օրաթերթի թղթակ-
ցի հետ (10 հունուար 1991 թ.): 21 – 24

1240. ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ
ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՂՈՐՄՈՒ-
ԹԵԱՄԲԵՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱ-
ՄՕՔԵՆ ԱԶԳԻՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱ-
ՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ
ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏ-
ՐԻԱՐԲ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱ-
ՄԵԾԱՐ ԱԹՈՐՈՑ ԱՅՐԱՐԱ-
ՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ Ե-
ԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ
ԷԶՄԻԱՄԵՆԻ: 25 – 27

*Կոնդակ վարդանանց տոնի առ-
թիվ*

1241. ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ
ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՂՈՐՄՈՒ-
ԹԵԱՄԲԵՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱ-
ՄՕՔԵՆ ԱԶԳԻՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱ-
ՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ
ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏ-
ՐԻԱՐԲ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱ-

ՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՑ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱԾԻՆ: 28 – 30

Քրիստոնեության դերի մասին

1242. ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՑ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱԾԻՆ: 31 – 32

Եկեղեցական կանոնադրության դերի մասին

1243. ԴԻՎԱՆ ՄԱՅՐ Աթոռի ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ: 33

Գերագույն Հոգևոր խորհրդի կազմը

1244. Ամանորյա հանդիսություններ Մալր Աթոռում: 34 – 39

1245. Սուրբ Ծննդյան հանդիսությունները Մալր Աթոռում: 40 – 44

1246. Սուրբ Հարության տոնը Մալր Աթոռում: 45 – 46

1247. ԷԴՎԱՐԴ սրկ. ՄԻՐԶԱԽԱՆՅԱՆ, Սրբոց Վարդաճառ տոնակատարությունը և Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչության տարեդարձը Մալր Աթոռում: 47 – 52

1248. ԴԻՎԱՆ Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ, Մասնավոր վարդապետական իշխանության չորս աստիճանների տվչություն Օջակում: 53

1249. Ավարտաճառերի պաշտպանություն Հոգևոր Ծննդարում: 55 – 56

Ավարտաճառեր են պաշտպանել Օճիկ սրկ. Քիրենիճյանը, Տիրան սրկ. Գըլըճյանը

1250. ԴԻՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ, Մտավորականների հանդիպում Վեհարանում: 56 – 57

Քննության է առնվել Հայ Եկեղեցու դերի հարցը

1251. ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ: Եկեղեցական բեմ. լուրեր: 58 – 62

Ամախընթաց երևույթ: 63 – 68

Սյունյաց վանքեր այցելելու և դրանց պատմա-մշակութային դերի մասին

1252. Տ. Ծառե արքեպիսկոպոս Աճեմեանի քարոզը Ս. Էջմիածնի Մալր Տաճարում, Ծրագալույցի Ս. Պատարագին (5 յունուար 1991 թ.): 69 – 72

1253. Ներսես արքեպիսկոպոս Պոզապալյանի քարոզը՝ խոսված Ծաղկազարդի տոնին (մարտ 24): 75

1254. Խաժակ եպիսկոպոս Պարսամյանի քարոզը Մալր Տաճարում: 76 – 78

1255. ԾՆՈՐՀՔ աբեղա ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ, Հայ Եկեղեցին իր առաքելության մոր ճանապարհին: 79 – 81

1256. ՕՐՀՆԵԱԼ Է ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ: ԱԽԵՏԻԲ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, Բեթլեհեմի այրի սուրբ մանկիկը: 82

Բանաստեղծություն

1257. ՊԱՐԳԵՎ ԾԱՀԱԶՅԱՆ, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի 7-րդ համագումարը: 83 – 86

1258. ԿԱՐԻՆԵ ՍԱՀԱԿՅԱՆ, Եկեղեցական տոների ժողովրդական ավանդույթը Կումայրիում: 87 – 94

1259. ԿԱՐԵՆ ՄԱԹԵՎՈՍԻՆ,
Կոշավաճը Է - ԺԴ դդ. (Աշտարակի
շրջան): 95 - 108

1260. ԱՐՓԵՆԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍ-
ԵԱՆ, Մաշտոց եղվարդեցի Կաթո-
ղիկոս: 109 - 118

1261. ՍԵՐԱ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ,
Հովհաննես արքեպիսկոպոս Օրմա-
րար: 119 - 123

1262. ՄԱՆՅԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ,
երկու դիմանկար (Մովսես Խորենա-
ցու «Հայոց պատմության» 1500 -ամ-
յակի առթիվ): 124 - 136

*Հովնաթան և Մկրտում Հովնա-
թանյանների մասին*

1263. ՀԱԿՈԲ Հ. ՔՅՈՍԵՅԱՆ,
«Վկայությունք ի պետս քարոզու-
թեանք»: 137 - 141

Սկ. տե՛ս թիվ 1200

1264. Հանգիստ տիար Գառնիկ
Մկրտչի Քեհյայանի: 143 - 143

Դ - Ե - Զ

1265. Վեհափառ Հայրապետի
քարոզը Մայր Տաճարում Հայաստա-
նի Հանրապետության անկախությ-
յան տարեդարձի առթիվ (26 մայիսի):
3 - 5

1266. ԷՂՎԱՐԴ սրկ. ՄԻՐԶԱ-
ԽԱՆԵԱՆ, Մեծի Տանն Կիլիկիո
Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Մայր Ա-
թոռ Ս. Էջմիածնում: 4 - 19

1267. Նորին Սուրբ Օծություն
Տ.Տ. Վազգեն Ա. Կաթողիկոս Ամե-
նայն Հայոց: 20

*Հայ Եկեղեցու հետ համերաշ-
խության, աղանդավորության դեմ
պայքարի մասին*

1268. Երուսաղեմի հայոց Պատ-
րիարք, Ամենապատիվ Տ. Թորգոմ
արքեպիսկոպոս Մանուկյանը Մայր
Աթոռում: 21 - 24

1269. Թուրքիո հայոց Պատ-
րիարք, Ամենապատիվ Տ. Գարեգին
արքեպիսկոպոս Գազանճյանի այցե-
լությունը Մայր Աթոռ: 25 - 30

1270. Մեծ եղեռնի տարեկիցը
Մայր Աթոռում: 31 - 32

1271. Ս. Էջմիածնի Հոգևոր Ընտա-
րանի 1990-1991 ուսումնական տար-
վա փակման հանդեսը: 33 - 41

1272. ՎՈԼՈՂԵԱ ԱՐԱՀԱՄ-
ԵԱՆ, Նվիրյալ քահանայագործությ-
յան 40 -ամյակ: 42 - 44

*Վաչե արքեպս. Հովսեփյանի մա-
սին*

1273. Քահանայական ձեռնա-
դրություն Ս. Գայանե վանքում: 45 -
46

*Հակոբ սրկ. Տիմկիյանը ձեռնա-
դրվել է քահանա՝ վերանվանվելով
Ստեփանոս:*

1274. Տ. Ստեփանոս քահանա
Տիմկիյան: 47 - 48

1275. Քահանայական ձեռնա-
դրություն Ս. Գայանե վանքում: 49 -
50

*Տիրան սրկ. Գըլըճյանը և
Մաթևոս սրկ. Արամյանն ստացել են
քահանայական կոչում՝ վերանվան-
վելով Տիրայր և Մեսրոպ*

1276. Տ. Տիրայր քահանա Գըլըճ-
յան: 51 - 52

1277. Տ. Մեսրոպ քահանա Արամ-
յան: 53

1278. ՍՈՒՐԱ ԷԶՄԻԱԾԻՆ: Եկեղեցական բեմ. լուրեր: 54 – 57

1279. ԶԱՐԵԼ Եպիսկոպոս ԱԶՆԱԿՈՐԵԱՆ. Ըշմարտությունը Եհովայի վկաներում մասին: 58 – 70

Օար. տե՛ս թիվ 1322

1280. ՍԻՓԱՆ քահանա ՄԸԽՍԵԱՆ (ԱՄՆ), Պետրոս առաքել: 71 – 77

1281. ԿԻՄ Մ. ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ. Գրիգոր Նյուսացու «Յաղագս Երգոյ երգոց»-ը Նարեկացու աղբյուր: 78 – 85

1282. ՌՈԲԵՐՏ Ա. ԱԹԱՅԱՆ. Կոմիտասը մշակե՞լ էր «Հրեշտակալի»-ը, թե՞ ոչ: 86 – 91

1283. ԿՈՄԻՏԱՍ. Հրեշտակալի կարգադրությամբ: 92 – 93

Նոտագրություն

1284. Լ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ. Հովհան Ոսկեբերանի թարգմանությունների բառապաշարի մի քանի առանձնահատկություններ: 94 – 103

Է - Ը

1285. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Հայկական իմաստասիրական ընկերության և Սևանի իմաստասիրական կաճառի անդամ: 3 – 4

1285. ԿԱՐԵՆ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության Ս. Էջմիածնում վերահաստատվելու 550-ամյակը: 5 – 17

1287. Հանգիստ Գերաշնորհ Տ. Սիոն արքեպիսկոպոս Մանուկյանի (1906-1991): 18 – 21

1288. Քահանայական ձեռնադրություն Մայր Աթոռում: 22 – 26

Էդվարդ սրկ. Միրզախանյանը և Կամո սրկ. Մովսիսյանը արեղայական ձեռնադրություն են ստացել՝ վերանվանվելով Վազգեն արեղա և Մովսես արեղա:

1289. Տ. Վազգեն արեղա Միրզախանյան: 27 – 28

1290. Տ. Մովսես արեղա Մովսիսյան: 29 – 30

1291. ՍՈՒՐԱ ԷԶՄԻԱԾԻՆ: Եկեղեցական բեմ. լուրեր: 31 – 32

1292. ՄԻՔԱՅԵԼ ՎՐԴ. ԱԶԱՊԱՀՅԱՆ. Պետրոս արք. Բերթումյան (Կյանք և մատենագրական վաստակ): 33 – 48

1293. ԳԵՎՈՐԳ ԱԲԳԱՐՅԱՆ. Հայ-ռուսական եկեղեցական հարաբերությունների պատմության շուրջ: 49 – 65

1294. ՀԱԿՈԲ Հ. ՔՅՈՍԵՅԱՆ. Հայ միջնադարյան կերպարվեստի աստվածաբանության շուրջ: 66 – 91

Թ - Ժ

1295. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի շնորհավորական հեռագիրը մեծահարգ տիար Լևոն Տեր-Պետրոսյանին՝ Հայաստանի Հանրապետության մախազաի ընտրվելու առթիվ: 3

1296. Ամենայն Հայոց Հայրապետի կոչը: 4

Հանրապետության անկախությանը ձայն տալու հորդոր

1297. Ամենայն Հայոց Հայրապետ Տ. Տ. Վազգեն Ա -ի օրհնության խօսքը Հայաստանի Խորհրդարանում (23 սեպտեմբեր 1991 թ.): 5

1298. Տ. Տ. Վազգեն Ա. Վեհափառ Հայրապետի խոսքը Երևանի հեռու-տադրույթից: 6-8

Քրիստոնեության դերի մասին

1299. Սրբալույս Մեռոնի օրհնություն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում: 9-13

1300. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգեն Ա-ի խոսքը մի-ռոնօրհնության առթիվ (29 սեպտեմբեր 1991 թ.): 16-19

1301. Այցելություններ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին: 20-25

1302. Սարկավագական ձեռնադրություն Մայր Աթոռում: 26-32

Սարկավագ են ձեռնադրվել Արթուր Պողոսյանը, Համլետ Մեհրաբյանը, Ահարոն Խաչատրյանը, Վարուժան Տերտերյանը, Հարություն Սարգիսյանը, Հակոբ Նալպանտյանը, Վարդան Տերտերյանը, Արմեն Մելիքյանը, Միքայել Միրաքյանը և Խորեն Մարությանը

1303. Հոգևոր ժամարանի վերաբացման հանդիսությունը: 33-37

1304. ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՍԻՆ: Եկեղեցական բեմ. լուրեր: 38-39

1305. ՍԱՍՈՒՆ ԳՐԻԳՈՐԹԱՆ, Էջմիածին: Ամենայն Հայոց Վեհափառ Վազգեն Առաջինի՝ սուրբ խոնարհումով: 40-41

Բանաստեղծություն

1306. Երուսաղեմի Պատրիարքը համաշխարհային կոչ կրճե Ղարաբաղի հայության անվտանգության համար: 42

1307. ՎՈՂՈՂԹԱ ԱՐՐԱՀԱՄ-ԹԱՆ, Լուրեր Երուսաղեմի հայոց թեմից: 43-46

1308. ՄԱԿԱՐ աբեղայ ՅՈՎ-ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, „Ջրօրհնէքի արարողություն Սրբալույս մոր Միտոնի բերման առիթով իրաքահայ թեմէն մերս: 47-49

1309. ՎՈՂՈՂԹԱ ԱՐՐԱՀԱՄ-ԹԱՆ, Լուրեր Կանադայի հայոց թեմից: 50-51

1310. ՔՆԱՐԻԿ ՍԻՄՈՆԹԱՆ-ԳԱՐՈՒԶԹԱՆ, Հորս հուշերից: 52-54

1311. Դոկտ. Տ. ՆԵՐՍԵՍ քահանա ՆԵՐՍԵՍԹԱՆ, Տիեզերական ժողովների հեղինակությունն ու անսխալականությունը: 55-68

1312. ՀԱԿՈԲ Հ. ՔՅՈՍԵԹԱՆ, «Վկայությունք ի պէտս քարոզութեանք»: 69-74

Սկ. տե՛ս № 1200

1313. [Հ. Հ. ՔՅՈՍԵԹԱՆ], Ընթերցումներ մախնյաց մատենագրությունից: 75-84

1314. Ա. Խ. ՄԱԹԵՎՈՍԹԱՆ, Մովսէս Խորենացու պատմագրքի խորագիրը և ավարտման թվականը: 85-93

ԺԱ - ԺԲ

1315. Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ Խոսքը Հայաստանի մոր-ընտիր մախագահին: 3-4

1316. ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ: Ի պայծառություն Մայր Եկեղեցու: 5-7

1317. ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹ-
ՅԱՆ ԵՎ ՆԵՐՔԻՆ ՍՓՅՈՒՌՔԻ
ՏԱՐԱԾՔԻ ՎՐԱ ԳՈՐԾՈՂ ՀԱ-
ՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՈՒ: 8 – 25

1318. Մասնավոր վարդապետա-
կան իշխանության չորս աստիճան-
ների տվչություն Մայր Աթոռում: 26 –
27

*Վարդապետական չորս աստի-
ճաններ են ստացել Սիոն արքեպա Ա-
դամյանը և Վրթանես արքեպա Արքա-
համյանը:*

1319. ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ: Եկե-
ղեցական բեմ. լուրեր: 28 – 30

1320. Լուրեր Գուգարքի թեմից: 31

1321. Հարցազրույց Թորոնթոյի
«Կրօնասեր տիկնանց համախմբու-
մի» ներկայացուցիչ տիկին Զուարթ
Պոլաճեանի հետ: 32 – 33

1322. ԶԱՐԵՀ եպիսկոպոս ԱԶ-
ՆԱԽՈՐԵԱՆ, Երոզայի վկաներու
սուտ վկայությունները: 34 – 47

Այ. տե՛ս թիվ 1279

1323. ՆԱԹԱՆ արքեպա ՀՈՎ-
ՀԱՆՆԻՍՅԱՆ, Փիլիսոփայության
նշանավոր քրիստոնյաների դիրք-
որոշման հարցը Բ - Գ դարերի քրիս-
տոնական գրականության մեջ: 48 –
55

1324. ԱՐԾԱԼՈՒԹՅ ՂԱԶԻՆ-
ՅԱՆ, Հավաստի և հավանականը
Գրիգոր Նարեկացու կյանքի մասին:
56 – 71

1325. ԲԱԼԱԲԵԿ ՄԵԼՅԱՆ,
Գտնվել է ... 70 տարի անց: 72 – 74

*Կարմիր Աղբյուր գյուղի Ս. Աստ-
վածածին եկեղեցու կնիքի մասին*

1326. ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹԱՔՈՒԿ-
ՅԱՆ, Երկաթի պաշտամունքային
նշանակության արձագանքները հայ
վաղ քրիստոնեության շրջանում: 75
– 84

(Ծարունակելի)

Կազմեց ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԶԵՅԹՈՒՆՅԱՆԸ

ՀԱՆԳԻՍ
ԳԵՐԱՇՆՈՐ՝ Տ. ԳՆԵԼ ԱՐՔԵՂԻՄԿՈՂՈՍ
ՃԵՐԵՃՅԱՆԻ
(1915-2001 թթ.)

Սույն թվականի օգոստոսի 26-ին Դամասկոսում, 86 տարեկան հասակում, ի Տեր հանգյալ Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ, Գերաշնորհ Տ. Գնել արքեպիսկոպոս Ճերեճյանը:

Հանգուցյալ Սրբազան Հայրը (ավագանի անունով՝ Թովմաս) ծնվել է 1915 թ. Կիլիկիայի Ադանա քաղաքում, վանեցի ծնողների ընտանիքում: Սրբազանի հոր՝ Հովսեփի հորեղբորորդին է եղել Աղթամարի Կաթողիկոս Խաչատուր Շիրոյանը:

Հանգուցյալ Սրբազան Հայրն իր նախնական կրթությունը ստացել է Լավոդիկե (Սիրիա) քաղաքի հայոց Սրբոց Հակոբյանց ազգային վարժարանում:

1928 թվականին ընդունվել է Երուսաղեմի Ժառանգավորաց վարժարան, որի քառամյա դասընթացն ավարտելով, 1934 թվականին Թորգոմ Գուշակյան Պապրիարքի ձեռամբ ձեռնադրվել է սարկավագ:

1937 թվականի հունիսին, Տ. Արտավազ արքեպիսկոպոս Սյուրմեյանի ձեռամբ, Հայեպի Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցում ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա:

Այնուհետև սկսվում է Սրբազան Հոր եռանդուն հոգևոր գործունեությունը Հայեպի թեմին ենթակա մի շարք շրջաններում մինչև 1941 թվականը, որից հետո, նույն տարում, ընդունվել է Կիլիկյան Կաթողիկոսության միաբանության շարքերը և կարևոր պաշտոններ վարել Կիլիկիո Կաթողիկոսարանում. տպարանի տեսուչ, Անթիլիասի Մայր Տաճարի դպրապետ, դպրեպանքի ուսուցիչ, «Հասկ» ամսագրի

խմբագրական կազմի անդամ և յուրովսանն ջանացել օգտակար լինել Կիլիկյան Աթոռին:

1942-1943 թվականներին հաճախել է Բեյրութի Ամերիկյան համալսարանի Ս. Գրքի գրականության, Ընդհանուր Եկեղեցու պարմության և երաժշտության դասընթացներին:

1948 թվականին երջանկափառակ Ս. Գարեգին Ա Կաթողիկոս Հովսեփյանցը նրան շնորհել է ծայրագույն վարդապետական աստիճան, իսկ 1958 թվականին ստացել է եպիսկոպոսական աստիճան:

2001 թվականի փետրվարի 25-ին, կիրակի օրը, Դամասկոսի Ազգային Իշխանության կողմից, ՀԲԸՄ-ի Դամասկոսի ակումբի սրահում, տեղի է ունեցել հոբելյանական ընթրիք-հավաք՝ ի գնահատություն Գնել արքեպիսկոպոս Ծերեճյանի քահանայական գործունեության 65-ամյակի:

Գնել արքեպիսկոպոս Ծերեճյանի մահվան առիթով Նորին Սուրբ Օծություն Ս. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ցավակցական հեղուկալ հեռագիրն է հղել Դամասկոսի հայոց առաջնորդարան:

«Նոր ցավով և ախտասնքով ենք տեղեկանում, որ ամսույս 26-ին, կիրակի օրը, կյանքի 86-րդ տարում ի Տեղ հանգրավ Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ, Գերաշնորհ Ս. Գնել արքեպիսկոպոս Ծերեճյանը:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում առաջիկա կիրակի օրը, սեպտեմբերի 2-ին, ապա և հանգուցյալ Մորազան Հոր 40-օրեքի կապակցությամբ կատարելու ենք հեղուկապարագի հոգեհանգստյան պաշտոն: Հաճեցեք մոտակա որևէ կիրակի տիրախնամ ձեր թեմի առաջնորդանիստ եկեղեցում նույնպես աղոթք բարձրացնել առ Բազումնորդուն Աստված՝ Հայ Եկեղեցու բազմերախտ սպասավորի հոգվո հանգստության համար:

Խոնկ, աղոթք և բյուր օրհնություն հանգուցյալ Մորազանի հիշատակին:

Առ Աստված աղոթքով մաղթում ենք ձեզ քաջառողջ կյանք և արդյունաշատ գործունեություն:

Օրհնությամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԾՈՂՆԿՈՍ ԱՍԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին,

30 օգոստոսի 2001 թ.

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԲԵՄ. ԼՈՒՐԵՐ

Նոկտեմբերի 7-ին, կիրակի.- Դ. կիրակի զկնի Ս. Խոսի:

Այսօր Մայր Տաճարում, Ավագ Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պապարագ մարուցեց Տ. Վազգեն արդ. Նանյանը: «Հայր մեր»-ից առաջ պապարագիչ Հայր Սուրբը հավուր պարզաճի քարոզ խոսեց (ՏՆՆ էջ 64):

Ս. Պապարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

Նոկտեմբերի 14-ին, կիրակի.- Ե. կիրակի զկնի Ս. Խոսի:

Այսօր Մայր Տաճարում, Ավագ Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պապարագ մարուցեց Տ. Գևորգ արդ. Սարոյանը:

Նոկտեմբերի 21-ին, կիրակի.- Զ. կիրակի զկնի Ս. Խոսի:

Այսօր Մայր Տաճարում, Ավագ Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պապարագ մարուցեց Տ. Գեղարդ արդ. Վահունին: Պապարագիչ Հայր Սուրբը «Հայր մեր»-ից առաջ հավուր պարզաճի քարոզ խոսեց:

Նոկտեմբերի 28-ին, կիրակի.- Է. կիրակի զկնի Ս. Խոսի:

Այսօր Մայր Տաճարում, Ավագ Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պապարագ մարուցեց Տ. Իզնապիոս արդ. Մալխասյանը: Պապարագիչ Հայր Սուրբը «Հայր մեր»-ից առաջ «Որ փափագելի րենցմամբ եկեալ ի քաղաքն Երուսաղէմ աստուածաւոր ողխոյն խնդրէր զփայտ խաչին» բնաբանով քարոզ խոսեց:

Հավարտ Ս. Պապարագի Վեհափառ Հայրապետի հանդիսապետութեամբ կարարվեց եղեկանգստյան պաշտոն՝ հոկտեմբերի 27-ի գոհերի հիշարակին:

Նոյեմբերի 4-ին, կիրակի.- Ը. կիրակի զկնի Ս. Խոսի:

Այսօր Մայր Տաճարում, Ավագ Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պապարագ մարուցեց Կ. Պոլտ հայոց Պապրիարք Տ. Մեսրոպ արքեպս. Մութաֆյանը: «Հայր մեր»-ից առաջ պապարագիչ Պապրիարք Սրբազան Հայրը «Մայր իմ եւ եղբարք իմ սոքա եմ, որ զբանն Աստուծոյ լսեն եւ առնեն» (Ղուկ. Ը 21) բնաբանով քարոզ խոսեց:

Ս. Պապարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

Նոյեմբերի 10-ին, շաբաթ.- Սրբոց հրեշտակապետացն Գաբրիելի և Միքայելի և ամենայն երկնային զորացն:

Այսօր Մայր Տաճարում, Հրեշտակապետաց Խորանի Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պարարագ մատուցեց Տ. Արարակ վրդ. Տիգրանյանը:

Նոյեմբերի 11-ին, կիրակի.- Թ. կիրակի զկնի Ս. Խաչի:

Այսօր Մայր Տաճարում, Ավագ Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պարարագ մատուցեց Տ. Ոսկան արքեպս. Գավիաքյանը: Պարարագիչ Սրբազան Հայրը «Հայր մեր»-ից առաջ հավուր պարշաճի քարոզ խոսեց:

Նոյեմբերի 18-ին, կիրակի.- Ժ. կիրակի զկնի Ս. Խաչի:

Այսօր Մայր Տաճարում, Ավագ Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պարարագ մատուցեց Տ. Արշակ վրդ. Խաչատրյանը: Պարարագիչ Հայր Սուրբը «Հայր մեր»-ից առաջ հավուր պարշաճի քարոզ խոսեց:

Նոյեմբերի 25-ին, կիրակի.- Ա. կիրակի Յիսնակաց:

Այսօր Մայր Տաճարում, Ավագ Ս. Սեղանի վրա, Ս. Պարարագ մատուցեց Տ. Ներսես արքեպս. Պողոսպալյանը: Պարարագիչ Սրբազան Հայրը «Հայր մեր»-ից առաջ «Ամեն ասեմ ձեզ. զի հոգի առանել է, քան զմարմին» (հմմտ. Ղուկ. ԺԲ 23) բնաբանով քարոզ խոսեց (Տե՛ս էջ 58):

“ЭЧМИАДЗИН”
ОФИЦИАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ ЭЧМИАДЗИНСКОГО
КАТОЛИКОСАТА
(Октябрь-Ноябрь 2001)

РЕДАКЦИОННАЯ СТАТЬЯ

1. Продолжающееся таинство 1700-летия (с. 3-4).
2. **ИЕРОМОНАХ ОВАКИМ МАНУКЯН** – Визит Его Святейшества Константинопольского Верховного Патриарха Бартургимеоса I в Армению и в Первопрестольный св. Эчмиадзин для участия в празднествах 1700-летия принятия христианства как государственной религии в Армении, 3-5 ноября 2001 гг. (с. 5-24).
3. Встреча Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, с Президентом Российсикой Федерации Владимиром Путиным в резиденции Католикоса, их отъезд в Цицернакаберд на мемориал Армянского геноцида для возложения венков в память о невинных жертвах, 15 сентября 2001 г. (с. 25).
4. Встреча Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, с Президентом Румынии Ионом Илиеску в резиденции Католикоса, 1 ноября 2001 г. (с. 26).
5. Открытие отремонтированного корпуса дома Армянских детей в Норке с участием Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян и Президента Армении, 3 октября 2001 (с. 27).
6. **ДЬЯКОН ГЕВОРК МАКАРЯН** – Визит Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, в Вену, 15-24 ноября 2001 г. (с. 28-39).
7. Поздравления Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, по случаю 30-летия пребывания на престоле Патриарха Коптской Церкви Шенуды III, 7 ноября 2001 г. (с. 40-41).

ПАТРИАРШИЕ ЭНЦИКЛИКИ И БЛАГОСЛОВЕНИЯ

8. Энциклика Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, Валерию Меджлумяну по случаю его награждения орденом «Св. Григор Лусаворич», 5 ноября 2001 г. № 67 (с. 42-43).
9. Энциклика Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, Ричарду Оганесяну по случаю его награждения орденом «Св.Саак - Св.Месроп», 18 октября 2001 г., № 64 (с. 44-45).
10. Энциклика Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, Геворку Антоняну по случаю его награждения орденом «Св. Нерсес Шнорали», 14 ноября 2001 г., № 69 (с. 46-47).

11. Благословение и поздравления Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, по случаю 10-летия основания армянской епархии Германии, 30 октября 2001 г., № 197 (с. 48-49).
12. Благословение и поздравления Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, по случаю 95-летия основания Филиала Армянского всеобщего благотворительного союза в Алеппо, 8 ноября 2001 г., №218 (с. 50-51).
13. Благословение и поздравления Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, по случаю 20-летия основания армянской церкви Св. Геворка в Хьюстоне (США), 19 сентября 2001 г., № 195 (с. 52-53).
14. Благословение и поздравления Его Святейшества Гарегина II, Католикоса всех армян, по случаю 10-летия основания армянской церкви Св. Саркиса Восточной епархии США в Даллас-Форт Уорте (Техас), 27 октября 2001 г., № 196 (с. 54-55).
15. Патриаршие награды (пожалование патриарших энциклик и благословений группе духовных и светских лиц, преданных Армянской церкви и армянскому народу) – (с. 56-57).

РЕЛИГИОЗНАЯ ИНФОРМАЦИЯ

16. Проповедь Его Преосвященства архиепископа Нерсеса Позапаляна в Кафедральном соборе св. Эчмиадзина, 25 ноября 2001 г. (с. 58-60).
17. Проповедь Его Преосвященства архиепископа Агана Палиозяна в Кафедральном соборе св. Эчмиадзина на праздник Воздвижение Креста, 16 сентября 2001 г. (с. 61-63).
18. Проповедь иеромонаха Вазгена Наняна в Кафедральном соборе св. Эчмиадзина, 7 октября 2001 г. (с. 64-65).
19. Первая проповедь священника Паруйра Аветисяна в церкви Св.Рипсима, 9 сентября 2001 г. (с. 66-69).
20. **ИЕРОМОНАХ ГЕВОРК САРОЯН** – Противоречивый внутренний мир человеческой души (о книге Николая Бердяева «Мировоззрение Достоевского») – (с. 70-72).
21. **НИКОЛАЙ БЕРДЯЕВ** – Зло (перевод с русского иеромонаха Геворка Сарояна) – (с. 73-85).

ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

22. **РАФИК МАТЕВОСЯН** – Крест в раннесредневековой армянской геральдической символике (научное исследование) – (с. 86-93).

Арменоведение в Европе

23. **БЕРНАР УТТЬЕ** – Отцы Вселенской церкви в Армении и отцы Армянской церкви (научное исследование; перевод с французского Паргева Шахбазяна) – (с. 94-98).

Юбилей

24. **ДЕРЕНИК СИРЕКАНЯН** – Освещающий факел в очаге веры (по случаю 230-летия основания типографии Первопрестольного Эчмиадзина) – (с. 99-102).
25. **ХАЧИК САМВЕЛЯН** – Архимандрит Огостинос Секулян и его вклад в арменоведение (по случаю 80-летие со дня рождения) – (с. 103-107).

Научная жизнь

26. **АЗАТ БОЗОЯН** – XX Международный конгресс византистов в Париже, 19-25 августа 2001 г. (с. 108-115).
27. **ДЬЯКОН ГЕВОРК МАРКАРЯН** – Симпозиум, посвященный взаимоотношениям церкви и государства, в Первопрестольном св. Эчмиадзине, 1-2 октября 2001 г. (с. 116-119).

В СВЯТОМ ПРЕСТОЛЕ И В ЕПАРХИЯХ

28. Освящение крестов церкви Св.Акопа в Гюмри под предводительством католикоса Гарегина II, 7 ноября 2001 г. (с. 120-123).
29. Освящение церкви Св.Григора Нарекаци в г.Алаверди Его Святейшеством Католикосом всех армян Гарегином II, 11 ноября 2001 г. (с. 124).
30. **ЧТЕЦ ГАЙК БАРСЕГЯН** – Посвящение в сан священника и пожалование клобуков в Кафедральном соборе, 10-11 ноября 2001 г. (помещены биографии иеромонахов Овакима Манукяна, Ованеса Маиляна и священника Микаела Шагояна) – (с. 125-129).
31. **МГЕР ЦАТУРЯН, ЧТЕЦ ГАЙК БАРСЕГЯН** – Защита дипломных работ в духовной семинарии Геворкян, 22 октября и 6 ноября 2001 г. (с. 130-131).
32. **ЧТЕЦ ОВАНЕС ГУМУРЯН** – Однодневное паломничество в Гугаркскую епархию, 18 ноября 2001 г. (с. 132).
33. **ЧТЕЦ САНАСАР ГУЛИКЯН** – Массовое крещение в деревне Маджадия Самцхе-Джавахка, 20 октября 2001 г. (с. 133-134).
34. **ЧТЕЦ САНАСАР ГУЛИКЯН** – Освящение новой церкви Св. Дев деревни Арагва Самцхе-Джавахка предводителем епархии грузинских армян Его Преосвященством архиепископом Геворком Серайдаряном, 28 октября 2001 г. (с. 135-136).
35. Новости из армянской епархии Германии (с. 137-140).
36. Участие Его Преосвященства архиепископа Хажака Парсамяна и посла д-ра Мовсеса Абеяна в церемонии молитвы Православных церквей в греческой православной церкви Св.Троицы в Нью Йорке, 9 октября 2001 г. (с. 143-144).

АУДИЕНЦИИ В ПЕРВОПРЕСТОЛЬНОМ СВ. ЭЧМИАДЗИНЕ

37. Аудиенция вице-президента Бундестага Антье Фольмера у Его Святейшества, 4 октября 2001 г. (с. 146).

38. Визит группы азербайджанских журналистов в Первопрестольный св.Эчмиадзин, 10 октября 2001 г. (с. 146-147).
39. Аудиенция Адриана Северини и мэра г. Марселя у Его Святейшества Католикоса Гарегина II, 27 октября 2001 г. (с. 147-148).
40. Награждение Его Святейшества орденом «Князь Ярослав Мудрый» 5-ой степени Украины, 2 октября 2001 г. (с. 148).
41. Аудиенция вице-президента Парламента Финляндии у Католикоса Гарегина II, 31 октября 2001 г. (с. 148-149).
42. Аудиенция Министра финансов Нидерландов у Католикоса Гарегина II, 31 октября 2001 г. (с. 149).
43. Молодежное межепархиальное собрание в Первопрестольном св.Эчмиадзине, 30-31 октября 2001 г. (с. 149-150).
44. Аудиенция министра иностранных дел Республики Латвии Ингулиса Берзинша, первого заместителя Министра иностранных дел России и сопредседателей Минской группы ОБСЕ у Католикоса Гарегина II, 6 ноября 2001 г. (с. 150-151).
45. Вручение дипломов духовным лицам, окончившим курс Американского университета, 6 ноября 2001 г. (с. 151).
46. Аудиенция членов нового Либерал-демократического союза Армении у Католикоса Гарегина II, 8 ноября 2001 г. (с. 152).
47. Католикос Гарегин II вручил орден «Св.Саак - Св. Месроп» композитору Эдварду Мирзояну, 9 ноября 2001 г. (с. 152-153).
48. Католикос всех армян вручил поздравительные грамоты победителям телевизионного фестиваля «Шогакат – 2001», 14 ноября 2001 г. (с. 153-154).
49. Аудиенция губернатора Санкт-Петербурга Валерия Сердюкова у Католикоса Гарегина II, 28 ноября 2001 г. (с. 154).
50. Аудиенция нового посла США в Армении у Католикоса Гарегина II, 29 ноября 2001 г. (с. 154-155).
51. Аудиенция представителей Либерал Рамкаварской партии и Либерал Рамкаварской партии Армении у Католикоса Гарегина II, 29 ноября 2001 г. (с. 155).

БИБЛИОГРАФИЯ

52. АНДРАНИК ЗЕЙТУНЯН – Библиография ежемесячника «Эчмиадзин» (1984-2000 гг.) – (с. 156-169).
53. Кончина Его Преосвященства архиепископа Гнела Джебеджяна (1915-2001 гг.) – (с. 170-171).
54. Краткие церковные новости. Информация о святой Службе, проповедях и других церемониях в Кафедральном соборе и Св. Престоле Эчмиадзина в течение октября-ноября 2001 г. (с. 172-173).

“ETCHMIADZIN”
OFFICIAL MONTHLY OF HOLY ETCHMIADZIN
(October-November 2001)

EDITORIAL

1. The Lasting Mystery of the 1700th Anniversary (p.3-4).
2. **FR. HOVAKIM MANUKIAN** – Visit of His Holiness Bartholomew I, Ecumenical Patriarch of Constantinople, to Armenia and the Mother See of Holy Etchmiadzin on the occasion of the 1700th Anniversary of the Adoption of Christianity as the State Religion in Armenia, November 3-5, 2001 (p.5-24).
3. Meeting of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, with Russian, President Vladimir Putin in the Official Residence of the Catholicos. Wreath laying ceremony at the Tzitzernakaberd Memorial for the Victims of the Armenian Genocide, September 15, 2001 (p.25).
4. Meeting of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, with Romanian President Ion Iliescu in the Official Residence of the Catholicos, November 1, 2001 (p.26).
5. Participation of His Holiness Karekin II and the President of Armenia in the Opening Ceremonies of the renovated Youth Center building in Nork, October 3, 2001 (p.27).
6. **DEACON GEVORK MAKARIAN** – Visit of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, to Vienna, Austria, November 15-24, 2001 (p.28-39).
7. Letter of Congratulations from His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, to the Coptic Church Patriarch, His Holiness Shenuda III, on the occasion of the 30th Anniversary of his enthronement, November 7, 2001, (p.40-41).

PATRIARCHAL ENCYCLICALS AND LETTERS OF BLESSING

8. Encyclical of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, to Valery Mejlumian on the occasion of his decoration with the Order of “St. Gregory the Illuminator”, November 5, 2001, no. 67 (p.42-43).
9. Encyclical of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, to Richard Hovhannisian on the occasion of his decoration with the Order of “St. Sahak – St. Mesrop”, October 18, 2001, no. 64 (p.44-45).
10. Encyclical of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, to Gevork Antonian on the occasion of his decoration with the Order of “St. Nerses Shnorhali”, November 14, 2001, no. 69 (p.46-47).

11. Message of Blessing and Congratulations of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, on the occasion of the 10th Anniversary of the establishment of the Armenian Diocese of Germany, October 30, 2001, no. 197 (p.48-49).
12. Message of Blessing and Congratulations of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, on the occasion of the 95th Anniversary of the foundation of the Aleppo Chapter of the Armenian General Benevolent Union, November 8, 2001, no.218 (p.50-51).
13. Message of Blessing and Congratulations of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, on the occasion of the 20th Anniversary of St. Gevork Armenian Church in Houston (Texas, USA), September 19, 2001, no.195 (p.52-53).
14. Message of Blessing and Congratulations of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, on the occasion of the 10th Anniversary of St. Sarkis Armenian Church in Dallas-Fort Worth (Texas, USA), October 27, 2001, no. 196 (p.54-55).
15. Patriarchal Awards (Encyclicals and Messages of Blessing granted to clergymen and laymen devoted to the Armenian Church and the Armenian nation) – (p.56-57).

RELIGIOUS INFORMATION

16. Sermon delivered by His Eminence Archbishop Nerses Pozapalian in the Cathedral of Holy Etchmiadzin, November 25, 2001 (p.58-60).
17. Sermon delivered by His Eminence Archbishop Aghan Baliozian in the Cathedral of Holy Etchmiadzin on the occasion of the Feast of the Exaltation of the Holy Cross, September 16, 2001 (p.61-63).
18. Sermon delivered by Rev. Fr.Vazken Nanian in the Cathedral of Holy Etchmiadzin, October 7, 2001 (p.64-65).
19. First sermon delivered by Rev. Fr. Paruir Avetissian in the Church of St.Hripsime, September 9, 2001 (p.66-69).
20. **REV. FR. GEVORK SAROYAN** – The contradictory inner world of the human soul (critical review of the book “The World Conception of Dostoevski” by Nicolay Berdiaev, published in Russian) – (p.70-72).
21. **NICOLAY BERDIAEV** – The Evil (translation from Russian by Rev. Fr. Gevork Saroyan) – (p.73-85).

HISTORICAL AND PHILOLOGICAL STUDIES

22. **RAFIK MATEVOSSIAN** – The Cross in Early Medieval Armenian Heraldic Symbolism (investigation) – (p.86-93).

Armenian Studies in Europe

23. **BERNARD OUTTIER** – The Universal Church Fathers in Armenia and Fathers of the Armenian Church (investigation; translated from French by Parguev Chahbazian) – (p.94-98).

Jubilees

24. **DERENIK SIREKANIAN** – Bright Torch in the Hearth of Faith (on the occasion of the 230th Anniversary of the Mother See's foundation of the printing house) – (p.99-102).
25. **KHACHIK SAMVELIAN** – Very Rev. Fr. Augustinos Archimandrite Sekulian and his Contribution to Armenian studies (on the occasion of the 80th Birthday) - (p.103-107).

Scientific Life

26. **AZAT BOZOYAN** – 20th International Congress of Byzantine Studies in Paris, August 19-25, 2001 (p.108-115).
27. **DEACON GEVORK MAKARIAN** – Symposium devoted to the relations between Church and State in the Mother See of Holy Etchmiadzin, October 1-2, 2001 (p.116-119).

AT THE MOTHER SEE AND IN THE DIOCESES

28. Consecration of the Crosses for St. Hakop Church in Gyumri presided by His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, November 7, 2001 (p.120-123).
29. Consecration of the St. Grigor Narekatsi Church in Alaverdi by His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, November 11, 2001 (p.124).
30. **ACOLYTE HAYK BARSEGHIAN** – Ordination of Priests and Granting of Cows in the Cathedral of Holy Etchmiadzin, November 10-11, 2001 (Biographies of Rev. Fr. Hovakim Manukian, Rev. Fr. Hovhannes Mailian and Rev. Fr. Mikael Shaghoyan) - (p.125-129).
31. **MHER TSATURIAN, ACOLYTE HAYK BARSEGHIAN** – Defense of Diploma Theses at the Gevorkian Theological Seminary, October 22 and November 6, 2001 (p.130-131).
32. **ACOLYTE HOVHANNES GUMRUIAN** – One-day pilgrimage to the Gugark diocese, November 18, 2001 (p.132).
33. **ACOLYTE SANASAR GHULIKIAN** – Mass Baptism in the village of Majadia of Samtskhe-Javakhi, October 20, 2001 (p.133-134).

34. **ACOLYTE SANASAR GHULIKIAN** – Consecration of the new church of the Holy Virgins in the village of Aragva of Samtskhe-Javakhk by His Eminence Archbishop Gevork Seraydarian, October 28, 2001 (p.135-136).
35. News from the Armenian Diocese of Germany (p.137-140).
36. Participation of His Eminence Archbishop Khajag Barsamian and Ambassador Dr. Movses Abelian in the prayer ceremony of Orthodox Churches at the Holy Trinity Greek Orthodox Church in New York, October 9, 2001 (p.143-144).

AUDIENCES AT THE MOTHER SEE

37. Audience granted by His Holiness Karekin II to Antier Volmer, Vice-Chairman of the Bundestag, October 4, 2001 (p.146).
38. Visit to the Mother See by a group of Azerbaijani journalists, October 10, 2001 (p.146-147).
39. Audience granted by His Holiness Karekin II to Adrian Severini and the Mayor of Marseille, October 27, 2001 (p.147-148).
40. Decoration of His Holiness with the Ukrainian Order of "Prince Yaroslav the Wise of the 5th Degree", October 2, 2001 (p.148).
41. Audience granted by His Holiness Karekin II to the Vice-Chairman of the Parliament of Finland, October 31, 2001 (p.148-149).
42. Audience granted by His Holiness Karekin II to the Finance Minister of the Netherlands, October 31, 2001 (p.149).
43. Youth Inter-Diocesan Meeting held at the Mother See of Holy Etchmiadzin, October 30-31, 2001 (p.149-150).
44. Audience granted by His Holiness Karekin II to the Latvian Minister of Foreign Affairs, Ingulis Berzinsh; Russian First Vice-Minister of Foreign Affairs; and the Co-Chairmen of the OSCE Minsk Group, November 6, 2001 (p.150-151).
45. Granting of Diplomas clergymen graduating from the American University of Armenia, November 6, 2001 (p.151).
46. Audience granted by His Holiness Karekin II to members of the newly founded Liberal Democratic Union of Armenia, November 8, 2001 (p.152).
47. His Holiness Karekin II decorates composer Edward Mirzoyan with the Order of "St. Sahak – St. Mesrop", November 9, 2001 (p.152-153).
48. Certificates of Congratulations granted by His Holiness Karekin II to the winners of the "Shoghakat - 2001" TV festival, November 14, 2001 (p.153-154).
49. Audience granted by His Holiness Karekin II to Valery Serdukov, Governor of Saint Petersburg (Russia), November 28, 2001 (p.154).

50. Audience granted by His Holiness Karekin II to John Ordway, the newly appointed Ambassador of the United States of America to the Republic of Armenia, November 29, 2001 (p.154-155).
51. Audience granted by His Holiness Karekin II to representatives of the Ramkavar Liberal Party and the Ramkavar Liberal Party of Armenia, November 29; 2001 (p.155).

BIBLIOGRAPHY

52. **ANDRANIK ZEYTUNIAN** – Bibliography of the journal “Etchmiadzin” (1984-2000) – (p.156-169).
53. Passing away of His Eminence Archbishop Gnel Jerejian (1915-2001) – (p.170-171).
54. Brief Church News. Information about the Divine Liturgies, sermons and other services held at the Mother See and the Cathedral of Holy Etchmiadzin during October-November (172-173).

“ETCHMIADZINE”
ORGANE OFFICIEL DU SAINT-SIEGE
D’ETCHMIADZINE
(Octobre-Novembre 2001)

EDITORIAL

1. Continuation du mystère du 1700e anniversaire (p. 3-4).
2. **FRERE HOVAKIM MANOUKIAN** – Visite de Sa Sainteté Bartughiméos Ier, Patriarche Suprême de Constantinople en Arménie et au Saint-Siège d’Etchmiadzine à l’occasion de la célébration du 1700e anniversaire de l’adoption du christianisme comme religion d’Etat en Arménie, 3-5 novembre 2001 (p. 5-24).
3. Rencontre de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens, avec le Président Vladimir Poutine de Russie à la Résidence du Saint-Siège, départ pour le Mémorial de Tzitzernakaberd et déposition de couronnes en mémoire des victimes du Génocide des Arméniens, 15 septembre 2001 (p. 25).
4. Rencontre de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens, avec le Président Ion Iliesco de Roumanie à la Résidence du Saint-Siège, 1er novembre 2001 (p. 26).
5. Participation de Sa Sainteté Garéguine II et du Président de la République d’Arménie à l’inauguration du bâtiment réparé de la Maison des enfants arméniens de Nork, 3 octobre 2001 (p. 27).
6. **DIACRE GUEVORK MAKARIAN** – Visite de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens à Vienne, 15-24 novembre 2001, (p. 28-39).
7. Message de félicitation de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens, à Sa Sainteté Chénouda III, Patriarche de l’Eglise Copte, à l’occasion du 30e anniversaire de son intronisation, 7 novembre 2001 (p. 40-41).

**ENCYCLIQUES PATRIARCALES ET MESSAGES DE
BENEDICTION**

8. Encyclique de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens à Valéry Medjloumian à l’occasion de sa décoration de l’ordre «St. Grigor Loussavoritch», 5 novembre 2001, no.67 (p. 42- 43).
9. Encyclique de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens à Richard Hovhanissian à l’occasion de sa décoration de l’ordre «St. Sahak – St. Mesrop», 18 octobre 2001, no.64 (p. 44-45).

10. Encyclique de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens à Guévork Antonian à l'occasion de sa décoration de l'ordre «St. Nerses Chnorhali», 14 novembre 2001, no.69 (p. 46- 47).
11. Message de bénédiction et de félicitation de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens, à l'occasion du 10e anniversaire de la fondation du diocèse arménien d'Allemagne, 30 octobre 2001, no.197 (p. 48-49).
12. Message de bénédiction et de félicitation de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens, à l'occasion du 95e anniversaire de la Filiale d'Alep de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance, 8 novembre 2001, no.218 (p. 50-51).
13. Message de bénédiction et de félicitation de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens, à l'occasion du 20e anniversaire de la fondation de l'église arménienne St. Guévork de Huston (USA), 19 septembre 2001, no. 195 (p. 52-53).
14. Message de bénédiction et de félicitation de Sa Sainteté Garéguine II, Catholikos de tous les Arméniens, à l'occasion du 10e anniversaire de la fondation de l'église arménienne St. Sarkis de Dallas-Fort Worth (Texas) du diocèse arménien oriental des USA, 27 octobre 2001, no.196 (p. 54-55).
15. Distinctions patriarcales (Encycliques patriarcales et messages de bénédiction donnés à des personnalités religieuses et laïques dévouées à la cause de l'Eglise Arménienne et de la nation arménienne) (p. 56-57).

INFORMATION RELIGIEUSE

16. Sermon prononcé par Son Eminence l'archevêque Nerses Pozapalian à la Cathédrale de St. Etchmiadzine, 25 novembre 2001, (p. 58-60).
17. Sermon prononcé par Son Eminence l'archevêque Aghan Paliozian à la fête de l'Elévation de la Croix à la Cathédrale de St. Etchmiadzine, 16 septembre 2001, (p. 61-63).
18. Sermon prononcé par Fr. Vazguen Nanian à la Cathédrale de St. Etchmiadzine, 7 octobre 2001, (p. 64-65).
19. Premier sermon prononcé par le prêtre Parouyr Avétissian à l'église Ste-Hripsimé, 9 septembre 2001, 8 (p. 66-69).
20. **FRERE GUEVORK SAROYAN** – La contradiction du monde intérieur de l'âme humaine (critique littéraire du livre «La conception du monde de Dostoïevski» de Nicolay Berdiaev, publié en russe) – (p. 70-72).
21. **NICOLAY BERDIAEV** – Le Mal (traduit du russe par Fr. Guévork Saroyan) – (p. 73-85).

ETUDES HISTORICO-PHILOLOGIQUES

22. **RAFIK MATHEVOSSIAN** – La croix dans le symbolisme héraldique arménien du haut Moyen Age (recherche scientifique) – (p. 86-93).

Etudes arméniennes en Europe

23. **BERNARD OUTTIER** – Les Pères de l'Eglise Universelle en Arménie et les Pères de l'Eglise Arménienne (recherche scientifique traduite du français par Parguev Chahbazian) – (p. 94-98).

Jubilés

24. **DERENIK SIREKANIAN** – Flambeau de lumière au foyer de la foi (à l'occasion du 230e anniversaire de la fondation de l'imprimerie du Saint-Siège) – (p. 99-102).
25. **KHATCHIK SAMVELIAN** – L'archimandrite Augustinos Sékilian et sa contribution aux études arméniennes (à l'occasion du 80e anniversaire de sa naissance) – (p. 103-107).

Vie scientifique

26. **AZAT BOZOYAN** – 20e Congrès international d'études byzantines à Paris, 19-25 août 2001 (p. 108-115).
27. **DIACRE GUEVORK MAKARIAN** – Symposium au Saint-Siège, consacré aux interrelations entre l'Eglise et l'Etat, 1-2 octobre 2001 (p. 116-119).

AU SAINT-SIEGE ET DANS LES DIOCESES

28. Bénédiction des cloches de l'église St. Hacop de Gumri en présence de Sa Sainteté Garéguine II, 7 novembre 2001 (p. 120-123).
29. Bénédiction de l'église St. Grigor Narékatsi d'Alaverdi par Sa Sainteté Garéguine II, 11 novembre 2001 (p. 124).
30. **DPIR HAYK BARSEGHIAN** – Ordination de prêtres et donation de mitres à la Cathédrale de St. Etchmiadzine, 10-11 novembre 2001 (Biographies des Frères Hovakim Manoukian, Hovhannes Maïlian et du prêtre Mikaél Chaghoyan) – (p. 125-129).
31. **MHER TZATOURIAN, DPIR HAYK BARSEGHIAN** – Soutenance de thèses au Séminaire Guévorkian, 22 octobre et 6 novembre 2001 (p. 130-131).

32. **DPIR HOVHANNES GUMRUIAN** – Pèlerinage d'un jour au diocèse de Gougark, 18 novembre 2001 (p. 132).
33. **DPIR SANASSAR GHOULIKIAN** – Baptême en groupe au village de Madjadia de Samtskhé-Djavakhhk, 20 octobre 2001 (p. 133-134).
34. **DPIR SANASSAR GHOULIKIAN** – Bénédiction de l'église des Vierges saintes au village d'Aragva de Samtskhé-Djavakhhk par Son Eminence l'archevêque Guévork Séraydarian, chef du diocèse arménien de Géorgie, 28 octobre 2001 (p. 135-136).
35. Nouvelles du diocèse arménien d'Allemagne (p. 137-140).
36. Participation de Son Eminence l'archevêque Khajak Parsamian et de l'Ambassadeur Movses Abélian à la cérémonie de prière des Eglises orthodoxes à l'église orthodoxe grecque de la Ste-Trinité de New York, 9 octobre 2001 (p. 143-144).

AUDIENCES AU SAINT-SIEGE

37. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II à Antier Volmer, vice-président du Bundestag, 4 octobre 2001 (p. 146).
38. Visite au Saint-Siège d'Etchmiadzine d'un groupe de journalistes azerbaïdjanais, 10 octobre 2001 (p. 146-147).
39. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II à Adrien Sévérini et au maire de la ville de Marseille, 27 octobre 2001 (p. 147-148).
40. Sa Sainteté est décorée de l'ordre ukrainien du «Prince Yaroslav le Sage» du 5e degré, 2 octobre 2001 (p. 148).
41. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II au Vice-président du Parlement de la Finlande, 31 octobre 2001 (p. 148-149).
42. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II au Ministre des Finances des Pays-Bas, 31 octobre 2001 (p. 149).
43. Réunion inter-diocésaine de jeunes au Saint-Siège d'Etchmiadzine, 30-31 octobre 2001 (p. 149-150).
44. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II à Ingulis Berzinsh, Ministre des Affaires étrangères de la Lettonie, au premier Vice-ministre des Affaires étrangères de la Russie et aux co-présidents du groupe de Minsk de l'OSCE, 6 novembre 2001, (p. 150-151).
45. Remise de diplômes à un groupe de religieux promus de l'Université Américaine, 6 novembre 2001 (p. 151).
46. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II aux membres de la nouvelle Union libérale démocratique d'Arménie, 8 novembre 2001, (p. 152).
47. Remise de la décoration «St. Sahak – St. Mesrop» au compositeur Edouard Mirzoyan, 9 novembre 2001, (p. 152-153).
48. Remise de diplômes aux vainqueurs du festival TV «Choghakat-2001» par Sa Sainteté Garéguine II, 14 novembre 2001, (p. 153-154).

49. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II à Valéry Serdukov, gouverneur de Saint-Pétersbourg, 28 novembre 2001, (p. 154).
50. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II au nouvel Ambassadeur des USA en Arménie, 29 novembre 2001, (p. 154-155).
51. Audience donnée par Sa Sainteté Garéguine II aux représentants des Parti Ramkavar Libéral et Parti Ramkavar Libéral d'Arménie, 29 novembre 2001, (p. 155).

BIBLIOGRAPHIE

52. **ANDRANIK ZEYTOUNIAN** – Bibliographie de la revue «Etchmiadzine» (1984-2000) – (p. 156-169).
53. Décès de Son Eminence l'archevêque Gnel Djébédjian (1915-2001) – (p. 170-171).
54. Brèves nouvelles ecclésiastiques. Information sur les Saintes Messes, les sermons et les autres cérémonies accomplies au Saint-Siège et à la Cathédrale d'Echmiadzine aux mois d'octobre et de novembre 2001 (p. 172-173).

ԳԼԽԱՎՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՅԵՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ
«ԷՋՄԻԱԾԻՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Республика Армения, Эчмиадзин. Редакция журнала "Эчмиадзин"
Rédaction de la revue "Etchmiadzine", Etchmiadzine, Arménie

ԴԱՍԻՉ՝ 77764

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆԻ ՏՊԱՐԱՆ